

อุทองในเครือข่ายการค้าโลกสมัยโบราณ

โดย

นายเสาวพงษ์ ยมาพัฒน์

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์

ภาควิชาโบราณคดี

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2554

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

อุทองในเครือข่ายการค้าโลกสมัยโบราณ

โดย

นายเสาวพงษ์ ยมาพัฒน์

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์

ภาควิชาโบราณคดี

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2554

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

U - THONG IN THE ANCIENT WORLD TRADE NETWORK

By

Mr. Saowapong Yamaphat

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

Master of Arts Program in Historical Archaeology

Department of Archaeology

Graduate School, Silpakorn University

Academic Year 2011

Copyright of Graduate School, Silpakorn University

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้การค้นคว้าอิสระเรื่อง “ outhong ในเครือข่าย
การค้าโลกสมัยโบราณ ” เสนอโดย นายเสาวพงษ์ ยมาพัฒน์ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ชารัทสนวงศ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ

ศาสตราจารย์ ดร.ผาสุข อินทรารุช

คณะกรรมการตรวจสอบการค้นคว้าอิสระ

..... ประธานกรรมการ

(อาจารย์ ดร.สฤษดิ์พงศ์ ขุนทรง)

...../...../.....

..... กรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร.ผาสุข อินทรารุช)

...../...../.....

50101315 : สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์

คำสำคัญ : เมืองโบราณอุทอง/การค้าโลกสมัยโบราณ/การค้าสมัยทวารวดี

เสาวพงษ์ ยมาพัฒน์ : อุทองในเครือข่ายการค้าโลกสมัยโบราณ อาจารย์ที่ปรึกษา
การค้นคว้าอิสระ: ศาสตราจารย์ เกียรติคุณ ดร.ผาสุข อินทราวุธ. 134 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาททางด้านการค้าของเมืองโบราณอุทองกับ
เครือข่ายการค้าโลกสมัยโบราณ และเพื่อศึกษาสาเหตุของการสิ้นสุดบทบาททางการค้าเมืองโบราณ
อุทองกับเครือข่ายการค้าโลกสมัยโบราณ

ผลการศึกษาพบว่า เมืองโบราณอุทองมีการติดต่อค้าขายกับโลกโบราณมาตั้งแต่ราว
พุทธศตวรรษที่ 3 เป็นต้นมา และเจริญรุ่งเรืองขึ้นตามภาวะการค้าของโลกสมัยโบราณ โดยเฉพาะ
ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 8-9 สมัยอินโด-โรมันตอนปลาย หลังจากนั้นยังคงมีการค้าขายกับโลก
โบราณเรื่อยมาจนถึงราวพุทธศตวรรษที่ 10-12 พบโบราณวัตถุเนื่องในศาสนามากกว่าวัตถุโบราณ
ประเภทสินค้าซึ่งแสดงถึงความสำคัญของเมืองโบราณอุทองอีกฐานะหนึ่งคือเป็นเมืองศูนย์กลาง
ทางพระพุทธศาสนาของรัฐทวารวดี เมืองโบราณอุทองยังคงมีบทบาทเป็นเมืองท่าที่สำคัญของรัฐ
ทวารวดีต่อมาจนถึงราวช่วงพุทธศตวรรษที่ 13-16 โดยการปรับตัวตามภาวะการค้าของโลกโบราณ
ที่ขยายตัวมากขึ้น โดยเฉพาะการค้ากับจีน โบราณวัตถุที่พบในช่วงนี้จึงเป็นเครื่องถ้วยจีนและเครื่อง
ถ้วยเปอร์เซีย จากหลักฐานทางโบราณคดี หลักทางทางเอกสารและหลักฐานทางภูมิศาสตร์ต่างให้
ข้อมูลที่สอดคล้องกันจนนำไปสู่ข้อสรุปว่าเมืองโบราณอุทองถือว่าเป็นหนึ่งในเครือข่ายการค้าโลก
โบราณตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 3-16

เมืองโบราณอุทองมีการติดต่อทางการค้ากับโลกโบราณเรื่อยมาจนถึงพุทธศตวรรษที่
16 จึงเริ่มลดบทบาทลงในราวพุทธศตวรรษที่ 17 เนื่องจากสาเหตุหลายประการประกอบกัน คือ
(1) การเปลี่ยนแปลงเส้นทางน้ำไม่ไหลผ่านตัวเมืองจนเกิดความขาดแคลนน้ำในการอุปโภคบริโภค
และไม่สะดวกในการคมนาคมติดต่อค้าขายกับภายในและกับโลกโบราณ (2) การเพิ่มบทบาทของ
ท่าเรือทางตอนใต้ของไทยสมัยศรีวิชัยและการเปลี่ยนเส้นทางเดินเรือโดยมุ่งลงไปสู่หมู่เกาะ
เครื่องเทศโดยตรง (3) การเปลี่ยนแปลงระบบการค้าของจีนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเส้นทาง
เดินเรือ

ภาควิชาโบราณคดี

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2554

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาค้นคว้าอิสระ

50101315 : MAJOR : HISTORICAL ARCHAEOLOGY

KEY WORDS : U-THONG / ANCIENT TRADE ROUTE / DVARAVATI TRADING

SAOWAPONG YAMAPHAT : U - THONG IN THE ANCIENT WORLD TRADE NETWORK. INDEPENDENT STUDY ADVISOR : PROF.PHASOOK INDRAWOOTH.. 134 pp.

The purposes of research are to study the role of U-Thong in the ancient world trade network, and factors of U-Thong declining.

Findings indicate that U-Thong has been contacted with the ancient world trade from ca.350-50 B.C., and flourished to the late Indo-Roman period (2nd A.D.-3rd A.D.). In the 4th.A.D. to 6th.A.D. were found more religious artifacts than trading artifacts which indicate that U-Thong was an Buddhist center city of Dvaravati. In the 7th. A.D. to 10th. A.D. U-Thong was still developed and contacted with the ancient world trade which more expanding, especially Chinese trading expansion. The trading artifacts were found in this period: Chinese and Persian ceramics. Where as Literary, archaeological evidences, and geographical data of U-Thong confirm that U-Thong was an ancient port in the ancient world trade network.

In the 11th. A.D. U-Thong declined and fall by many factor such as; (1) lacking of water source for communities and inconvenience transportation contact, due to the major river flow changing, that was not pass the main land and directly flow to sea. (2) The increasing role of southern Thailand port (Srivijaya period), and directly sailed to Molucca island. (3) China changed the trading system that effected to sail new trade route.

Department of Archaeology Graduate School, Silpakorn University Academic Year 2011

Student's signature

Independent Study Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

การค้นคว้าอิสระฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงด้วยดีได้ด้วยการเอาใจใส่ ดูแล และความกรุณาของ คณาจารย์ที่ปรึกษา โดยเฉพาะ ศาสตราจารย์ ดร. ผาสุข อินทราวุธ อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ อาจารย์ ดร. สฤณีพงษ์ ชุนทรง ประธานกรรมการตรวจสอบ ที่ให้คำปรึกษาและคำแนะนำต่าง ๆ รวมทั้งการตรวจทาน แก้ไขรูปแบบ และให้ข้อมูลเพิ่มเติมในการจัดทำ การค้นคว้าอิสระฉบับนี้ มีความสมบูรณ์และถูกต้องมากขึ้น รวมทั้งคณาจารย์คณะโบราณคดีทุกท่านที่ให้ความเมตตา และให้ความรู้ คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ยิ่งแก่ผู้วิจัย ทำให้การค้นคว้าอิสระฉบับนี้มีคุณค่ามากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่กล่าวมาข้างต้นเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ผู้วิจัยขอกราบนมัสการและกราบขอบพระคุณนักวิชาการทุกท่านที่ผู้วิจัยได้นำผลงานที่ทรงคุณค่าของท่านมาใช้ในการศึกษาและค้นคว้าอิสระฉบับนี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณในความปรารถนาดี การให้กำลังใจและการช่วยเหลือจากเพื่อนร่วมรุ่นทุกท่าน โดยเฉพาะน้องวีณา มุลมงคล ที่คอยติดตามไต่ถามและคอยส่งข่าวเกี่ยวกับการศึกษา มาโดยตลอด

ท้ายที่สุดนี้ ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณ บิดา มารดา ที่ได้ให้การศึกษามาแต่ต้นและเป็นพลังแรงใจให้ผู้วิจัยตลอดมา และขอขอบคุณ ภรรยา พี่ น้อง ทุกคนที่เอาใจใส่ดูแลเสมอมา โดยเฉพาะคุณแม่นงศ์ ยมาพัฒน์และน้องเอี่ยมพร ยมาพัฒน์ ที่จากไปก่อนที่การค้นคว้าอิสระฉบับนี้จะสำเร็จ ไม่นาน

ผู้วิจัยหวังว่า การค้นคว้าอิสระฉบับนี้จะ เป็นประโยชน์แก่ นักโบราณคดี นักการศานา นักวิชาการ และบุคคลทั่วไปที่สนใจในการนำไปประยุกต์ใช้ในการสร้างองค์ความรู้เพิ่มขึ้นต่อไป

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญภาพ	ฎ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
วิธีการศึกษา.....	5
ขอบเขตการศึกษา.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ	6
2 เมืองโบราณอุทอง	7
ข้อมูลทั่วไป	7
ที่ตั้งและลักษณะทางกายภาพ	8
กำเนิดและพัฒนาการของเมืองโบราณอุทอง	13
การค้าระหว่างภูมิภาคของเมืองโบราณอุทอง	16
กำเนิดและพัฒนาการของการค้าระหว่างภูมิภาค	16
ปัจจัยที่สนับสนุนการค้าระหว่างภูมิภาค	17
การค้าของเมืองโบราณอุทองกับโลกโบราณ.....	19
กำเนิดและพัฒนาการการค้าของเมืองโบราณอุทองกับโลกโบราณ	19
ปัจจัยที่สนับสนุนการค้ากับโลกโบราณของเมืองโบราณอุทอง	25
หลักฐานทางโบราณคดีของเมืองโบราณอุทองที่เกี่ยวข้องกับการค้าโลกโบราณ ..	31
หลักฐานด้านประติมากรรม	31
เครื่องประดับ	38

บทที่	หน้า
เครื่องปั้นดินเผา.....	41
เหรียญ	46
จารึก	47
3 การค้าและเครือข่ายการค้าโลกโบราณ	53
พัฒนาการของการค้าโลกสมัยโบราณ	53
เส้นทางการค้าที่สำคัญ.....	55
ความเป็นเครือข่าย	61
เครือข่ายการค้าในมหาสมุทรอินเดีย.....	61
เครือข่ายการค้าในทะเลจีนใต้.....	63
เครือข่ายการค้าในทะเลเมดิเตอร์เรเนียน.....	66
เครือข่ายการค้าในคาบสมุทรอารเบีย.....	66
ภาพรวมของการค้าโลกในช่วงพุทธศตวรรษที่ 3 ถึงพุทธศตวรรษที่ 17	
เน้นหลักฐานทางโบราณคดี.....	67
ช่วงพุทธศตวรรษที่ 3-5	68
ช่วงพุทธศตวรรษที่ 5-9 อินโด-โรมัน	70
ช่วงพุทธศตวรรษที่ 10-16	73
อิทธิพลของประเทศอินเดียและจีนต่อการค้าโลกสมัยโบราณ.....	78
การติดต่อค้าขายของอินเดียกับโลกโบราณ	78
การค้าขายของอินเดียกับภูมิภาคอื่น.....	78
การค้าขายของอินเดียกับภูมิภาคเอเชียอาคเนย์	82
การติดต่อค้าขายของจีนกับโลกโบราณ	85
การค้าขายของจีนกับภูมิภาคอื่น	85
การค้าขายของจีนกับภูมิภาคเอเชียอาคเนย์.....	86
การค้าโลกโบราณกับคาบสมุทรไทย คาบสมุทรมาลายูและดินแดน	
ในวัฒนธรรมทวารวดี.....	87
การค้าโลกโบราณกับคาบสมุทรไทยและคาบสมุทรมาลายู	87
การค้าโลกโบราณกับดินแดนในวัฒนธรรมทวารวดี.....	91

บทที่	หน้า
4	94
บทวิเคราะห์เมืองโบราณอุทองในเครือข่ายการค้าโลกสมัยโบราณ.....	
ความสัมพันธ์ของเส้นทางการค้าและเครือข่ายการค้าโลกโบราณ	
กับการค้าของเมืองโบราณอุทอง	96
ร่องรอยการติดต่อค้าขายของเมืองโบราณอุทองกับโลกโบราณ	
ช่วงพุทธศตวรรษที่ 3-11	97
ร่องรอยการติดต่อค้าขายของเมืองโบราณอุทองกับโลกโบราณ	
ช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-17	102
สรุปและสังเคราะห์ผลจากการวิเคราะห์.....	106
ปัจจัยสนับสนุนให้เมืองโบราณอุทองเป็นหนึ่งในเครือข่ายการค้าโลกโบราณ	107
การสิ้นสุดบทบาททางการค้าของเมืองโบราณอุทองกับเครือข่ายการค้า	
โลกโบราณ	110
5	115
บทสรุป.....	
บรรณานุกรม	125
ประวัติผู้วิจัย	134

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างหลักฐานทางโบราณคดีที่เกี่ยวกับการติดต่อการค้ากับโลกโบราณกับแหล่งที่มาหรืออิทธิพลที่ได้รับและเส้นทางการค้า.....	50

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	แสดงที่ตั้งของเมืองโบราณอู่ทอง	9
2	รูปร่าง ลักษณะ และที่ตั้งของเมืองโบราณจากภาพถ่ายทางอากาศ	10
3	ภาพถ่ายทางอากาศแสดงผังเมืองโบราณอู่ทอง	11
4	แผนที่แสดงชายฝั่งทะเลโบราณ	12
5	แสดงหลักฐานทางโบราณคดีที่ค้นพบที่เมืองโบราณอู่ทอง	15
6	แผนที่แสดงเส้นทางแม่น้ำจรเข้สามพันและเส้นทางน้ำเชื่อมโยง	18
7	ตุ้มหูหินสีเขียวรูปสัตว์สองหัว พบที่เมืองโบราณอู่ทอง	21
8	แสดงกลองมโหระทึก วัฒนธรรมดงเชิน พบที่เมืองคูบัว จังหวัดราชบุรี	21
9	แสดงแหล่งโบราณคดีสมัยสำริดและแหล่งโบราณคดีที่พบกลองมโหระทึก...	22
10	ลูกปัดแก้ว จี้ห้อยคอรูปสัตว์สองหัว ลูกปัดหินคาร์เนเลียน หินอาเกต ตุ้มหูหยก พบที่บ้านคอนตาเพชร จังหวัดกาญจนบุรี	23
11	แสดงเส้นทางข้ามคาบสมุทรลายุ	26
12	แสดงแนวชายฝั่งทะเลเดิม ทางน้ำ และเมืองโบราณสมัยทวารวดี.....	28
13	แสดงแหล่งโบราณคดีที่สำคัญในตะวันออกเฉียงใต้ ที่มีการติดต่อ กับเมืองโบราณอู่ทอง	29
14	แสดงทิศทางของลมมรสุมที่พัดผ่านเอเชียอาคเนย์	30
15	ประติมากรรมดินเผารูปพระภิกษุ 3 รูป	31
16	(ก) พระพิมพ์ดินเผาปางประทับนั่งสมาธิ (ข) แผ่นหินสลักนูนสูง ภาพพระพุทธรูปนั่งสมาธิ	32
17	พระพิมพ์ดินเผาประทับนั่งสมาธิบนดอกบัว.....	33
18	พระพุทธรูปสำริดประทับยืนปางประทานธรรม	33
19	ธรรมจักรศิลาพร้อมแท่นและเสาศีลา.....	34
20	พระโพธิสัตว์ ปัทมปาณี หรือพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร	34
21	ภาพสลักนูนสูงรูปพระวิษณุ 4 กรประทับยืน	35
22	เอกมุขลึงค์.....	35
23	ประติมากรรมปูนปั้นรูปศิระษะบุคคลต่างชาติ.....	37
24	กินรีดินเผา.....	37
25	ชุ่มบัญชีดินเผา	37

26	ประติมากรรมสตรีครึ่งตัว	38
27	ลูกปิดหินคาร์เนเลียน หินอาเกตหินอาร์บีส และกำไลงาช้าง พบที่เมืองโบราณอุทอง	39
28	ลูกปิดหินคาร์เนเลียน หินอาเกต ทั้งสี่คำสลับลายชาวธรรมชาติ และตกแต่งฝังสี พบที่เมืองโบราณอุทอง	39
29	ลูกปิดแก้ว พบที่เมืองโบราณอุทอง	40
30	เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถังและเครื่องถ้วยเปอร์เซีย	42
31	แท่งดินเผาขนาดเล็ก รูปชลัษมี	43
32	ตราประทับดินเผาที่พบในเมืองโบราณอุทอง	45
33	(ก) ชิ้นส่วนเครื่องปั้นดินเผาที่มีการตกแต่งด้วยลายประทับในกรอบสี่เหลี่ยม (ข) ภาชนะมีพวยหรือคณที	46
34	(ก) เหรียญเงินจารึก “ศรีทวารวดี สวรรูปุณย” (ข) เหรียญกษาปณ์โรมัน	47
35	แผ่นจารึกทองแดงอักษรหลังปัลลวะ ภาษาสันสกฤต	48
36	แสดง คຸ້ມເຫີບນ້ຳເນັກ และตราประทับในวัฒนธรรม ฮาร์ปโป.....	53
37	แสดงเครื่องข่ายการค้าในทะเลจีนใต้ ช่วงพุทธศตวรรษที่ 8	64
38	เส้นทางการค้าในทะเลจีนใต้ กับดินแดนด้านตะวันตก ของอินโดนีเซียพุทธศตวรรษที่ 13	65
39	(ก) ขอดเสาปูนแบบโครินเธียน พบที่เมืองฮัตตา แคว้นแคชเมียร์ (อัฟกานิสถาน) (ข) ฝาหีบงาช้าง พบที่เมืองเบคราม (ค) ประติมากรรมงาช้างสลักภาพสตรีและบริวารพบที่เมืองปอมเปอี.....	71
40	หินโรมันแกะสลัก พบที่ อนุสาวรีย์พระ ศรีลังกา.....	72
41	งานหินคริสตัล	74
42	ภาพสลักนูนสูงที่ พุทธสถานบุโรพุทท ชาวตอนกลางแสดงเป็นรูปเรือ	76
43	แผนที่เส้นทางจารึกของภิกษุซุงหยุ่น ภิกษุเฮียนจั้งและภิกษุอี้-จิง.....	81
44	แผนที่แสดงเส้นทางการค้าระหว่างอินเดียกับโลกตะวันตก	82
45	แผนที่แสดงเส้นทางการค้าทางทะเลและเมืองท่าโบราณ ของอินเดียกับเอเชียอาคเนย์	85
46	แสดง เส้นทางการข้ามคาบสมุทร ทูตติก-อ่าวบ้านดอน	88
47	แผนที่แสดงแหล่งโบราณคดีในคาบสมุทรสยาม สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์-สมัยศรีวิชัย	90

48	แสดงตำแหน่งแหล่งโบราณคดีและโบราณวัตถุสำคัญ บริเวณตอนกลางคาบสมุทรมาเลย์.....	91
49	เส้นทางการค้าโลกโบราณช่วงพุทธศตวรรษที่ 3-11.....	99
50	เส้นทางการค้าโลกโบราณช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-17	103
51	แผนที่แสดงที่ตั้งเมืองอุทอง กันกันน้ำ คลอง ความสัมพันธ์กับแนวชายฝั่งทะเลโบราณ	112

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมืองโบราณอู่ทองถือว่าเป็นเมืองโบราณที่สำคัญและมีร่องรอยการอยู่อาศัยของชุมชนโบราณมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์เรื่อยมาจนถึงสมัยทวารวดี (ราวพุทธศตวรรษที่11-16) เมืองโบราณ อู่ทองตั้งอยู่บนพื้นที่ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติและมีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิต ความโดดเด่นของเมืองโบราณอู่ทองปรากฏชัดในสมัยทวารวดี ชาวเมืองโบราณอู่ทองเริ่มรับวัฒนธรรมจากต่างชาติโดยเฉพาะอินเดียเข้ามาปรับใช้กับวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง โดยเฉพาะวัฒนธรรมด้านศาสนาที่รับเอาพระพุทธศาสนาเข้ามาปฏิบัติ นับถือ (กรมศิลปากร, 2545: 72) ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเมืองโบราณอู่ทองเป็นทั้งศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาของรัฐทวารวดีและเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของภูมิภาคนี้

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับเมืองโบราณอู่ทอง พบว่าประวัติเกี่ยวกับเมืองโบราณอู่ทองได้รับการกล่าวถึงโดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ว่าในปี รศ. 122 (พ.ศ. 2446) ได้เสด็จไปดูเมืองท้าวอู่ทอง ได้ตรวจค้นดูของเก่าที่จะเป็นพยานของเมืองนี้ ได้พระพุทธรูป และเหรียญเงินตราสังข์คล้ายที่ขุดได้ที่พระประโทน และเห็นว่าเมืองนี้น่าจะมีกษัตริย์ปกครองและทิ้งร้างเนื่องจากทางแม่น้ำเปลี่ยน เกิดกันดารน้ำจนเกิดเจ็บไข้ต้องทิ้งเมือง (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2509ก : 28) ต่อจากนั้น ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ ควอริช เวลส์ และ ปีแอร์ คูปองต์ ได้ทำการศึกษาต่อ จนกระทั่ง พ.ศ. 2471 ยอร์ช เซเดส์ เสนอว่าเมืองหลวงอาณาจักรทวารวดีน่าจะเป็นเมืองโบราณอู่ทอง (อึ้ง บัวเชอเลียร์, 2508: 32)

หลังจากนั้นไม่มีการกล่าวถึงเมืองโบราณอู่ทองในทางโบราณคดีมาช่วงเวลาหนึ่ง จนกระทั่งได้มีการขุดค้น ใน พ.ศ. 2478 โดย ควอริช เวลส์ (Quaritch Wales) นักโบราณคดีชาวอังกฤษ ที่ได้เข้ามาสำรวจและขุดค้นบริเวณเมืองโบราณอู่ทองและเสนอผลงานในเรื่อง “Towards Angkor” ว่าเมืองโบราณอู่ทองอาจเป็นเมืองศูนย์กลางแห่งสุดท้ายของชาวทวารวดี (กรมศิลปากร, 2545: 4)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2502 หม่อมเจ้า สุภัทรดิศ ดิศสกุล อาจารย์มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้นำ นักศึกษาฝึกภาคสนามเข้าขุดค้นที่เมืองโบราณอุ้งทองทรงแสงแสดงความเห็นว่าวัตถุโบราณที่พบมีศิลปะ ทั้งแบบทวารวดีสืบเนื่องลงมาถึงแบบอุ้งทองและทรงสันนิษฐานว่าเมืองโบราณอุ้งทองอาจได้รับ อิทธิพลศิลปะคุปตะจากอินเดียผ่านทางเมืองนครปฐม (หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, 2502: 78-79)

หลังจากนั้นไม่นานราวพ.ศ. 2504-2509 สมศักดิ์ รัตนกุลได้รับมอบหมายให้ทำการขุด แต่งโบราณสถานในบริเวณเมืองโบราณอุ้งทอง ซึ่งได้พบโบราณสถานต่าง ๆ มากมาย ในช่วงเวลา เดียวกันนั่นเอง (พ.ศ. 2507-2509) กรมศิลปากรได้เชิญ ศาสตราจารย์ ฌึง บัวเชอลิเยร์ ผู้เชี่ยวชาญ ด้าน โบราณคดีและประวัติศาสตร์ศิลปะในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาเป็นที่ปรึกษาในการ ขุดค้นทางโบราณคดีที่เมืองโบราณอุ้งทอง ท่านได้นำเสนอผลงานเรื่อง “เมืองโบราณอุ้งทอง และความสำคัญของเมืองโบราณอุ้งทองในประวัติศาสตร์ไทย” (U-thong et son importance pour l'histoire de thailande) โดย การเสนอความเห็นว่าเป็นเมืองโบราณอุ้งทองน่าจะมีการติดต่อกับชายกับ เมือง ออกแก้ว (Oc-ao) ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของเวียดนามในปัจจุบันโดยการเปรียบเทียบศิลปวัตถุที่ พบในแหล่งโบราณคดีทั้งสอง และถือว่ามีเจริญและความสำคัญมาตั้งแต่เริ่มสมัยประวัติศาสตร์ ติดต่อกันมาโดยไม่ขาดตอนจนถึงราวพุทธศตวรรษ ที่ 17 หรือ 18 แล้วจึงทิ้งร้างไปพร้อมกับเมือง สุพรรณบุรี อันเป็นเมืองที่พระเจ้าอุ้งทองเคยประทับ (ซึ่งประเด็นนี้ปัจจุบันได้ยกเลิกแนวคิดนี้ไป แล้ว) และเห็นว่าอุ้งทองรับอารยธรรมจากอินเดีย และจีนมาตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 6 และจาก หลักฐานทางโบราณคดีที่พบยังอาจทำให้คิดได้ว่า เมืองโบราณอุ้งทองเป็นเมืองชั้นเอกของอาณาจักร ทวารวดี และไม่ได้ถูกรอบครองโดยเขมรเพราะไม่พบศิลปะเขมรปะปนในเมืองโบราณอุ้งทอง แต่ กลับพบศิลปะศรีวิชัยในเมืองนี้ (กรมศิลปากร, 2545: 6, ฌึง บัวเชอลิเยร์, 2508: 27-30)

นอกจากนั้น ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2508-2509 ใกล้เกี่ยวกับการสำรวจและขุดค้นของ กรมศิลปากร วัตสันและลอฟส์ (W. Watson & H. E. Loffs) ได้ทำการขุดหลุมทดสอบที่บ้านท่าม่วง ในเขตเมืองเก่าอุ้งทอง จากหลักฐานที่พบสันนิษฐานว่า เมืองโบราณอุ้งทองมีการอยู่อาศัยต่อเนื่องมา ตั้งแต่สมัยพูนันจนถึงสมัยทวารวดี

ในช่วงเวลาดังกล่าวมีการค้นคว้าเรื่องเมืองสุวรรณภูมิ จึงมีการศึกษาและค้นคว้าที่เมือง อุ้งทองจากนักวิชาการหลายคน ทั้งด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี เช่น ศาสตราจารย์ชิน อยู่ดี (2509) นักโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ได้ศึกษาเปรียบเทียบลูกปัดและลวดลายที่พบบน สำริดกับที่พบที่เมืองออกแก้วในเวียดนามเป็นสำคัญ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2549: 70) ได้สรุปว่าเมือง อุ้งทองมีคนอยู่อาศัยมาตั้งแต่ 3,000 ปีก่อน และอาศัยเรื่อยมาจนถึงยุคสำริดและยุคเหล็ก โดยค้นพบ คัมพูรูปสัตว์สองหัว และรูปร่างกลมมีดอกไม้นูนออกมา เป็นเครื่องประดับของวัฒนธรรมชาหุญของ เวียดนาม ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 1-6 และนำไปสู่สมมติฐานว่า เมืองโบราณอุ้งทองเคยเป็นศูนย์กลาง

การค้าขายระหว่างชุมชนในเอเชียอาคเนย์ในช่วงก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย (กรมศิลปากร, 2545: 8; ผาสุข อินทรารุช, 2548:106) ราวปี พ.ศ. 2510 มานิต วัลลิโกดม ได้ศึกษาทางภูมิศาสตร์และเอกสารโบราณ โดยนำเอาตำแหน่งทางภูมิศาสตร์และบรรดาหลักฐานวัตถุโบราณที่มีอายุเก่ากว่า สมัยทวารวดีมาตีความ และแสดงความเห็นว่า บริเวณเมืองโบราณอุทองและปริมณฑลเป็นเมืองสำคัญของแคว้นแคว้นสุวรรณภูมิที่กล่าวถึงในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา (ศรีศักร วัลลิโกดม, 2549: 67) และยังมีความเห็นว่า เมือง “จิ้นหลิน” ในเอกสารจีนคือเมืองโบราณอุทอง อนึ่ง ในช่วงเวลาเดียวกันชนิด อยู่โพธิ์ เสนอเรื่อง “สุวรรณภูมิ” และแสดงความเห็นว่าอุทองน่าจะเป็นเมืองหลวงของแคว้นสุวรรณภูมิ (กรมศิลปากร, 2545:8)

หลังจากนั้นราว 10 ปีเศษจึงเริ่มมีบทความ เกี่ยวกับเมืองโบราณอุทองออกมามากขึ้น เช่น ผลงานของภุชกร ภูมธนะ ในปี พ.ศ. 2527 ศึกษาและกำหนดอายุของหลักฐานที่พบจากการขุดค้นของ วิลเลียม วัตสัน ที่บ้านท่าม่วง เมืองโบราณอุทอง ในช่วงปี พ.ศ. 2508-2509 ว่าควรมีอายุราว 1,500 ปีล่วงมาแล้ว นอกจากนั้นยังมีการนำเสนอบทความ งานที่เสนอความคิดว่า “ศรีทวารวดีศวร” ควรเป็นชื่อบุคคลหรือรูปเคารพมากกว่า

สืบแสง พรหมบุญ และคณะ (2530) ได้ศึกษาเชิงสหวิทยาการ โดยใช้ประวัติศาสตร์ โบราณคดีและมานุษยวิทยา พบว่าชุมชนโบราณลุ่มน้ำจะเข้สามพันมีอายุ ตั้งแต่ 2,500 – 3,000 ปีมาแล้วจนถึงสมัยทวารวดี และเจริญรุ่งเรืองมาอย่างต่อเนื่อง และมีเส้นทางข้ามคาบสมุทรที่สำคัญ ในการเชื่อมต่อการค้าโบราณระหว่างจีนกับอินเดีย

ในปีเดียวกันนั่นเอง ได้มีการศึกษาเมืองโบราณอุทองโดยอาศัยวิธีการทาง ภูมิสารสนเทศ โดย ทิวา ศุภจรรยา (2530) ทำการศึกษาสภาพภูมิประเทศที่ตั้งชุมชนโบราณ จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งก่อนหน้านั้นในปี พ.ศ. 2523-2524 ทิวา ศุภจรรยา และผ่องศรี วนาสิน ได้ทำการวิจัย เรื่อง “เมืองโบราณบริเวณชายฝั่งทะเลเดิมของที่ราบภาคกลางประเทศไทย: การศึกษาดำเนินที่ตั้งและภูมิศาสตร์” การศึกษาที่จังหวัดสุพรรณบุรีให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของชายฝั่งทะเลของเมืองโบราณอุทองด้วย ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางน้ำของคู คลอง และแม่น้ำสายสำคัญที่ใช้ติดต่อกับชายฝั่งทะเล

อีกไม่นานนัก ธิดา สาระยา (2532) ได้ศึกษาเรื่อง (ศรี)ทวารวดี : ประวัติศาสตร์ยุคต้นของสยามประเทศ และนำเสนอมุมมองว่า อุทองเป็นส่วนหนึ่งของทวารวดีซึ่งแท้จริงเกิดจากการขยายตัวของชุมชนบ้านเมืองในเขตลุ่มน้ำใกล้ทะเล (riverine region) ที่สร้างเครือข่ายการติดต่อทั้งภายในและภายนอก สืบต่อเนื่องมาถึงสมัยอุทอง เพราะการค้าในช่วงเวลาดังกล่าวมีผลมาจากการเคลื่อนไหวของจีนและโลกตะวันตกพยายามที่จะเข้าถึงกันทั้งทางบกและเดินเรือข้ามอ่าวไทย อ้อมแหลมญวน เข้าสู่ทะเลจีนใต้ เมืองโบราณอุทองซึ่งเป็นเมืองชายฝั่งจึงมีการตื่นตัว รับรู้การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาได้เร็ว (ธิดา สาระยา, 2532: 52-53)

ในปี พ.ศ. 2540 และ 2541 สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 ได้ดำเนินการขุดค้นบริเวณคอกช้างดิน ในปี 2540 พบเหรียญเงินสมัยทวารวดี จารึก “ศรียุทธาวดี” บรรทัดแรก และ “สุวรรณปุณณะ” บรรทัดที่สอง และสรุปว่าคอกช้างดินน่าจะเป็นเขื่อนเก็บน้ำมากกว่า เป็นคอกช้างตามที่สันนิษฐานมาแต่เดิม และบริเวณคอกช้างดินเป็นบริเวณศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาพราหมณ์ (สายันต์ ไพชาญจิตร และสุภมาส ดวงสกุล, 2541:14-44) ต่อมาในปี 2541 มีการขุดค้นบริเวณหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สรุปผลว่าพื้นที่บริเวณดังกล่าวน่าจะถูกใช้อย่างหนาแน่นในช่วง 1,700-1,500 ปีล่วงมาแล้ว แต่ไม่น่าเกิน 1,900 ปีมาแล้ว (กรมศิลปากร, 2545: 12)

ในช่วง ปี พ.ศ. 2542 ศาสตราจารย์ ผาสุข อินทรารุช ภาควิชาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากรได้นำเสนอผลงานวิชาการเรื่อง “ทวารวดี การศึกษาเชิงวิเคราะห์จากหลักฐานทางโบราณคดี” ได้กล่าวถึงพัฒนาการเผยแพร่วัฒนธรรมอินเดียในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งในด้านวัฒนธรรม สังคมและการติดต่อค้าขายกับต่างชาติของอินเดีย และเสนอกำเนิดและพัฒนาการทางสังคม วัฒนธรรมของชุมชนโบราณสมัยทวารวดีในบริเวณภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย โดยได้กล่าวถึงเมืองโบราณอุทองไว้ว่าเป็นเมืองโบราณที่สำคัญและมีความเก่าแก่ยิ่งกว่าเมืองอื่นในสมัยทวารวดี และมีร่องรอยการอยู่อาศัยมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ และมีร่องรอยการติดต่อค้าขายกับอินเดียตั้งแต่ ราวพุทธศตวรรษที่ 3-5

ต่อมาในปี 2548 ผาสุข อินทรารุช ได้เสนอผลงานทางวิชาการที่สำคัญอีกครั้งหนึ่ง ชื่อ “สุวรรณภูมิ จากหลักฐานทางโบราณคดี” โดยเน้นศึกษาสุวรรณภูมิใน 2 บริบทคือ ในบริบทที่เคยเป็นศูนย์กลางการค้า และในบริบทที่เคยเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนานิกายเถรวาท โดยอาศัยหลักฐานทางโบราณคดีจากรัฐในทวารวดีทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ และได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับเมืองโบราณอุทองไว้ว่าเมืองโบราณอุทองจัดว่าเป็นเมืองท่าโบราณที่เจริญรุ่งเรืองสืบต่อเนื่องมาจนกลายเป็นเมืองท่าที่สำคัญของรัฐทวารวดี

ในปี พ.ศ. 2549 ศรีศักร วัลลิโภดม (2549: 76) รวบรวมงานเก่านั้นมาทำการวิเคราะห์ร่วมกับหลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ที่ค้นพบเพิ่มขึ้น ได้กล่าวถึงความเห็นเกี่ยวกับเมืองโบราณอุทองว่า เมืองโบราณอุทองและปริมณฑลคือบริเวณศูนย์กลางของรัฐหรือแคว้นสำคัญที่พัฒนาขึ้นในสมัยสุวรรณภูมิซึ่งพบหลักฐานทางโบราณคดีมากกว่าที่อื่น ๆ

วรรณกรรมต่างๆที่นำเสนอมานั้น เป็นการนำเสนอเรื่องราวและวัฒนธรรมในภาพรวมของเมืองโบราณอุทอง หรือกล่าวในภาพที่เป็นส่วนหนึ่งของรัฐทวารวดี แม้ว่าจะมีการกล่าวถึงโบราณวัตถุที่พบตั้งแต่สมัยยุคเหล็กว่าเป็นสิ่งของต่างถิ่นที่แสดงให้เห็นถึงการติดต่อค้าขายกับต่างภูมิภาค (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2549: 64-65) และมีการกล่าวถึงความสำคัญของเมืองโบราณอุทองในฐานะเมืองศูนย์กลางทางการติดต่อค้าขายในเอเชียอาคเนย์ (ธิดา สาระยา, 2538, ผาสุข อินทรารุช,

2548: 106-108) แต่ยังไม่มีการศึกษาเฉพาะเรื่องการค้าของชุมชนโบราณเมืองโบราณอุทองกับการค้าโลกในสมัยโบราณ ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อการวิเคราะห์และเป็นตัวเชื่อมโยงกับการศึกษาด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านวัฒนธรรม ด้านศิลปกรรม และด้านอื่น ๆ ให้สมบูรณ์และเห็นภาพเมืองโบราณอุทองได้ชัดเจนยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ในการเพิ่มเติมขอบเขตความรู้ในด้านการค้าของโลกโบราณกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะในสมัยวัฒนธรรมทวารวดี จากความสำคัญดังกล่าว อีกทั้งยังไม่มีการศึกษาในประเด็นที่กล่าวถึง จึงเป็นที่มาของความสนใจที่จะศึกษา เรื่อง “อุทองในเครือข่ายการค้าโลกสมัยโบราณ”

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาบทบาทด้านการค้าของเมืองโบราณอุทอง ตำบล อุทอง อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี กับเครือข่ายการค้าโลกสมัยโบราณ
2. เพื่อศึกษาสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงและการสิ้นสุดของการค้าเมืองโบราณอุทองกับเครือข่ายการค้าโลกสมัยโบราณ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงบทบาทด้านการค้าของเมืองโบราณอุทอง ตำบล อุทอง อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรีกับเครือข่ายการค้าโลกสมัยโบราณ
2. ทำให้ทราบสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงและการสิ้นสุดการค้าของเมืองโบราณอุทองกับการค้าโลกสมัยโบราณ

วิธีการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (documentary research) ดังนั้นการเก็บรวบรวมข้อมูลจึงอาศัยเอกสารทุติยภูมิเป็นหลัก กล่าวคือรายงานการสำรวจและขุดแต่งโบราณวัตถุสถานเมืองเก่าอุทอง และเมืองอื่นๆในภูมิภาคต่าง ๆ ที่มีการติดต่อค้าขายกับเมืองโบราณอุทอง การใช้ข้อมูลด้านโบราณคดีต่าง ๆ เช่น วัตถุโบราณ โบราณสถาน ข้อมูลทางด้านภูมิศาสตร์สนเทศ เช่น

ภาพถ่ายทางอากาศ เอกสารประวัติศาสตร์ต่างๆ โดยเฉพาะประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการค้าและการเดินเรือ นอกเหนือจากบทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลสรุปเป็นผลการศึกษา

ขอบเขตการศึกษา

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ไว้ ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 3 ถึงพุทธศตวรรษที่ 17

นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยขอกำหนดยุทธศาสตร์บางคำที่จะใช้ในการวิจัยซึ่งอาจไม่ตรงกับความหมายโดยทั่วไป ดังนี้

โลกโบราณ หมายถึง ชุมชนหรือเมืองต่าง ๆ ที่ ตั้งถิ่นฐาน อยู่อาศัยและดำเนินชีวิต ในราวช่วงพุทธศตวรรษที่ 3 ถึง พุทธศตวรรษ ที่ 17

เครือข่ายการค้า หมายถึงการติดต่อค้าขายที่เชื่อมโยงถึงกันระหว่างชุมชน หรือ เมืองหนึ่ง กับอีกชุมชนหรืออีกเมืองหนึ่ง โดยไม่จำเป็นต้องติดต่อกันโดยตรง แต่อาจติดต่อโดยมีชุมชนหรือพ่อค้าคนกลางซึ่งตั้งอยู่ในภูมิภาคเดียวกัน โดยใช้เส้นทางบก หรือเส้นทางน้ำหรือใช้ร่วมกันทั้งสองอย่าง

เครือข่ายการค้าโลกโบราณ หมายถึงหมายถึงการติดต่อค้าขายที่เชื่อมโยงถึงกันระหว่างชุมชน หรือ เมืองหนึ่ง กับอีกชุมชนหรืออีกเมืองหนึ่งที่อยู่ห่างไกลในซีกโลกตะวันตกและตะวันออก ในราวช่วงพุทธศตวรรษที่ 3 ถึง พุทธศตวรรษ ที่ 17

บทที่ 2

เมืองโบราณอู่ทอง

ในบทนี้จะแยกเป็น 4 ส่วน โดยส่วนแรกเป็นข้อมูลทั่วไปของเมืองโบราณอู่ทอง โดยเป็นการกล่าวถึงเรื่องราว ประวัติความเป็นมาและสภาพทางกายภาพของเมืองโบราณอู่ทอง เพื่อแสดงให้เห็นรายละเอียดเกี่ยวกับทำเลที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ สภาพภูมิอากาศ วัฒนธรรมของชาวเมืองโบราณอู่ทองโบราณ ส่วนที่ 2 เรื่องของการค้าระหว่างภูมิภาค เป็นการเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับการค้าภายในชุมชนและระหว่างภูมิภาคเพื่อแสดงให้เห็นพื้นฐานทางเศรษฐกิจและพัฒนาการทางการค้าของเมืองโบราณอู่ทอง ก่อนที่จะเจริญเติบโตขยายขอบข่ายการติดต่อค้าขายกว้างไกลออกไป และแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของเมืองโบราณอู่ทองในฐานะที่เป็นศูนย์กลางการค้าภายในภูมิภาค ส่วนที่ 3 เรื่องการค้าของเมืองโบราณอู่ทองกับโลกสมัยโบราณ เป็นการเสนอภาพของพัฒนาการของการติดต่อค้าขายกับชาวต่างแดน เช่นชาวอินเดีย อาหรับ เปอร์เซีย โรมัน เป็นต้น และนำเสนอสาเหตุการเสื่อมลงของเมืองโบราณอู่ทอง อันนำไปสู่การสิ้นสุดบทบาทของการเป็นศูนย์กลางการค้าระหว่างภูมิภาคและการค้าโลกโบราณ ส่วนที่ 4 เป็นเรื่องของหลักฐานทางโบราณคดี เช่น โบราณวัตถุที่เกี่ยวข้องกับการค้าของเมืองโบราณอู่ทองกับโลกโบราณ โดยเสนอหลักฐานทางโบราณคดีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการติดต่อค้าขายกับโลกภายนอกซึ่งค้นพบในบริเวณเมืองโบราณอู่ทอง อันจะนำไปสู่การเชื่อมโยงหลักฐานทางโบราณคดีเข้ากับ บทที่ 3 ที่ว่าด้วยการค้าโลกสมัยโบราณและเครือข่ายการค้าโลก

ข้อมูลทั่วไป

เมืองโบราณอู่ทอง เป็นเมืองที่ได้รับการกล่าวถึงในฐานะเมืองสำคัญในสมัยทวารวดีซึ่งมีบทบาทสำคัญในราวพุทธศตวรรษที่ 11-16 โดยเฉพาะการเป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาและศูนย์กลางทางการค้าขายระหว่างภูมิภาคและต่างแดน ในส่วนนี้จะกล่าวถึงข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของเมืองโบราณอู่ทองทั้งด้านกายภาพ ทำเลที่ตั้งและความเหมาะสมกับการเป็นเมืองท่าสำคัญ รวมถึงพัฒนาการของเมืองโบราณอู่ทอง

ที่ตั้งและลักษณะทางกายภาพ

เมืองโบราณอู่ทอง ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ราบภาคกลาง ทางทิศตะวันตกของตำบลอู่ทอง (เดิมชื่อ ตำบลท่าพระยาจักร) อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี มีเนื้อที่ประมาณ 976 ไร่เศษ ตัวเมืองตั้งอยู่บริเวณเนินดินด้านตะวันออกของเทือกเขาพระ และเขาทำเทียม หรือตั้งอยู่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำจรเข้สามพันซึ่งไหลไปตามแนวทิศตะวันออกเฉียงเหนือจนถึงบริเวณเมืองโบราณอู่ทอง (อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี) แล้วจึงไหลเฉียงลงตามแนวทิศตะวันออกเฉียงใต้ แล้วระบายลงสู่แม่น้ำสุพรรณบุรีหรือแม่น้ำท่าจีนที่อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี แม่น้ำจรเข้สามพันนี้แยกตัวมาจากแม่น้ำสุพรรณบุรีหรือแม่น้ำท่าจีน ในบริเวณอำเภอสามชูกในปัจจุบัน

พื้นที่ด้านตะวันออกเฉียงเหนือ ด้านตะวันออกและทิศใต้ เป็นที่ลุ่ม ทางทิศตะวันตกห่างจากตัวเมืองราว 1 กิโลเมตร เป็นทิวเขาขาดต่อกันในแนวเหนือใต้ ได้แก่ เขาทุ่งดินดำ เขาพุทอง เขาตาแก้ว และเขารางกะเปิด เปรียบเสมือนกำแพงใหญ่ป้องกันข้าศึกได้ ในอดีตปรากฏว่ามีป้อมปราการก่อสร้างด้วยศิลาแลง เช่นเดียวกับด้านตะวันออก (หน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ) แต่ปัจจุบันปรักหักพังไปหมด (ภาพที่ 1) (ผาสุข อินทราวุธ, 2548: 110) บริเวณตัวเมืองโบราณอู่ทองตั้งอยู่บนชายขอบที่สูงลาดมาจากเทือกเขาทำเทียม จึงทำให้มีแหล่งน้ำที่หล่อเลี้ยงซึ่งไหลมาจากเทือกเขาทำเทียม คือ ลำห้วยรวก ห้วยหางนาคและลำห้วยเล็กอื่น ๆ มาลงคูน้ำรอบเมือง เพื่อใช้ในการอุปโภค บริโภคและหากน้ำล้นจึงระบายออกสู่ลำน้ำจรเข้สามพันซึ่งไหลมาทางทิศใต้ (กรมศิลปากร, 2550: 87; ศรีศักร วัลลิโภดม, 2549: 66) ท่าเลที่ตั้งซึ่งตั้งอยู่บนที่ดอนลาดขึ้นมาจากเทือกเขาทำเทียม ทำให้เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งหากพิจารณาในสภาพภูมิศาสตร์โบราณซึ่งเมืองโบราณอู่ทองตั้งอยู่ไม่ไกลทางทะเลโบราณ และมองในภาพกว้างขึ้นจะพบว่าเป็นบริเวณดินดอนสามเหลี่ยมแม่น้ำเจ้าพระยา จึงทำให้เกิดการทับถมของดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ในการเกษตรเหมาะต่อการตั้งถิ่นฐานและการขยายตัวของชุมชน

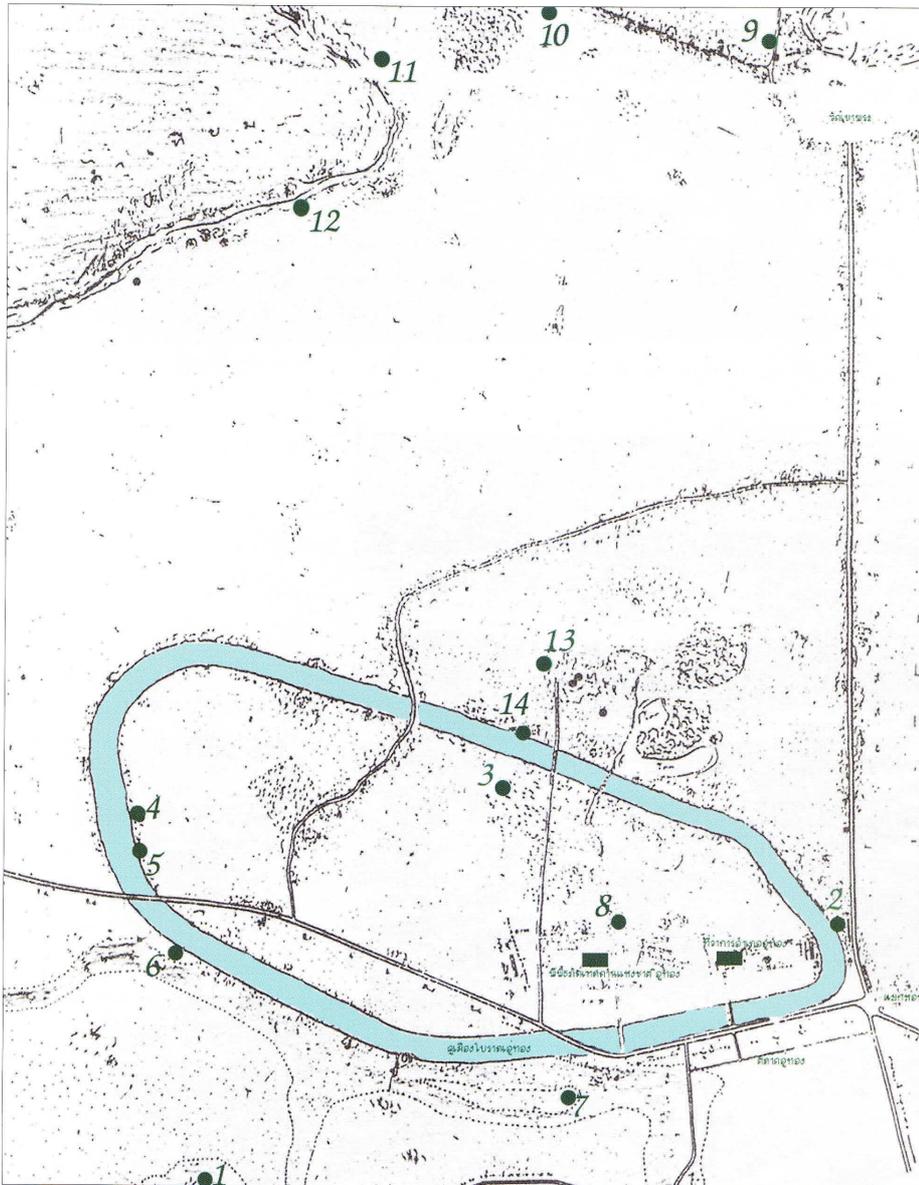

ภาพที่ 1 แสดงที่ตั้งของเมืองโบราณอุททอง

ที่มา : กรมศิลปากร, นำชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อุททอง และ เรืองราวสุวรรณภูมิ

(กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2550), 87.

จากการศึกษาภาพถ่ายทางอากาศพบว่าลักษณะของเมืองเป็นรูปวงรีขนาด 1,850 x 820 เมตร มีคูน้ำคันดินล้อมรอบ ทอดตัวไปตามแนวทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ตะวันตกเฉียงใต้ มีขนาดความกว้างประมาณ 1 กิโลเมตร ยาวประมาณ 2 กิโลเมตร (ซึ่งจากการศึกษาภาพถ่ายทางอากาศแนวคูคันดินที่บ้านคอนทองและบ้านจระเข้สามพัน คูคันดินดังกล่าวปรากฏให้เห็นชัดเจนบนถนนมาลัยแมน) (ภาพที่ 2 และภาพที่ 3) พื้นที่ของเมืองโบราณอุททองมีระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ประมาณ 6 เมตร ทิศตะวันตกเป็นเทือกเขารางกะเปิด เขาคำเทียมและเขาพระ ทิศตะวันออก เป็นที่ราบกักเก็บน้ำ สภาพที่ตั้งชุมชนเป็นเขตที่ราบขั้นบันไดต่ำ และ ที่ราบลุ่มแม่น้ำ

ภาพที่ 2 รูปร่าง ลักษณะ และที่ตั้งของเมือง โบราณจากภาพถ่ายทางอากาศ
 ที่มา : กรมศิลปากร, นำชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อุททอง และ เรืองราวสุวรรณภูมิ
 (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2550), 89.

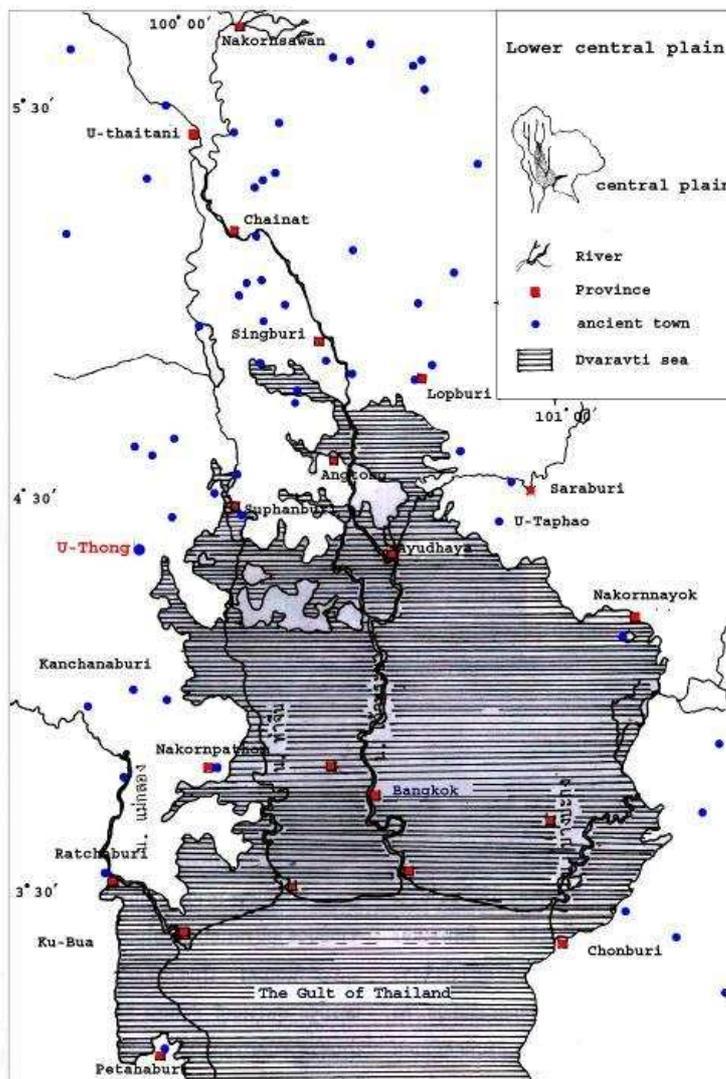

ภาพถ่ายทางอากาศและภาพถ่ายเส้นแสดงลักษณะของเมืองโบราณอุทอง มีลักษณะเป็นรูปวงรี และมีแนวแม่น้ำจะระเข้าสามพันอยู่ทางด้านทิศตะวันออกและทิศใต้

ภาพที่ 3 ภาพถ่ายทางอากาศแสดงผังเมืองโบราณอุทอง

ที่มา : กรมศิลปากร, โบราณคดีเมืองอุทอง. (กรุงเทพมหานคร: สหมิตรพรีนติ้ง, 2545), 26.

นอกจากนั้น จากการศึกษาทางภูมิสารสนเทศเปรียบเทียบพบว่า ทางด้านตะวันออกของเมืองซึ่งเป็นพื้นที่ลาดต่ำลงจนถึงแม่น้ำท่าจีนและต่อเนื่องไปจนถึงบริเวณซึ่งเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีหลักฐานแสดงว่าเป็นทะเลมาก่อน ข้อมูลบนภาพถ่ายทางอากาศแสดงให้เห็นแนวของแม่น้ำจะระเข้าสามพันที่เคยไหลผ่านตัวเมืองโบราณอุทองไปทางเหนือแล้วอ้อมมาทางตะวันออก ซึ่งมีร่องน้ำเปิดกว้างเป็นปากแม่น้ำซึ่งกำหนดให้เป็นแนวชายฝั่งทะเลเดิม ตรงส่วนที่บรรจบกับคลองสองพี่น้องซึ่งต่อเชื่อมมาจากแม่น้ำท่าว่า ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของนักภูมิศาสตร์และนักธรณีวิทยาที่เคยศึกษาและได้ตั้งข้อสันนิษฐานไว้ว่า ชายฝั่งทะเลเดิมในช่วงพุทธศตวรรษที่ 11-14 น่าจะอยู่ในระดับลานตระพักทะเล (Marine terrace) ช่วงที่มีความสูงระหว่าง 3.50-4 เมตร จากระดับน้ำทะเลปัจจุบัน ดังนั้น แนวชายฝั่งทะเลเดิมจึงน่าจะเป็นอ่าวลึกเข้าไปในแผ่นดินเมื่อเทียบกับแนวชายฝั่งทะเลปัจจุบันราว 140 กิโลเมตร และเป็นที่ตั้งของเมืองโบราณสมัยทวารวดีที่อยู่รอบๆ (ผ่องศรี วนาสิน และทิวา ศุภจรรยา, 2524: 45) (ภาพที่ 4)

ภาพที่ 4 แผนที่แสดงชายฝั่งทะเลโบราณ

ที่มา : ผ่องศรี วานสิน และทิวา สุภจรรรยา, เมืองโบราณบริเวณชายฝั่งทะเลเดิมของที่ราบภาคกลาง
ประเทศไทย : การศึกษาตำแหน่งที่ตั้งและภูมิศาสตร์สัมพันธ์ (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์-
มหาวิทยาลัย, 2524), 33.

นอกจากนี้ ยังพบร่องรอยของคลองเก่าที่ชาวเมืองโบราณอุทธรณ์ได้ขุดขึ้นเป็นแนวตรงยาว
ประมาณ 9 กิโลเมตร จากตัวเมืองโบราณอุทธรณ์จนถึงบริเวณวัดม่วงซึ่งคาดว่าจะมีชายฝั่ง หรือ
อาจเป็นร่องน้ำกว้างจากฝั่งทะเลลึกเข้ามาในแผ่นดิน นอกจากนั้นยังได้พบร่องรอยแนวคลองอีก 2
แนว เชื่อมต่อจากแนวคลองแรกมาทางใต้จนถึงคลองบางบอน ซึ่งทำให้เชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงของ
แนวชายฝั่งทะเลดังกล่าวมีผลทำให้มีการขุดคลองใหม่ลงมาทางใต้ เพื่อเป็นเส้นทางออกสู่ทะเล
และเมื่อชายฝั่งทะเลถอยห่างออกไปมาก ต่อมาคลองเหล่านี้ได้เลิกใช้ไปในที่สุด

นอกจากนั้นจากการศึกษาทางโบราณคดีพบว่านอกเมืองมีแนวคันดินเป็นทางยาวคดเคี้ยว สันนิษฐานว่าเป็นถนนโบราณเรียกว่า "ถนนท้าวอุทอง" อยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของตัวเมือง โบราณอุทอง ห่างออกไปประมาณ 5 กิโลเมตร และมีกลุ่มแนวคันดินรูปโค้งเกือกม้าซึ่งตั้งอยู่ตาม แนวเชิงเขาคอก ที่เรียกกันว่า "คอกช้างดิน" เพราะเชื่อกันว่าเป็นเพนียดดินสำหรับคล้องช้างในสมัย โบราณ แต่ในจากการศึกษาของสำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี อีก ครั้งหนึ่งได้ดำเนินการขุดศึกษาทางโบราณคดีแล้วสรุปผลว่าบริเวณนี้เป็นเขตเทวสถานในศาสนา พราหมณ์ไศวนิกาย สันนิษฐานว่าคอกช้างดินน่าจะเป็นสถานที่กักเก็บน้ำของเมือง โบราณอุทอง ในอดีต (Supamas Doungsakun, 2005: 116)

กำเนิดและพัฒนาการของเมืองโบราณอุทอง

เมืองโบราณอุทองมีร่องรอยการอยู่อาศัยของชุมชนมาตั้งแต่ก่อนสมัยประวัติศาสตร์ตอน ปลาย ราว 2,500 - 2,000 ปีมาแล้ว โดยได้พบเครื่องมือหินขัด ภาชนะดินเผา แวปั่นด้ายดินเผา ขวาน สำริด ฉมวก หอก และเครื่องมือเครื่องใช้โลหะอื่นๆ อีกมากมาย ชุมชนเมืองโบราณอุทองมีการอยู่ อาศัยมาอย่างต่อเนื่องและมีความเจริญมากขึ้นจนสามารถพัฒนาตนเองจาก สังคมเกษตรกรรมไป เป็นสังคมเมือง (Urban society) ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากทำเลที่ตั้งของเมือง โบราณอุทองสามารถติดต่อกับชายฝั่งทะเลได้สะดวก จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ชุมชนโบราณในบริเวณเมือง โบราณอุทอง สามารถพัฒนาสภาพสังคมและเศรษฐกิจจนปรับตัวเข้าสู่สังคมเมืองได้ ศาสตราจารย์อึ้งบัวเชอลิเยร์ แสดงความเห็นไว้ว่าเมืองโบราณอุทองน่าจะมีการติดต่อสัมพันธ์และค้าขายกับดินแดนแถบพื้น ทะเล เช่น เวียดนาม จีน อินเดีย ตะวันออกกลาง และยุโรป โดยเฉพาะอินเดีย ตั้งแต่ราวพุทธ ศตวรรษที่ 6 แล้ว (อึ้ง บัวเชอลิเยร์, 2508: 33) และเริ่มมีบทบาทสำคัญเพิ่มขึ้นโดยถือว่าเป็น ศูนย์กลางทางการค้าและเมืองท่าร่วมสมัยกับเมืองออกแก้ว ของประเทศเวียดนาม โดยวิเคราะห์จาก หลักฐานทางโบราณคดีที่พบเช่น ลูกปัดแก้ว เหริยญาปณ์ เหริยญาโรมันสมัยจักรพรรดิ วิคโตรินุส เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้เสนอว่า เมืองโบราณอุทองตั้งมาก่อนอาณาจักรทวารวดีและน่าจะเคยเป็น เมืองศูนย์กลางหรือเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรพูนัน (ราวพุทธศตวรรษที่ 6-10) มาก่อน หลังจากนั้น จึงเจริญขึ้นมาเป็นเมืองสำคัญของทวารวดี (หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, 2549: 25)

ต่อมา ในสมัยประวัติศาสตร์ราวพุทธศตวรรษที่ 11-16 เมืองโบราณอุทองได้พัฒนาและ รุ่งเรืองถึงขีดสุดและกลายเป็นเมืองศูนย์กลางทางวัฒนธรรมในดินแดนลุ่มน้ำเจ้าพระยา สันนิษฐาน ได้จากหลักฐานประเภทโบราณวัตถุสถานที่พบในเมืองโบราณอุทองในช่วงเวลาดังกล่าว เป็น ศิลปกรรมในสมัยทวารวดี เช่น เศียรพระพุทธรูปทองคำ เจดีย์ พระพุทธรูปปางประทานธรรมจักร

จนทำให้นักวิชาการหลายท่าน เช่น ศาสตราจารย์ ชึง บวสเซอร์เชอร์ เชื่อว่าเมืองโบราณอุทงอาจจะเป็น “สุวรรณภูมิ” ที่พระเจ้าอโศกมหาราชได้ทรงส่งพระโสณะเถระและพระอุตระเถระมาเผยแผ่พุทธศาสนาในราวพุทธศตวรรษที่ 3 (พ.ศ. 270 - พ.ศ. 311) ซึ่งปัจจุบันยังไม่มีข้อสรุปที่ชัดเจน แต่ความเห็นนี้แตกต่างจากนักวิชาการอื่น เช่น พอล วิทลีย์ ที่เชื่อว่าเมืองจินหลินซึ่งเป็นรัฐสุดท้ายที่พระเจ้าพินมันแห่งอาณาจักรพุนันปราบได้ในพุทธศตวรรษที่ 9 ตั้งอยู่ที่เมืองโบราณอุทง เมื่ออาณาจักรพุนันสลายลงในปลายพุทธศตวรรษที่ 11 รัฐทวารวดีได้เจริญขึ้นมาแทนที่ในกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง และรุ่งเรืองสูงสุดในราวพุทธศตวรรษที่ 12-16

นอกจากนั้น นักวิชาการหลายคนเชื่อว่า เมืองโบราณอุทงอาจเป็นเมืองหลวงและเป็นศูนย์กลางของรัฐทวารวดี ตามบันทึกของพระภิกษุ เขียนจิ่ง ที่ได้กล่าวถึงอาณาจักรโตโลโปตี อาจหมายถึง ทวารวดี โดยค้นพบหลักฐานชิ้นสำคัญที่เมืองโบราณอุทงคือเหรียญเงินจารึกว่า "ศรีทวารวดี สวรรูปณะ" เป็นการยืนยันว่ามีตัวตนของอาณาจักรทวารวดี

ชาวเมืองโบราณอุทงดำเนินชีวิตอยู่ในวัฒนธรรมทวารวดี ซึ่งเชื่อกันเกิดจากการที่มีการรับอิทธิพลทางวัฒนธรรมของอินเดียเข้ามาและนำมาผสมผสานกับรูปแบบวัฒนธรรมท้องถิ่น ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 11-12 ทำให้เกิดวัฒนธรรมทวารวดี สันนิษฐานว่าวัฒนธรรมทวารวดี นี้มีศูนย์กลางความเจริญตั้งอยู่บริเวณเขตที่ราบภาคกลางของประเทศไทย ซึ่งมีเมืองสำคัญ ๆ ได้แก่ เมืองนครไชยศรี จังหวัดนครปฐม เมืองโบราณอุทง จังหวัดสุพรรณบุรี และเมืองคูบัว จังหวัดราชบุรี วัฒนธรรมนี้มีจุดเด่นอยู่ที่รูปแบบทางศิลปกรรมเฉพาะตัว ภาษาที่ชาวเมืองใช้ร่วมกันเป็นภาษามอญโบราณ และการนับถือพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทเป็นศาสนาหลัก ชึง บวสเซอร์เชอร์ เห็นว่าจากหลักฐานทางโบราณคดีที่ค้นพบกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมนี้ได้ขยายตัวออกไป 3 ทาง คือ (1) ทางตะวันออก ไปทางรัฐประเทศ โดยผ่านทางเมืองดงละคร (จังหวัด นครนายก) และเมือง ดงศรีมหาโพธิ์ (จังหวัด ปราจีนบุรี) สายหนึ่ง อีกสายหนึ่งไปยังที่ราบสูงโคราช แยกออกเป็นหลายสายที่แม่น้ำมูล (2) ทางทิศเหนือไปยังเมืองหริภุญชัย โดยผ่านทางเมืองลพบุรี นครสวรรค์และตาก (3) ทางทิศใต้ลงไปถึงแหลมมลายู โดยผ่านทางจังหวัดราชบุรี และเพชรบุรี ทางเหล่านี้มาบรรจบกัน แถบบริเวณเมืองโบราณอุทง (หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, 2549: 25)

ชาวเมืองโบราณอุทง ส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท ซึ่งได้รับรูปแบบทางศาสนาและศิลปกรรมแบบอมราวดีจากอินเดีย มีการค้นพบปฏิมากรรมดินเผารูปพระสงฆ์ 3 องค์ อุ้มบาตร และพระพุทธรูปปั้นนาคปรกศิลปะแบบอมราวดี ในเมืองโบราณอุทงนอกจากนี้อาจนับถือพระพุทธศาสนานิกายมหายานปะปนอยู่บ้าง ดังที่ได้พบโบราณวัตถุศิลปะศรีวิชัย ซึ่งนับถือพุทธศาสนาเถรวาทมหายาน เช่น พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร และพระโพธิสัตว์ปัทมาณี ซึ่งเชื่อว่าได้รับอิทธิพลพระพุทธศาสนาจากศูนย์กลางในรัฐศรีวิชัยที่แผ่เข้ามาในราว พุทธศตวรรษที่

14-16 ชาวอุทงบางส่วนนับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีที่พบ เช่น ศิวลึงค์ เป็นต้น (ภาพที่ 5) ภาษาของชาวอุทง หากพิจารณาตามจารึกที่ค้นพบในเมืองโบราณอุทง ส่วนใหญ่จารึกด้วยตัวอักษรปัลลวะ และหลังปัลลวะ เป็นภาษาสันสกฤตและภาษาบาลี เช่น จารึกแผ่นทองแดง จารึกบนเหรียญเงินสมัยทวารวดี และจารึกคาถาเข็มนา เป็นต้น ส่วนภาษาที่ใช้พูด และสื่อสารกันของชาวอุทงใช้ภาษามอญโบราณ (กรมศิลปากร, 2545: 58-61, ผาสุข อินทรารุช, 2542: 181)

ภาพที่ 5 แสดงหลักฐานทางโบราณคดีที่ค้นพบที่เมืองโบราณอุทง

(ก) พระโพธิสัตว์ปัทมปาณี (ข) แผ่นดินเผาภาพภิกษุอุ้มบาตร (ค) เอกมุขลึงค์ (ง) ชิ้นส่วนปูนปั้นภาพพระพุทธรูปปางนาคปรก (จ) เอกมุขลึงค์พร้อมฐานโยนี

ที่มา : กรมศิลปากร, นำชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อุทง และ เรื่องราวสุวรรณภูมิ

(กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2550), 33, 34, 40, 85, 105.

อนึ่ง ศาสตราจารย์ฮอร์ช เซเคส์ ให้ข้อสันนิษฐานไว้ในปี พ.ศ. 2471 ว่าเมืองโบราณอุทง น่าจะเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรทวารวดี (ญิง บัวเชอเลียร์, 2508: 32) แม้ว่าในปัจจุบันจะยังไม่เป็นข้อยุติก็ตาม แต่นักวิชาการกลุ่มหนึ่งก็ให้ความสำคัญกับเมืองโบราณอุทงในฐานะเมืองท่าที่สำคัญและเป็นศูนย์กลางของการค้าในสมัยทวารวดี

การค้าระหว่างภูมิภาคของเมืองโบราณอู่ทอง

ส่วนที่สองนี้เป็นเรื่องราวรายละเอียดของ การค้าภายในชุมชนและระหว่างภูมิภาค หรือ ภายในดินแดนต่าง ๆ ของวัฒนธรรมทวารวดี ซึ่งเมืองโบราณในดินแดนอื่นส่วนใหญ่มีการเจริญ ต่อเนื่องมาคล้ายกับเมืองโบราณ อู่ทอง การติดต่อค้าขายระหว่างดินแดนในวัฒนธรรมทวารวดี อาศัยเส้นทางตามลำน้ำสายใหญ่และสาขาเป็นหลักในการคมนาคม ติดต่อ การค้าขาย ดังปรากฏ รายละเอียดต่อไปนี้

กำเนิดและพัฒนาการของการค้าระหว่างภูมิภาค

เมืองโบราณอู่ทองมีการพัฒนาการทางเทคโนโลยีก้าวหน้า จากการจัดระบบชลประทาน ทั้งภายในและภายนอกเมือง มีการขุดคลองเพื่อติดต่อกับชุมชนอื่น ขุดสระน้ำ การทำคันดินบังค้ำ น้ำหรือทำนบ หลักฐานทางโบราณคดีที่พบในเมืองโบราณอู่ทอง คือโบราณสถานคอกช้างดินรูป กลมจากแม่น้ำจะระเข้าสามพัน ทางด้านตะวันตกของเมือง ซึ่งใช้เป็นที่กักเก็บน้ำ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2549: 66-67) การสร้างคูน้ำคันดินล้อมรอบเมือง ส่วนหนึ่งเพื่อใช้เป็นเส้นทางคมนาคม ภายในเมือง และติดต่อกับชุมชนอื่น นอกจากนั้นยังใช้เป็นเส้นทางหล่อเลี้ยงให้น้ำไหลเข้ามาใช้ภายในเมืองและเป็นเส้นทางระบายน้ำเมื่อมีน้ำหลากเกินความจำเป็น

การค้าระหว่างภูมิภาคของเมืองโบราณอู่ทองเริ่มมาจากการค้าขายระหว่างชุมชนทางน้ำที่สามารถติดต่อกันได้โดยมีเมืองโบราณต่าง ๆ ที่เจริญขึ้นภายใต้วัฒนธรรมทวารวดีเป็นบริเวณกว้าง ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองต่อเมืองเป็นความสัมพันธ์โดยการค้าและวัฒนธรรม โดยเฉพาะศาสนา จากการศึกษารายภาพถ่ายทางอากาศ พบว่ามีเมืองโบราณในสมัยนี้ 63 เมือง แต่จากการสำรวจทาง โบราณคดี (ถึงปี พ.ศ. 2534) พบหลักฐานแหล่งโบราณคดีสมัยทวารวดี 106 แห่ง ราว 70 แหล่งอยู่ในเขตที่ราบลุ่มภาคกลาง อีก 30 แห่งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนที่เหลืออยู่ในภาคอื่นๆ นอกจากนี้จากการสำรวจและขุดค้นทางโบราณคดียังพบว่าเมืองโบราณแทบทุกแห่งจะมีลักษณะของการต่อเนื่องทางวัฒนธรรมจากสมัยก่อนประวัติศาสตร์พัฒนาการมาสู่ช่วงสมัยทวารวดี โดยมีรายละเอียด ดังนี้ (กรมศิลปากร, 2552: 31-32)

1. ภาคเหนือ : ที่จังหวัดลำพูน สุโขทัย เพชรบูรณ์ นครสวรรค์ กำแพงเพชรและจังหวัด อุทัยธานี
2. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : ที่จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ มหาสารคาม ยโสธร อุบลราชธานี หนองคาย ขอนแก่น สกลนคร อุดรธานี และกาฬสินธุ์

3. ภาคตะวันออก : ที่จังหวัดนครนายก จันทบุรี ชลบุรี ปราจีนบุรี และ จังหวัดสระแก้ว
4. ภาคกลาง : กระจายอยู่ตามลุ่มแม่น้ำสำคัญต่างๆ เช่น แม่น้ำเพชรบุรี แม่น้ำแม่กลอง-แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำลพบุรี แม่น้ำป่าสัก และ แม่น้ำเจ้าพระยา

ปัจจัยที่สนับสนุนการค้าระหว่างภูมิภาค

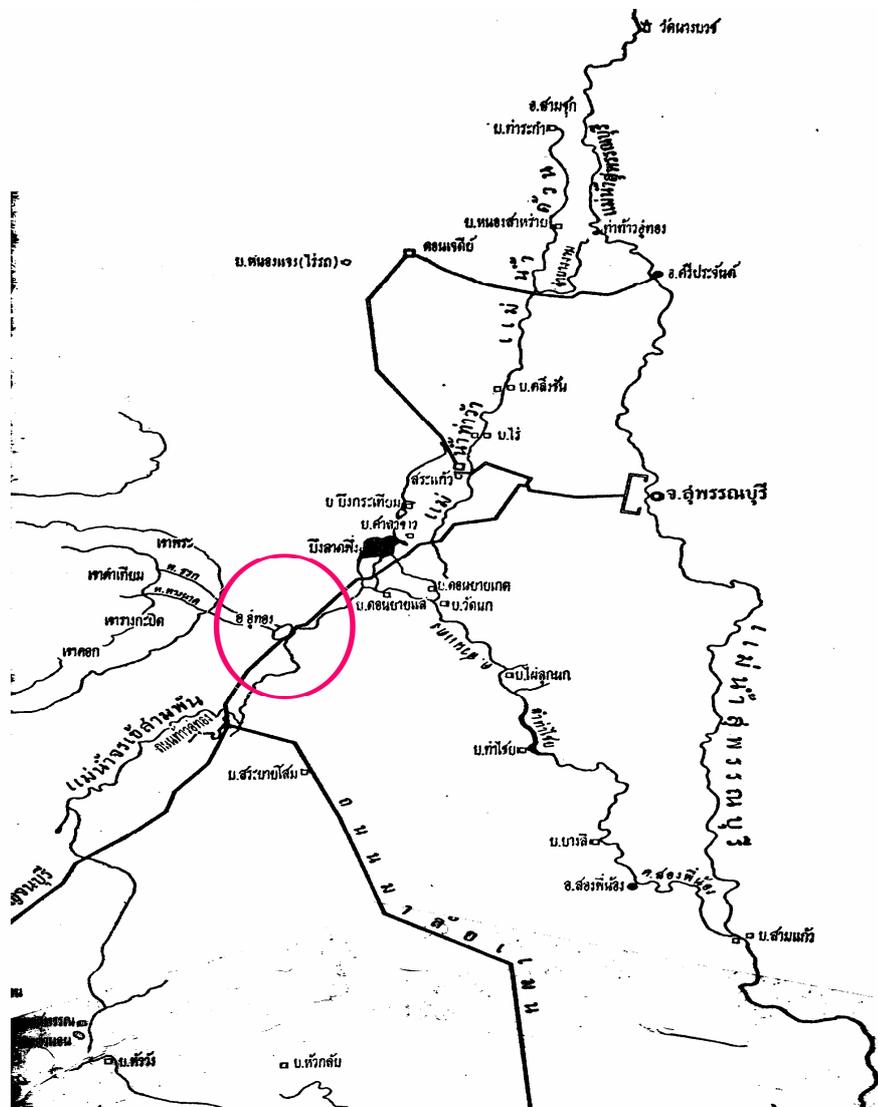
เศรษฐกิจของชุมชนชาวอุทอง ก็เช่นเดียวกับเมืองต่างๆ ในสมัยทวารวดีน่าจะมีพื้นฐานทางการเกษตรกรรม เพราะเป็นพื้นที่ราบตั้งบนเชิงเขาทำเทียมทางด้านเหนือที่มีทางน้ำไหลลงมาหล่อเลี้ยงการเพาะปลูก นอกจากนั้นยังมีการค้าขาย เนื่องจากในยุคนั้น เอเชียอาคเนย์ได้ชื่อว่าเป็นดินแดนแห่งทองคำ ที่มีชื่อเสียงด้านความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ

1. ท่าเลที่ตั้งของเมืองโบราณอุทองจากท่าเลที่ตั้งของเมืองโบราณอุทองตั้งอยู่ในบริเวณที่ติดต่อกับชุมชนในภูมิภาคเดียวกันได้รอบด้าน กล่าวคือด้านทิศเหนือ ติดต่อกับเมืองโบราณ จันเสน และอาจไกลไปถึงเมืองหริภุญชัย จังหวัดลำพูน ซึ่งพบหลักฐานทางประติมากรรม เช่น ตุ๊กตาดินเผา ที่มีลักษณะเดียวกันกับที่พบที่เมืองโบราณอุทอง และเมืองจันเสน นอกจากนั้นยังพบประติมากรรมดินเผา รูปพระสาวกพนมมือ มีลักษณะเดียวกับที่พบที่เมืองโบราณอุทอง (กรดี พันธุภากร, 2529: 110-111) ทิศใต้ติดต่อกับ เมืองโบราณนครปฐมและเมืองโบราณคูบัว ทิศตะวันออกติดต่อกับ ชุมชนตามลำน้ำสุพรรณสายเก่า ขึ้นไปถึง ชัยนาท และเข้าเขตลุ่มน้ำลพบุรี ป่าสัก ที่มีความสัมพันธ์กับบ้านเมืองลุ่มน้ำชี-มูลและทิศตะวันตกติดต่อกับ บ้านดอนตาเพชร จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งไฮแอม แสดงทัศนะว่าเป็นเมืองที่ถือว่าเป็นศูนย์กลางในการควบคุมสินค้าทางทะเลกับเมืองในแผ่นดิน ในช่วงระหว่างพุทธศตวรรษที่ 5 ถึง พุทธศตวรรษที่ 8 ทั้งนี้เพราะมีท่าเลที่ตั้งเหมาะสม (Higham, 2010: 137) สำหรับแหล่งโบราณคดีบ้านดอนตาเพชรนั้นเห็นได้ว่ามีความเจริญมาก่อนและส่งผลต่อเนื่องมาสู่พัฒนาการของเมืองโบราณอุทอง อนึ่ง การเดินทาง จากบ้านดอนตาเพชรสามารถติดต่อข้ามเทือกเขาตะนาวศรีไปยังเมืองพมามอญได้

2. มีเส้นทางคมนาคมทางบกที่สำคัญคือถนนที่าวอุทอง ที่ติดต่อเชื่อมโยงกับเมืองโบราณในสมัยเดียวกัน เช่น เมืองคูบัว จังหวัดราชบุรี และทางน้ำ มีลำน้ำจรเข้สามพันที่เชื่อมต่อกับแม่น้ำสุพรรณ ติดต่อมาจังหวัดกาญจนบุรี นครปฐม และเชื่อมต่อกับจังหวัดชัยนาท ด้วยลำน้ำมะขามเฒ่า (สืบแสง พรหมบุญ และคณะ, 2530)

3. มีเส้นทางคมนาคมทางน้ำ มีร่องรอยทางน้ำติดต่อกับเมืองในภูมิภาคภายใน ทำให้สะดวกต่อการติดต่อภายในกันเอง เพราะที่ตั้งเมืองโบราณอุทอง อยู่กึ่งกลางระหว่างแม่น้ำแม่กลอง

กับแม่น้ำท่าจีน โดยมีเส้นทางน้ำเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน คือลำน้ำทวน กับ ลำน้ำจระเข้สามพัน และยังมีทางน้ำขนาดใหญ่เข้าออกกับฝั่งทะเลโดยตรง (ภาพที่ 6)

ภาพที่ 6 แผนที่แสดงเส้นทางแม่น้ำจระเข้สามพันและเส้นทางน้ำเชื่อมโยงที่มา : มานิต วัลลิโกดม. “เมืองโบราณอู่ทอง.” ใน โบราณวิทยาเรื่องเมืองโบราณอู่ทอง, (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2509), 88.

4. ตั้งใกล้ชายฝั่งทะเลเดิม และอยู่ในบริเวณที่เว้าเข้าไปเป็นอ่าว เช่นเดียวกับเมืองโบราณคูบัว เมืองโบราณพระประโทนและเมืองสุพรรณบุรีโบราณ (พ่องศรี วนาสิน และ ทิวา สุภจรรยา, 2524: 47) สามารถติดต่อค้าขายกับต่างภูมิภาคได้สะดวก จึงทำให้เป็นศูนย์กลางการรวบรวมสินค้าท้องถิ่น จากเมืองที่อยู่ลึกเข้าไปจากฝั่งทะเล โดยอาศัยการขนส่งทางลำนํ้าตามที่กล่าวในข้อ 3

การค้าของเมืองโบราณอุทงกับโลกโบราณ

จากหลักฐานทางโบราณคดี การเปิดโลกการค้าระหว่างดินแดนตะวันตกกับดินแดนตะวันออก ในลักษณะของการค้าทางไกล (long - distance trade) ทางทะเลในย่านมหาสมุทรอินเดีย น่าจะเกิดขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 3-4 สมัยที่อินเดียเริ่มมีการขยายตัวทางการค้าสมัยต้นของราชวงศ์เมาริยะ และเจริญรุ่งเรืองมากขึ้นในสมัยอินโด-โรมัน ราวพุทธศตวรรษที่ 5-9 (ผาสุข อินทราวุธ, 2542: 42) การค้าของโลกโบราณดำเนินเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ในสมัยทวารวดี (ราวพุทธศตวรรษที่ 11-17) เมืองโบราณอุทงซึ่งถือว่าเป็นเมืองท่าที่สำคัญของดินแดนในวัฒนธรรมทวารวดีได้มีการติดต่อกับการค้าโลกโบราณเช่นเดียวกัน

กำเนิดและพัฒนาการการค้าของเมืองโบราณอุทงกับโลกโบราณ

ดินแดนสุวรรณภูมิในสมัยโบราณ เป็นดินแดนที่ตั้งอยู่เกือบระหว่างมหาสมุทรใหญ่ คือ มหาสมุทรแปซิฟิก ทางตะวันออก กับมหาสมุทรอินเดียทางซีกตะวันตก และดินแดนที่ปัจจุบันเป็นบริเวณภาคใต้ของประเทศไทยยื่นยาวถึงมาเลเซีย-สิงคโปร์ เป็นแผ่นดินคาบสมุทรที่ถูกเรียกรวม ๆ ว่าคาบสมุทรมาลายูบ้าง และบางครั้งก็เรียกเฉพาะดินแดนทางตอนใต้ส่วนที่เป็นประเทศไทยปัจจุบันว่าคาบสมุทรสยาม หรือคาบสมุทรไทย ตามช่วงเวลา

ในซีกตะวันออกของสุวรรณภูมิ มีอาณาจักรจีน ที่มีอำนาจในทางการค้า ส่วนซีกตะวันตก มีดินแดนของ อารยะธรรมอินเดีย ลังกา ที่ไกลออกไปคืออารยะธรรมเมโสโปเตเมีย (ดินแดนแถบลุ่มน้ำไทกริส-ยูเฟรติส) อาณาจักรเปอร์เซีย อาณาจักรอียิปต์โบราณ เมืองอเล็กซานเดรีย อาณาจักรกรีก และอาณาจักรโรมัน อันยิ่งใหญ่ ในยุคต่อมา

ความรุ่งเรืองของอาณาจักรทั้งทางซีกโลกตะวันตกและซีกโลกตะวันออกที่แผ่ขยายมากขึ้นในแต่ละสมัย ส่งผลต่อความต้องการสร้างความมั่งคั่ง และการบริโภคสินค้าในดินแดนที่ไกลออกไป ดังนั้นการติดต่อแลกเปลี่ยนสิ่งของซึ่งกันและกันจึงเกิดขึ้นตามพลวัตของการเปลี่ยนแปลงทางอำนาจ อันเป็นวาทกรรม* หนึ่งที่ไม่อาจเลี่ยงได้จากสังคมทุกยุคสมัย เส้นทางเดินเรือติดต่อ

* คำว่า “วาทกรรม” ในที่นี้หมายถึง ระบบและกระบวนการในการสร้าง-ผลิต (constitue) เอกลักษณ์ (identity) ความหมาย (significant) ให้กับสรรพสิ่งในสังคมที่หุ้มห่อตัวเราไม่ว่าจะเป็นความรู้ ความจริง อำนาจหรือตัวเราเอง และวาทกรรมยังทำหน้าที่จริงสิ่งที่สร้างขึ้นให้ดำรงอยู่และเป็นที่ยอมรับของสังคม (ไชยรัตน์ เจริญสิน โอฟาร, 2545, หน้า 19-20)

ระหว่างโลกตะวันตกกับโลกตะวันออก หากพิจารณาตามสภาพภูมิประเทศ (ดูภาพ) จะเห็นว่าต้องเดินเรือผ่านเข้ามาในมหาสมุทรอินเดีย แล้วจึงแล่นเลาะเลียบชายฝั่งคาบสมุทรมลายู เข้าสู่ช่องแคบซุนดา หรือช่องแคบมะละกา เพื่อออกสู่ทะเลจีนใต้ มุ่งไปยังแผ่นดินใหญ่ของอาณาจักรจีน ข้อจำกัดในการเดินเรือที่เป็นระยะทางยาวไกลเช่นนั้น ประกอบกับเรือบรรทุกสินค้ายังมีขนาดไม่ใหญ่มากนัก จึงต้องอาศัยเส้นทางเลียบชายฝั่งอ่าวเบงกอล ผ่านเรือมายังอ่าวมะตะมะ แล้วจอดเรือขนสินค้าข้ามคาบสมุทรตามบริเวณเมืองท่าของมะตะมะ-ทวาย หรือเส้นทางข้ามคาบสมุทรอื่น เช่นบริเวณเมืองมะริด-ตะนาวศรี ตรัง รัฐเคดาห์ (ไทรบุรี) ในมาเลเซีย ส่วนการเดินทางเรือจากซีกทางโลกตะวันออก จะเดินเรือเลียบชายฝั่งทะเลจีนใต้ แถบเมืองกวางสี เมืองกวางตุ้ง ผ่านชายฝั่งเวียดนาม และอาจผ่านเข้ามาติดต่อกับชายฝั่งในแผ่นดินบริเวณอ่าวไทย เช่น อุ้มทอง เพชรบุรี ราชบุรีซึ่งเชื่อมต่อไปยังดินแดนแถบลุ่มน้ำเจ้าพระยาได้อีกทอดหนึ่ง หรือติดต่อกับชายฝั่งตะวันตกของแหลมมลายู เช่น ปัตตานี สงขลา นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี ชุมพร ซึ่งหลักฐานทางโบราณคดีที่ยืนยันการติดต่อกับชายฝั่งในบริเวณดังกล่าว เช่น ลูกปัด ที่ควนลูกปัด จังหวัดกระบี่ เขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร เมืองโบราณอุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เมือง ศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี เป็นต้น

มีเอกสารและหลักฐานทางโบราณคดีมากมายที่แสดงให้เห็นว่าทวารวดีเป็นรัฐที่เกี่ยวข้องกับการติดต่อกับชายฝั่งและการมีอำนาจทางทะเลรัฐหนึ่ง (maritime state) มีเมืองท่าชายฝั่งทะเลเกิดขึ้นมากมาย ในเส้นทางการติดต่อทางทะเลจากฝั่งทะเลจีนใต้ เวียดนาม อ่าวไทย เช่น พุนาน เมืองโบราณอุ้มทอง เมืองศรีมโหสถ เมืองตะโกละ เป็นต้น ควบคู่ไปกับการขยายตัวทางการค้าของจีน (ธิดา สาระยา, 2538: 13, 91) วรรณกรรมการปกครองของอินเดีย เช่น “เกาฏิลยอรรถศาสตร์” ซึ่งเขียนขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 3 กล่าวถึงสินค้าที่สำคัญของดินแดนสุวรรณภูมิคือ ไม้กฤษณา นอกจากนี้วรรณกรรมจีนสมัยราชวงศ์เหลียง (ราวพุทธศตวรรษที่ 11) กล่าวถึงต้นซุนและจินหลิน* ว่าเป็นศูนย์กลางการค้าสำคัญในสุวรรณภูมิ และบันทึกการเดินทางเรือของชาวยุโรปกล่าวถึงเมืองท่าตะโกลาในดินแดนสุวรรณภูมิ (ผาสุข อินทรารุท, 2548: 198-200)

จากหลักฐานทางโบราณคดี ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย (ราว พุทธศตวรรษที่ 3-5) ดินแดนแถบภาคกลางตอนล่างของไทย เช่น จังหวัดราชบุรี นครปฐม กาญจนบุรี เป็นต้น พบว่าดินแดนแถบนี้มีการติดต่อกับชายฝั่งต่างภูมิภาค เพื่อแลกเปลี่ยนผลผลิต และสินแร่ทองแดง โดยมีการติดต่อกับดินแดนแถบตะวันออก คือจีน และเวียดนาม โดยการค้นพบ พบคัมพูหินสีเขียว

* จินหลิน แปลว่าดินแดนทองคำ Paul Wheatley สันนิษฐานว่าอาจตั้งอยู่ด้านเหนือของอ่าวสยาม ส่วน ฉิ่ง บวสเซลเยร์ สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นเมืองโบราณอุ้มทอง

รูปสัตว์สองหัวซึ่งเป็นเครื่องประดับในวัฒนธรรม ซาฮูญ (Sa Huynh) ตอนกลางของประเทศเวียดนาม ซึ่งเจริญรุ่งเรืองราวพุทธศตวรรษที่ 1-6 ในแหล่งโบราณคดีเมืองโบราณอู่ทอง (Phasook Indrawooth, 2004: 127) (ภาพที่ 7) และยังพบในประเทศไต้หวัน ทางตอนใต้ของจีน และที่ถ้ำตาบูน (Tabon) บนเกาะปาลาวัน (Palawan) ในประเทศฟิลิปปินส์ รวมทั้งในประเทศไทยทั้งทางภาคใต้ จังหวัด สุราษฎร์ธานี จังหวัดชุมพร ชุมชนกลุ่มวัฒนธรรมซาฮูญเชี่ยวชาญการล่องเรือเลียบชายฝั่งมาก่อนที่ชาวจีนจะเดินเรือค้าขายข้ามมหาสมุทร การเดินทางน่าจะแล่นเลียบชายฝั่งทะเลลงทางใต้ไปยังคาบสมุทรมลายูและหมู่เกาะต่าง ๆ เพื่อนำมาแลกเปลี่ยนกับสินค้าพื้นเมืองตามชายฝั่ง และลึกเข้าไปยังส่วนที่เป็นผืนแผ่นดินใหญ่ เช่น ในภาคกลางตอนล่างของไทยในอดีต อีกทั้งยังพบกลองมโหระทึก ซึ่งเป็นวัฒนธรรมดงเซิน (ภาพที่ 8, 9) ในประเทศเวียดนามเช่นกัน ที่เจริญรุ่งเรืองอยู่ราว พุทธศตวรรษที่ 1-7 ในบริเวณเมืองโบราณคูบัว จังหวัดราชบุรี และในบริเวณจังหวัดกาญจนบุรี

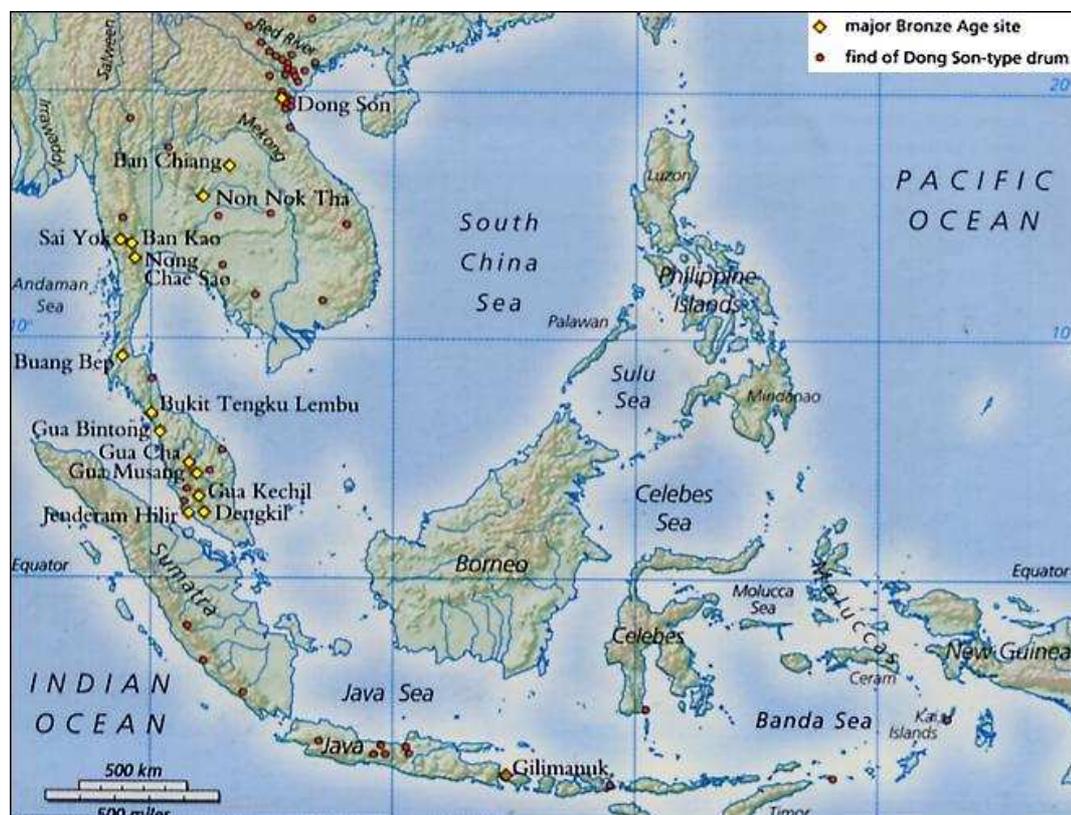

ภาพที่ 7 คຸ່ມหูนินสีเขี้ยวรูปสัตว์สองหัว พบที่เมืองโบราณอู่ทอง
ที่มา : ศรีศักร วัลลิโกดม, อู่อารยธรรมแหลมทองคาบสมุทรไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2548), 78.

กลองมโหระทึกที่แหล่งโบราณคดีคูบัว ตำบลคูบัว
อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
(หมายเลขทะเบียน ๕๗๖/๒๕๓๙(๒๑๕/๒๕๓๓)

ภาพที่ 8 แสดงกลองมโหระทึก วัฒนธรรมดงเซินพบที่เมืองคูบัว จังหวัดราชบุรี
ที่มา : กรมศิลปากร, กลองมโหระทึกในประเทศไทย. (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อาทิตย์โปรดักส์ กรุ๊ป จำกัด 2546), 111.

ภาพที่ 9 แสดงแหล่ง โบราณคดีสมัยสำริดและแหล่ง โบราณคดีที่พบกลองมโหระทึก

ที่มา : **What Makes Vietnamese So Chinese?** [Online], Accessed 14 November 2011. Available from http://vny2k.net/vny2k/Sinitic_Vietnamese2.htm

นอกเหนือจากนั้นในดินแดนตอนใต้ พบหัวแหวนหินคาร์เนเลียนจารึกข้อความภาษาปรากฤต (อายุราวพุทธศตวรรษที่ 4) ที่คลองท่อม จังหวัดกระบี่ การค้นพบวัตถุโบราณเหล่านี้ โดยเฉพาะกลองมโหระทึกแสดงให้เห็นว่าดินแดนดังกล่าวมีการติดต่อระหว่างชุมชนในแถบภาคกลางตอนล่างของไทยในสมัยทวารวดี เช่น เมืองคูบัว เมืองโบราณอู่ทอง และเมืองร่วมสมัย กับชุมชนทางตอนใต้ของจีน เวียดนาม และมาเลเซีย รวมไปถึงดินแดนแถบหมู่เกาะอินโดนีเซีย และเกาะสุมาตราในทะเลใต้ (นันทวรรณ (หมิ่นทร์) ภู่ว่าง, 2540:183)

อนึ่ง ในช่วงก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย (พุทธศตวรรษที่ 3-5) ดินแดนเอเชียอาคเนย์ยังมีการติดต่อกับดินแดนตะวันตก คือ ดินแดนแถบเมดิเตอร์เรเนียน (กรีก-โรมัน) เปอร์เซีย และ

อินเดีย จากหลักฐานที่พบในดินแดนเอเชียอาคเนย์ เช่น ลูกปัดหินคาร์เนเลียน ลูกปัดแก้วสีเขียวและหลายสี ลูกปัดแก้วแบบมีตา (eye bead) โดยเฉพาะที่พบในบริเวณภาคกลางตอนล่างของไทย เช่นที่ แหล่งโบราณคดีริมแควน้อย แหล่งโบราณคดีบ้านเก่า และแหล่งคดีบ้านดอนตาเพชร จังหวัดกาญจนบุรี (ภาพที่ 10) (ผาสุข อินทราวุธ: 2542: 90-91) ซึ่งแหล่งโบราณคดีแถบนี้เป็นชุมชนที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องมาถึงเมืองโบราณอู่ทองอย่างแยกกันไม่ออก (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2549: 78) และลูกปัดหินคาร์เนเลียน (หินโมรา) มีแหล่งวัตถุดิบใหญ่ที่บ้านลิโมทรา ใกล้เมืองรัตนปุระ และมีแหล่งผลิตใหญ่ที่เมืองวิทิส เมืองอุชเชน เมืองภรุกจนะ เมืองนาสิกและเมืองตักศิลา การพบหลักฐานดังกล่าวสะท้อนให้เห็นการติดต่อค้าขายระหว่างดินแดนแถบเมืองโบราณอู่ทองในสมัยเหล็กตอนปลายก่อนที่เมืองโบราณอู่ทองจะรุ่งเรืองในสมัยทวารวดี กับต่างภูมิภาคโดยเฉพาะอินเดีย

ภาพที่ 10 ลูกปัดแก้ว จี๋ห้อยคอรูปสัตว์สองหัว ลูกปัดหินคาร์เนเลียน หินอาเกต ตุ่มหูหยก
พบที่บ้านดอนตาเพชร จังหวัดกาญจนบุรี
ที่มา : กรมศิลปากร, เครื่องใช้และเครื่องประดับที่ทำด้วยแก้ว ก่อนพุทธศตวรรษที่ 18.
(กรุงเทพมหานคร: บริษัท ไทภูมิ พับลิชชิ่ง จำกัด, 2549), 94-95.

ต่อมาในราวพุทธศตวรรษที่ 6-9 มีการค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงถึงการติดต่อค้าขายระหว่างบริเวณภาคกลางตอนล่างของไทยกับอินเดียมากขึ้น เป็นสินค้าของอินเดีย เช่น หวีงาช้าง ลูกเต๋าที่ทำด้วยกระดูกสัตว์หรืองาช้าง และสินค้าโรมัน เช่น ตะเกียงโรมันสำริด นอกจากนั้นยังพบเหรียญกษาปณ์โรมัน ลูกปัดหินคาร์เนเลียนรูปสิงโตที่บ้านดอนตาเพชร จังหวัดกาญจนบุรี

และที่วัดอัมพวาต จังหวัดสุราษฎร์ธานี และลูกปัดแก้วหลายสีของเปอร์เซีย นอกจากนั้นยังมีหลักฐานด้านประติมากรรมเนื่องในพระพุทธศาสนาที่ได้รับอิทธิพลมาจากอินเดียแถบลุ่มแม่น้ำกฤษณา-โคทาวรี โดยเฉพาะบริเวณภาคกลางตอนล่างที่เมืองโบราณอู่ทอง เช่นประติมากรรมรูปพระพุทธรูปสาวกอุ้มบาตร และพระพุทธรูปปางนาคปรก ในศิลปะอมราวดี อนึ่ง ยังพบพระพุทธรูปสำริดศิลปะอมราวดี กระจายอยู่ในแหล่งโบราณคดีดงเคื่อง เวียดนาม เกาะเซเลเบส อินโดนีเซีย อีกด้วย ทางภาคใต้ที่คลองท่อม จังหวัดกระบี่ พบลูกปัดแก้วหน้าคนคล้ายสัญลักษณ์พระอาทิตย์ หัวแหวนจำหลักภาพเล่าเรื่องเทพนิยายกรีก หัวแหวนรูปไก่อู และพบตราประทับของอินเดีย ซึ่งโบราณวัตถุเหล่านี้มีอายุราว พุทธศตวรรษที่ 6-9 Kenneth Hall กล่าวไว้ว่าเริ่มตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 6 พ่อค้าตะวันตก ไม่ว่าจะเป็นชาวอินเดีย หรือชาวอาหรับเดินทางมายังเอเชียอาคเนย์โดยเลียบมาทางชายฝั่งด้านตะวันออกของอินเดีย หรือ ผ่านศรีลังกาและเลยไปค้าขายกับจีน ในระยะแรก ๆ เดินทางมายังฝั่งตะวันตกของคาบสมุทรมาลายูแล้วผ่านเส้นทางข้ามคาบสมุทรบริเวณคอคอคกระข้ามเข้าไปยังเมืองออกแก้ว (Oc-Eo) ท่าทางฝั่งตะวันตกของรัฐพูนานเพื่อส่งต่อไปยังจีน (Hall, 1985: 36, นันทวรรณ (เหมินทร์) ภูสว่าง, 2540: 187)

อนึ่ง ในช่วงนี้หลักฐานที่พบที่เมืองโบราณอู่ทอง คือเหรียญกษาปณ์โรมันของจักรพรรดิ วิคโตนิอุส ซึ่งครองราชย์ราวต้นพุทธศตวรรษที่ 9 และ พบลูกปัดแก้วมีตา ลูกปัดแก้วแถบสี ลูกปัดหินคาร์เนเลียนและหินอาเกตแบบเรียบและแบบฝังสี (etched bead) ซึ่งถือได้ว่าเมืองโบราณอู่ทองมีการติดต่อกับโลกตะวันตกโดยพ่อค้าโรมันที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในอินเดียหรืออาจผ่านพ่อค้าอินเดีย (ผาสุข อินทราวุธ, 2542: 93; ผาสุข อินทราวุธ, 2548: 43-54)

หลังพุทธศตวรรษที่ 9 เป็นต้นมา การติดต่อกับชาวระหว่างเอเชียอาคเนย์กับต่างภูมิภาคยังคงดำเนินเรื่อยมา ทั้งในดินแดนสุวรรณภูมิ เวียดนาม กัมพูชา และแถบคาบสมุทรมาลายู ตัวอย่างภาพแกะสลักหินทรายการเล่นโปโล ซึ่งพบในเมืองมีเซิน เวียดนาม สันนิษฐานว่าเป็นการเล่นของชาวเปอร์เซีย และพบจารึกทางพระพุทธศาสนา ในรัฐไทรบุรี แถบแหลมมลายู รวมทั้งพระพุทธรูปศิลปะคุปตะ ในรัฐเกดะห์ (ดี.จี.ฮอลล์., 2549: 34-40) ในเมืองโบราณอู่ทอง ค้นพบตราประทับของอินเดีย หลายชิ้น ซึ่งมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 9-11 และพบตราประทับดินเผารูปเทพกุเวร อันเป็นเครื่องรางของชาวอินเดีย เป็นเทพแห่งความมั่งคั่ง รวมทั้งประติมากรรมรูปเคารพพระวิษณุ (พระนารายณ์) ในทัศนะเทพแห่งท้องทะเล (ผาสุข อินทราวุธ, 2548: 57-59) พบลูกปัดหินและแก้วจำนวนหนึ่ง ต่างหูทองคำรูปกนิรี อายุราว พุทธศตวรรษที่ 9-10 พบธรรมจักรศิลา เสาคหินแปดเหลี่ยม ฐานหินรูปสี่เหลี่ยม ซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์ในพระพุทธศาสนา พบพระพุทธรูปปูนปั้นปางนาคปรกที่บางส่วนชำรุด ทำให้เชื่อว่าพระพุทธศาสนาเข้ามาประดิษฐานในเมืองโบราณอู่ทองตั้งแต่ราว พุทธศตวรรษที่ 9-10 ซึ่งนำเข้ามาโดยพ่อค้าชาวอินเดียนั่นเอง (Phasook Indrawooth, 2004: 128)

นอกจากนั้นการค้นพบของวัตสันและลอฟส์ (W. Watson & H. E. Loffs) ซึ่งได้ทำการขุดหลุมทดสอบที่บ้านท่าม่วง ในเขตเมืองเก่าอุทอง พบว่ามีวัตถุโบราณบางชิ้นที่คล้ายกับที่เมือง ออกแก้ว ใน เวียดนาม และเมืองไบโนในพม่า (กรมศิลปากร, 2545: 8)

ราวพุทธศตวรรษที่ 12-14 ค้นพบหลักฐานทางโบราณคดี แถบบริเวณภาคใต้ของไทยมากขึ้น เช่น ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสำริด 2 กร อายุราวต้นพุทธศตวรรษที่ 12 เหรียญเงินอาหรับ รุ่นพุทธศักราช 1310 ที่ควนพุนพิน ที่เขาศรีวิชัยค้นพบเทวรูปพระนารายณ์ และชิ้นส่วนพระนารายณ์ อายุราวพุทธศตวรรษที่ 12-13 และเหรียญสมัยราชวงศ์ถังของจีน ลูกปัดจากต่างแดน ส่วนที่แหลมโพธิ์ พบลูกปัดแก้วจำนวนมาก ลูกปัดหินอาเกต และหินคาร์เนเลียน เหรียญจีนสมัยราชวงศ์ถัง เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถังหลายชนิด เครื่องถ้วยเปอร์เซีย และไหหูซุน ที่มีการใช้ในเกาะบอร์เนียวตอนเหนือ ก่อนพุทธศตวรรษที่ 15 (บุญยฤทธิ์ ฉายสุวรรณ และเรไร นัยวัฒน์. 2550: 144-156) ในจังหวัดพังงา แหล่งโบราณคดีทุ่งตึก พบเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถัง เศษชิ้นส่วนถ้วยบาตรา จากเปอร์เซีย

ปัจจัยที่สนับสนุนการค้ากับโลกโบราณของเมืองโบราณอุทอง

การพัฒนาบ้านเมืองจากชุมชนเป็นเมืองในสมัยโบราณขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งทรัพยากรต่าง ๆ เช่น แร่ ของป่า แหล่งน้ำจืด ขนาดและความหนาแน่นของชุมชน ปัจจัยเกี่ยวกับอาหาร การทำเกษตร สภาพภูมิประเทศที่เหมาะสม เอื้อต่อการจอดเรือและการขนถ่ายสินค้าขึ้นลงเรือ สภาพอากาศที่ไม่แปรปรวน มีที่จอดเรือหรือแหล่งกำบังลม แม้ในฤดูมรสุม เช่น อ่าวรูปโค้งกำบังลม รวมทั้งมีเส้นทางคมนาคมไม่ว่าจะเป็นทางบกทางช่องเขา และเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่เชื่อมถึงเมืองต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอก ภูมิภาค และการคมนาคมขนส่งทางน้ำ ควรมีลำน้ำที่กว้างและลึกเข้าไปในปากแม่น้ำพอสมควร เพื่อให้มีการลำเลียงขนส่งสินค้าได้สะดวก รวมทั้งต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกไม่ว่าจะเป็นสิ่งของที่ใช้อุปโภคและบริโภคของชาวเรือในช่วงระยะเวลาที่เดินทางในทะเล นอกจากนี้ปัจจัยทางด้านการเมือง การปกครอง ศาสนา ความเชื่อ และความสงบของบ้านเมืองก็ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อการที่ชาวต่างชาติตัดสินใจจะเดินทางเข้ามาติดต่อค้าขายด้วยเช่นกัน

การขยายตัวของชุมชนมาเป็นเมืองทำนองนี้อาจเริ่มจากเป็นชุมชนปากแม่น้ำเป็นสถานที่รวบรวมสินค้าขนาดเล็ก ซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งน้ำทางตอนในแผ่นดินแต่มีเส้นทางติดต่อขนส่งสินค้าหลากหลายชนิด จากชุมชนหลายแห่งมารวมกัน ทั้งจากการบรรทุกผ่านช่องเขามาทางบก และ การขนส่งผ่านทางลำน้ำย่อยล่องลงตามสาขาลำน้ำต่างๆ ลำน้ำสายใหญ่ ต่อมาจึงได้ขยายเนื้อที่ใหญ่

ขึ้นจนกลายเป็นเมืองท่าขนาดใหญ่ ดังนั้นเมืองท่าโบราณต่างๆ จึงไม่จำเป็นต้องตั้งอยู่ริมฝั่งทะเลเสมอไปเช่นเดียวกับเมืองโบราณอุทองที่ไม่ได้ตั้งอยู่ติดทะเล แต่ตั้งอยู่ในอ่าวลมสงบที่ใกล้ทะเล และมีลำน้ำขนาดใหญ่ที่สามารถติดต่อกับต่างประเทศโดยเรือสามารถแล่นเข้ามาทางอ่าวไทย ผ่านแม่น้ำแม่กลอง-ท่าจีนได้

ชุมชนโบราณอุทอง เป็นชุมชนโบราณที่ตั้งถิ่นฐานบริเวณลุ่มแม่น้ำจะระเข้สามพัน เป็นแหล่งชุมชนที่มีการสืบทอดและมีความเจริญทางวัฒนธรรมตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ จนถึงสมัยทวารวดีมีความเจริญสูงสุด เนื่องจากปัจจัยที่สำคัญต่อพัฒนาการ ดังต่อไปนี้คือ

1. สภาพภูมิศาสตร์ที่เป็นพื้นที่ซึ่งตั้งอยู่เกือบช่วงกึ่งกลางของการเดินเรือระหว่างอินเดียกับจีนและมีเส้นทางข้ามคาบสมุทรจากฝั่งทะเลอันดามัน ข้ามคาบสมุทรจากเมืองท่าในพม่า ผ่านเข้ามาทางช่องเขาตะนาวศรี ลงมายังลุ่มแม่น้ำแม่กลอง-ท่าจีน ต่อเนื่องมายังอุทอง ก่อนที่จะส่งสินค้าต่อไปยังเมืองท่าชายฝั่งทะเลจีนได้ในอ่าวไทย เช่น เวียดนาม จีน และบ้านเมืองใกล้เคียง หรือเส้นทางเดินเรือจากอ่าวเบงกอล มาขึ้นบกที่เมืองมะตะมะ ของพม่า ผ่านเข้ามาทางเมืองมะริด เมืองทะวาย และเดินทางต่อเข้ามาทางด่านเจดีย์สามองค์ ผ่านชุมชนลุ่มน้ำแม่กลอง ทางลำน้ำมายังลุ่มน้ำ

จะระเข้สามพัน ออกสู่อ่าวไทยที่แม่น้ำนครชัยศรี (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2549: 76-77, 85, 149; Jacq-Hergoualc'h, 2002: 33) เช่นเดียวกับเส้นทางข้ามคาบสมุทรอื่น ๆ ที่เรารู้จักดีคือเส้นทาง หมายเลข 4 ตะกั่วป่า-อ่าวบ้านดอน เป็นการข้ามตามแม่น้ำตะกั่วป่า ออกไปยังชายฝั่งด้านตะวันออกที่บริเวณอ่าวบ้านดอน จังหวัด สุราษฎร์ธานี ซึ่งมีความสำคัญมากเช่นเดียวกัน (ภาพที่ 11) (Wheatley, 1966: xxxvii ; Jacq-Hergoualc'h, 2002: 35; บุญยฤทธิ์ ฉายสุวรรณ และ เรไร นัยวัฒน์. 2550 :168)

ภาพที่ 11 แสดงเส้นทางข้ามคาบสมุทรหลายจุดที่ 1 คือเส้นทางด่านเจดีย์สามองค์ (Three Pagodas and Three Cedris route)

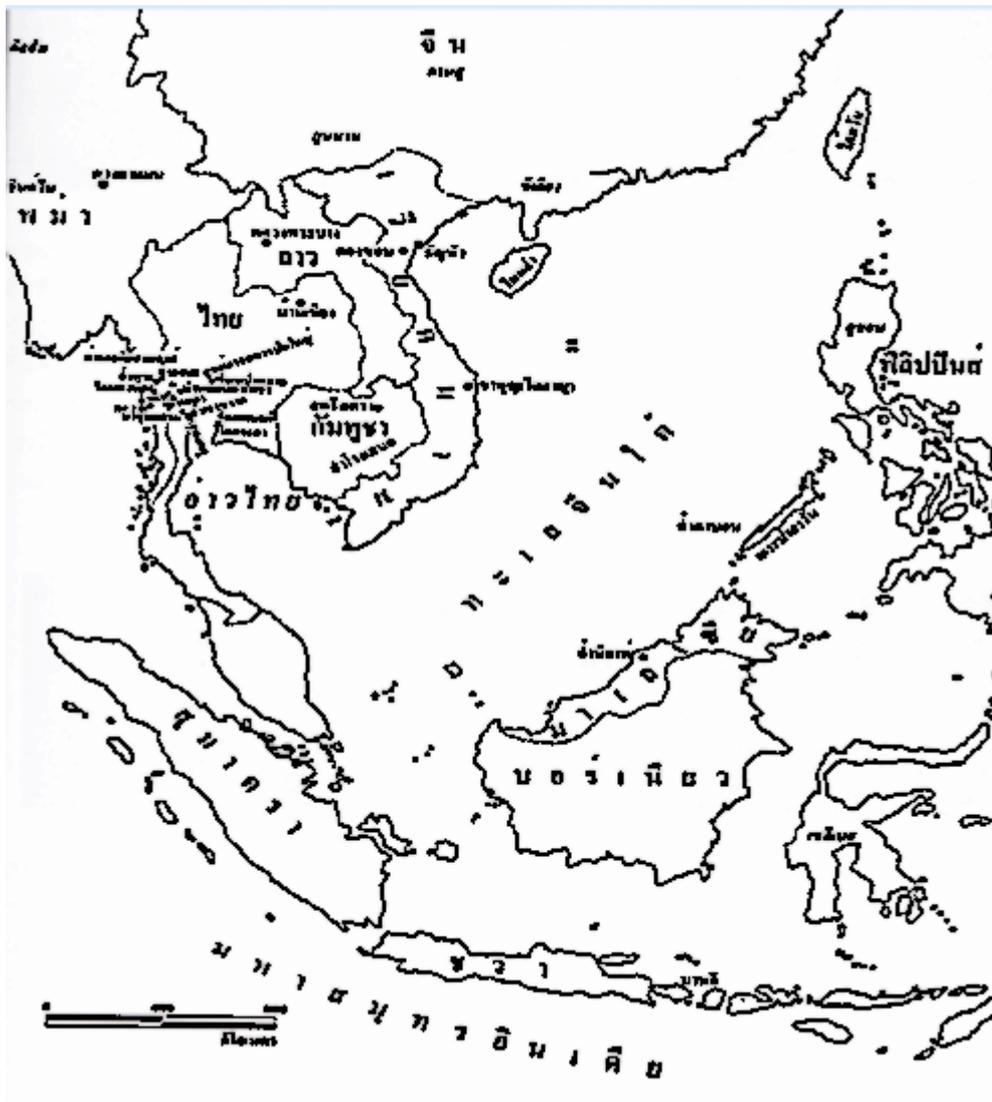
ที่มา : Wheatley, P. (**The Golden Khersonese**. Kuala Lumpur: University of Malaya Bookshop LTD., 1966), xxvi.

นอกจากนั้นบริเวณคาบสมุทรมลายูเดิมและคาบสมุทรสยาม ยังเป็นจุดที่กั้นการติดต่อระหว่างจีนและอินเดีย ซึ่งต่างเป็นรัฐที่มีการติดต่อค้าขายที่รุ่งเรืองมาก และทั้งสองแห่งต่างมีสินค้าที่อีกฟากหนึ่งต้องการ และดินแดนที่เป็นที่พักระหว่างทางมีพื้นที่ที่เหมาะสม ต่อการเก็บและส่งต่อสินค้า และการจัดเตรียมเสบียงอาหาร เพราะเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติของการเกษตร เนื่องจากเป็นแหล่งเพาะปลูกทางเขตลุ่มน้ำเก่าซึ่งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำจะเข้สามพันที่หล่อเลี้ยงในการเพาะปลูกพืชผลทางการเกษตร เพื่อใช้เป็นแหล่งอาหารของชาวเมือง และยังใช้ในการค้าขายกับพ่อค้าต่างชาติที่เข้ามาแวะพักจอดเรือเพื่อจัดเตรียมเสบียงในการเดินทางระยะไกล (กรมศิลปากร, 2545: 10) เส้นทางเข้าคาบสมุทรเป็นการระยะการเดินทางให้สั้นลง ลดต้นทุนและค่าใช้จ่าย และเวลาในการเดินทาง โดยเฉพาะไม่ต้องอ้อมแหลมมลายูที่มีโจรสลัดชุกชุม เสี่ยงต่อความปลอดภัยของพ่อค้าและลูกเรือ

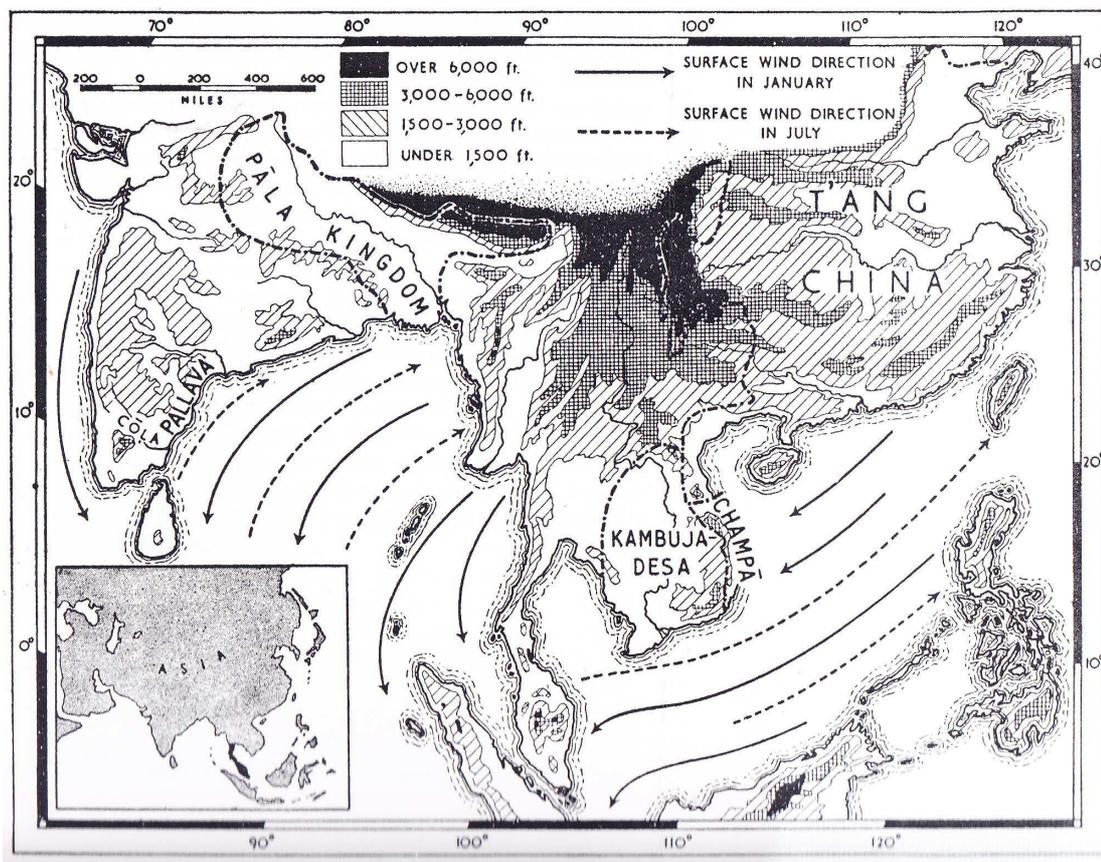
2. มีเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่สามารถออกสู่ทะเลได้ที่สำคัญ กล่าวคือ มีแม่น้ำจะเข้สามพันที่ไหลมาจากที่ราบลุ่มในเขตอำเภอพนมทวน ไหลผ่านบริเวณหน้าเมืองโบราณอุทุมพร แล้วไปสมทบกับลำน้ำหลายสายที่ไหลมาจากตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองโบราณอุทุมพรและกลายเป็นแม่น้ำสองพี่น้องไหลไปสมทบกับแม่น้ำท่าจีนที่อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี การรวมของลำน้ำจะเข้สามพันกับลำน้ำอื่นที่มาจากทางเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือนี้เอง ทำให้เกิดลำน้ำสายใหญ่ ไหลลงสู่ที่ราบลุ่มของดินดอนสามเหลี่ยมแล้วไหลไปออกทะเลที่อ่าวไทย ด้วยขนาดของเส้นทางน้ำขนาดใหญ่ที่ออกสู่ทะเลได้ ทำให้เมืองโบราณอุทุมพรกลายเป็นเมืองท่าที่เรือเดินทะเลสมัยโบราณสามารถติดต่อและเข้ามาถึงเมื่อโบราณอุทุมพรได้ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2549: 66) อีกทั้งชายฝั่งของทะเลโบราณนั้น ลึกเข้ามาในแผ่นดินมากกว่า ปัจจุบัน (ภาพที่ 12) อนึ่ง เมืองโบราณอุทุมพรยังถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางทางทะเลในการติดต่อไปทางบ้านเมืองทางตะวันออก ทางปากแม่น้ำโขงตามชายฝั่งทะเลของประเทศเวียดนาม ติดต่อเชื่อมไปยังเมืองท่าในทางตอนใต้ของประเทศจีน ในมณฑลกวางสี กวางตุ้ง เป็นต้น (ภาพที่ 13)

3. จากความสมบูรณ์ทางธรรมชาติของชุมชนด้านการเกษตร และมีพื้นที่ชายฝั่งทะเลที่เหมาะสมต่อนักเดินเรือที่จะเข้ามาแวะเปลี่ยนถ่ายสินค้าและจัดเตรียมเสบียงอาหารเพื่อการเดินทางต่อไปยังดินแดนอื่น (กรมศิลปากร, 2550: 81)

4. จากสภาพภูมิอากาศที่เอื้อต่อการเดินเรือทะเลในสมัยโบราณ คือมีลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ช่วยในการเดินเรือเข้า ออกบริเวณอ่าวไทยได้เป็นอย่างดี (ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ในเดือน มกราคม และลมมรสุม ตะวันออกเฉียงเหนือ ในเดือนกรกฎาคม) (Wheatley, P. 1966:xviii; กรมศิลปากร, 2550: 81) (ภาพที่ 14)

ภาพที่ 13 แสดงแหล่งโบราณคดีที่สำคัญในตะวันออกเฉียงใต้ ที่มีการติดต่อกับเมืองโบราณอุทอง
 ที่มา: ผาสุข อินทรารุช, สุวรรณภูมิ จากหลักฐานโบราณคดี (กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภการพิมพ์,
 2548), 41.

ภาพที่ 14 แสดงทิศทางของลมมรสุมที่พัดผ่านเอเชียอาคเนย์

ที่มา : Wheatley, P. **The Golden Khersonese** (Kuala Lumpur: University of Malaya Bookshop LTD., 1966), xxxiii.

5. มีความปลอดภัยต่อนักเดินเรือในการที่จะเข้ามาแวะพักเรือและแลกเปลี่ยนสินค้าทั้งนี้เนื่องมาจากระบบการปกครองของรัฐทวารวดี เป็นระบบกษัตริย์ ดังที่พบหลักฐานทางโบราณคดีเป็นเหรียญเงินจารึกว่า “ศรีทวารวดี ศวรปุณยะ” ซึ่งแปลว่า พระเจ้าศรีทวารวดีผู้มีบุญอันประเสริฐ ระบบกษัตริย์ใช้ระบบธรรมวิชัย จึงสันนิษฐานว่าการปกครองรัฐทวารวดีจะมีความสงบเรียบร้อยและประชาชนมีความสุข

6. มีระบบเงินตราใช้ภายในเมืองโบราณอุทองและเมืองโบราณร่วมสมัย ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าปัจจัยอื่นในระบบการค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้า เพราะสะดวกในการคิดคำนวณค่าสินค้าและแลกเปลี่ยนกับเงินตราต่างชาติ ตลอดจนการเก็บสะสมได้สะดวกและมีมาตรฐานในระดับท้องถิ่นนั้น ๆ ชัดเจน

7. มีระบบการใช้ตราประทับซึ่งจากหลักฐานทางโบราณคดีมีการพบที่เมืองโบราณอู่ทองมากกว่าแหล่งอื่น ๆ แสดงให้เห็นปริมาณและความนิยมในการติดต่อกำขายของทั้งพ่อค้าภายในภูมิภาคและต่างภูมิภาค

หลักฐานทางโบราณคดีของเมืองโบราณอู่ทองที่เกี่ยวข้องกับการค้าโลกโบราณ

นอกจากหลักฐานทางด้านเอกสารทั้งของ อินเดีย จีน และการบันทึกของนักเดินเรือยุโรปต่างแสดงให้เห็นว่าดินแดนสุวรรณภูมิมีการติดต่อกำขายกับต่างภูมิภาคมานานแล้วตั้งแต่ช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 3-5 และเกิดเมืองท่าที่สำคัญหลายเมือง ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ เมืองโบราณอู่ทอง ซึ่งนอกจากจะมีบทบาทเป็นศูนย์กลางของการติดต่อแลกเปลี่ยนในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์แล้วยังมีหลักฐานทาง โบราณคดีที่สำคัญซึ่งแสดงให้เห็นการติดต่อกำขายของเมืองโบราณอู่ทองกับต่างภูมิภาคได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังจะกล่าวต่อไปนี้

หลักฐานด้านประติมากรรม

ประติมากรรมที่ค้นพบในเมืองโบราณอู่ทอง มีทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ซึ่งบางส่วนแสดงถึงศิลปะของทวารวดีที่เป็นเฉพาะตัวและบางส่วนแสดงถึงอิทธิพลของต่างชาติโดยเฉพาะจากอินเดีย ที่ส่วนใหญ่นำเข้ามาพร้อมกับการติดต่อกำขายระหว่างดินแดน

ประติมากรรมเนื่องในศาสนา

1. ประติมากรรมดินเผารูปภิกษุ 3 รูป แสดงถึง

รูปแบบการห่มจีวรแบบอินเดีย ในศิลปะอมราวดี มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 9-10 แสดงถึงความสัมพันธ์การติดต่อกำขายที่นำเอาวัฒนธรรมทางศาสนาระหว่างอู่ทองกับอินเดีย ตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 9 (ภาพที่ 15)

ภาพที่ 15 ประติมากรรมดินเผาภิกษุ 3 รูป

ที่มา : กรมศิลปากร, นำชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อู่ทอง และ เรื่องราวสุวรรณภูมิ

(กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2550), 33.

2. พระพิมพ์ดินเผา ปางสมาธิ ประทับนั่งขัดสมาธิราบ พระหัตถ์วางซ้อนขวาทับซ้าย บนพระเพลา ครองจีวรห่มเฉียง ปรากฏชายผ้าที่ด้านหน้าพระเพลา (ภาพที่ 16ก.) ลักษณะเช่นนี้ไม่เคยพบในศิลปะทวารวดี แต่พบมากในพระพุทธรูปแบบอิทธิพลปาละของอินเดีย ที่เมืองโบราณอุททองพบหลายองค์ เข้าใจว่าคงจากตราประทับเดียวกันเพื่อใช้ประดับศาสนสถาน

3. แผ่นหินสลักนูนสูง ภาพพระพุทธรูปนั่งสมาธิ พระหัตถ์ขวาทับซ้ายวางบนพระเพลา กึ่งกลางด้านล่างสลักเป็นภาพธรรมจักรมีกวางหมอบเหลียวหลังด้านล่าง หมายถึงปางปฐมเทศนา (ภาพที่ 16 ข) ลักษณะการสลักภาพดังกล่าวแสดงถึงอิทธิพลของศิลปะอินเดีย อายุราวพุทธศตวรรษที่ 12

(ก)

(ข)

ภาพที่ 16 (ก) พระพิมพ์ดินเผาปางประทับนั่งสมาธิ

(ข) แผ่นหินสลักนูนสูงภาพพระพุทธรูปนั่งสมาธิ

ที่มา : กรมศิลปากร, นำชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุททอง และ เรืองราวสุวรรณภูมิ (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2550), 60, 56.

4. พระพิมพ์ ดินเผา ทรงประทับนั่งขัดสมาธิราบเหนือดอกบัว ด้านข้างมีบุคลิกยื่นถือดอกบัวและเส้ ซึ่งคล้ายกับภาพสลักในถ้ำชันตาที่อินเดีย จึงสันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย ด้านหลังมีจารึกอักษรปัลลวะ ภาษาบาลีเป็นคาถา เข็มมา ซึ่งเป็นหัวใจในพระพุทธศาสนา (ภาพที่ 17)

ภาพที่ 17 พระพิมพ์ดินเผาประทับนั่งสมาธิบนดอกบัว

ที่มา : กรมศิลปากร, นำชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุทอง และ เรื่องราวสุวรรณภูมิ
(กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2550), 62.

5. พระพุทธรูปสำริดประทับยืนปางประทานธรรม พบที่เมืองโบราณอุทองหลายองค์ ประทับยืนตรง พระพักตร์กลม พระเนตรเหลือบต่ำ พระโอษฐ์เบะหนา อมยิ้ม ขมวดพระเกศาใหญ่ และแบนแนบพระเศียร พระรัศมีเป็นรูปกรวยเรียบต่อขึ้นไปเหนือพระอุษณิษะมีประภามณฑล เป็นวงโค้งประดับลวดลายเปลวไฟรอบวง ทรงครองจีวรห่มคลุม จีวรบางแนบพระวรกาย ทรงยกพระหัตถ์แสดงปางประทานพรทั้งสองข้างซึ่งใกล้เคียงกับของอินเดีย (ภาพที่ 18) (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2547: 195) กำหนดอายุราว พุทธศตวรรษที่ 14 (ศิลปะปาละ)

ภาพที่ 18 พระพุทธรูปสำริดประทับยืนปางประทานธรรม

ที่มา : กรมศิลปากร, รายงานการสำรวจและขุดแต่งโบราณวัตถุสถานเมืองเก่าอุทอง อำเภออุทอง

จังหวัดสุพรรณบุรี. (พระนคร: หจก.ศิwap, 2509), 34.

6. ธรรมจักรศิลาพร้อมแท่นและเสาศิลา ประดับลายกลีบบัวบานที่ฐาน รอบคอกล้อสลัก

เสากรงแปดเหลี่ยม

ธรรมจักร

แท่นธรรมจักร

เป็นลายดอกกลมสลักสี่เหลี่ยม ตรงกลางสลักเป็นซี่ธรรมจักร 15 ซี่ ตัวเสาเป็นทรงแปดเหลี่ยม ด้านบนหัวเสาสลักเป็นลายช่อพวงอุบะห้อยซ้อนกัน ลักษณะการสลักเป็นซี่โปร่ง ได้รับอิทธิพลศิลปะอินเดียสมัยคุปตะ อายุราวพุทธศตวรรษที่ 12-13 (ภาพที่ 19)

ภาพที่ 19 ธรรมจักรศิลาพร้อมแท่นและเสาศิลา

ที่มา : กรมศิลปากร, โบราณคดีเมืองอู่ทอง. (กรุงเทพมหานคร: สหมิตรพรินต์ติ้ง, 2545), 75.

7. พระโพธิสัตว์ ปัทมปาณี หรือพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร

เป็นประติมากรรมสำริด ประทับยืนบนแท่นทรงกลม นุ่งผ้ายาวแบบโธตี พระพักตร์ค่อนข้างกลม พระเนตรเหลือบต่ำ เปล้าผมทรงสูงแบบชฎามงกุฎ มีพระอมิตาภะปางประทับนั่งสมาธิประดิษฐานอยู่บนหน้ามวยพระเกศา พระหัตถ์ขวาทรงถือลูกประคำ พระหัตถ์ซ้ายทรงถือดอกบัว และคนโขน้า มีสายขั้วโธปวีตพาดคล้องที่พระอังสาซ้ายซึ่งคล้ายกับกลุ่มรูปแบบที่พบในแถบลุ่มแม่น้ำกฤษณา สมัยราชวงศ์ปาละตอนต้น (ราวพุทธศตวรรษที่ 12-14) (ภาพที่ 20)

(กรมศิลปากร, 2550: 41; ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2547: 47,157)

ภาพที่ 20 พระโพธิสัตว์ ปัทมปาณี หรือพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร

ที่มา : กรมศิลปากร, นำชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อู่ทอง และ เรื่องราวสุวรรณภูมิ

(กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2550), 40.

8. ภาพสลักนูนสูงรูปพระวิษณุ 4 กร จำนวนหลายองค์ในเขตเมืองเก่าอุททอง ท่าพระยาจักร์ ซึ่งมีอายุราว พุทธศตวรรษที่ 13-14 (ภาพที่ 21)

(ผาสุข อินทรารุช, 2548: 114)

ภาพที่ 21 ภาพสลักนูนสูงรูปพระวิษณุ 4 กรประทับยืน

ที่มา : ผาสุข อินทรารุช, สุวรรณภูมิ จากหลักฐานโบราณคดี

(กรุงเทพมหานคร: สักดิ์โสภาคการพิมพ์, 2548), 251.

9. เอกมุขลึงค์ ภาพที่ 22 ก. ที่ค้นพบบริเวณคอกช้างดิน เมืองโบราณอุททอง ได้รับอิทธิพลอินเดียสมัยคุปตะ (อายุราวพุทธศตวรรษที่ 12-13) (กรมศิลปากร, 2545: 82) ส่วนภาพที่ 22 ข. เป็นเอกมุขลึงค์ ที่มีส่วนฐานเป็นศิวลึงค์ ส่วนบนเป็นพระศิวะ เปล้าผมแบบชฎามงกุฏ มีพระเนตรที่สาม สวมสายสร้อยลูกประคำสามลูก พระพักตร์กลม สวมต่างหูขนาดใหญ่ พระกรรณยานแบบศิลปะพื้นเมืองของทวารวดี ลักษณะแบบนี้ไม่พบที่ใดในประเทศไทย แต่พบที่รัฐอูตรประเทศ ของอินเดีย (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2547: 170) สันนิษฐานน่าจะได้รับอิทธิพลและแนวคิดผ่านการติดต่อค้าขายระหว่างกัน

(ก)

(ข)

ภาพที่ 22 เอกมุขลึงค์

ที่มา : สักดิ์ชัย สายสิงห์, ศิลปะทวารวดี วัฒนธรรมพุทธศาสนายุคแรกเริ่มในดินแดนไทย.

(กรุงเทพมหานคร: ด้านสุทธา การพิมพ์, 2547), 171-172.

ในการนำหลักฐานทางโบราณคดีที่เกี่ยวกับประติมากรรมเนื่องในศาสนาซึ่งพบในเมืองโบราณอุททองมาเสนอ เพื่อแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลทางด้านวัฒนธรรม โดยเฉพาะพระพุทธศาสนา และคติความเชื่อต่าง ๆ ที่ชนชาติอินเดียนำผ่านเข้ามาโดยการติดต่อค้าขาย Gethin (1998:256) กล่าวว่าจากหลักฐานทางเอกสารและโบราณคดี ทั้งจากเมืองปยู และอาณาจักรมอญซึ่งรวมทั้งรัฐทวารวดีด้วย เป็นที่ยอมรับว่าพระพุทธศาสนาเถรวาทจากอินเดียได้เข้ามายังดินแดนเอเชียอาคเนย์ ตั้งแต่ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 2 หรือต้นพุทธศตวรรษที่ 3

ส่วนหลักฐานด้านสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ที่พบในเมืองโบราณอุททอง นั้นส่วนใหญ่จะพบเพียงซากและส่วนฐานของเจดีย์เท่านั้นทำให้ไม่ทราบรูปแบบโดยรวมและองค์ประกอบอื่น ดังนั้นการศึกษาจึงทำได้เพียงแผนผังและข้อสันนิษฐานจากรูปแบบภาพประกอบหรือประติมากรรมอื่น ๆ ที่ระดับศาสนสถาน (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2547: 107) เว้นแต่เจดีย์หมายเลข 3 ที่เมืองโบราณอุททอง เป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมบนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส เป็นที่นิยมสร้างในประเทศอินเดียภาคตะวันตก ราวช่วงพุทธศตวรรษที่ 10-10 (ผาสุข อินทราวุธ, 2542: 163)

เมืองโบราณอุททองนอกจากจะมีหลักฐานที่เป็นโบราณวัตถุทางด้านพระพุทธศาสนาและโบราณวัตถุทางด้านพราหมณ์-ฮินดู ดังตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้น ยังมีหลักฐานในกลุ่มนี้อีกจำนวนมาก ซึ่งผู้วิจัยไม่ได้นำมากล่าวถึง เช่น (1) พระพุทธรูปปางนาคปรก ซึ่งได้รับอิทธิพลจากอินเดีย สมัยศิลปะอมราวดี อยุธยาพุทธศตวรรษที่ 10-11 (2) พระพิมพ์ประทับยืนปางวิตรรกุมุทราในซุ้มโค้ง (3) พระพิมพ์ประทับยืนปางวิตรรกุมุทรา ประทับยืนแบบตริภังค์ บนฐานดอกบัว ที่แสดงถึงอิทธิพลของอินเดียสมัยคุปตะและหลังคุปตะราวพุทธศตวรรษที่ 12-14 (4) พระพิมพ์ดินเผา ที่พบเพียงชิ้นเดียวในประเทศไทย เป็นรูปพระพุทธรูปปางห้อยพระบาทแบบยุโรป แสดงอิทธิพลของอินเดียภาคเหนือและภาคตะวันตก ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-13 อิทธิพลคุปตะและหลังคุปตะ (ชนกฤต ลออสุวรรณ, 2546: 40-41, 56, 69)

นอกเหนือจากนั้นยังมีประเด็นของการฝังกระดูกเงิน ไว้ที่ศาสนสถาน ซึ่งพบบริเวณฐานเจดีย์ และฝังใต้บริเวณศาสนสถานออกข้างดิน อันแสดงให้เห็นถึงการรับเอาคติความเชื่อเรื่องการวางศิลาฤกษ์จากอินเดียมาปฏิบัติเช่นกัน ทั้งคติความเชื่อเรื่องการวางศิลาฤกษ์และโบราณวัตถุที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเหล่านี้ ล้วนแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลทางด้านวัฒนธรรมของอินเดียที่แผ่เข้ามาในเมืองโบราณอุททอง โดยสันนิษฐานว่าน่าจะนำเข้ามาพร้อมกับบรรดาพ่อค้าชาวอินเดียที่เข้ามาค้าขายกับเมืองโบราณอุททองในสมัยโบราณทั้งสิ้น

ประติมากรรม อื่น ๆ

1. ประติมากรรมดินเผาขนาด 11.5 ซม. x 20 ซม. เป็นรูปศรีษะบุคคลต่างชาติ สวมหมวกทรงกรวยแหลม ลักษณะคล้ายหมวกของชาวอาหรับ พบที่เมืองโบราณอู่ทอง สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นพ่อค้าต่างชาติ ชาวเปอร์เซียหรือชาวซีเกียน ที่เข้ามาค้าขายในดินแดนเมืองโบราณอู่ทอง (ภาพที่ 23)

ภาพที่ 23 ประติมากรรมปูนปั้นรูปศรีษะบุคคลต่างชาติ
ที่มา: กรมศิลปากร, **นำชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อู่ทอง และ เรื่องราวสุวรรณภูมิ** (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2550), 70.

2. กิณีดินเผา (ภาพที่ 24) สันนิษฐานว่าเป็นประติมากรรมประดับศาสนสถาน เป็นลักษณะที่พบมากในอินเดียภาคเหนือสมัยราชวงศ์คุปตะ เป็นอิทธิพลที่ศิลปะอินเดียแผ่เข้ามาโดยผ่านการค้าขาย (กรมศิลปากร, 2552: 25)

ภาพที่ 24 กิณีดินเผา
ที่มา : กรมศิลปากร, **ศิลปทวารวดี : ต้นกำเนิดพุทธศิลป์ในประเทศไทย.** (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2552), 24.

3. ชุ่มบัวธรดินเผาประดับด้วยหน้าบุคคล สวมต่างหูขนาดใหญ่ ลักษณะผมเป็นลอน แยกออกเป็นสองข้างเปรียบเทียบกับลักษณะสตรี อินเดียสมัยคุปตะ (ภาพที่ 25)

ภาพที่ 25 ชุ่มบัวธรดินเผา
ที่มา : กรมศิลปากร, **ศิลปทวารวดี : ต้นกำเนิดพุทธศิลป์ในประเทศไทย.** (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2552), 24-25.

4. ประติมากรรมประดับสถาปัตยกรรมรูปสตรีครึ่งตัว

มีใบหน้ากลม มีรอยยิ้ม คิ้วต่อกันเป็นปีกกา ตาเหลือบต่ำลง จมูกใหญ่และโด่ง ทรงผมรัด

เป็นจุดตรงกลางศรีษะ ผมแตกสองข้าง (ลักษณะทรงผมใน
ศิลปะอินเดีย สวมตุ้มหูขนาดใหญ่ ถ่วงใบหูยาวจรดป่า
(ภาพที่ 26)

ภาพที่ 26 ประติมากรรมสตรีครึ่งตัว

ที่มา : กรมศิลปากร, ศิลปทวารวดี : ต้นกำเนิดพุทธศิลป์ในประเทศไทย. (กรุงเทพมหานคร: บริษัท
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2552), 180.

จะเห็นได้ว่าประติมากรรมปูนปั้น ดังที่แสดงข้างต้น ล้วนได้รับอิทธิพลทางศิลปะจาก
อินเดีย ในสมัยต่าง ๆ เช่นสมัยคุปตะ ปาละ และหลังปาละ เป็นต้น อันสะท้อนให้เห็นถึงการติดต่อ
สัมพันธ์ ค้าขายระหว่างเมืองโบราณอุททองกับต่างชาติไม่ว่าจะโดยตรงหรือผ่านพ่อค้าคนกลาง

เครื่องประดับ

เครื่องประดับต่าง ๆ โดยเฉพาะลูกปัดโบราณ เป็นวัตถุโบราณที่มักค้นพบในแหล่ง
โบราณคดี ดังนั้นการนำเครื่องประดับ ลูกปัด โบราณมาทำการวิเคราะห์ ศึกษาเปรียบเทียบกับ
เรื่องราวต่าง ๆ ของผู้คนในชุมชนนั้น จึงดำเนินการได้อย่างกว้างขวาง เนื่องจากจำนวน และเป็นสิ่ง
ที่มักพบในแหล่งโบราณคดีทั่วไป ซึ่งในส่วนนี้จะนำเสนอ เครื่องประดับและลูกปัดที่พบในเมืองโบราณ
อุททองมาพิจารณาประกอบการวิเคราะห์เรื่องการติดต่อค้าขายกับต่าง ประเทศ ดังนี้

1. ลูกปัดหิน มีแบบเรียบและแบบฝังสี (etched bead) (ภาพที่ 27, 28) เป็นลูกปัดที่ชาว
อินเดียนิยมผลิตในสมัยราชวงศ์เมาริยะ (พุทธศตวรรษที่ 3-4) ซึ่งทำจากหินชนิดต่าง ๆ เช่น หินค
วอซ์ หินอาร์บีส หินลาปีซ ลาซูลี แต่ที่นิยมมากคือหินอาเกต และหินคาร์เนเลียน ลูกปัดหินที่พบ
ในเมืองโบราณ อุททองมีทั้งแบบเรียบและแบบฝังสี เช่น ลูกปัดคาร์เนเลียนสีส้มแดง ลูกปัดหินอา
เกตสีดำสลับขาวตามธรรมชาติและตกแต่งสี ลายซิกแซกและลายริ้ว ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีการติดต่อ
ค้าขายกับอินเดีย ตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 3 เป็นต้นมา (ผาสุข อินทรารูช, 2542: 92-93)

ภาพที่ 27 ลูกปัดหินคาร์เนเลียน หินอาเกต หินอาร์บิซิส และกำไลงาช้าง พบที่เมืองโบราณอู่ทอง

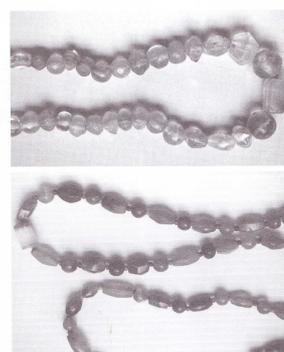
ที่มา : กรมศิลปากร, เครื่องใช้และเครื่องประดับที่ทำด้วยแก้ว ก่อนพุทธศตวรรษที่ 18.

(กรุงเทพมหานคร: บริษัท ไทภูมิ พับลิชชิ่ง จำกัด, 2549), 118.

ภาพที่ 28 ลูกปัดหินคาร์เนเลียน หินอาเกต ทั้งสีดำ สลับลายขาวธรรมชาติ และตกแต่งฝังสี พบที่เมืองโบราณอู่ทอง (บน) ลูกปัดหินควอartz (หินเขียว หนุมาน) (ล่าง) พบที่เมืองโบราณอู่ทอง ซึ่งเป็นสินค้าที่นำเข้ามาจากอินเดีย

ที่มา : กรมศิลปากร, เครื่องใช้และเครื่องประดับที่ทำด้วยแก้ว ก่อนพุทธศตวรรษที่ 18.

(กรุงเทพมหานคร: บริษัท ไทภูมิ พับลิชชิ่ง จำกัด, 2549), 119.

2. ลูกปัดแก้ว โดยทั่วไปมีทั้งลูกปัดแก้วสีเขียว และลูกปัดแก้วหลายสีที่นิยมเรียกว่าลูกปัดโรมัน มีทั้งลูกปัดแก้วที่มีแถบหลายสีสลับกันสี (striped bead) และลูกปัดแก้วแบบมีตา (eye bead) (ภาพที่ 29)

ภาพที่ 29 ลูกปัดแก้ว พบที่เมืองโบราณอู่ทอง

ที่มา : กรมศิลปากร, เครื่องใช้และเครื่องประดับที่ทำด้วยแก้ว ก่อนพุทธศตวรรษที่ 18.

(กรุงเทพมหานคร: บริษัท ไทภูมิ พับลิชชิ่ง จำกัด, 2549), 194.

ลูกปัดที่พบที่เมืองโบราณอู่ทอง (ส่วนใหญ่ไม่ได้พบจากการขุดค้นอย่างมีระบบ) มีทั้งสีเขียวและหลายสี มีหลายขนาด ตั้งแต่ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 3-17 มิลลิเมตร ยาว 6-31 มิลลิเมตร และรูปแบบต่าง ๆ กัน นอกจากนั้นพบแบบที่เรียกว่า ลูกปัดแบบมีตา (eye-beads) ซึ่งลูกปัดลักษณะเดียวกันนี้ค้นพบที่รัฐเปริก และแหล่งโบราณคดีเพงคาลันบูจิง ประเทศมาเลเซีย และพบที่ เกาะชวา เกาะสุมาตรา เกาะบาหลี เกาะบอร์เนียว ประเทศอินโดนีเซีย พบที่เมืองออกแก้ว ประเทศเวียดนาม พบที่บ้านอ่าง บ้านโฆด บ้านเสื่อ ประเทศลาว และที่เมืองตักศิลา ที่รัฐราชสถาน ประเทศอินเดีย พบที่กาลาเนย์ ประเทศฟิลิปปินส์ อายุของลูกปัดที่เมืองโบราณอู่ทองน่าจะมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 7-16 ลูกปัดโรมันเหล่านี้มีทั้งที่ผลิตในโรมันและผลิตเลียนแบบ ซึ่งถือว่าเป็นหลักฐานที่ชี้ให้เห็นว่ามีการติดต่อค้าขายกับตะวันตก ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 8-9 (ชิน อยู่ดี, 2509: 53-57) ลูกปัดแก้ว

แบบหลายสี และลูกปัดแก้วแบบมีตาตั้งกล่าวข้างต้น มีแหล่งผลิตในอาณาจักรกรีก อาณาจักรโรมัน และอาณาจักรเปอร์เซีย ในราว 250 ปีก่อนพุทธศตวรรษ ถึงพุทธศตวรรษที่ 6 ซึ่งสันนิษฐานว่า น่าจะส่งมาจากดินแดนแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ไปยังเมืองท่าของอินเดียและส่งต่อมายาใน เอเชียอาคเนย์ (ผาสุข อินทรารูธ, 2548:107)

2. ตุ่มหู เครื่องประดับที่เป็นตุ่มหูรูปเขากวาง หรือรูปสัตว์สองหัว (two animal head shaped earrings) พบในแหล่งโบราณคดี เมืองโบราณอู่ทอง มีลักษณะคล้ายกับที่พบในประเทศ เวียดนาม อายุราวพุทธศตวรรษที่ 3-7 ซึ่งศาสตราจารย์ วิลเลียม จี ไวโซม ซึ่งเป็นผู้พบโบราณวัตถุ ชนิดนี้ และเรียกว่า “ลิง-ลิง-โอ”¹ ได้ค้นพบตามแหล่งโบราณคดีชายทะเลและหมู่เกาะ ตั้งแต่ เวียดนามจนถึงหมู่เกาะของฟิลิปปินส์ โดยเชื่อว่าเป็นการแสดงถึงการติดต่อค้าขายของคนกลุ่มหนึ่งที่เดินเรือติดต่อกับชายฝั่งเหล่านี้ และกำหนดอายุราว 450 ปี ก่อนพุทธศตวรรษ จนถึงพุทธศตวรรษ ที่ 6 (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2545:82) นอกจากนี้ยังพบกำไลงาช้างซึ่งถือว่าเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญ ของอินเดีย ตั้งแต่สมัยอินโด-โรมัน

เครื่องปั้นดินเผา (Ceramics)

เครื่องปั้นดินเผา หรือเครื่องถ้วยหรือเรียกรวม ๆ ว่าเซรามิค ถือว่าเป็นวัตถุโบราณชนิด หนึ่งที่นิยมนำมาใช้ในการศึกษาในเรื่องวัฒนธรรมของชุมชนต่าง ๆ ในสมัยโบราณในช่วงเวลาใด เวลาหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของ วิธีการผลิต แหล่งวัตถุดิบ สภาพสังคม คติความเชื่อ ศาสนา ศิลปะ ความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจและการติดต่อค้าขาย ทั้งนี้เนื่องจากเนื้อภาชนะดินเผามีความคงทน ต่อ สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ได้อย่างดี เครื่องปั้นดินเผาชนิด ที่เรียกว่า “Rouletted ware” เป็นที่นิยมใน ช่วงแรกของสมัยประวัติศาสตร์ ที่เป็นเครื่องบ่งชี้และให้ความรู้ว่ามี การติดต่อค้าขายระหว่างภูมิภาค ข้ามมหาสมุทรอินเดีย ระหว่างโลกตะวันตกกับโลกตะวันออก รวมทั้งเครื่องปั้นดินเผา ที่เรียกว่า “Amphora” ซึ่งมีลักษณะคล้ายเหยือกน้ำอันเป็นที่นิยมในการใช้เป็นภาชนะดื่มไวน์ของดินแดน แถบเมดิเตอร์เรเนียนและโรมัน ก็เช่นเดียวกันที่เป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นการค้าขายต่างภูมิภาค ในส่วนนี้ จะนำเครื่องปั้นดินเผาที่พบในเมืองโบราณอู่ทองมาทำการวิเคราะห์ในด้าน การติดต่อค้าขายกับต่าง ภูมิภาค ดังนี้

¹ ลิง-ลิง-โอ (three sharp protuberance shaped earrings) คือ ตุ่มหูรูปวงกลมมีดอกไม้ตุ่มยื่นออกมา สามตุ่ม ซึ่งต่างกับ ตุ่มหูรูปสัตว์สองหัว (ผาสุข อินทรารูธ, 2542: 50)

1. เครื่องถ้วยของจีน (ภาพที่ 30 ซ้าย)

เครื่องปั้นดินเผาถือว่าเป็นหลักฐานทางวัตถุที่สำคัญทางโบราณคดีเพราะสามารถแปลความและเชื่อมโยงเกี่ยวกับวัฒนธรรมต่าง ๆ ทั้งภายในภูมิภาคและต่างภูมิภาคได้เป็นอย่างดี รวมทั้งสามารถบ่งชี้แหล่งผลิต อันนำไปสู่เส้นทางการติดต่อค้าขายสมัยนั้น ๆ ในเมืองโบราณอู่ทองมีการค้นพบภาชนะดินเผาที่มาจากจีน เป็นเครื่องเคลือบ (ไห) สีเขียวมะกอก สมัยราชวงศ์ถัง (พ.ศ.1161-1450) ซึ่งมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 12-15 ผลิตแถบมณฑลกวางตุ้ง ที่กลุ่มโบราณสถานออกซำงดิน

เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถัง

เครื่องถ้วยเปอร์เซียประดับอยู่ในลวดลายปูนปั้น

ภาพที่ 30 เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถังและเครื่องถ้วยเปอร์เซีย

ที่มา : กรมศิลปากร, โบราณคดีเมืองอู่ทอง. (กรุงเทพมหานคร: สหมิตรพรีนติ้ง, 2545), 65.

อนึ่ง เครื่องถ้วยของจีนที่พบในเมืองโบราณอู่ทองนี้ มีลักษณะเช่นเดียวกับที่พบในเมืองท่าต่าง ๆ ร่วมสมัยทวารวดี ไม่ว่าจะเป็นเมืองออกแก้ว หรือแถบหมู่เกาะในทะเลใต้ ซึ่งแสดงถึงเส้นทางการติดต่อค้าขายระหว่างภูมิภาคเหล่านี้

2. ภาชนะดินเผาที่มาจากเปอร์เซียหรือที่เรียกว่าบาสรา แวร์ (basra turquoise ware) เป็นเครื่องเคลือบสีฟ้าหรือเขียวอมฟ้า ติดอยู่กับลวดลายปูนปั้น ประดับโบราณสถาน กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ 14-15 (ภาพที่ 30 ขวา) (อยู่ในช่วงสมัยเดียวกับราชวงศ์ถังของจีน) (กรมศิลปากร, 2545: 65; ฤชชงศ์ จันทวิช, 2551:207-208) เครื่องถ้วยเปอร์เซียนี้มีลักษณะเดียวกับที่พบในบริเวณเมืองท่าของโลกตะวันตก โดยเฉพาะพบแพร่หลายในเมืองบาสรา ประเทศอิรักหรืออาณาจักรเปอร์เซียโบราณ และพบ Fuzhou, Hangzhou, Yangshou และ Beijing ประเทศจีน (บุญยฤทธิ์ ฉายสุวรรณ ,ร้อยเอก ,เรไร นัยวัฒน์, 2550 ,:107)

3. แท่งดินเผาขนาดเล็กรูปคชลักษณ์ (ภาพที่ 31) เป็นแท่งดินเผาทรงกลม ด้านล่างทำเป็นลายกลีบบัว ด้านบนตรงกลางเป็นรูปพระนางลักษมีศักดิ์ของพระวิษณุ ตามคติพราหมณ์ ประทับนั่ง พระหัตถ์ทรงถือดอกบัวตูมระดับพระอุระ ด้านข้างทั้งสองมีซ่างซุงวงรศน้ำให้พระนาง มักเรียกว่า “คชลักษณ์” หรือ “อภิเชกศรี” หรืออาจเรียกว่า “ศรีวัตสะ” (Srivatsa) คชลักษณ์ เป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ ความมีโชคลาภ และถือเป็นแหล่งกำเนิดของสรรพสิ่ง แผ่นดินเผารูปคชลักษณ์นี้เป็นเครื่องรางที่พ่อค้าชาวอินเดีย ดัดตัวนำเข้ามาในการค้าขายต่างแดน ด้วยความเชื่อว่าจะกำจัดอุปสรรคและนำมาซึ่งความร่ำรวย (กรมศิลปากร, 2550: 67; ผาสุข อินทรารุช, 2542: 128-129)

ภาพที่ 31 แท่งดินเผาขนาดเล็ก รูปคชลักษณ์

ที่มา : กรมศิลปากร, นำชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุทอง และเรื่องราวสุวรรณภูมิ

(กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2550), 67.

4. ตราประทับดินเผา

ตราประทับเป็นวัตถุโบราณที่สำคัญในการศึกษา และมักพบตามแหล่งอารยธรรมใหญ่ ๆ เช่นอารยธรรมแถบลุ่มแม่น้ำไทกริส-ยูเฟรติสหรือเมโสโปเตเมีย (ปัจจุบันคือประเทศอิหร่านและอิรัก) หรืออารยธรรมลุ่มน้ำสินธุ เป็นต้น ตราประทับมีไว้เพื่อการแสดงการเป็นเจ้าของสินค้าหรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการค้ามีมานานกว่า 6000 ปีแล้ว ตราประทับจะแสดงให้เห็นถึง คติความเชื่อของเจ้าของตราประทับ (อนันต์ กลิ่นโพธิ์กลับ, 2547:11) การศึกษาตราประทับจะทำให้ทราบถึงการติดต่อค้าขายเป็นสำคัญ และทราบช่วงระยะเวลาของการติดต่อค้าขาย ส่วนลวดลายที่ปรากฏอยู่บนตราประทับจะช่วยให้ทราบถึงแหล่งที่มา คติความเชื่อและการนับถือศาสนา เป็นต้น เช่น ดราดินเผา รูปเรือสำเภา ซึ่งพบที่เมืองนครปฐมแสดงให้เห็นว่าชาวทวารวดีรู้จักเรือสำเภา สันนิษฐานว่าพ่อค้าชาวอินเดียสมัยหลังคุปตะ(ราวพุทธศตวรรษที่ 11-13) เป็นผู้นำคิดตัวเข้ามา ซึ่งรูปเรือนิยมเรื่อยมาจนถึงสมัยปัลลวะ แสดงว่าบริเวณดินแดนแถบเมืองนครปฐมโบราณ น่าจะเป็นเมืองท่าติดต่อค้าขายในสมัยนั้น (กรมศิลปากร, 2552: 115) และยืนยันถึงการเป็นป็นรัฐลุ่มน้ำที่มีความสัมพันธ์และมีการติดต่อค้าขายกับนานาประเทศอย่างกว้างขวาง แม้ว่าวัตถุโบราณชิ้นนี้จะได้ค้นพบที่เมืองโบราณอุทองก็ตาม แต่จากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่าเมืองโบราณอุทองมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับเมืองนครปฐม และได้เจริญรุ่งเรืองขึ้นภายหลังจากเมืองโบราณอุทองเสื่อมลง

อินเดียเริ่มใช้ตราประทับในราวพุทธศตวรรษที่ 3-5 สมัยที่ติดต่อกับกรีกและเปอร์เซีย อินเดียได้นำตราประทับมาใช้เป็นสื่อกลางในการค้าขาย ถือได้ว่าการใช้ตราประทับนับว่าเป็นสื่อกลางการติดต่อสื่อสารในระดับสถาบันต่างๆ ในสมัยทวารวดี ชาวอินเดียในสมัยอินโด-โรมัน (พุทธศตวรรษที่ 5 - 9) ได้นำตราประทับของอินเดีย (ในลักษณะเดียวกับที่ชาวกรีก ชาวโรมัน และชาวเปอร์เซียนิยมใช้) มาใช้เป็นสื่อกลางการติดต่อสื่อสารกับประชากรในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังได้พบตราประทับของอินเดียและของโรมันในบริเวณเมืองท่าโบราณ เช่น คลองท่อม จังหวัดกระบี่ ทางภาคใต้ของไทย และที่เมืองออกแก้ว ในดินแดนเวียตนามตอนใต้ และต่อมาในสมัยคุปตะ (พุทธศตวรรษที่ 9-11) ชาวอินเดียก็ได้นำตราประทับของอินเดียมาใช้ในดินแดนแถบนี้ ดังได้พบตราประทับของอินเดียจำนวนมากหลายชิ้น ในบริเวณเมืองโบราณสมัยทวารวดีหลายแห่ง เช่น เมืองนครปฐม โบราณ เมืองคูบัว จังหวัดราชบุรี เมืองพรหมทิน เมืองชัยจำปา จังหวัดลพบุรี เมืองจันเสน จังหวัดนครสวรรค์ รวมทั้ง เมืองโบราณอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี และในช่วงต่อมาได้มีการผลิตตราประทับขึ้นใช้เองโดยผู้นำชาวท้องถิ่น (ผาสุข อินทรารุช, 2542, 134) การค้นพบตราประทับของอินเดียที่เมืองโบราณอู่ทองย่อมแสดงชัดถึงเส้นทางการติดต่อค้าขายระหว่างเมืองโบราณอู่ทองกับอินเดียและชาติอื่น ๆ ตราประทับส่วนหนึ่งที่พบในเมืองโบราณอู่ทอง มีหลายรูปแบบ ซึ่งเป็นการนำติดตัวเข้ามาของพ่อค้าต่างชาติ โดยเฉพาะชาวอินเดีย (ภาพที่ 32) (อนันต์ กลิ่นโพธิ์กลับ, 2547: 95-110)

ภาพที่ 32 ตราประทับดินเผาที่พบในเมืองโบราณอู่ทอง

(ก) ตราประทับดินเผารูปชายสองคนกำลังก้าวเดิน (ข) รูปสันนิษฐานว่าเป็นรูปเรือใบ
 (ค) ตราประทับดินเผารูปวัวและสัญลักษณ์มงคล (ง) ตราประทับตัวอักษรพราหมีสมัยคุปตะ
 (จ) ตราประทับงาช้างรูปสิงห์ (ฉ) ตราประทับดินเผารูปคนถือคทา (ช) ตราประทับรูปหม้อ
 ปูรณฆฏะ (ซ) ดินประทับดินเผารูปช้าง

ที่มา : อนันต์ กลิ่นโพธิ์กลับ ,“การศึกษาความหมายและรูปแบบของตราประทับสมัยแรกเริ่ม
 ประวัติศาสตร์ ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อู่ทอง อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี” วิทยานิพนธ์
 ปริญญาโท สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศิลปากร,
 110-95 .2547

ตราประทับเหล่านี้สันนิษฐานว่านำเข้ามาจากต่างชาติ เนื่องจากรูปต่าง ๆ ที่ปรากฏในตรา
 ประทับล้วนเป็นสัตว์ และสัญลักษณ์ ที่เป็นมงคลทั้งสิ้น ตามคติความเชื่อของชาวอินเดีย เช่น รูป
 สิงห์เป็นสัญลักษณ์ของอำนาจ รูปวัวเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ (ผาสุก อินทราวุธ, 2548:

108) รูปเรือใบเป็นสัญลักษณ์ของการค้าขาย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีตราประทับที่ทำขึ้นมาเองซึ่งไม่น่ามากล่าว ณ ที่นี้

5. เครื่องปั้นดินเผาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน มีสองชนิดสำคัญที่พอจะแสดงถึงการได้รับอิทธิพลจากอินเดีย คือ (1) ไห ที่มีรูปแบบการตกแต่งลวดลายด้วยการกดประทับในกรอบสี่เหลี่ยม มีแถวชุดไข่ปลา และมีรูปสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาพราหมณ์ คือ หงส์ สิงห์ ช้าง ประกอบ (ภาพที่ 33 ก) (2) ภาชนะมีพวย (กุ่มที) ซึ่งทั้งสองชนิดพบเป็นเศษชิ้นส่วน (ภาพที่ 33 ข) (กุลณี มีแก้ว, 2541:12, 45)

ภาพที่ 33 (ก) ชิ้นส่วนเครื่องปั้นดินเผาที่มีการตกแต่งด้วยลายประทับในกรอบสี่เหลี่ยม

(ข) ภาชนะมีพวยหรือกุ่มที

ที่มา : กรมศิลปากร, โบราณคดีเมืองอุทอง. (กรุงเทพมหานคร: สหมิตรพรีนติ้ง, 2545), 64-65.

เหรียญ

1. เหรียญกษาปณ์โรมันขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2 ซม. ซึ่งพบที่เมืองโบราณอุทอง ด้านหน้าเป็นรูปพระพักตร์ของจักรพรรดิ ซีซาร์ วิคโตรินุส สวมมงกุฎยอดแหลมเป็นแฉก มีตัวอักษรล้อมรอบขอบเหรียญ IMP C VICTORINUS PF AUG (Imperator Caesar Victorinus Pius Felix Augustus) (ภาพที่ 34 ข) ซึ่งพระองค์ทรงครองราชย์ ในปีพ.ศ. 812-814 ซึ่งอยู่ในช่วงการค้าอินโด-โรมัน และอยู่ในสมัยทวารวดี เหรียญรูปแบบดังกล่าวมีพบมากแถบเมือง เทียส (Thiais) เมืองแซงต์มาร์ด (Saint Mard) มาลิกอร์น (Malicorne) และบองเนย ซู มาร์น (Bonneuil-sur-Marn) ฯลฯ เหรียญกษาปณ์ ที่ค้นพบที่เมืองโบราณอุทองนี้ ถือเป็นโบราณวัตถุสำคัญที่แสดงถึงการติดต่อค้าขายกับโลกตะวันตก เพราะเป็นเหรียญที่คาดว่าผลิตที่โรงกษาปณ์หลวงที่เมืองโคโลญ

ซึ่งอาจมาจากพ่อค้าตะวันตกหรือผ่านมาจากพ่อค้าคนกลางอีกทอดหนึ่ง แต่ย่อมแสดงถึงการติดต่อค้าขายระหว่างเมืองโบราณอุทองกับต่างแดนอย่างแน่ชัด (ผาสุข อินทราวุช: 2542: 205 ; คริสเตียน ลองเลส, 2525: 111-112, Glover, 1990: 4)

อนึ่ง เมื่อวิเคราะห์เงินเหรียญของโรมันซึ่งค้นพบที่เมืองโบราณอุทอง เปรียบเทียบกับสถานที่อื่น เช่น เงินเหรียญ จักรพรรดิโคลโรแอลที่ 2 แห่งสัสซานิด (พ.ศ.1103-1170) และเงินเหรียญโรมันสมัยไบแซนไทน์ของเอราเคลียส (พ.ศ. 1153-1184) ซึ่งพบที่เมืองฉางอานในอดีตของจีน (หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, 2547: 119) และเหรียญกษาปณ์ ของโรมัน สมัย จักรพรรดิ Arcadius (ครองราชย์ช่วงพ.ศ. 938-948) ตามหมู่เกาะเล็กๆ ในลังกา (Wolters, 1967: 80-81) พบเหรียญโรมันจำนวนมากและที่เมือง วาสวัสุมรัม (Vasavasamudram) ในรัฐทมิฬ นาฑู แม้ว่าจะเป็นเงินเหรียญโรมันคนละสมัยกันก็ตาม แต่ระยะเวลาไม่ห่างกันมากนัก จึงน่าจะสันนิษฐานได้ว่าแหล่งโบราณคดีเหล่านี้ ต่างก็มีการติดต่อทางการค้ากับตะวันตก ไม่ทางตรงก็ทางอ้อม เงินเหรียญเหล่านี้นี้อาจได้มาจากพ่อค้าชาวตะวันตกหรืออาจได้มาจากพ่อค้าคนกลางอีกทอดหนึ่งก็เป็นได้

(ก)

(ข)

(ก)

(ข)

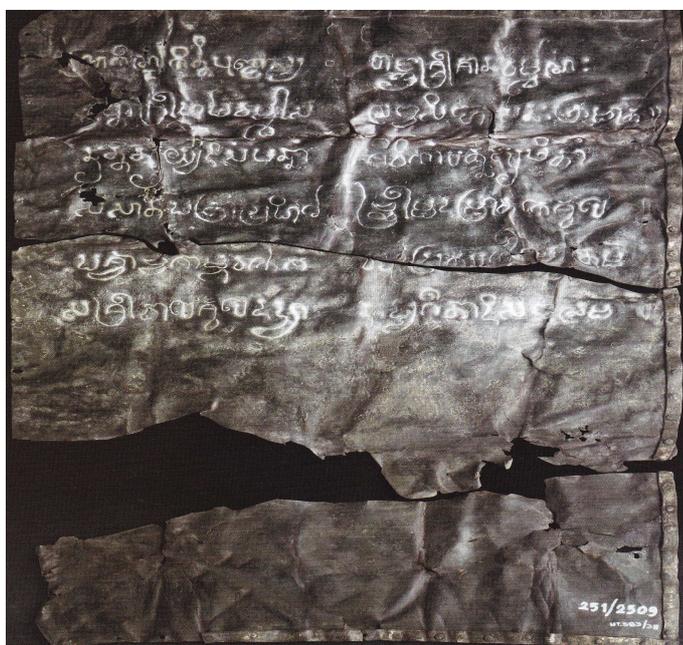
ภาพ 34 (ก) เหรียญเงินจารึก “ศรีทวารวดี สวรรูปณย” (ข) เหรียญกษาปณ์โรมัน
ที่มา : กรมศิลปากร, ศิลปทวารวดี : ต้นกำเนิดพุทธศิลป์ในประเทศไทย. (กรุงเทพมหานคร:
บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2552), 50-51.

จารึก

หลักฐานทางด้านจารึกที่พบที่เมืองโบราณอู่ทองส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นจารึกบนแผ่นอิฐ จารึกบนเหรียญเงิน จารึกหลังพระพิมพ์ดินเผา หรือจารึกหลังประติมากรรมดินเผา ไม่มีการระบุเรื่องราวเกี่ยวกับการค้าโดยตรง จึงนำมาเพียงเพื่อการวิเคราะห์ประกอบว่า จารึกเหล่านี้ได้รับอิทธิพลทางด้านภาษา และคติความเชื่อมาจากต่างชาติ โดยสันนิษฐานว่าทั้งอิทธิพลด้านภาษา ตัวอักษรและคติความเชื่อเหล่านั้นผ่านมาพร้อมกับการติดต่อค้าขายของพ่อค้าต่างชาติโดยเฉพาะอินเดีย จารึกที่จะนำมาศึกษา คือ

1. จารึกหลัง เหรียญเงินสมัยทวารวดี ที่พบในเมืองโบราณอู่ทอง จำนวน 3 เหรียญมีจารึกเป็นอักษร ปัลลวะ ภาษาสันสกฤต ซึ่งถือว่ามีค่าสำคัญเพราะเป็นคำจารึกว่า “ศรিতวารวดี” บรรทัดแรก และ “ศุวรูปุณยะ” บรรทัดที่สอง แปลว่า “การบุญแห่งพระเจ้าศรিতวารวดี อีกด้านหนึ่งเป็นรูปแม่โคกับลูก อายุราวพุทธศตวรรษที่ 12 (ภาพที่ 34 ก) (กรมศิลปากร, 2545: 61-62)

2. จารึกแผ่นทองแดงที่เมืองโบราณอู่ทอง อักษรหลังปัลลวะ ภาษาสันสกฤต สามารถยืนยันได้ว่าเมืองโบราณอู่ทองรับวิธีการเขียนอักษรของอินเดียมาปรับปรุงเป็นของตนเอง ทำให้แปลเปลี่ยนไปจาก อักษรปัลลวะ นักภาษาศาสตร์ต้องกำหนดให้เรียกว่า "อักษรหลังปัลลวะ" และน่าจะมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 13-14 (ภาพที่ 35) (กรมศิลปากร, 2550: 53)

ภาพที่ 35 แผ่นจารึกทองแดงอักษรหลังปัลลวะ ภาษาสันสกฤต

ที่มา : กรมศิลปากร, นำชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อู่ทอง และ เรื่องราวสุวรรณภูมิ

(กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2550), 52.

อนึ่ง จากหลักฐานจารึกบนแผ่นทองแดงอักษรหลังปัลลวะ ภาษาสันสกฤตข้างต้นนี้ กล่าวถึงพระนามของพระเจ้าหรรษวรมัน อาจสันนิษฐานได้ว่าอุทองอาจมีความสำคัญถึงขนาดเป็นเมืองหลวงของรัฐทวารวดีในสมัยหนึ่ง ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นจริงก็จะทำให้การเป็นหนึ่งในเครือข่ายการค้าโลกของเมืองโบราณอุทองมีน้ำหนักมากขึ้น เนื่องจากเครือข่ายการค้าที่ติดต่อระหว่างโลกตะวันตกกับโลกตะวันออกนั้นมีดินแดนสุวรรณภูมิซึ่งได้รับความสนใจจากพ่อค้าวาณิชจากชาติต่าง ๆ ในด้านของความอุดมสมบูรณ์ดั้งดินแดนแห่งทองคำ ดังนั้น การติดต่อสุวรรณภูมิจึงสันนิษฐานได้ว่าน่าจะมีการติดต่อกับเมืองท่าที่เป็นทั้งศูนย์กลางและเป็นเมืองหลวงของรัฐทวารวดีในสมัยนั้น

โดยสรุป จากหลักฐานทางโบราณคดีที่เกี่ยวข้องกับการค้าและการติดต่อกับโลกโบราณ ทั้งทางตรงและทางอ้อมซึ่งค้นพบที่เมืองโบราณอุทองดังกล่าวข้างต้นนั้น สามารถที่จะนำมาสรุปเป็นตารางที่แสดงถึงอิทธิพลทางวัฒนธรรมที่ได้รับมาจากต่างชาติและแหล่งที่มาของหลักฐานทางโบราณคดีดังกล่าว เพื่อนำไปวิเคราะห์ถึงเส้นทางการติดต่อค้าขายและการเป็นเครือข่ายการค้าโลกโบราณของเมืองโบราณอุทองในบทที่ 4 ต่อไป

ตารางที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างหลักฐานทาง โบราณคดีที่เกี่ยวกับการติดต่อการค้ากับ โลกโบราณกับแหล่งที่มาหรืออิทธิพลที่ได้รับและเส้นทางการค้า

ประเภทหลักฐาน	หลักฐานทาง โบราณคดี	อายุราว	แหล่งที่มาและอิทธิพลที่ได้รับ	เส้นทางการค้า
ประติมากรรมทาง ศาสนา	<u>ประติมากรรมเนื่องในพระพุทธศาสนา</u>	พุทธศ.ต.		สันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลผ่าน การค้าสมัยใดสมัยหนึ่งโดยตรง จากอินเดีย และมีการผลิตเอง ในช่วงต่อมา
	1. พระพุทธรูปบนแผ่นหินสลักนูนสูง	12	อินเดีย ศิลปะคุปตะ	
	2. ประติมากรรมดินเผาภิกษุ 3 รูป	9-10	อินเดีย ศิลปะอมราวดี	
	3. พระพิมพ์ดินเผาปางสมาธิ	13-14	อินเดีย ศิลปะปาละ	
	4. พระพิมพ์ดินเผาประทับนั่งสมาธิบนดอกบัว	-	อินเดีย	
	5. พระพุทธรูปสำริดประทับยืน ปางประทานธรรม	13-14	อินเดีย ศิลปะปาละ	
	6. ธรรมจักรศิลาพร้อมเสาศิลาและแท่นศิวารองรับ	12-13	อินเดีย ศิลปะคุปตะ	
	7. พระโพธิสัตว์ ปัทมปาณีสำริด	13-14	อินเดีย ศิลปะปาละ	
	<u>ประติมากรรมเนื่องในศาสนาพราหมณ์</u>			
8. ภาพสลักนูนสูงรูปพระวิษณุ 4 กร	13-14	อินเดีย		
9. เอกมุขลึงค์	12-13	อินเดีย		
ประติมากรรมอื่น				
	1. ประติมากรรมดินเผารูปศรีษะบุคคลต่างชาติ	-	เปอร์เซีย หรืออินเดีย (ซีเกียน)	ได้รับอิทธิพลผ่านการค้า
	2. กินรีดินเผา ประติมากรรมประดับศาสนสถาน	12-13	อินเดีย ศิลปะคุปตะ	ได้รับอิทธิพลผ่านการค้าสมัยใด สมัยหนึ่งโดยตรงจากอินเดีย
	3. ชุ่มบัญชรดินเผาประดับด้วยหน้าบุคคล	12-13	อินเดีย ศิลปะคุปตะ	
	4. ประติมากรรมประดับสถาปัตยกรรมรูปสตรีครึ่งตัว	-	อินเดีย	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประเภทหลักฐาน	หลักฐานทางโบราณคดี	อายุราว	แหล่งที่มาและอิทธิพลที่ได้รับ	เส้นทางการค้า
เครื่องประดับ	1. ลูกปัดหิน แบบเรียบและแบบฝังสี (etched bead) ทำจาก หินคาร์เนเลียน หินอาเกตและหินอาร์บิซิส	พุทธ ศ.ต. 3-4	อินเดีย	มาจากอินเดีย
	2. ลูกปัดแก้ว ที่มีแถบหลายสีสลับกันสี (striped bead) และ ลูกปัดแก้วแบบมีตา (eye bead)	12	ดินแดนแถบเมดิเตอร์เรเนียน อาจเป็นโรมัน หรือเปอร์เซีย	สันนิษฐานว่าส่งมาจากดินแดนแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ไปยังเมืองท่าของอินเดีย และส่งต่อมายังในเอเชียอาคเนย์
	3. ตุ้มหูรูปสัตว์สองหัว	1-6	เครื่องประดับในวัฒนธรรมชาห์วิน ของเวียดนาม	นำเข้ามาโดยพ่อค้าที่เดินเรือค้าขายใน แถบเอเชียอาคเนย์ โดยอาจแวะซื้อขายที่ เมืองท่าออกแก้ว
เครื่องปั้นดินเผา (Ceramics)	1. เครื่องถ้วยของจีนสมัยราชวงศ์ถังเป็นเศษเครื่องเคลือบ (ไห) สีเขียวมะกอก	12-15	จีน สมัยราชวงศ์ถัง	อาจค้าขายโดยตรงหรือผ่านพ่อค้าคนกลางที่นำมาจากจีน เพื่อไปยังตะวันตก
	2. เครื่องถ้วยเปอร์เซียซึ่งพบเป็นเศษเครื่องถ้วยเปอร์เซียประดับอยู่ในปูนปั้น	14-15	เปอร์เซีย	นำมาจากเปอร์เซีย ซึ่งอาจนำมาโดยตรงหรือผ่านพ่อค้าคนกลาง
	3. แถ่งดินเผาขนาดเล็ก รูปชกขี้ผึ้ง น่าจะใช้เป็นฝาปิดภาชนะ	9-11	อินเดีย	ได้รับอิทธิพลผ่านการค้าสมัยไคสมัยหนึ่ง โดยตรงจากอินเดีย
	4. ตราประทับดินเผา รูปแบบและสัญลักษณ์ต่าง ๆ	9-11	อินเดีย สมัยคุปตะ	ได้รับอิทธิพลผ่านการค้าสมัยไคสมัยหนึ่ง โดยตรงจากอินเดีย

ตารางที่ 1 (ต่อ)

เครื่องปั้นดินเผา (Ceramics)	5. เครื่องปั้นดินเผาอื่น (1) ไห ที่มีรูปแบบการตกแต่งลวดลายด้วยการกดประทับในกรอบสี่เหลี่ยม และมีรูปสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาพราหมณ์ (2) ภาชนะมีพวย (กุ่มท์)	-	อินเดีย	ได้รับอิทธิพลผ่านการค้าสมัยโคสมัยหนึ่งโดยตรงจากอินเดีย
เหรียญกษาปณ์	1. เหรียญกษาปณ์โรมันสมัยจักรพรรดิ ซีซาร์ วิกโตรินุส	9	โรมัน	ผ่านทางการค้าโดยชาวโรมันหรือพ่อค้าคนกลางซึ่งมาจากโรมันเพื่อค้าขายในย่านเอเชีย-อาคเนย์
จารึก	1. จารึกแผ่นทองแดง "อักษรหลังปัลลวะ"	13-14	อินเดีย	ได้รับอิทธิพลผ่านการค้าจากอินเดีย
	2. เหรียญเงินสมัยทวารวดี มีจารึกเป็นอักษร ปัลลวะ ว่า "ศุริทวารวดี" และ "ศุวรปุณณะ"	12	อินเดีย	ได้รับอิทธิพลผ่านการค้าจากอินเดีย

บทที่ 3

การค้าและเครือข่ายการค้าโลกโบราณ

ในบทนี้จะเป็นการนำเสนอภาพรวมของการค้าโลกโบราณ โดยเสนอพัฒนาการของการค้าโลกโบราณอย่างสั้น ๆ ต่อจากนั้นจะเสนอเส้นทางการค้าที่สำคัญ ๆ และติดตามด้วยการเสนอเครือข่ายการค้าโลกโบราณ เพื่อจะแสดงให้เห็นภาพรวมของการค้าโลกโบราณ และเสนอเรื่องอิทธิพลของอินเดียและจีนต่อการค้าโลกโบราณทั้งนี้เนื่องจากทั้งสองประเทศมีบทบาทสำคัญต่อการค้าโลกโบราณ โดยเฉพาะกับดินแดนในแถบเอเชียอาคเนย์

พัฒนาการของการค้าโลกในสมัยโบราณ

จากหลักฐานทางเอกสารและทางโบราณคดี การค้าของโลกโบราณอาจเริ่มมาก่อน 4400-3400 ปีก่อนพุทธศตวรรษ อาจมีการค้าด้วยลำน้ำสายต่าง ๆ ระหว่างชุมชน หรือต่าง ภูมิภาค หรือเป็นการค้าชายฝั่ง โดยอาศัยการเดินทางเรือ อย่างง่าย ๆ ริมฝั่งทะเล และอาจเป็นไปได้ว่ามีการติดต่อระหว่างตะวันออกกลางผ่านอ่าวเปอร์เซีย เข้ามามหาสมุทรอินเดีย เช่น การค้นพบวัตถุในวัฒนธรรมฮาร์ปโป (harappa) แห่งอารยธรรมลุ่มน้ำสินธุ ประเภท ตราประทับ ลูกปัด และตุ้มเทียบน้ำหนัก (ภาพที่ 36) และการพบลูกปัดและหินมีค่า เช่น ลาปีสลาซูรี ที่แหล่งโบราณคดีเมอร์กาธ เมืองโบราณร่วมสมัยอารยธรรมสินธุ และพบลูกปัดเปลือกหอยซึ่งมีถิ่นกำเนิดอ่าวเปอร์เซียในทางเหนือของซีเรีย รวมทั้งเปลือกหอยแบบเดียวกันนี้ใน อนาโตเลีย (ธิดา สาระยา, 2554: 46) ซึ่งอาจสันนิษฐานได้ว่ามีการติดต่อค้าขายระหว่างอินเดีย กับดินแดนแถบเมโสโปเตเมียมาหลายพันปีแล้ว

ภาพที่ 36 แสดง ตุ้มเทียบน้ำหนัก และตราประทับในวัฒนธรรม ฮาร์ปโป

ที่มา : **Harappa Archaeological Research Project.** [Online], Accessed 10 November 2011.

Available from <http://www.harappa.com>

การติดต่อค้าขาย ในช่วง 3500 ปีก่อนพุทธศตวรรษ ของดินแดนอารยธรรมลุ่มน้ำเมโสโปเตเมียมีการแลกเปลี่ยนสินค้าประเภทเงิน เสื้อผ้าลินิน ผ้าขนสัตว์ หนังสัตว์ น้ำมันพืชบางชนิด ไปยังดินแดนแถบอานาโตเลีย ดินแดนที่ราบสูงอิหร่านโดยเฉพาะที่แหล่งโบราณคดี Shar-i-Sokhta แถบเปอร์เซีย ซึ่งถือเป็นศูนย์กลางทางการค้าที่สำคัญในยุคนี้ และผ่านอ่าวเปอร์เซีย แล้ววกเข้ามายังแถบลุ่มน้ำสินธุ ของอินเดีย ที่เรียกทั่วไปว่าการค้า Indo-Iranian

นอกจากนั้นยังแสดงให้เห็นเส้นทางการติดต่อแลกเปลี่ยนค้าขายที่เกิดขึ้นในราว 2500 ปีก่อนพุทธศตวรรษ จากดินแดนแถบลุ่มน้ำสินธุ ที่มีการส่งสินค้าประเภทหินสี ไม้ นกยูง และธัญญาหาร วัตถุศิลปะและผลผลิตต่าง ๆ กระจายไปทั่วดินแดนในอารยธรรมฮาร์ปปา การค้าขายพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยพิจารณาจากการมีมาตรฐานการชั่ง เช่นตุ้มน้ำหนักปรากฏขึ้น (Scarre and Fagan, 2008: 151-153)

ลุ่มน้ำสินธุในสมัยโบราณมีลำน้ำย่อยมากมาย ต่างกับแม่น้ำไนล์ แม่น้ำไทกริสและแม่น้ำยูเฟรติส ดังนั้นความเจริญของฮาร์ปปาจึงกระจายไปตามลำน้ำสายย่อยต่าง ๆ การมีลำน้ำย่อยเป็นเครือข่ายเช่นนี้เองทำให้เกิดการติดต่อ คมนาคมและเริ่มมีการแลกเปลี่ยนสินค้าผลิตผล หรือที่เรียกว่าการค้าทางน้ำขึ้น พร้อม ๆ กับความเจริญและสังคมที่ซับซ้อนมากขึ้น ความเจริญของลุ่มน้ำสินธุเกิดขึ้นไม่นานราว 200 ปี ก็ลดบทบาทลง ภายหลัง 2000 ปีก่อนพุทธศตวรรษ อำนาจการค้าขายทางทะเลก็ตกเป็นของ ชาวสุเมเรียนติดต่อ ค้าขายกับดินแดนแถบเมโสโปเตเมียโดยระบบการค้าทางเรือตามชายฝั่งจากอ่าวเปอร์เซียไปยังเอเชียใต้ มีการพบบันทึกการเดินทางเรือค้าขายที่ทำด้วยแผ่นดินเหนียว ที่หมู่บ้าน Meluhhans ใกล้กับ เมือง Lagash ซึ่งอยู่ในเมโสโปเตเมียมีการกล่าวถึงพ่อค้าชาวสุเมเรียนที่ชำนาญการเดินทางเรือและปริมาณสินค้าที่บรรทุกในเรือ (Scarre and Fagan, 2008: 151-153)

ในช่วงสมัยใกล้เคียงกันราว 3200-2500 ปีมาแล้ว ได้เกิดการค้าตามชายฝั่งตะวันออกของทะเลเมดิเตอร์เรเนียน (ในดินแดนแถบไซปรัส อิสราเอล เลบานอนและตุรกีปัจจุบัน) ซึ่งถือว่าเป็นศูนย์กลางของการค้าในสมัยโบราณแห่งหนึ่งที่มีการติดต่อค้าขายระหว่างดินแดนทั้งภายในและภายนอกภูมิภาค ต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน การที่ดินแดนดังกล่าวมีการค้าขายมายาวนานเนื่องจากบริเวณดังกล่าวมีชุมชนตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่เกือบล้อมรอบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน และยังมีดินแดนต่อเนื่องไปทางหมู่เกาะตะวันตกจนถึงชายฝั่งด้านเหนือของแอฟริกา การค้าขายฝั่งในบริเวณดังกล่าวได้พัฒนาขึ้นเป็นลำดับโดยมีการติดต่อเชื่อมโยงกับเส้นทางการค้า Indo-Iranian ที่กล่าวมาข้างต้น และมีพ่อค้าที่สำคัญโฟนิเซียนที่มีชื่อเสียงตั้งแต่ว่า 650 ปีก่อนพุทธศตวรรษ (Edey, 1974: 9)

นอกจากนั้น เส้นทางบกที่สำคัญ เช่น เส้นทางระหว่างเอเชียกับคาบสมุทรอานาโตเลีย หรือการขนส่งแบบคาราวาน ที่เกิดขึ้นราว 400-500 ปีก่อนพุทธศตวรรษโดยใช้สัตว์เป็นพาหนะในการขนส่ง เช่นอูฐ ตัวอย่างเช่นการขนส่งเครื่องเทศและไหม อันเป็นสินค้าฟุ่มเฟือยจากตะวันออกไกล อันได้แก่จีน ไปยังแถบอาหรับ และจากอัฟริกาเหนือ ไปตะวันออกกลาง และอินเดีย

จนกระทั่งในช่วงต้นพุทธศตวรรษเป็นต้นมา เริ่มมีเครือข่ายการค้าเกิดขึ้นในชุมชนเอเชียตะวันตก ชุมชนแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน รวมทั้ง จีนและอินเดีย ได้เกิดขึ้นแล้วการค้าข้ามเขตแดนเกิดขึ้นตามมา เช่นเส้นทางการค้าระหว่างทะเลอาหรับกับอ่าวเบงกอล หรือเส้นทางการค้าระหว่างอินเดีย (เอเชียใต้) กับดินแดนเอเชียอาคเนย์ ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

อนึ่ง ยังมีเส้นทางบกที่เป็นสายหลักและเก่าแก่ของเอเชียใต้ที่ชื่อ “Badshahi Sadak” เป็นเส้นทางที่เชื่อมระหว่างภาคตะวันออกและตะวันตกของอนุทวีปอินเดีย โดยเริ่มจากบังคลาเทศ ผ่านเข้าไปทางเหนือของอินเดีย เข้าไปยัง เปร้ชวาร์ (Peshawar) ในปากีสถานขึ้นเหนือไปยังกรุงคาบูล เส้นทางนี้สร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 3-5 ราชวงศ์เมาริยะ ฝาสุข อินทราวุธ (2542: 47) บรรยายว่าจากหลักฐานทางโบราณคดี แสดงให้เห็นว่าการค้าระหว่างโลกตะวันตกและโลกตะวันออกเกิดขึ้นราว พุทธศตวรรษที่ 3-4 ในสมัยราชวงศ์โมริยะ โดยมีการสร้างเส้นทางบกติดต่อจากเมืองปาฏลีบุตร ซึ่งตั้งอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย ไปยังเมืองดักศิลาซึ่งอยู่ทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือและสร้างเมืองทำตามรูปติ (ตัมลุก) เป็นเมืองท่าส่งออกยังดินแดนตะวันออก เช่น เอเชียอาคเนย์

เส้นทางการค้าจากดินแดนทางตะวันตกกับตะวันออก ได้เกิดขึ้นมาอีกมากมายทั้งก่อนสมัยประวัติศาสตร์และต่อเนื่องมาถึงสมัยประวัติศาสตร์ ดังจะได้กล่าวเฉพาะเส้นทางการค้าที่สำคัญ ๆ ของโลกโบราณในส่วนต่อไป

เส้นทางการค้าที่สำคัญ

เนื่องจากการใช้แนวทางการจัดลำดับเวลาในการนำเสนอเครือข่ายการค้าโลกโบราณ อาจมีข้อค้อยในด้านของการซ้ำซ้อนของเส้นทางการค้าต่าง ๆ เพราะบางเส้นทางต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน ดังนั้นในการนำเสนอครั้งนี้จึงเสนอเส้นทางการค้าที่สำคัญ ๆ ประกอบไปด้วยเพื่อที่จะเป็นการง่ายต่อการมองภาพรวมของเครือข่ายการค้าโลกโบราณ เส้นทางการค้าที่สำคัญ ๆ มีดังนี้

1. เส้นทางการค้ากำยาน (Incense trade route) บางครั้งเรียกเส้นทางการค้าเครื่องหอม “incense” เป็นยาง (resin) ของต้นไม้บางชนิด เช่น ต้น *boswellia sacra* ต้น *commiphora myrrha abyssinica* ซึ่งขึ้นอยู่ในแถบ อัฟริกาตะวันออก แถบคาบสมุทรอารเบียตอนใต้ และในอินเดีย (ภาพที่ 37)

Frankincense tree [boswellia sacra](#)African myrrh [commiphora abyssinica](#)

ภาพที่ 37 แสดงต้นไม้ที่น่ายามาผลิตเป็นเครื่องหอม

ที่มา : **The Ancient Perfume Route** [Online], Accessed 15 November 2011. Available from

http://www.wysinfo.com/Perfume/Perfume_route.htm and

http://www.wysinfo.com/Perfume/Perfume_route.htm#Frankincense - a Tribute to the Devine

ยางไม้เหล่านี้นิยมใช้เป็นส่วนประกอบของยาและน้ำหอม ในอียิปต์โบราณนำไปใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา พิธีศพ และวัตถุประสงคอื่น ๆ โดยการนำเข้าจากดินแดนแถบคาบสมุทรอารเบีย (Cynthia Clark Northrup, 2005: 730) กล่าวกันว่าการค้ากำยานเริ่มมาราว 500ปี ก่อนพุทธศตวรรษ ในดินแดนทางตะวันออกใกล้และอียิปต์ เริ่มต้นจากการเดินทางขนส่งด้วยอูฐข้ามทะเลทรายอารเบียไปยังชายฝั่งทะเลเมดิเตอร์เรเนียนตะวันออก หรือชายฝั่งอ่าวเปอร์เซีย ต่อมาจึงมีเส้นทางทะเลจากเมืองท่าทางตะวันตกเฉียงใต้ของคาบสมุทรอารเบีย ไปยังชายฝั่งทะเลแดงของอียิปต์ อ่าวเอเดนและต่อไปยังมหาสมุทรอินเดีย

การค้าเครื่องหอม รุ่งเรืองมากในช่วงระหว่าง พุทธศตวรรษที่ 5-8 ระหว่างอินเดีย อาหรับ และโลกตะวันออก ถือว่าเป็นเส้นทางการค้าที่เก่าแก่และมีเครือข่ายเชื่อมระหว่างชุมชนแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน โลกตะวันตก กับโลกตะวันออก โดยเริ่มจากเมืองท่าในทะเลเมดิเตอร์เรเนียน เข้าไปยังลิแวนต์ (Levant) อียิปต์ ผ่านอารเบียและสิ้นสุดที่อินเดีย สินค้าที่สำคัญเช่นกำยาน และเครื่องเทศบางชนิด แต่ก็ใช้ขนส่งสินค้าประเภทอื่นด้วย เช่นผ้าไหม ไม้หายากใน แอฟริกาตะวันออก เสื้อผ้า หนังสัตว์ และทองคำ ต่อมาราวพุทธศตวรรษที่ 10 การค้าเครื่องหอมก็ลดความสำคัญลง เพราะคริสต์ศาสนาเริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญความต้องการกำยานและเครื่องหอมก็ลดลง

เส้นทางสายอำพัน (Amber road) อำพันเป็นฟอสซิลของต้นไม้ที่มีสีหลากหลายแต่ส่วนใหญ่เป็นสีเหลือง ส่วนใหญ่พบในแถบทะเลบอลติก ในอังกฤษ ในดินแดนบางส่วนของบริเวณทะเลเมดิเตอร์เรเนียน และแถบเอเชียอาคเนย์ มักใช้เป็นเครื่องประดับชนิดหนึ่งเป็นที่นิยมในแถบบริเวณเมดิเตอร์เรเนียน เช่น โรมันและกรีกโบราณ และอาจใช้ในพิธีกรรม มีเส้นทางการค้าอำพันหลายเส้นทางแต่ที่เป็นที่รู้จัก คือเส้นทางสายบอลติก ผ่านตอนกลางของยุโรป และตรงไปยังกรีซ (Greece) แต่เส้นทางแรกจะเริ่มจากทะเลบอลติก ขึ้นไปยังทะเลเหนือและต่อเข้าไปยังกรุงบริเทน (อังกฤษ) (Cynthia Clark Northrup, 2005: 30-31)

หลังจากนั้นราวพุทธศตวรรษที่ 8 เส้นทางแม่น้ำดานูบ (Danube route) ได้กลายมาเป็นเส้นทางหลักในการค้าขายแทนเส้นทางอำพันและเส้นทางอื่น ๆ และทำให้เกิดพัฒนาการความเจริญรุ่งเรืองในการติดต่อค้าขาย ในแถบตะวันออกของเมดิเตอร์เรเนียน โดยที่แม่น้ำดานูบจะเป็นเส้นทางหลักในการติดต่อกับเมืองที่อยู่ภายในของยุโรป

2. เส้นทางสายไหม (silk road) มีทั้งที่เป็นเส้นทางการค้าทางบก เป็นเส้นทางที่เชื่อมโลกตะวันตกกับโลกตะวันออก มีความยาวราว 4,000 ไมล์ (6,500-7,000 กิโลเมตร) เป็นการขนส่งโดยคาราวาน ที่เชื่อมระหว่างเอเชียไมเนอร์ กับ จีน โดยเริ่มมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฮั่น (พ.ศ.337-763) ของประเทศจีน ตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 4 จนถึงพุทธศตวรรษที่ 19 (ช่วงปลายของยุคกลาง) ส่วนใหญ่ในปัจจุบันกำหนดจุดเริ่มต้นเส้นทางสายไหมจากเมืองฉางอาน(หรือซีอานปัจจุบัน)ซึ่งเป็นเมืองหลวงของจีนในปี พ.ศ. 337- พ.ศ. 568 ตั้งอยู่มณฑลชานซีในประเทศจีน ผ่านไปยังฝั่งตะวันตกของจีน เข้าสู่อัฟกานิสถาน เปอร์เซีย (อิหร่านปัจจุบัน) ประเทศแถบเอเชียกลาง ยุโรปและสิ้นสุดที่ประเทศแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียนในทวีปยุโรป (หรือจากเมืองฉางอาน โลกตะวันออก สิ้นสุดที่กรุงโรม โลกตะวันตก) สินค้าที่สำคัญในการค้าขายได้แก่ เส้นไหม ผ้าไหม เครื่องเทศ ยาสมุนไพร อัญมณี กระจก เครื่องถ้วย เป็นต้น เส้นทางนี้ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเจริญเติบโตของแหล่งอารยธรรมต่าง ๆ เช่น อียิปต์โบราณ เมโสโปเตเมีย โรมัน เปอร์เซีย จีน และอินเดีย เป็นรากฐานที่สำคัญของโลกสมัยใหม่ เพราะเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ยาวนาน (Wood, 2002: 10-15) ส่วนเส้นทางสายไหมทางทะเล เริ่มจากนครกวางเจา ผ่านช่องแคบมะละกา ไปศรีลังกา อินเดีย และ อัฟริกาตะวันออก

ช่วงเวลาที่เกิดเส้นทางสายไหมทางทะเล ยังมีความเห็นไม่ลงรอยกันระหว่างนักวิชาการว่าเริ่มต้นในช่วงเวลาใด Higham แสดงความเห็นที่เห็นว่าเส้นทางสายไหมทางบก (อเล็กซานเดรีย-อินเดีย-จีน) เริ่มราวพุทธศตวรรษที่ 2 และรุ่งเรืองมากในราวพุทธศตวรรษที่ 13-14 ต่อมาเส้นทางสายไหมทางบกเลิกใช้เพราะเกิดสงคราม ส่วนเส้นทางสายไหมทางทะเลไม่ค่อยมีการกล่าวถึง ซึ่งคาดว่าน่าจะเริ่มเข้มข้นในราวช่วงเวลา พุทธศตวรรษที่ 3-9 (Higham, 2002: 231) ในขณะที่ Ian Grover กล่าวว่าน่าจะมีเส้นทางสายไหมทางทะเลเกิดขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 1 โดยเริ่มจากเมืองท่าชายฝั่งของจีนตอนใต้ เลียบมาทางชายฝั่งเวียดนาม อ้อมแหลม Ca Mau เข้ามายังอ่าวไทย ตรงไปยังช่องแคบมะละกา ข้ามคาบสมุทรมลายูไปเชื่อมกับเส้นทางเดินเรือที่ข้ามอ่าวเบงกอล ไปยังอินเดียและต่อไปยังตะวันตก หลักฐานที่พบปัจจุบันสนับสนุนว่าการค้าในแถบอ่าวเบงกอลเริ่มมีก่อนสมัยประวัติศาสตร์แล้ว รวมทั้งระบบเงินตราที่แพร่หลายในอ่าวเบงกอล ทำให้สนับสนุนได้ว่า น่าจะมีเส้นทางสายไหมทางใต้ตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 1 (Grover, 1996: 57-58) ซึ่งความเห็นนักวิชาการทั้งสองดังกล่าวข้างต้นแตกต่างกับความเห็นของนักวิชาการทั่วไปที่เห็นสอดคล้องกันว่าเส้นทางบกเริ่มขึ้นในสมัยราชวงศ์ฮั่นช่วงต้นคือในราวพุทธศตวรรษที่ 4 ส่วนทางทะเลน่าจะเริ่มราวพุทธศตวรรษที่ 8-9 หรือก่อนหน้าไม่นานนัก

อนึ่ง เส้นทางสายไหมทางบกต้องพบกับอุปสรรคจนกระทั่งจีนต้องหันมาหาเส้นทางสายไหมกลายเป็นเส้นทางสายไหมทางทะเล ที่คาดว่าเริ่มเกิดขึ้นราว พุทธศตวรรษที่ 9 สืบเนื่องมาจากเพราะการขยายอิทธิพลของจักรวรรดิใหม่ในอิหร่านเข้ามาสู่เอเชียกลาง ในปี พ.ศ. 769 ในขณะที่ราชวงศ์กุษาณะของอินเดีย ที่ควบคุมเส้นทางการเดินทางสายไหมทางตอนเหนือของอินเดียอ่อนอำนาจลง ประจวบกับการเรืองอำนาจของกษัตริย์ Ezana แห่ง Axum ที่ขยายการเดินทางเรือผ่านทะเลแดงมากขึ้น (Shaffer, 1996: 27) รวมทั้งเงินหมดบทบาททางตอนเหนือ กลุ่มชนท้องถิ่นที่ต้องการผลประโยชน์และแก่งแย่งกันครอบครองเส้นทางการค้า

3. เส้นทางการค้าระหว่างวารันเจียนและกรีก (Trade route from the Varangians to the Greeks) หรือเส้นทางของยุค ไวกิ้ง (Viking age) ซึ่งอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 13-17 ในดินแดนแถบยุโรปตอนเหนือและแถบสแกนดิเนเวีย เป็นเส้นทางการค้าที่เชื่อมระหว่างสแกนดิเนเวีย เกียฟรุส และ จักรวรรดิไบแซนไทน์ เป็นเส้นทางที่สามารถเดินทางติดต่อค้าขายกับจักรวรรดิไบแซนไทน์ โดยตรง (Cynthia Clark Northrup, 2005: 938) เส้นทางไวกิ้งมีสองเส้นทาง เส้นทางแรกโดยเริ่มจากศูนย์กลางการค้าในสแกนดิเนเวียเช่นแบร์กา เฮเดบี และ สก็อตแลนด์ ข้ามทะเลบอลติกเข้าไปยังอ่าวฟินแลนด์ และเดินทางตามลำแม่น้ำเนวาไปยังทะเลสาปลาโกดา เข้าสู่แม่น้ำโวลคอฟ (Volkhov River) ผ่านเมือง สตารายาลาโดกา (Staraya Ladoga) และ เวลิกิโนฟโกรอด (Velikiy Novgorod) ข้ามทะเลสาบ อิลเมน เข้าไปในแม่น้ำโลวัต จากแม่น้ำโลวัตจึงต่อเส้นทางบกไปยังแม่น้ำนีเพอร์

เส้นทางสายที่สองเริ่มจากทะเลบอลติกไปยังแม่น้ำนีเพอร์ทางควินาตะวันตก (Daugava) และตามแม่น้ำคาพลยา (Kasplya River) ไปยังกเนซโดโว ตามลำแม่น้ำนีเพอร์ ผ่านเคียฟ เข้าสู่ทะเลดำ เลียบไปตามชายฝั่งตะวันตกไปยังคอนสแตนติโนเปิล เส้นทางการค้านี้เกิดขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 14-15 และรุ่งเรืองมากขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 16 จนกระทั่งต้นพุทธศตวรรษที่ 17 พร้อมกับเส้นทางสายโวลกา และ เส้นทางการค้าระหว่างชาวคาร์ซาร์กับชาวเยอรมัน (Trade route from the Khazars to the Germans) และทำให้เกิดการตั้งถิ่นฐานกันขึ้นในบริเวณที่ปัจจุบันเรียกว่า เบลารุส รัสเซีย และยูเครน

การขยายตัวของเครือข่ายการค้าทางตะวันออก ในยุคไวกิ้ง กินอาณาบริเวณไปถึง Iceland, Greenland, Newfoundland, and Anatolia ไปถึงบางส่วนของทวีปอเมริกาเหนือ เป็นการขยายไปถึง Byzantium เพื่อติดต่อกับพ่อค้าจาก คาบสมุทรอาระเบีย จากแอฟริกาและ และตะวันออกไกล

4. เส้นทางการค้าเครื่องเทศ (Spice Trade Route) จากหลักฐานทางพันธุกรรมกล่าวว่า เครื่องเทศอาจมีต้นกำเนิดใกล้กับอนุทวีปอินเดีย แต่จุดกำเนิดของการค้าเครื่องเทศไม่อาจกำหนดได้แน่ชัด จากหลักฐานทางโบราณคดีจากซูเมอเรีย (ดินแดนส่วนหนึ่งในเมโสโปเตเมีย) สันนิษฐานว่า ในราว 1000 ปีก่อนพุทธศตวรรษในซีเรียนิยมใช้ กระจวาน (cloves) (กระจวานมาจากหมู่เกาะในอินโดนีเซีย แถบหมู่เกาะเครื่องเทศหรือโมลุกกะ) และในบันทึกของอียิปต์โบราณ (ราว 2000 ปีก่อนพุทธศตวรรษ) กล่าวว่ามีการใช้เครื่องเทศทำยาและใส่ในศพ (embalming) เพื่อช่วยกันการเสื่อมสภาพ จึงทำให้เชื่อว่ามีการค้าเครื่องเทศในสมัยนั้น และในราวพุทธศตวรรษที่ 6 กระจวาน (cardamom) มีการใช้อย่างแพร่หลายในตะวันออกกลาง โดยผ่านพ่อค้าชาวอาหรับ (Cynthia Clark Northrup, 2005: 860-861) แสดงว่ามีการค้าเครื่องเทศในยุคโบราณระหว่างตะวันออกกลางกับอินเดีย จีน เอเชียอาคเนย์ และหมู่เกาะเครื่องเทศในอินโดนีเซีย

เส้นทางการค้าหลักจะมีทั้งทางทะเลและทางบก คือเส้นทางการค้าเครื่องเทศทางทะเล จากจีนไปยังหมู่เกาะเครื่องเทศในอินโดนีเซีย ไปยังอินเดียและทะเลอาระเบีย ผ่านเข้าทะเลแดง ทางหนึ่ง อีกทางหนึ่งผ่านเข้าทางอ่าวเปอร์เซีย ไปยังแถบเมดิเตอร์เรเนียน และอาจผ่านทางบกโดยเส้นทางสายไหม

เครื่องเทศในหมู่เกาะอินโดนีเซีย ที่เรียกว่าหมู่เกาะเครื่องเทศ หรือ โมลุกกะ เป็นที่รู้จักของพ่อค้านักเดินเรือมาตั้งแต่ราว พุทธศตวรรษที่ 5 แล้ว เครื่องเทศในหมู่เกาะนี้อาจอาจผ่านพ่อค้าอินเดียชาวอินเดีย รวมกับเครื่องเทศของอินเดียเอง ตั้งแต่ช่วง พุทธศตวรรษที่ 5 และการค้าเครื่องเทศในเส้นทางสายไหม เริ่มมากขึ้น ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 8-13 การค้าขายระหว่างอินเดียและกรีก-โรมัน ขยายตัวเพิ่มขึ้นเครื่องเทศจากอินเดียกลายเป็นสินค้าขายเข้าสำคัญของโลกตะวันตก แทนที่ไหมและสินค้าอื่นๆ การติดต่อระหว่างอินเดียกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในการค้าเครื่องเทศ ทำให้อินเดียมีความสำคัญต่อพ่อค้าอาหรับและเปอร์เซียระหว่างพุทธศตวรรษที่ 13 -14 และในช่วงเวลานี้เองเกิดการควบคุมเมืองท่าที่สำคัญ เพื่อเก็บค่าผ่านทาง เช่น เมืองท่าเอเดน และเกิดรัฐอาณาจักรใหม่แถบหมู่เกาะสุมาตรา เช่นรัฐศรีวิชัย เป็นต้น (ธิดา สาระยา, 2554: 51-52)

ความเป็นเครือข่าย (Networks)

ความเป็นเครือข่าย อาจให้นิยามได้หลากหลายแล้วแต่มุมมอง ปัจจุบันเครือข่ายได้กลายมาเป็นรูปแบบการจัดองค์การทางกิจกรรมของมนุษย์ (form of organization of human activities) (Capra, 2003, pp. 94, 228) ซึ่งขยายความได้ว่าเครือข่าย เป็นการจัดการตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไปเพื่อมุ่งความสำเร็จโดยอาศัยการร่วมมือกันและขยายวงกว้างออกไปเพื่อให้เกิดการพัฒนาไปในทางที่ดี เช่นเดียวกับ เครือข่ายทางการค้า เป็นการดำเนินกิจกรรมทางการค้า ร่วมกันระหว่างชุมชนหรือเมืองการค้าต่าง ๆ และขยายวงกว้างออกไป กลายเป็นเครือข่ายการค้าโลก อนึ่ง ธิดา สารระยา (2554: 198) ให้ทัศนะว่าการเกิดเครือข่ายของเมืองการค้าขึ้นอยู่กับ การเติบโตเชิงอำนาจและความเคลื่อนไหวทางการค้าของชุมชนในท้องถิ่นทั้งบนพื้นดินและในมหาสมุทร

ตามนัยของเครือข่ายการค้าดังกล่าวข้างต้น เครือข่ายการค้าโลกจึงหมายถึงเครือข่ายการค้าย่อย ๆ หรือเส้นทางการค้าย่อย ๆ ไม่ว่าจะเป็นเส้นทางทะเล หรือทางบก ต่างเชื่อมต่อซึ่งกันและกัน เป็นเครือข่ายใหญ่ โดยมีศูนย์กลางที่เชื่อมต่อเครือข่ายใหญ่ ซึ่งในนัยยะนี้ อาจพิจารณาได้จากการเกิดขึ้นของการค้าในสมัยโบราณ ที่เริ่มจากการเกิดเครือข่ายย่อย ๆ ในแต่ละชุมชน ที่มีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและการค้า ตัวอย่าง เช่น ชุมชนรอบ ๆ ชายทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ที่มีต่างเชื้อชาติ ต่างเผ่าพันธุ์ ต่างมีการค้าขายตามชายฝั่งอย่างง่าย ๆ โดยเล่นเรือเลียบชายฝั่ง ไปค้าขายกับต่างชุมชน และเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ พร้อมกับความเจริญทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีในการเดินเรือ ทำให้มีการติดต่อค้าขายได้กว้างไกลมากขึ้นจากเดิม อาจทำการค้าขายกับชุมชนที่อยู่อีกฝั่งด้านหนึ่งได้ เส้นทางติดต่อเหล่านี้เพิ่มจำนวนมากขึ้นและมีความซับซ้อนเพิ่มขึ้น กลายเป็นเครือข่ายที่มีทะเลเมดิเตอร์เรเนียนเป็นศูนย์กลางเครือข่าย ถือว่าเป็นกิจกรรมทางน่านทะเลที่ก่อให้เกิดการพัฒนาในทางที่ดีขึ้น เป็นต้น

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะแสดงให้เห็นความเครือข่ายการค้าโลก โดยนำศูนย์กลางของเครือข่ายการค้าย่อยที่สำคัญของโลกโบราณ มาเชื่อมโยงเข้าด้วยกันในแต่ละช่วงเวลา เพื่อให้เกิดการบูรณาการเป็นภาพรวมของเครือข่ายการค้าโลกโบราณ ดังนั้นในส่วนต่อไปนี้จะนำเสนอศูนย์กลางของเครือข่ายการค้าย่อยของโลกโบราณ ที่สำคัญ ๆ ดังนี้

เครือข่ายการค้าในมหาสมุทรอินเดีย (Indian Ocean Trading Networks)

เครือข่ายการค้าในมหาสมุทรอินเดียถือเป็นเส้นทางสำคัญในการขยายการค้าโลกโบราณ โดยเริ่มขึ้นมานานแล้ว โดยชุมชนที่อยู่ตามริมฝั่งทะเลอ่าวเปอร์เซีย ริมทะเลอารเบีย และฝั่งมหาสมุทรอินเดียด้านทิศตะวันตก เกิดเป็นชุมชนและเมืองท่าค้าขายชายฝั่งทะเล (ธิดา สารระยา,

2554: 32) ซึ่งถือว่าเป็นเครือข่ายย่อย ๆ จวบจนราว พุทธศตวรรษที่ 3 อินเดียได้เริ่มการค้าขายกับดินแดนเอเชียอาคเนย์โดยเส้นทางเลียบชายฝั่งทะเลเข้ามาทางทะเลอันดามัน ซึ่งก่อนหน้านั้น อินเดียมีการค้าขาย ติดต่อกับแหล่งอารยธรรมเมโสโปเตเมียมาก่อนที่จะใช้เส้นทางในมหาสมุทรอินเดีย

เครือข่ายย่อยในมหาสมุทรอินเดีย คงจะมีมากมายหลายเผ่าพันธุ์ เนื่องจากการที่ อินเดียเคยมีการติดต่อกับแหล่งอารยธรรม เช่นเมโสโปเตเมียมาก่อน ซึ่งหากกล่าวไปแล้ว เครือข่ายของ พ่อค้าพาณิชย์ในแหล่งอารยธรรมดังกล่าวก็เกิดขึ้นมานานหลายพันปี ซึ่งรวมถึงเส้นทางสายแพรไหมทางทะเล และเส้นทางการค้าเครื่องหอม ซึ่งมีอยู่มากขึ้นอยู่ในแถบ อัฟริกาตะวันออก แถบคาบสมุทรอารเบียตอนใต้และในอินเดีย ซึ่งเริ่มมาราว 500 ปีก่อนพุทธศตวรรษ ในดินแดนทางตะวันออกใกล้และอียิปต์ รวมไปถึงดินแดนทางอัฟริกาตะวันออก การเดินทางในมหาสมุทรอินเดียในอดีตอาศัยลมมรสุมตามฤดูกาล¹ (Sila Tripathi, and L.N. Raut., 2006: 865) เมืองต่าง ๆ ที่เจริญขึ้นมาจากเครือข่ายการค้าในเส้นทางมหาสมุทรอินเดีย มีมากมาย ทั้งในอินเดีย อ่าวเบงกอล ศรีลังกา รวมไปถึงถึงแถบทะเลอันดามัน และเอเชียอาคเนย์ด้านตะวันตก เป็นต้น

มหาสมุทรอินเดียถือว่าเป็นพื้นที่ที่เป็นศูนย์กลางของการค้าทางทะเลที่เชื่อมโยงกับศูนย์กลางของทะเลอื่น ๆ ในเอเชียตะวันตก เช่นทะเลแดง และอ่าวเปอร์เซีย ซึ่งอยู่ทางตะวันตกของอนุทวีปอินเดีย และมาเชื่อมต่อกับทะเลอันดามัน ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ ต่อเนื่องมาถึงช่องแคบมะละกา และอ่าวไทย ไปเชื่อมต่อกับฝั่งทะเลจีนใต้ อันเปรียบเสมือนอาณาบริเวณน้ำใหญ่ในการเชื่อมต่อโลกตะวันตกกับโลกตะวันออก โดยอาศัยความต้องการแสวงหา สินค้า และสิ่งของจากดินแดนอื่น การผจญภัยและเสียงโชค เป็นแรงชักนำ และอาศัยลมมรสุมตามธรรมชาติในการแล่นเรือข้ามอารยธรรม

กล่าวโดยสรุป เครือข่ายการค้าโบราณในมหาสมุทรอินเดีย มีเส้นทางหลัก 3 เส้นทาง คือ

1. เส้นทางอ่าวเปอร์เซีย เป็นเส้นทางติดต่อกับ เมโสโปเตเมีย (อิรัก อิหร่าน) และรัสเซีย
2. เส้นทางทะเลแดง ถือเป็นเส้นทางที่สำคัญที่สุด สามารถติดต่อกับดินแดนแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ทั้งหมด เช่น อียิปต์ กรีซ โรม และอาณาจักรไบแซนไทน์โบราณ
3. เส้นทางข้ามช่องแคบมะละกาหรือช่องแคบซุนดาไปยังจีน

¹ ลมมรสุมมีหลักฐานที่กล่าวถึงครั้งแรกใน เอกสาร Hippalus (AD 45-47) และในเอกสาร Periplus Maris Erithrei (AD60-100) และในชาดกทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึง ใน Pavanabalasamahaya เป็นลมที่พัดผ่านด้านเหนือของมหาสมุทรอินเดีย และพัดกลับไปมาในทุก ๆ ครั้งปี (Sila Tripathi, and L.N. Raut., 2006: 865)

เครือข่ายการค้าในทะเลจีนใต้ (South China Sea Trading Networks)

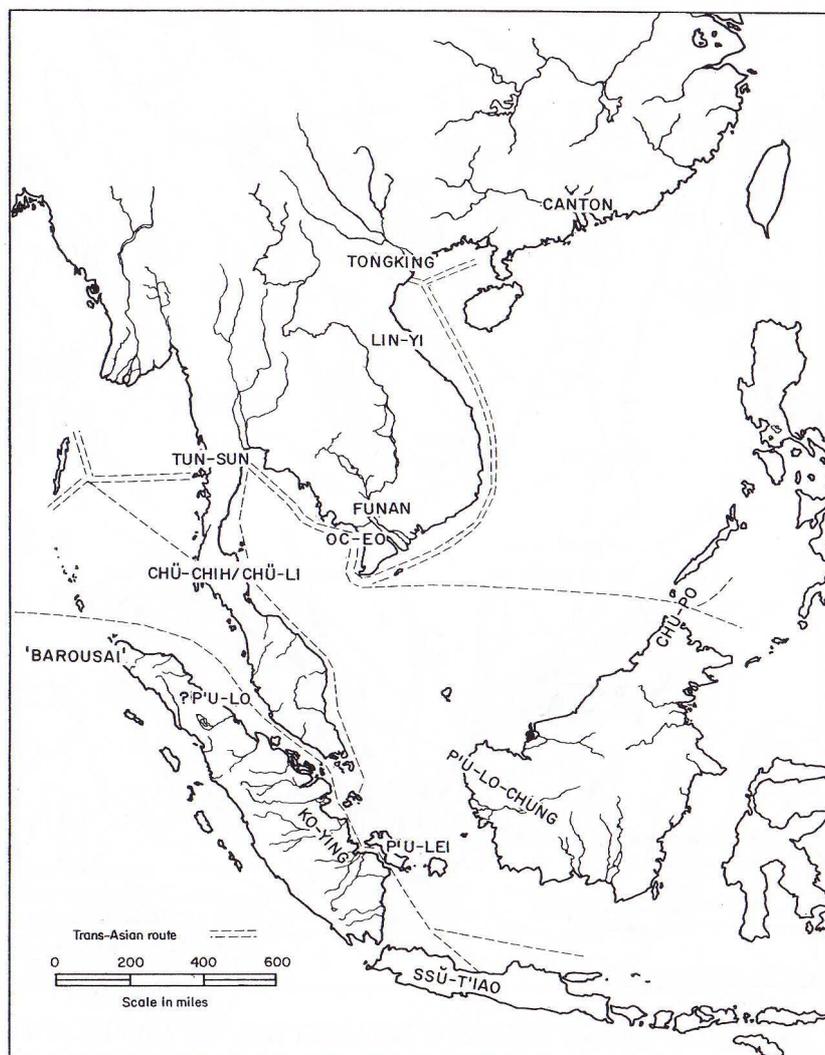
ทะเลจีนใต้ปัจจุบันถือเป็นส่วนหนึ่งของมหาสมุทรแปซิฟิกด้านตะวันตก แต่ในสมัยโบราณทะเลจีนใต้ หมายถึงบริเวณตั้งแต่เกาะไต้หวัน และภาคตะวันออกเฉียงใต้ของจีน ฟิลิปปินส์ บอร์เนียว และกลุ่มเกาะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทะเลจีนใต้ถือว่ามีความสำคัญและมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับระบบการค้า เศรษฐกิจของโลกโบราณหลายแห่ง ตั้งแต่อาณาจักรจามปา อาณาจักรศรีวิชัย และอาณาจักรทวารวดี ในส่วนนี้จะเน้นการศึกษาไปที่เส้นการค้าในทะเลจีนใต้กับเอเชียอาคเนย์สมัยโบราณ ทั้งนี้เนื่องจากเป็นภาพที่ชัดเจนในการเชื่อมต่อเครือข่ายกับศูนย์กลางเครือข่ายอื่น ซึ่งมีการเชื่อมต่อกับทั้งแถบ เวียดนาม สุวรรณภูมิ และแถบคาบสมุทรมลายู รวมทั้งอาณาจักรศรีวิชัยภายหลัง

Wolters สันนิษฐานว่า ชาวบาบาริเยน (Babarian) น่าจะติดต่อกับจีนและอินโดนีเซีย ตั้งแต่ยุคเหล็ก (ราว 500 ปีก่อนพุทธศตวรรษ-ราวพุทธศตวรรษที่ 1) (Wolters ,O.W. 1967: 61) ในรัชสมัยราชวงศ์ฮั่นของจีน (ราวพุทธศตวรรษที่ 4-8) หมู่เกาะมลายูถือว่าเป็นแหล่งพริกไทยทั้งของอินเดีย จีน และตะวันตก ซึ่งอาจยังผ่านพ่อค้าคนกลาง การเดินทางค้าขายในทางทะเลจีนใต้เริ่มหนาแน่นมากขึ้น เพื่อติดต่อไปยังมหาสมุทรอินเดียและตะวันตก มีการค้นพบกลองมโหระทึกวัฒนธรรมดงเซิน อายุราวพุทธศตวรรษที่ 1-5 ในตะวันออกเฉียงใต้ของสุลาเวสี (Sulawesi) ในอินโดนีเซียซึ่งแสดงถึงการติดต่อค้าขายในทะเลจีนใต้มายังหมู่เกาะใต้ (Bulbeck, D. 2010:154-155)

ราวพุทธศตวรรษที่ 11 -15 การเดินทางค้าขายของจีนทางชายฝั่งตะวันออกเฉียงใต้ของคาบสมุทรไทย และทาง ชาวตะวันตก ที่ปาเล็มบัง สุมาตรา และเดินทางผ่านเกาะนิโคบาร์ แล่นเรือต่อไปยังอ่าวเบงกอล ปรากฏหลักฐานมากมายโดยเฉพาะในราวปลายพุทธศตวรรษที่ 15 (สมัยราชวงศ์ถัง) หลักฐานที่พบ คือ เซรามิกจะปรากฏอยู่ในเมืองต่าง ๆ เช่น ที่ บาลิตุง และบนคาบสมุทรมลายู แถบสุโขทัย หนองบัว และแถบตะกั่วป่า แหลมโพธิ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี นอกจากนี้มีการค้นพบภาชนะดินเผา ที่มาจากจีน เป็นเครื่องเคลือบสีเขียวมะกอก สมัยราชวงศ์ถัง อายุราว พุทธศตวรรษที่ 12-15 ที่กลุ่มโบราณสถานคอกช้างดิน เมืองอุ้มทอง (กรมศิลปากร, 2545: 65) อนึ่ง มีการค้นพบซากเรือชาวอาหรับจมที่เบลิตุง (หรือบาตูอิตัม) อินโดนีเซีย ซึ่งบรรทุกเซรามิกที่ผลิตจากจีนตอนใต้จำนวนมาก และที่เครื่องถ้วยระบูนุปีศักราชไว้ชัดเจน (Flecker, M. , 2000: 199)

ราวพุทธศตวรรษที่ 13 การค้าของจีนในสมัยนั้นพัฒนาเป็นระบบการค้าแบบ “หนานไห่” (Nanhai Trade) ซึ่งเกิดขึ้นเพราะจีนต้องการค้าขายโดยตรงกับอินเดีย อาหรับและโรมัน โดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง เป็นการค้าระหว่างจีนกับอาณาจักรในทะเลจีนใต้ รวมทั้งเมืองท่าต่าง ๆ ระหว่างอันนัม (Annam) กับคาบสมุทรมลายู (ภาพที่ 37) จีนให้ความสำคัญกับเอเชียอาคเนย์ในฐานะที่เป็น

ดินแดนที่เอื้ออำนวยต่อการค้าดังกล่าว ในระยะแรกการเดินทางเรือของจีนจะออกจากทะเลจีนใต้ มุ่งมายังคาบสมุทรมลายูและผ่านเส้นทางข้ามคาบสมุทรที่คอคออดกระ (Kra Isthmus) ที่อยู่ทางตอนเหนือของคาบสมุทรมลายู หลังจากนั้นจึงเริ่มขยายการสำรวจออกมายังบริเวณรอบ ๆ คาบสมุทรมลายู จนกระทั่งลงมาถึงช่องแคบมะละกา และติดต่อเข้าไปจนถึงหมู่เกาะเครื่องเทศ (โมลุกกะ) โดยผ่านชาวอาณาจักรศรีวิชัยที่มีอำนาจตั้งตนเป็นทั้งพ่อค้าที่มีตำแหน่งเป็นผู้นำกลุ่มพ่อค้าต่างชาติอยู่ในเมืองหลวงของจีน และผู้เป็นดูแลจัดการระบบการค้าในบริเวณช่องแคบซุนดาและช่องแคบมะละกา มาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 13 ถึง 18

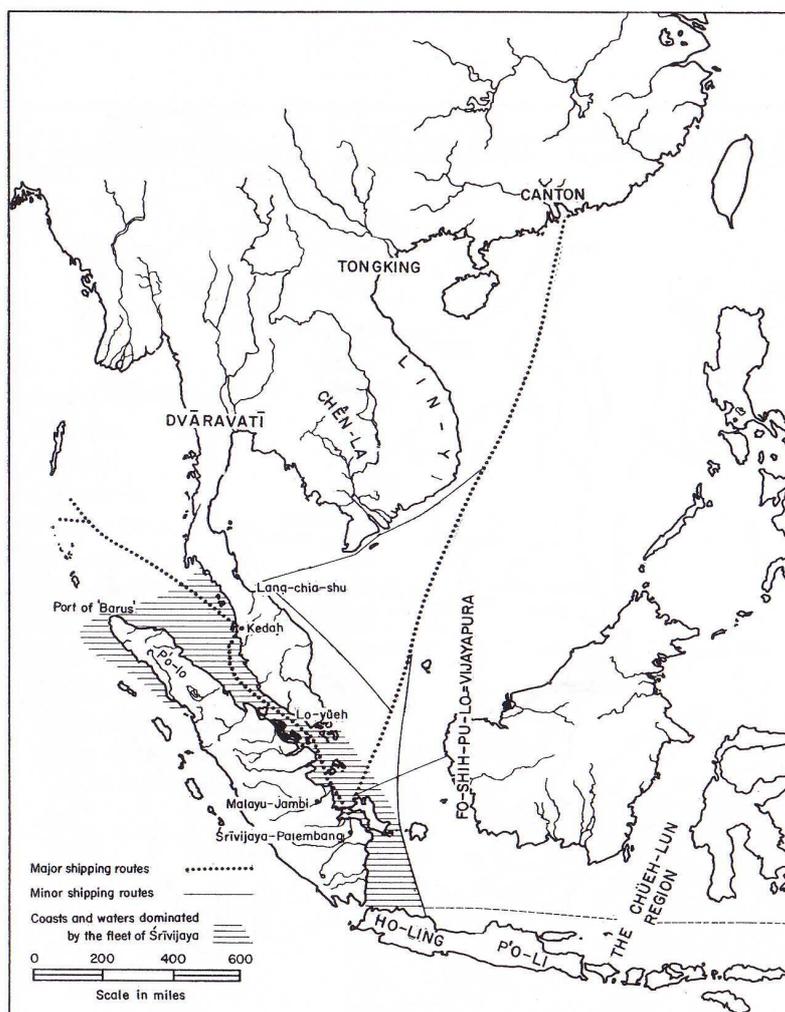

ภาพที่ 37 แสดงเครือข่ายการค้าในทะเลจีนใต้ ช่วงพุทธศตวรรษที่ 8

ที่มา : Wolters, O.W. **Early Indonesian commerce : a study of the origins of Srivijaya.**

(New York: Cornell University Press,1967), 352.

จากหลักฐานการบันทึกของจีนกล่าวว่าในสมัยราชวงศ์ซ่ง (ปลายพุทธศตวรรษที่ 6) เกิดสถานีการค้าขนาดใหญ่ 2 แห่งสถานีในทะเลใต้คือที่อยู่ในการดูแลของอาณาจักรศรีวิชัยที่สุมาตรา และที่อยู่ในดินแดนของชาว ด้วยระบบการค้านี้เองทำให้เครือข่ายการค้าในทะเลจีนใต้ (ภาพที่ 38) มีความเจริญมากขึ้น ทั้งเส้นทางการเดินเรือระหว่างจีน กับอินเดีย เปอร์เซียและชาวเรือแถบ ตะวันออกกลาง

ภาพที่ 38 เส้นทางการค้าในทะเลจีนใต้ กับดินแดนด้านตะวันตกของอินโดนีเซีย พุทธศตวรรษที่ 13
ที่มา : Wolters, O.W. **Early Indonesian commerce : a study of the origins of Srivijaya.** (New York: Cornell University Press,1967), 353.

เครือข่ายการค้าในทะเลเมดิเตอร์เรเนียน (Mediterranean Sea Trading Networks)

คำว่า “Mediterranean” มาจากภาษาละตินว่า “mediterraneus” หมายถึง ในแผ่นดิน หรือใน ส่วนกลางของโลก เมดิเตอร์เรเนียนมีความสำคัญในการค้าขาย การติดต่อในยุคโบราณเป็นการแลกเปลี่ยนสินค้าและวัฒนธรรมระหว่าง ภูมิภาคและเชื้อชาติ ของ ชาว เมโสโปเตเมีย น อียิปต์ ชาวฟินิเซียน (Phoenician) คาทาจีเนียน (Carthaginian) ไอบิเรียน (Iberian) กรีก มาซิโดเนียน (Macedonian) อิลลิเรียน (Illyrian) ทราเซียน (Thracian) เลอเวนไทน์ (Levantine) กัลลิก (Gallic) โรมัน อาร์มีเนียน (Armenian) ชาวอราเบีย น ชาวเบอร์เบอร์ (Berber) ชาวอีฟ ชาวสลาฟ และชาวตุรกี ทำให้ทะเลเมดิเตอร์เรเนียนเป็นน่านทะเลที่สำคัญของโลกโบราณและเป็นศูนย์กลางของประวัติศาสตร์โลก เนื่องจากทะเลเมดิเตอร์เรเนียนเป็นทะเลที่เชื่อมต่อกับมหาสมุทรแอตแลนติก แต่มีส่วนที่เป็นพื้นดินของบ้านเมืองต่าง ๆ ล้อมรอบ ทะเลเมดิเตอร์เรเนียนเกือบบรรจบกัน ทางด้านทิศเหนือคือดินแดนอนาโตเลีย(ดินแดนส่วนใหญ่ของตุรกีปัจจุบัน)และยุโรป ทิศใต้คือแอฟริกาเหนือ ทิศตะวันออกคือดินแดนลิแวนต์ (Levant) (ปัจจุบันคือซีเรีย จอร์แดน เลบานอนและอิสราเอล) จึงเป็นทำเลที่เหมาะสมในการสร้างเครือข่ายการค้า นอกจากนั้นยังเป็นเส้นทางที่เชื่อมต่อกับเส้นทางสายไหมซึ่งเป็นที่ยอมรับในยุคโบราณ การมีบ้านเมืองที่หลากหลายวัฒนธรรมอยู่โดยรอบบริเวณทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ทำให้มีการแพร่ขยายการค้าได้เร็วมากขึ้น การติดต่อค้าขายในแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียนมีความสำคัญมาโดยตลอดจน กระทั่งค้นพบโลกใหม่จึงเปลี่ยนความสำคัญไปตามดินแดนชายฝั่ง แอตแลนติก

เครือข่ายการค้าในคาบสมุทรอารเบีย (Arabia Peninsular)

เรื่องราวในประวัติศาสตร์บ่งบอกถึงการค้าขายระหว่างตะวันตกโบราณกับตะวันออกโบราณในสมัยที่อาณาจักรกรีกและโรมัน กำลังพัฒนาภูมิปัญญาทางปรัชญาที่ยิ่งใหญ่ โดยมีพ่อค้าที่เรียกรวม ๆ ว่า “อาหรับ” ซึ่งไม่ได้ระบุเผ่าพันธุ์ เชื้อชาติ และเมืองท่าต้นทาง เป็นตัวเชื่อมต่อผ่านทางคาบสมุทรอาหรับ ที่พัฒนาก้าวหน้าขึ้นมาจนมีเมืองท่า อเล็กซานเดรียที่รุ่งเรืองสมัยปโตเลมี (Ptolemy's Alexandria) แห่งอียิปต์

การค้าในยุคต้น ๆ ภายหลังจากพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราชสิ้นพระชนม์ (ราวพุทธศตวรรษที่ 3) ตะวันออกกลาง ดินแดนที่รุ่งเรืองมากเห็นจะได้แก่ ดามัสกัส และอียิปต์ ซึ่งรุ่งเรืองมาหลายร้อยปีและน่าจะมีการติดต่อค้าขายผ่านทางมหาสมุทรอินเดีย ชาวซีเรีย แห่งดามัสกัสจะเดินทางค้าขายโดยการล่องเรือเล็กเลียบชายฝั่งอ่าวเปอร์เซีย มาถึงตอนใต้ของอารเบีย และเข้าสู่ดินแดนทางตอนเหนือของอินเดีย ทำการซื้อสินค้าประเภทเครื่องหอม (incenses) และเล่นเรือกลับ

เข้าทางแม่น้ำยูเฟรติส (Euphrates River) และส่งของข้ามแผ่นดินมาที่ดามัสกัส นับเป็นเส้นทาง การค้าเลียบชายฝั่ง ซึ่งทำให้เกิดการค้าขายในดินแดนต่าง ๆ ระหว่างเมโสโปเตเมียกับอินเดีย ในขณะที่อาณาจักรอียิปต์โบราณคิดต่อการค้ากับทางเหนือของดินแดนเมดิเตอร์เรเนียนเป็นหลัก เพราะการค้าทางทะเลแดงมีภูมิประเทศที่ไม่เหมาะสมต่อการเดินเรือ โดยเฉพาะเสี่ยงต่อโจรสลัด จนกระทั่งราวพุทธศตวรรษที่ 3 อียิปต์จึงเริ่มค้าขายเครื่องหอม (frankincense) ในทะเลแดงมากขึ้น และมีอำนาจทางใต้ของอาระเบีย สลับกับพวกชนเผ่านาบาเทียน ที่มีอำนาจในบางช่วงเวลา และ สร้างเส้นทางการค้าทั้งทางบก โดยคาราวานอูฐ และทางเรือในทะเลแดง ดังนั้นเส้นทางการค้าใน คาบสมุทรอาหรับ ราวพุทธศตวรรษ 3-8 จึงเป็นเส้นทางเดินเรือระหว่างเมือง อเล็กซานดราในทาง ตอนเหนือของอัฟริกากับจีน โดยผ่านพ่อค้าคนกลางพวก โฟนิเซียน ซาบิน เปอร์เซีย-อาหรับ โดยเฉพาะพวกนาบาเทียนที่รับสินค้าของอินเดียและเอเชียเข้ามาทางใต้ของอาระเบียและส่งต่อไป ยังเมืองท่าอเล็กซานเดรียของอียิปต์ที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากทะเลแดง และจากเมืองอเล็กซานเดรียนี้เอง สินค้าจะได้รับการส่งต่อไปทางยุโรป สินค้าที่นำเข้ามาในช่วงต้น ๆ เป็นพวก เครื่องหอม ทั้งของ จริงและบางส่วนก็เป็นของที่มีลักษณะคล้าย ที่เรียกว่า “frankincense” และ “myrrh spices” (Wolters, O.W., 1967:113)

ชาวอาหรับ (มุสลิม) ได้สร้างจักรวรรดิในตะวันออกกลาง มีเครือข่ายการค้าทั้งทางบก และทางทะเล มีเส้นทางการค้าไปยังยุโรปโดยผ่านทางทะเลเมดิเตอร์เรเนียน รวมทั้งมีการค้ากับ รัสเซียโดยผ่านทะเลสาบแคสเปียนและแม่น้ำโวลก้า และทำการค้าขายกับจีน โดยโดยผ่านทะเล อาระเบีย มหาสมุทรอินเดียและมหาสมุทรแปซิฟิก นอกจากนั้นยังมีการติดต่อกับอัฟริกาตะวันออก

ภาพรวมของการค้าโลก ในช่วง พุทธศตวรรษ ที่ 3 ถึงพุทธศตวรรษที่ 17 เน้นหลักฐานทางโบราณคดี

จากการศึกษาเครือข่ายการค้า และศูนย์กลางเครือข่ายการค้า ตลอดจนเส้นทางการค้าที่สำคัญ ในยุคโบราณดังกล่าวมาตอนต้นแล้ว ทำให้เห็นภาพของกำเนิดและพัฒนาการของการค้าโลก โบราณคดีตลอดจนมิติของการสร้างเครือข่ายการค้าขยับไปจนถึงเครือข่ายการค้าโลกโบราณ อนึ่ง เพื่อที่จะแสดงภาพรวมของการค้าขายในสมัยโบราณได้ชัดเจนขึ้น ผู้วิจัยจึงเสนอภาพรวมของ การค้าโลก ในแต่ละยุคสมัยอย่างย่ออีกครั้งเพื่อเป็นการสรุปรวมยอดความคิดเกี่ยวกับการค้าโลก และเครือข่ายการค้าโลก อันจะนำไปประกอบการประมวลวิเคราะห์การเป็นเครือข่ายการค้าโลก ของเมืองโบราณอุทอง ในบทที่ 4 ต่อไป โดยจะนำเสนอหลักฐานทางโบราณคดีเสริมเพิ่มเติมในแต่ละ ช่วงเวลาเพื่อให้เกิดความหนักแน่นของข้อมูลเชิงประจักษ์ ตามรายละเอียดต่อไปนี้

ก่อนที่จะกล่าวถึงการค้าโลกช่วงพุทธศตวรรษที่ 3-17 ใคร่ขอกกล่าวถึงหลักฐานการค้าขาย แลกเปลี่ยนในช่วงก่อนหน้านั้นเล็กน้อย ในราว 3,550 ปีก่อนพุทธศตวรรษ ถึง 1,250 ปีก่อนพุทธศตวรรษ จากการขุดค้นที่ "King's Grave," เมือง อูร์หรือเออร์ (Ur) แถบ Mesopotamia เมืองในสมัยซูเมอร์เรียน พบสร้อยคอรูปใบไม้ทอง ระหว่างใบคั่นด้วยลูกปัดหินคาร์เนเลียน และหินสีฟ้าอายุราว 1950-2050 ก่อนพุทธศตวรรษ ทั้งลูกปัดหินคาร์เนเลียน และหินสีฟ้า (lapis lazuli) พบที่เมืองคิช (Kish) ในแถบเมโสโปเตเมีย (หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, 2534: 33) นอกจากนี้ยังพบตราประทับที่ทำด้วยหินสบู่นของเมืองโมहनโช-ดาโร ในดินแดนเมโสโปเตเมีย อายุราว 2,000-2,300 ปีก่อนพุทธศตวรรษ ในทางกลับกันพบพบตราประทับของชาวซูเมอร์เรียนที่เมืองโมहनโช-ดาโร) หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล 2534 ,: 33) และการพบชิ้นส่วนทองแดงที่นำเข้ามาจาก บาบิโลน รวมทั้งภาชนะดินเผาที่คล้ายคลึงกับของอียิปต์โบราณ (Paul Masson-oursel, Helena De Willman-Grabowska & Philippe Stern, 1967: 19) ซึ่งแสดงถึงการแลกเปลี่ยนสินค้ากับต่างภูมิภาค

ช่วงพุทธศตวรรษที่ 3-5

ราวพุทธศตวรรษที่ 3-4 การค้าของอินเดียเริ่มขยายตัวมากขึ้นและแสวงหาตลาดที่ไกลออกไป การติดต่อค้าขายระหว่างอินเดียกับตะวันออกไกล ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 4-5 เส้นทางการค้าระยะนั้นคงผ่านชายฝั่งของแคว้นโอริสสาในอินเดีย เลียบไปทางเบงกอล พม่า แล้วลงไปทางแหลมมลายู หลักฐานทางโบราณคดีที่ยืนยันการค้าขายในช่วงนี้คือ เหรียญเงินที่ใช้ในอินเดียภาคใต้ มีรูปเรือที่ใช้เสากระโดงสองเสา และภาพในถ้ำอชันดาที่มีรูปเรือบรรทุกช้างไปตีเกาะลังกา (ยวหระลาด เนห์รู, 2545: 386-387) ในขณะที่การติดต่อค้าขายระหว่างเปอร์เซียกับอินเดียก็ปรากฏชัดเจนขึ้นในช่วงเดียวกันนี้ ราวพุทธศตวรรษที่ 3-4 เพราะพบหลักฐานสินค้าประเภทกำยาน และอบเชยจากอินเดียและคาบสมุทรอาระเบีย ในเมือง บิรส์ (Birs) อูร์ (Ur) และนิมรูด (Nimrud) (เมืองโบราณของพวก Assyrian ปัจจุบันอยู่ในอิรัก) แม้สันนิษฐานว่าน่าจะเกิดมาก่อนหน้านั้นแล้วก็ตาม (ธิดา สาระยา, 2554: 97) นอกจากนี้ยังพบ Rouletted ware ที่เมืองอริกิเมทุ (Arikamedu) และพบภาชนะดินเผาเนื้อสีดำขัดมันที่เรียกว่า "Northern Black polished ware" (NBP) ซึ่งมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 3 ทางตอนใต้ของรัฐทมิฬนาฑู เป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงการติดต่อค้าขายและความสัมพันธ์ ระหว่างอินเดียกับโลกตะวันตก ราว พุทธศตวรรษที่ 4 (Fogelin, 2006: 90-91) และพบศิลปวัตถุกรีกในเมืองสิร์กัป (Sirkap) หรือตักศิลา (หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, 2534: 39)

ด้านทะเลจีนใต้หรือทะเลใต้ สันนิษฐานว่าการติดต่อค้าขายในลักษณะการเดินทางเรือเลียบชายฝั่งน่าจะเกิดขึ้นแล้วราวคั้งจะเห็นได้จากหลักฐานกลองมโหระทึกของวัฒนธรรม ดงเซิน ที่เริ่มตั้งแต่พุทธศตวรรษ 2-3 แพร่กระจายอยู่ทั่วไปในดินแดนใกล้เคียง เช่น จีนตอนใต้ พม่า ไทย พบกระจายอยู่ทั่วไป กลุ่มที่มีอายุราว 200 ปีก่อนพุทธศตวรรษ-พุทธศตวรรษที่ 2 พบที่ ท่าเสา (อุตรดิตถ์) ท่ามะกา (กาญจนบุรี) เมืองคูบัว (ราชบุรี) วังกระแจะ (ตราด) ชีทวน (อุบลราชธานี) สหัชชันท์ (กาฬสินธุ์) ตลิ่งงาม (สุราษฎร์ธานี) กลุ่มที่มีอายุราว พุทธศตวรรษ ที่ 1-6 พบที่ นาโบสถ์ (ตาก) นาเชิง (สุโขทัย) ดอนตาล (มุกดาหาร) พุนพิน (สุราษฎร์ธานี) ท่าเรือ จะโหนง ป่ากราย คลองกุดด้วน (นครศรีธรรมราช) นอกนั้นยังพบใน ลาว คาบสมุทรมลายู พบที่รัฐปะหัง และรัฐเซลังงอ อายุราว พุทธศตวรรษที่ 4 รวมถึงดินแดนในหมู่เกาะอินโดนีเซีย (กรมศิลปากร, 2546)

ราวพุทธศตวรรษที่ 3 การค้าขายในดินแดนแถบเมโสโปเตเมียยังคงดำเนินอยู่ เช่นการค้นพบเหรียญกษาปณ์ ของกษัตริย์ Seleucus I (ครองราชย์ช่วง พุทธศตวรรษที่ 3) ที่ Pasargadae เปอร์เซีย ครั้นถึงช่วงต้นของยุคเหล็ก (450 ปีก่อนพุทธศตวรรษ) เริ่มมีการขายเครื่องถ้วยการค้าอย่างรวดเร็ว การติดต่อค้าขายของจีน ปรากฏหลักฐานขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 5-6 ทำให้เปลี่ยนศูนย์กลางไปที่มหาสมุทรอินเดีย และหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในเวียดนาม สมัยพุทธศตวรรษที่ 3-5 พบวัตถุสิ่งของและอาวุธในสมัยขุนศึกของจีน (Warring Kingdom) (เหิงยีนกักเวียน, 2545:11)

นอกจากนั้นยังมีหลักฐานด้านเอกสารที่สำคัญของการปกครองอินเดีย คือ “เกาฏิลยะ อรรถศาสตร์” ซึ่งเขียนขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 3 กล่าวไว้ว่า สินค้าที่สำคัญของดินแดนสุวรรณภูมิคือไม้กฤษณา และยังกล่าวว่า “หากผู้ใดได้เดินทางไปยังชาว ไม่เคยกลับมาแต่ถ้ามีโอกาสได้กลับมาเขาจะมีเงินทองพอที่จะเลี้ยงครอบครัวได้เจ็ดชั่วคนที่เดียว” นอกจากนี้ในคัมภีร์ทางพุทธศาสนา ยังกล่าวถึงการเดินทางมาสุวรรณภูมิของสมณทูต (ผาสุข อินทราวุธ, 2548: 198 ; Glover, 1996:59) รวมทั้งเอกสาร papyrus ของอียิปต์โบราณ (258 ปีก่อน ค.ศ. ราวพุทธศตวรรษที่ 3) ได้กล่าวถึงจักรพรรดิ ปโตเลมีที่ 2 (Ptolemy II Philadelphus) ทรงครองราชย์ในช่วง พ.ศ. 258- 297 ได้ทรงจัดตั้งการควบคุมระบบเงินตราในประเทศเพื่อควบคุมการค้าของชาวต่างชาติและการนำเหรียญเงินตราออกนอกประเทศ เอกสารของอาหรับแสดงให้เห็นว่ามีการติดต่อค้าขายระหว่างอินเดียกับตะวันออกไกล ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 4-5

ช่วง พุทธศตวรรษที่ 5-9 อินโด-โรมัน

แม้ว่าอาณาจักรโรมันจะสร้างสมความเจริญมานับพันปีตั้งแต่ 100ปีก่อนพุทธศตวรรษ ถึง พุทธศตวรรษที่ 11 แต่ช่วงเวลาที่อาณาจักรโรมันเจริญรุ่งเรืองมากที่สุดอยู่ในราว พุทธศตวรรษที่ 8 และในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 5-9 เป็น ช่วงที่อินเดียติดต่อกับโรมันอย่างเป็นลำเป็นสัน รวมทั้งการค้าระหว่างโรมันกับเมืองต่าง ๆ ในแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ซึ่งก็เนื่องมาจากความมั่งคั่งและความสงบหลังจากการสู้รบอันยาวนานของอาณาจักรโรมัน ที่ได้ครอบครองดินแดนทั้งส่วนที่เคยเป็นของ เอเชียไมเนอร์ ซีเรีย และอียิปต์ รวมทั้งการติดต่อข้ามเชื้อชาติในดินแดนใกล้เคียง ไม่ว่าจะเป็นดินแดนอาณานิคมเมโสโปเตเมีย คาบสมุทรอารเบียและแอฟริกาตะวันออกเฉียงเหนือ (Warmington, 1974: i)

การค้นพบ เครื่องปั้นดินเผาของโรมัน ที่เมือง Naduvirapattum รวมทั้งพบเหรียญทอง และเหรียญเงินในรัชสมัยของ Augustus, Tiberius, Gaius, Claudius, Nero, Vespasian ซึ่งครองราชย์ราวต้นพุทธศตวรรษที่ 6 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 7 จำนวนมากในประเทศอินเดีย เช่นที่ เมือง Pudukotti จำนวน 501 เหรียญ เมือง Kalliyamputtur มธูรา จำนวน 49 เหรียญ เมือง Kottayam ประมาณ 60 เหรียญ และเมืองอื่น ๆ อีกมาก เป็นหลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงให้เห็นการติดต่อกับค้าขายระหว่างโรมันกับอินเดียในช่วงเวลา 2000 ปีมาแล้ว (Warmington, 1974: 280-283)

หลักฐานที่ค้นพบ เมล็ดพันธุ์พริกไทย เปลือกมะพร้าว ข้าว ลูกปัดแก้วและหินที่เมือง เบเรนิเก (Berenike) เมืองท่าของจักรวรรดิอียิปต์ บ่งบอกถึงการติดต่อกับค้าขายระหว่างอียิปต์โบราณกับอินเดียได้ชัดเจน ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 4-9 (Wendrich, and others, 2003: 59, 67-69) นอกจากนั้นยังพบเหรียญเงินโรมัน 5 เหรียญในรัชสมัยของจักรพรรดิ Tiberius (ครองราชย์ช่วง พุทธศตวรรษที่ 6 -7) กาน้ำทองแดง Rouletted ware ที่ เมืองโธตละกอนทา (Thotlakonda) ทางตอนเหนือของชายฝั่งในอันทระประเทศ และเหรียญโรมัน ที่เมือง Bavikonda และเมือง Pavuralakonda ใกล้เมือง Thotlakonda ซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะมีการค้าขายฝั่งแล้ว แต่การค้าระยะไกลระหว่างตะวันตกกับเอเชียอาคเนย์น่าจะเริ่มราวพุทธศตวรรษที่ 8-9 (Fogelin, L., 2006: 92, 100-102, 108) การค้นพบเครื่องปั้นดินเผาโรมัน เศษชิ้นส่วน amphora เซรามิกจากเอเชียตะวันตก เช่น เยอรมัน ล้วนแต่บ่งชี้ว่าเมือง Pattanam มีการค้าขายทางทะเลในช่วงแรกของสมัยประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะที่เมืองท่า รวมถึงการค้นพบรูปสลักอินเดียสลักจากงาช้าง อายุราวพุทธศตวรรษที่ 6-7 ที่เมือง ปอมเปอี (อิตาลี) (ภาพที่ 39 ค) ฝาหีบงาช้าง ศิลปะอมราวดี พบที่เมืองเบคราม (ภาพที่ 39 ข) (หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, 2534: 53, 83) และค้นพบ ประติมากรรมรูปเทพโพไซดอน (Poseidon) เทพแห่งท้องทะเลของชาวโรมัน และเหรียญเงินโรมันสมัยจักรพรรดิ ดีเบอริอุส (Tiberius) (ทรง

ครองราชย์ ราว พ.ศ. 557-580) ที่เมืองเนวาชะ ชายฝั่งตะวันออกของอินเดีย รวมถึงเหรียญทองโรมันสมัยจักรพรรดิฮาเดรียน (พ.ศ.660-681) ที่เมืองนาคารชุน โกณฑะ ส่วนที่เมืองกาเวรีปัญญันมทางตอนใต้ของอินเดียได้พบเหรียญโรมันจำนวนมากเช่นกัน นอกจากนั้นเครื่องปั้นดินเผาประเภทไหแบบกรีก-โรมันที่เรียกว่า แอมโพรา (amphora) ภาชนะดินเผาประเภท Arretine ware พบมากที่เมืองอริกเมทุ อันเป็นเมืองท่าสำคัญในสมัยราชวงศ์ ศาตวาหนะ ของอินเดียใต้ (ผาสุข อินทรารุช, 2545: 123) รวมถึงภาชนะดินเผาที่บอกช่างปั้นของเมืองอาเรซโซ (Arezzo) ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 6 ที่เมืองเดียวกัน (หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, 2534: 75) นอกจากนั้นยังพบ เครื่องแก้วจากซีเรีย ภาชนะสำริด และประติมากรรมเทพโรมัน ที่เมืองตักศิลา (ในปากีสถานปัจจุบัน) และเมืองเบคาม (ในอัฟกานิสถาน) (ผาสุข อินทรารุช, 2545: 124) และบัวหัวเสาแบบโครีนเธียน (Corinthian) ศิลปะแบบกรีก พบที่เมืองฮัตตา อัฟกานิสถาน (ภาพที่ 39 ก) (หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, 2534: 67) รวมทั้งด้วยเงินแสดงภาพชัยชนะของเทพเจ้าบัคคัส (Bacchus) ที่แคว้นบาดักขานและงาช้างแกะสลักจากอินเดียกว่า 600 ชิ้น ที่เมืองเบคราม (หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, 2534: 85-88) หลักฐานเหล่านี้สะท้อนถึงการติดต่อค้าขายระหว่างดินแดนต่าง ๆ

(ก)

(ข)

(ค)

ภาพที่ 39 (ก) ยอดเสาปูนแบบโครีนเธียน พบที่เมืองฮัตตา แคว้นแคชเมียร์ (อัฟกานิสถาน)

(ข) ฝาหีบงาช้าง พบที่เมืองเบคราม

(ค) ประติมากรรมงาช้างสลักภาพสตรีและบริวาร พบที่เมือง ปอมเปอี

ที่มา : หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, ศิลปะอินเดีย. พิมพ์ครั้งที่ 3. (กรุงเทพมหานคร: องค์การการค้าคุรุสภา 2534), 231 , 234, 248

การค้าขายในยุคดังกล่าวขยายตัวครอบคลุมพื้นที่กว้างขวางทั้งดินแดนแถบตะวันตก แถบเมดิเตอร์เรเนียน คาบสมุทรอารเบีย ผ่านมหาสมุทรอินเดีย ลงมาเอเชียใต้ เอเชียอาคเนย์และลงสู่ทะเลใต้ ดังจะพบ พระพุทธรูปศิลปะอมราวดี (ราวพุทธศตวรรษที่ 6-8) ในดินแดนเกาะลังกา ที่ดง

เคื่อง อาณาจักรจามปา ที่เมือง เซมปากา (Sempaga) เกาะเซเลเบส แหลมมลายู ที่เมืองเจมเบอร์ (Jember) และที่เมืองปาเล็มบัง เกาะสุมาตรา (หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, 2534: 75) และพบลูกปัดโรมัน ที่เมืองโกตาตินจิ (Kota Tinji) ในรัฐยะโฮร์ (หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, 2549: 28) รวมทั้งพบหินโรมันแกะสลัก (Roman intaglio) ที่เมืองอนุราชปุระ ศรีลังกา (Nanadana Chutiwong, 1996:6) (ภาพที่ 40)

ภาพที่ 40 หินโรมันแกะสลัก พบที่ อนุราชปุระ ศรีลังกา

ที่มา: Nandana Chutiwong, "Trade Route and the Diffusion of Artistic Traditions in South and Southeast Asia." in **Ancient Trades and Cultural Contacts in Southeast Asia.** 3-42.

(Bangkok: The Office of the National Culture Commission Bangkok., 1996), 6.

ในส่วนการค้าแถบทะเลอารเบีย ราวพุทธศตวรรษ 3-8 เส้นทางเดินเรือที่สำคัญจะเป็นเส้นทางระหว่างเมือง อเล็กซานเดรียทางตอนเหนือของอียิปต์กับจีน โดยกองคาราวานจะขนสินค้าจากเมืองอเล็กซานเดรียไปยังเมืองสำคัญในฝั่งตะวันตก และในขณะเดียวกันจะขนสินค้าจากตะวันตกมาขายยังโลกตะวันออก โดยเฉพาะราวพุทธศตวรรษที่ 6-7 เมืองอเล็กซานเดรียถือว่าเป็นเมืองท่าที่สำคัญของโลกตะวันตก

ในขณะเดียวกันได้เกิดกับเมืองท่าที่สำคัญในเส้นทางแพรไหม เช่นเมืองปาลไมรา (Palmyra) ในดินแดนซีเรีย และเมืองเปตรา (Petra) ในดินแดนจอร์แดน (ผาสุข อินทราวุธ , 2545: 122; ธิดา สาระยา, 2554: 51-52)

หลักฐานทางด้านเอกสาร

อนึ่ง นอกเหนือจากหลักฐานทางโบราณคดีแล้วจากการบันทึกของปโตเลมี (Ptolemy Geography) นักภูมิศาสตร์ที่มีชื่อเสียงได้กล่าวไว้ว่า ในราวพุทธศตวรรษที่ 8 ได้เกิดเมืองการค้าตามชายฝั่งที่เรียกว่า เอมีโพเรียม ตลอดชายฝั่งมหาสมุทรอินเดียด้านตะวันตก ลงไปตามคาบสมุทรทางใต้จนถึงเนื่องกับน่านน้ำเอเชียอาคเนย์ (ชิตา สารเยา , 2554: 96, 103) และวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งรจนาราวพุทธศตวรรษที่ 6-9 กล่าวถึงเมืองท่าสำคัญในอินเดียที่ใช้เดินทางติดต่อค้าขายกับเอเชียอาคเนย์ เช่น เมืองท่าจัมปา เมืองตามรลิปติ เมืองภูกัจจะ เป็นต้น และวรรณกรรมจีนสมัยราชวงศ์ฮั่น (พุทธศตวรรษที่ 6-8) กล่าวถึงศูนย์กลางการค้าที่อยู่ทางทิศใต้และตะวันตกของจีน คือ รัฐฉานในพม่า อินเดียตอนเหนือ อาณาจักรโรมันตะวันออกและหมู่เกาะชวา-สุมาตรา (ผาสุข อินทรารุช, 2548: 199) เช่นเดียวกับบันทึกการเดินทางเรือ The Periplus of the Erythraean Sea ของชาวยุโรป ที่กล่าวถึงเรือสำเภานขนาดใหญ่ที่เรียกว่า Kolanddiophonta ของอินเดียที่ออกไปค้าขายกับดินแดนสุวรรณภูมิ (The Golden Khersonese) รวมทั้งชาติและมิลินที่ปัญหาที่ยังกล่าวถึงการค้าขายระหว่างอินเดียกับสุวรรณภูมิเช่นกัน (ผาสุข อินทรารุช , 2545: 121)

หากมองให้ชัดเจนลงไปอีกจะพบว่าเครือข่ายการค้าโลกโบราณ จะเกิดขึ้นในอาณาบริเวณที่เรียกว่า ยูเรเชีย (Eurasia) นั่นเอง ซึ่งหมายถึงอาณาบริเวณที่รวมทวีปยุโรปและเอเชียเข้าด้วยกัน) แม้ว่านักวิชาการบางคนอาจรวมเอาบางส่วนของแอฟริกาเหนือเข้าไปด้วยแต่ยังไม่เป็นที่ยอมรับเท่าใดนัก ในราวพุทธศตวรรษที่ 7-9 ยูเรเชียถือเป็นแหล่งกระจายสินค้าที่สำคัญของจีนสมัยราชวงศ์ฮั่น โดยเส้นทางแพรไหม ตลอดจนสินค้าจากถิ่นอื่น ไม่ว่าจะเป็นอินเดีย ในสมัยฮันโด-โรมัน ซึ่งมีหลักฐานทางโบราณคดีของกรีกและโรมันที่พบในแถบเอเชียใต้และเอเชียอาคเนย์ เป็นเครื่องแสดงให้เห็นเครือข่ายการค้าโบราณนี้ ยูเรเชียถือว่ามีอิทธิพลต่อประวัติศาสตร์โลกโบราณ โดยเฉพาะในด้านการค้าขายติดต่อและการแลกเปลี่ยน

ช่วงพุทธศตวรรษที่ 10-16

ในช่วงสมัยนี้ การค้าขายทางทะเลของโลกโบราณยิ่งขยายตัวมากยิ่งขึ้น อินเดียในสมัยก่อนมีการติดต่อกับทางตะวันตกเป็นส่วนมากโดยเฉพาะเส้นทางสายไหมทางบก ส่วนทางทะเลมีการติดต่อกับดินแดนแถบชายฝั่งของทะเลอันดามันและดินแดนแถบสุวรรณภูมิ แต่ในระยะเวลาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 10 เป็นต้นมาเริ่มให้ความสำคัญดินแดนในแถบเอเชียอาคเนย์ และมีการติดต่อกับจีนทางทะเลมากขึ้น โดยเฉพาะดินแดนแถบทะเลใต้ โดยอาจใช้เส้นทางจากเมืองท่าตามระลิปติ (Tamralipti) หรือเมืองตัมลุก (Tamluk) ในอ่าวเบงกอล แล่นลงมาทางใต้ของหมู่เกาะ

อันดามัน ผ่านช่องแคบมะละกา พักที่สุมาตราและต่อไปยังจีน (เส้นทางนี้ ภิภุพาเหียนและภิภุ อี้จิง ใช้ในการเดินทางระหว่างจีน-อินเดีย ในพุทธศตวรรษที่ 10 และ 12) ในขณะที่บางครั้งใช้ เส้นทางข้ามคาบสมุทรมลายู โดยออกจากอ่าวเบงกอล เลียบชายฝั่งอันดามัน ขึ้นบกที่เมืองมะตะบัน (เกาะตะมะ) หรือแล่นต่อไปผ่านช่องแคบระหว่างหมู่เกาะอันดามันและนิโคบาร์ ไปขึ้นบกที่เมือง ตะกั่วป่า และข้ามเส้นทางคาบสมุทรมลายูไปยังเมืองไซยา ในขณะที่เดียวกันจีนในสมัยราชวงศ์ถัง (พ.ศ.1161-1450) ยังคงมีการติดต่อกับตะวันตก พบคนโศดิดินเผาเคลือบสามสีศิลปะอิหร่าน สมัย ราชวงศ์สัสซานิด และเงินเหรียญ จักรพรรดิโคลโรแอลที่ 2 แห่งสัสซานิด (พ.ศ.1103-1170) และ เงินเหรียญสมัยไบแซนไทน์ของเอราเคลียส (พ.ศ. 1153-1184) ที่เมืองฉางอานที่เคยรุ่งเรืองมาก ในอดีตของจีน (หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, 2547: 119)

ราวพุทธศตวรรษที่ 11 พบเหรียญกษาปณ์ ของโรมัน สมัย จักรพรรดิ Arcadius

(ครองราชย์ช่วงพ.ศ. 938-948) ตามหมู่เกาะเล็กๆในลังกา แสดง ว่ามีการติดต่อกันระหว่างจักรวรรดิไบแซนไทน์ กับลังกาโดยผ่าน พ่อค้าคนกลาง และน่าจะเชื่อมต่อการค้าไปยังจีนในช่วงเวลา เดียวกัน (Wolters, 1967: 80-81) และพบงานหินคริสตศักราชรูปทรง วัด ซึ่งนิยมทำในอาณาจักรโรมันหรือไบแซนไทน์ ที่เมือง คาร์ธิจ (ในตูนิเซีย ทางเหนือของแอฟริกา) (ภาพที่ 41) แสดงให้เห็นการ ติดต่การค้าขายในบริเวณใกล้เคียง

ภาพที่ 41 งานหินคริสตศักราช

ที่มา : [Online], Accessed 28 December 2011. Available from

<http://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/55.135.5>

การค้าข้ามมหาสมุทรอินเดียยุคราวพุทธศตวรรษที่ 10-11 มีกลุ่มพ่อค้าชาวทมิฬ ที่อยู่ทาง ตอนใต้ของอินเดีย ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของระบบการค้าในย่านนี้ บางครั้งก็ขยายอาณาเขตไปถึง เอเชียอาคเนย์ ปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีพบที่เมือง กอร์ไก ซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้าหอยมุก เมืองทมิฬนาฑู (Tamil Nadu) พบเหรียญโรมันจำนวนมากและเมือง วาสวัสุมรัม (Vasavasamudram) ในรัฐทมิฬนาฑู พบ rouletted ware และ amphorae ของแถบเมดิเตอร์เรเนียน และที่เมืองอลากัน กุลัมพบ Amphora, rouletted ware, ชิ้นส่วนเครื่องปั้นดินเผาจารึกอักษรพรมหมี และพบชิ้นส่วน Arretine ware จำนวนมากมีอายุราว พุทธศตวรรษที่ 8-9 เครื่องปั้นดินเผาของแอฟริกาเหนือ "Northern African red ware" ที่เรียกว่า "Tunisian ware" (Warrington, E.H. 1974:39; ชิดา สาระยา, 2554: 231)

นอกจากนั้นยังมีหลักฐานด้านประติมากรรมที่ได้รับอิทธิพลจากต่างชาติ โดยเฉพาะอินเดีย เช่น พระโพธิสัตว์สมัย พุทธศตวรรษที่ 11-12 (สมัยหลังคุปตะ) ที่เมืองไชยา และที่ป่าเลี้ยวแบง เกาะสุมาตรา พระพุทธรูปปางห้อยพระบาท หรือที่เรียกว่าประลัมพปาทาสนะ (pralambapadasana) ที่พบที่เมืองโบราณนครปฐม พระพุทธรูปสำริดปางแสดงธรรมที่สุโขทัย จังหวัดนครราชสีมา และที่พงคึก จังหวัดกาญจนบุรี พบพระพุทธรูปปางประทานพรที่เวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และพระพุทธรูปปางนาคปรก ที่เมืองฝ้าย จังหวัดบุรีรัมย์ (กรมศิลปากร, 2552: 16-20, 42; หม่อมเจ้าสุภัทระดิศ ดิศกุล 2534 ,: 121-122)

หลักฐานที่เกี่ยวกับการค้าขายเช่น พบหลักฐานรูปปูนปั้นดินเผาบุคคลต่างชาติ ที่เมืองคูบัว จังหวัดราชบุรี ราวพุทธศตวรรษที่ 12-15 (ภูชน ภูมะชน, 2534: 207) สันนิษฐานว่าอาจเป็นชาวเปอร์เซีย หรือชาวลิเลียน (สกะ) เมือง ศรีมโหสถ ตราประทับรูปปู พบที่เมืองโบราณ ดงละคร และเมืองโบราณจันเสน สะท้อนความเชื่อด้านสัญลักษณ์มงคลของอินเดีย พบลูกปัดแก้ว ฝังสี ลูกปัดหินหินอาเกต และหินคาร์เนเลียนที่ผลิตในเอเชียใต้ ในเมืองศรีมโหสถ เมืองพระรถ เมืองดงละคร จันเสน นครปฐม ราชบุรีและลพบุรี (มุขิตา ณรงค์ชัย, 2538: 25-26, 59)

ในราวพุทธศตวรรษที่ 12-15 สมัยราชวงศ์ถัง จีนมีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าจากเปอร์เซีย อัฟริกาตะวันออก และอินเดีย เช่น หินสี หอยมุก ปะการัง ไม้เนื้อหอม เป็นต้น ในขณะที่จีนจะส่งสินค้าประเภท กระดาษ หมึก ผ้าไหม เป็นต้นซึ่งส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่มีน้ำหนักเบา แต่ช่วงปลายราชวงศ์ จีนได้พัฒนาสินค้าเซรามิกเพื่อค้าขายมากขึ้น การค้าขายและขนส่งทางเรือจึงเติบโตมากขึ้นพ่อค้าจากอ่าวเปอร์เซีย ทะเลอาหรับและมหาสมุทรอินเดียต่างมีการติดต่อค้าขายกับจีนมากขึ้น

หลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงถึงเครือข่ายการค้าต่อค้าขาย ในช่วงสมัยนี้ ทางด้านตะวันตกส่วนในแถบเอเชียอาคเนย์ที่แสดงการติดต่อกับอินเดียอย่างต่อเนื่อง เช่น พระพุทธรูปปางมารวิชัย อิทธิพลสมัยปาละ อายุราวพุทธศตวรรษที่ 14-15 พบที่อำเภอทมิฬไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ (กรมศิลปากร 2552 ,: 58-59) และพบภาพสลักนูนสูงที่ บูโรพุทท ชาวตอนกลางแสดงเป็นรูปเรือลำเภา (Nanadana Chutiwong, 1996:3) (ภาพที่ 42)

ภาพที่ 42 ภาพสลักนูนสูงที่ พุทธสถานบุโรพุทท ชาวตอนกลางแสดงเป็นรูปเรือ

ที่มา : Nanadana Chutiwong, **Anceint Trades and Cultural Contacts in Southeast Asia.**

(Bangkok: The Office if the National Culture Commission Bangkok. 1996), 3.

ในยุคนี้การค้าทางทะเลระหว่างจีนกับอินเดียเข้มข้นมากขึ้น รวมไปถึงทะเลจีนใต้ และดินแดนหมู่เกาะอินโดนีเซีย กลายเป็นแหล่งชุมนุม ติดต่อกำขายและเปลี่ยนของบรรดาพ่อค้าทั้งชาวอินเดีย อารัษมลายูและชาวจีน เส้นทางการค้าจากอินเดียไปจีนเปลี่ยนจากเส้นทางผ่านช่องแคบซุนดา ไปที่ช่องแคบมะละกา โดยการรวมตัวของรัฐในหมู่เกาะสุมาตรา ซึ่งรัฐศรีวิชัยเป็นรัฐที่มีอำนาจและคุมช่องแคบมะละกาในราวพุทธศตวรรษที่ 13-15

หลักฐานทางเอกสาร

จากหลักฐานการบันทึกเดินทางของภิกษุ ฟาเหียน (fa-Hien) ซึ่งเดินทางจากจีนไปยังอินเดีย ในปีพ.ศ. 942-957 ได้กล่าวถึงเมืองจัมปา² ซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งใต้ เป็นเมืองที่ศาสนาพุทธรุ่งเรืองอยู่แล้ว และพบเมือง ตามลิปติ (Tamalipri) ท่านพักอยู่ 2 ปีและได้ลงเรือกำปั่นการค้าขนาดใหญ่ต่อไปยังเมืองลังกาซึ่งเป็นเมืองที่มีการค้าขาย แลกเปลี่ยนเช่นเดียวกัน ของที่มีค่าของลังการสมัยนั้นคือไข่มุก และจากกลับได้อาศัยเรือสินค้าขนาดใหญ่ที่จุกคนได้ราว 200 คน (Legge, 1971: 100-101, 111) เอกสารนี้แสดงให้เห็นถึงการติดต่อกำขายกับต่างภูมิภาค ซึ่งน่าจะหมายถึงอินเดีย เพราะกล่าวว่าพระพุทธรูปศาสนาเจริญรุ่งเรืองที่จัมปาแล้ว และแสดงให้เห็นว่าการค้าขายสมัยนั้นใช้เรือใบสินค้าขนาดใหญ่

² เมืองจัมปา (Campa) เป็นท่าเรือแม่น้ำคงคาซึ่งสามารถออกมาสู่ทะเลได้ ลดความสำคัญลงมีเมืองตามลิปติ (Tamalipri) เป็นเมืองท่าสำคัญของที่ราบลุ่มแม่น้ำคงคาขึ้นมาแทน (ผาสุข อินทรารุช, 2542: 40-41) ต่างกับอาณาจักรจัมปา ของเวียดนาม (ผู้วิจัย)

นอกจากนั้นยังมีจดหมายเหตุการเดินทางของภิกษุฮวนซัง (Hsuan-tsang) เดินทางจาริกจากจีน ตั้งแต่ พ.ศ.1172 ผ่านทะเลทรายโกบี อฟกานิสถาน ไปจาริกในอินเดีย กลับในปี พ.ศ.1188 ได้บรรยายว่าเมืองกปีสะ ซึ่งพระเจ้ากษัตริย์ทรงตั้งเป็นเมืองหลวงทางตอนเหนือของอาณาจักรได้กลายเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาหายาน และเป็นแหล่งรวมของบรรดาสินค้าจากทั่วภูมิภาคของโลก (ผาสุข อินทราวุธ, 2542: 43) นอกจากนี้ยังกล่าวถึงการติดต่อทางการทูต ค้าขายระหว่างจีน (พระเจ้าถังไทจง) กับอินเดีย (พระเจ้าหรรษะ) ที่บ่งบอกการติดต่อค้าขายของอินเดียกับจีนจนถึงระดับของการติดต่อทางการทูต นอกจากนี้ยังมีจดหมายเหตุการเดินทางของภิกษุอี้จิง (Yi-tsing) เดินทางจากจีน ตั้งแต่ พ.ศ.1214 -1238 ได้กล่าวถึงความเจริญของพุทธศาสนาที่ใช้ภาษาสันสกฤตในอาณาจักรโพชิ (Fo-shi) และในปี พ.ศ.1238 ตอนที่เดินทางกลับมาแวะพักอีกครั้ง อาณาจักรนี้กลายเป็นประเทศ ชิหลิโพชิ (Shih-li-fo-shi) ซึ่งศาสตราจารย์เซเคย์ สันนิษฐานว่าเป็นอาณาจักรศรีวิชัย (หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, 2549:35-36)

เอกสารของปโตเลมี กล่าวถึงเมืองท่าที่สำคัญของอินเดียในยุคนี้ เช่น กมระ (Kamara) เมืองโปคูเก (เมืองปอนดิเชอรี) เมืองโสปัตมะ (Sopatma) เมืองกรุกัจฉะ เมืองสุรปารกะ (Suparaka) เมืองมูฉิริ (Muchiri) (หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, 2534: 99-100)

จดหมายเหตุแห่งราชวงศ์เหลียง (ราวพุทธศตวรรษที่ 11) กล่าวถึงอาณาจักรพันพัน ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของลังกาสุกะ ได้ส่งทูตไปยังประเทศจีนตั้งแต่ พ.ศ. 967-996 และอาณาจักรโพนิ (Po-ni) ที่ส่งราชทูตไปจีน ในปี พ.ศ. 1050-1075 รวมทั้งจดหมายเหตุของจีนสมัยราชวงศ์ถัง กล่าวถึงอาณาจักรโฮลิ่ง (Ho-ling) ได้ส่งคณะทูตไปยังจีน ในปี พ.ศ. 1183 ส่วนอาณาจักร โมโลยู (Mo-lo-yu) ส่งคณะทูตไป พ.ศ. 1187-1188 (หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, 2549: 29-35) ชื่อของอาณาจักรต่าง ๆ ยังไม่ลงความเห็นชัดเจนว่าเป็นสถานที่ใด แต่มีความชัดเจนว่าอยู่ในย่านหมู่เกาะทะเลใต้ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการติดต่อค้าขายของจีนกับดินแดนแถบทะเลใต้ โดยเฉพาะแถบตะวันออกเฉียงใต้ของเกาะสุมาตราในยุคนี้มีความสำคัญมากขึ้น อันเป็นช่วงเวลาเดียวกับการเกิดอาณาจักรใหม่คือ อาณาจักรศรีวิชัยในราวต้นพุทธศตวรรษที่ 13

อิทธิพลของประเทศอินเดียและจีนต่อการค้าโลกสมัยโบราณ

ปัจจุบันการศึกษาค้นคว้าหลักฐานทางโบราณคดีในประเทศต่าง ๆ รวมทั้งเอเชียอาคเนย์ ก้าวหน้าไปมาก มีการค้นพบโบราณวัตถุใหม่ ๆ ที่เกี่ยวกับชุมชนเกือบทุกประเทศของโลก ทำให้เห็นพัฒนาการ ความเจริญก้าวหน้าของชุมชน ต่าง ๆ การติดต่อสัมพันธ์ รวมทั้งการค้าขายระหว่างภูมิภาคที่เริ่มตั้งแต่ยุคสำริด จนเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์ได้ชัดเจนมากขึ้น นอกจากนี้ยังได้เห็นการแพร่ขยายอิทธิพลอารยธรรมของสองอารยธรรมใหญ่ คือ อารยธรรมอินเดีย และอารยธรรมจีน ซึ่งนับว่ามีอิทธิพลและความสำคัญต่อการขยายตัวของชุมชนต่าง ๆ ในโลกโบราณ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องกล่าวถึงอิทธิพลและการขยายเครือข่ายการค้าของสองอารยธรรมนี้ เพื่อการประยุกต์และบูรณาการความรู้ด้านการติดต่อค้าขายและเศรษฐกิจของโลกโบราณได้เพิ่มขึ้น ซึ่งผู้วิจัยจะขยายภาพของสองประเทศที่ยิ่งใหญ่ในด้านการค้าขายในโลกโบราณ คือ ประเทศอินเดีย และประเทศจีน ดังต่อไปนี้

การติดต่อค้าขายของอินเดียกับโลกโบราณ

อินเดียนับว่าเป็นประเทศที่มีความโดดเด่นทั้งทางด้าน อารยธรรมโบราณ เช่นอารยธรรมฮารัปปา อารยธรรมลุ่มน้ำสินธุ และการยึดถือวัฒนธรรมของตนเองได้อย่างเหนียวแน่น อีกทั้งยังนำวัฒนธรรมของตนเองไปเผยแผ่และมีอิทธิพลในดินแดน ต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะด้านศาสนา ชาวอินเดียเป็นนักปรัชญาที่ลึกซึ้ง และเป็นนักการค้าที่มีความสามารถ และมีการติดต่อกับต่างภูมิภาคตลอดมา ในส่วนต่อไปจะแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางการค้าขายของอินเดีย โดยสังเขป

การค้าขายของอินเดียกับภูมิภาคอื่น

จากหลักฐานที่ค้นพบสินค้าของชาวสุเมอเรียนในอารยธรรมลุ่มน้ำสินธุ เช่นตราประทับหินอ่อนสีขาว ภาชนะโลหะ ลูกปัด และขวาน ในทางกลับกันได้พบสินค้าของอินเดียในดินแดนของสุเมอเรีย เช่น หินมีค่า ภาชนะดินเผา เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าอินเดียมีการติดต่อทางเรือกับชาวสุเมเรียนมานานแล้ว ซึ่งน่าจะเป็นการใช้เรือขนาดเล็กเลียบชายฝั่ง นอกจากนี้ยังพบเครื่องปั้นดินเผาของอินเดียในอารยธรรมลุ่มน้ำสินธุมีลวดลายคล้ายกับในเปอร์เซีย พบภาชนะเคลือบและแจกันที่มีลวดลายว่ามีโหนก ในเปอร์เซีย (อิหร่าน) (ผาสุข อินทรารุช, 2524: 79) นราว 100 ปีก่อนพุทธศตวรรษ มีหลักฐานการขุดค้นที่เมืองตักศิลา แสดงให้เห็นร่องรอยการติดต่อค้าขายของอินเดีย

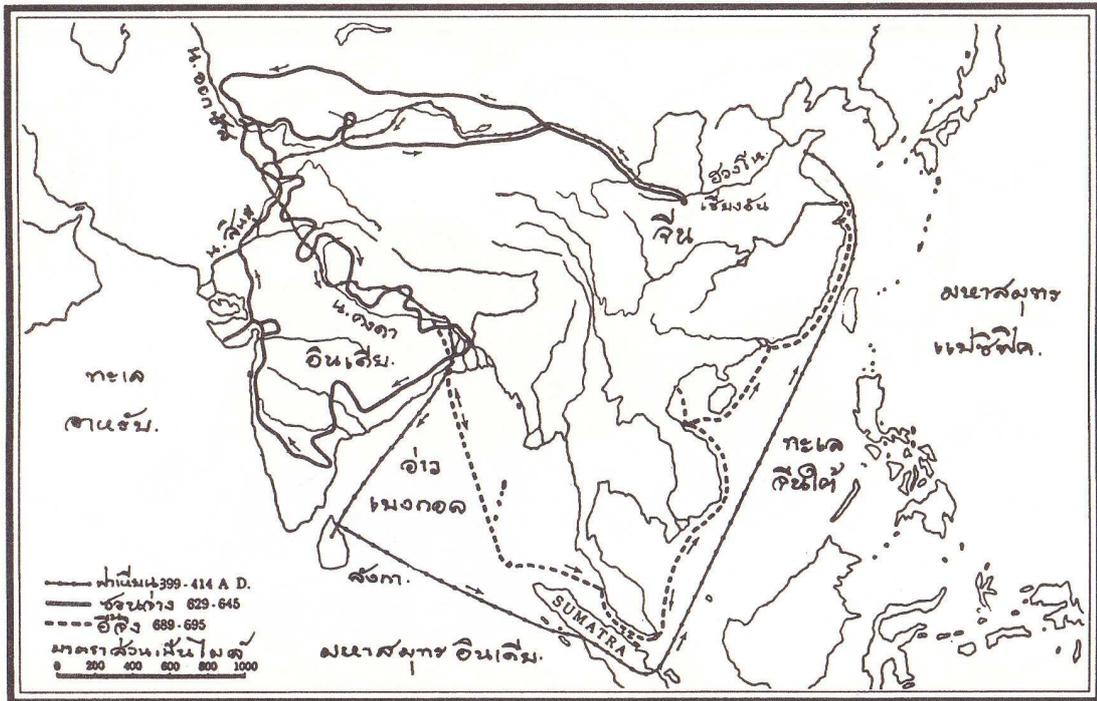
กับดินแดนเมโสโปเตเมีย จนกระทั่งประมาณพุทธศตวรรษที่ 1 พบว่ามีการติดต่อระหว่างอินเดียกับราชวงศ์อเล็กซานเดอร์แห่งจักรวรรดิเปอร์เซีย และเริ่มติดต่อกับกรีก ชาวพุทธศตวรรษที่ 2 โดยพบเหรียญเงินโรมัน และเครื่องปั้นปั้นกรีก-โรมัน (หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, 2534: 58) อนึ่ง มีหลักฐานแสดงความสัมพันธ์ระหว่าง อินเดียกับเปอร์เซีย ตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 1-2 โดยเฉพาะการค้าขายระหว่างอินเดียกับบาบิโลน เชื่อว่ามีเส้นทางค้าผ่านทางอ่าวเปอร์เซีย หลักฐานที่ชัดเจนคือสถาปัตยกรรมในอินเดีย สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมของเมือง Persepolis (เมืองหลวงของ Achaemenid Empire ในสมัยพุทธศตวรรษที่ 1) และเปอร์เซียติดต่อกับอินเดียมากขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 13 (ยวาทะลาล เณรุห์, 2545: 271) รวมทั้งเสาหินและแท่งหินจารึกเรื่องราวหรือประติมากรรมหินส่วนใหญ่ได้ดัดแปลงมาจากศิลปะในสมัยราชวงศ์อากิมีนิก แห่งเปอร์เซีย (ผาสุข อินทรารุช, 2524: 82)

นอกจากการติดต่อค้าขายแล้ว อินเดียยังมีการติดต่อทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะด้านศาสนา โดยปรากฏในจารึกพระเจ้าอโศกมหาราช ในราวพุทธศตวรรษที่ 3 เป็นพระราชโองการ ว่าส่งสมณทูตไปยัง อียิปต์ (ช่วงสมัยพระเจ้า ปโตเลมีที่ 2) อัฟริกาเหนือ มาเซโดเนีย และเอปรัส (ผาสุข อินทรารุช: 2548: 34) ตั้งแต่ราว ๆ พุทธศตวรรษที่ 1 มีชาวอินเดียเข้าตั้งถิ่นฐานในศรีลังกา และสันนิษฐานว่าพ่อค้าอินเดียเริ่มรู้เส้นทางที่จะเดินทางไปยังมลายู สุมาตราและบางส่วนของเอเชียอาคเนย์ (Basham, A.L.1956: 485) และมีหลักฐานที่แสดงว่าพระพุทธรูปเข้าสู่ศรีลังกา ตั้งแต่ราว พุทธศตวรรษที่ 3-4 ในรัชสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช (Gethin, 1998: 253-259) และการติดต่อระหว่างอินเดียกับกรีก อาจมีการติดต่อกันตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 1 (ผาสุข อินทรารุช, 2524: 83)

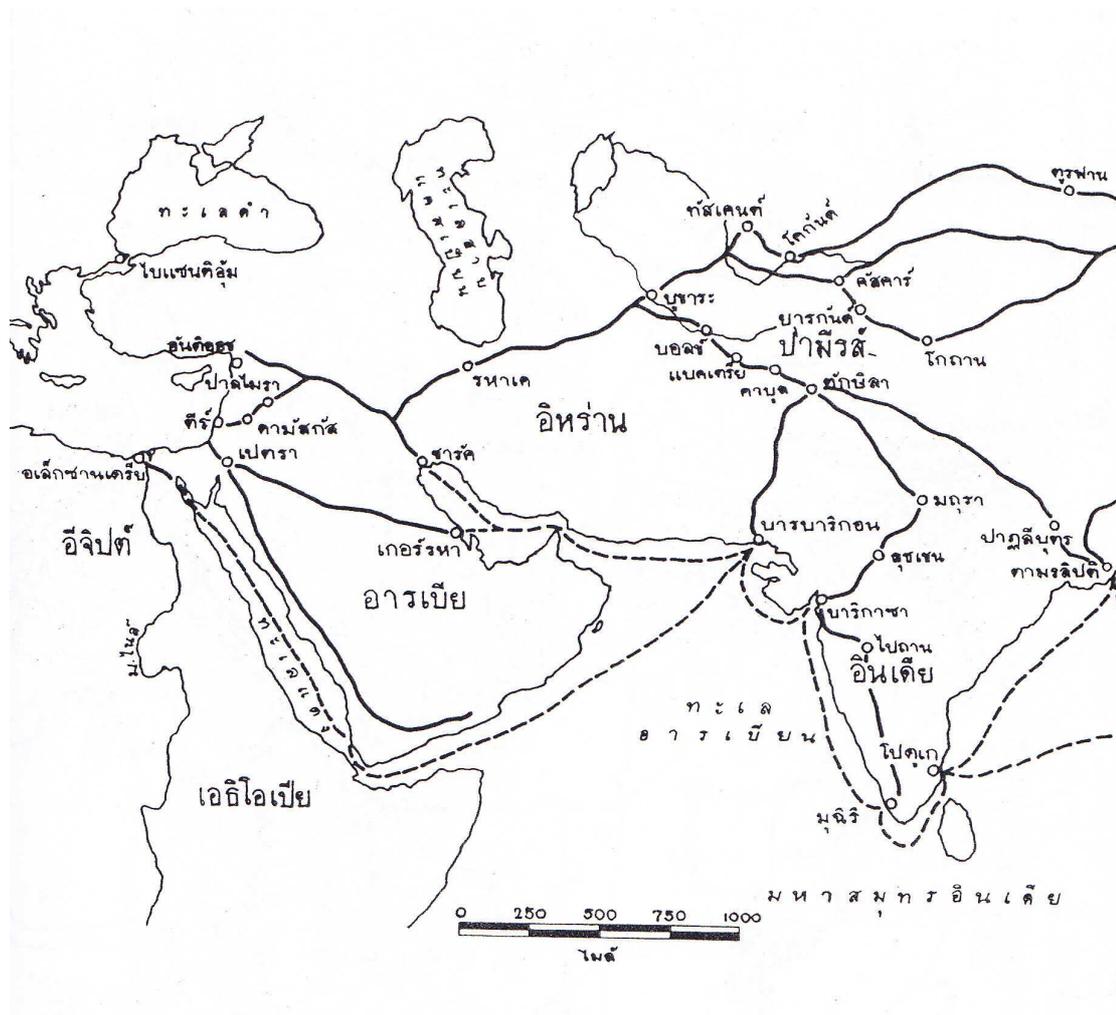
อินเดียกับโรมัน อินเดียติดต่อกับ ดินแดนโลกของ Hellenic ทั้งกับจักรวรรดิ ออักษิมีนิก (Achaemenid empire) ของเปอร์เซีย (ราว พ.ศ. 1-213) จักรวรรดิ (Seleucid empire) หลังจากนั้น อินเดียได้เริ่มขยายการค้าทั้งทางบกและทางทะเล ในสมัยราชวงศ์เมาริยะ โดยเส้นทางบกจากเมืองปาฏลีบุตรซึ่งเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรสมัยนั้นไปยังเมืองตักศิลา และสร้างเมืองท่าตามลัทธิเพื่อการค้ากับโลกตะวันออก ดินแดนเอเชียอาคเนย์ (ผาสุข อินทรารุช, 2542: 42)

ต่อมา ช่วงตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 7 เป็นช่วงที่อินเดียตอนเหนือมีการติดต่อค้าขายกับชาวตะวันตกไปจนถึงแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน และพ่อค้าแถบเอเชียกลางที่เข้ามามีอำนาจและสร้างการติดต่อค้าขายกับดินแดนเดิมของตน และเป็นช่วงที่อินเดียได้เชื่อมต่อกับจีนโดยเส้นทางสายไหมทางบก (ธิดา สาระยา, 2554: 43) รวมทั้งการติดต่อกับเอเชียกลางในช่วงเวลาดังกล่าว

อินเดียกับจีน สันนิษฐานว่ามีการติดต่อกันตั้งแต่ยุคลุ่มน้ำสินธุ เพราะมีการพบเครื่องประดับที่ทำด้วยหยกของจีน ในอารยธรรมลุ่มน้ำสินธุ (ผาสุข อินทรารุช, 2524: 85) และมีการติดต่อเรื่อยมา จนถึงสมัยราชวงศ์เมารยะของอินเดียที่มีการติดต่อกับจีนสมัยราชวงศ์ฮั่นซึ่งขยายอาณาเขตมาถึงทะเลสาบแคสเปียน (Basham, A.L.1956: 485) โดยเฉพาะตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 5 ที่มีการติดต่อในเส้นทางสายไหมทางตอนเหนือของอินเดียกับจีน นอกจากนั้นการติดต่อทางศาสนิกวิทยาระหว่างจีนกับอินเดียได้มีมาอย่างต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่ ภิคุฟูฟาเทียน (Fa-hian) ออกจากเมืองฉางอาน ในปี พ.ศ. 942 และเดินทางกลับในปี พ.ศ. 956 (ช่วงพุทธศตวรรษที่ 10) ภิคุซงหยุน (Sung Yun) เดินทางจากเมือง Tungwang ในปี พ.ศ. 1061 และกลับมาในปี พ.ศ. 1064 หลังจากนั้นภิคุเฮียนจิง Hiuen Tsiang (Xuan Zang) ได้จาริกไปอินเดีย ในปี พ.ศ.1172-1188 (Beal, S. 1969: xi-xxii) และหลวงจีนอี้จิง (I-Ging) (ภาพที่ 43) จาริกในช่วง ปี พ.ศ. 1214-1238 ซึ่งท่านได้บันทึกการเดินทางออกจากเมืองกวางตุ้งโดยเรือสินค้าเปอร์เซียทำให้ทราบว่าพ่อค้าเปอร์เซียมีการติดต่อค้าขายกับจีนและอินเดียในยุคนั้นและท่านได้บันทึกถึงเมืองหลินอี้ (Lin-Yi) ซึ่งนักวิชาการบางท่านว่าเป็นอาณาจักรจามปา บ้างว่าเป็นเมืองโบราณอุ๋ทอง และในขณะเดียวกันพระภิคุจากอินเดียได้เข้ามาเผยแพร่พระพุทธศาสนาในจีน เช่น พระโพธิธรรม จาริกจากอินเดียไปยังเมือง โลงยาง ในปี พ.ศ. 1063 หรือ พ.ศ. 1069 พระปรมิตร ชาวอินเดียจาริกมาเผยแพร่ศาสนาธรรมลักษณะ ในจีนเมื่อปี พ.ศ. 1096 (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). 2548:58) ราวพ.ศ.1150 จีนในสมัยพระเจ้าหยางกวงส่งทูตไปติดต่อกับการค้ากับอินเดียตะวันออก (คาร์ริงตัน กู๋คริช, 2550: 121)

ภาพที่ 43 แผนที่เส้นทางจาริกของภิกษุชงหยุน ภิกษุเฮียนจั้งและภิกษุอี้-จิง
 ที่มา : คาร์ริงตัน กู๋ตริช, ประวัติศาสตร์จีน. ส. ศิวรักษ์ แปล. พิมพ์ครั้งที่ 7. (กรุงเทพมหานคร:
 สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2550), 266.

ภาพที่ 44 แผนที่แสดงเส้นทางการค้าระหว่างอินเดียกับโลกตะวันตก
 ที่มา : ผาสุก อินทราวุธ , โบราณคดีและประวัติศาสตร์ในประเทศไทย. (กรุงเทพมหานคร:
 บริษัท อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2545), 174.

การค้าขายของอินเดียกับภูมิภาคเอเชียอาคเนย์

จากหลักฐานทางโบราณคดี การค้าขายติดต่อระหว่างอินเดียกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ น่าจะเริ่มราว พุทธศตวรรษที่ 3-4 เป็นต้นมา ลูกปัดหินอาร์เกตและหินคาร์เนเลียน และหินสีต่าง ๆ ซึ่งมีการผลิตในอินเดียราวพุทธศตวรรษที่ 3-5 ได้พบแพร่หลายในเอเชียอาคเนย์ ทั้งที่บ้านดอนตาเพชร เขาสามแก้ว เนินอุโลก ในประเทศไทย และพบที่ Giong Co และ Sa Huynh ในเวียดนาม ที่ Gilimanuk ในบาห์ลี ที่ Leang Buidane ในอินโดนีเซีย นอกจากนี้ยังพบรูปสิงห์ที่ทำจากหินคาร์เนเลียน ซึ่งพบที่บ้านดอนตาเพชร จังหวัดกาญจนบุรี ที่บ้านตะเกา และเขาสามแก้ว ต่างเป็นสิ่งที่

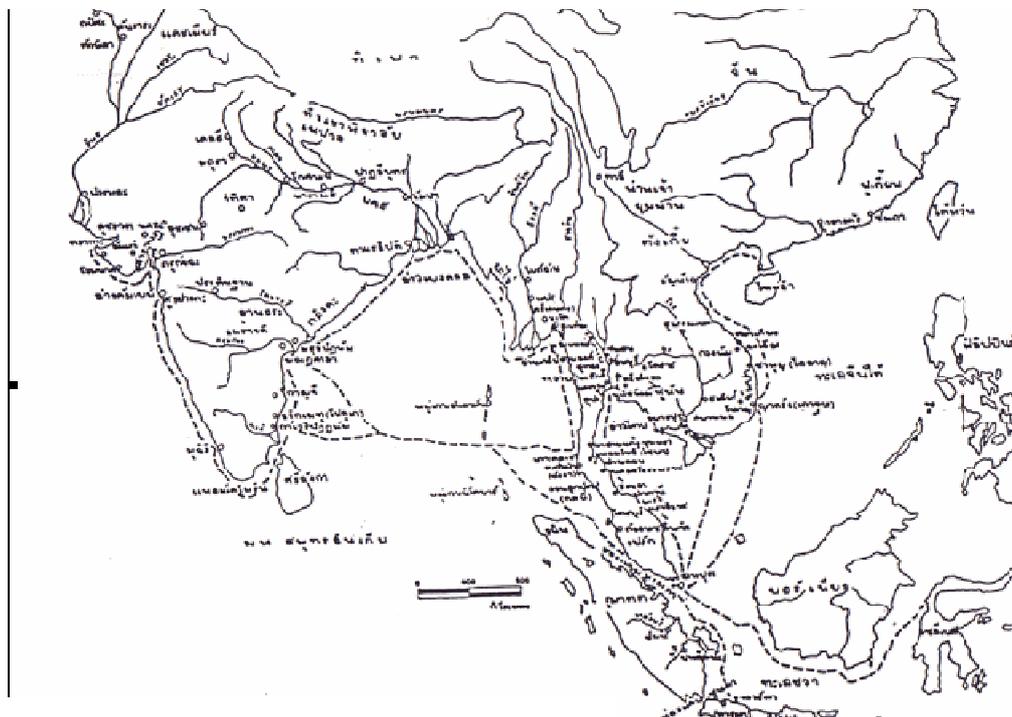
สะท้อนการติดต่อของอินเดียกับภูมิภาคนี้ (Bellina, B. and Glover, I., 2004: 73) และมีหลักฐานว่า อินเดียมีการติดต่อเข้ามาทางอ่าวเบงกอล ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 4 (บาร์บารา และลีโอนาร์ด, 2549, 26) ส่วนในพม่า แหล่งโบราณคดีดวงผาแมนพบลูกปัดหินฝังสี ซึ่งได้พบในลาวที่แหล่งโบราณคดีบ้านอ่าง บ้านโชค และบ้านเสือ ในเวียดนามพบที่แหล่งโบราณคดีโคลาญ มาเลเซียพบที่ถ้ำนีอาร์ อินโดนีเซียพบที่ เกาะสุมาตรา ซวา บาห์ลี บอร์เนียว (ผาสุข อินทรารุช, 2548: 40)

ส่วนการติดต่อแลกเปลี่ยนเซรามิก สันนิษฐานน่าจะเกิดขึ้นราว พุทธศตวรรษที่ 6 ดังที่พบเครื่องปั้นดินเผาสีเทาดำเนื้อดินละเอียดมาก (very fine ware) มีร่องรอยทาน้ำดินสีดำและขัดมัน ที่แหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร (ปลัดธนน์ ไทยสรวง, 2552: 290) รวมทั้งเครื่องปั้นดินเผา rouletted wares ของโรมัน ตามแหล่งโบราณคดีที่เป็นเมืองท่าโบราณ เช่น เมืองไบกัลโน ออกแก้ว เข็มบิลัน ในบาห์ลี ตารูมา ในซวา บุกิต เตกู เลมบู เป็นต้น ส่วนในประเทศไทยพบที่จันเสน พงศ์กู่ทอง เขาสามแก้ว แหลมโพธิ์ คลองท่อม (ผาสุข อินทรารุช, 2542: 51-52) การค้นพบพระพุทธรูป และเทวรูปฮินดู ที่พบที่ เกดะห์และเปไร ซึ่งมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 10 -12 ก็ยืนยันการติดต่อของอินเดียกับบริเวณคาบสมุทรมาลายู (บาร์บารา และลีโอนาร์ด, 2549, 29)

ช่วงพุทธศตวรรษที่ 5-9 สิ่งของทางการค้าที่พบอยู่ในเอเชียอาคเนย์ เช่น สินค้าอินเดีย เช่น หวีงาช้าง ลูกเต๋างาช้าง สินค้าโรมัน เช่น ตะเกียงโรมัน เหรียญโรมัน เครื่องปั้นดินเผาสมัย อินโด-โรมัน ที่เรียกว่า “rouletted wares” ตลอดจน ลูกปัดที่เรียกว่า “etched beads” ที่กระจายอยู่ตามแหล่งโบราณคดีต่าง ๆ เช่น ภาชนะดินเผาเลียนแบบ rouletted wares และ arretine wares ตราประทับดินเผาจารึกภาษาบาลี อักษรพราหมี หม้อพรมน้ำรูปแบบอินเดีย ที่เมืองไบกัลโน ประเทศพม่า แสดงให้เห็นถึงการติดต่อค้าขายระหว่างอินเดียกับเอเชียอาคเนย์ ตั้งแต่ราวต้นพุทธศตวรรษ ในสมัยราชวงศ์เมาริยะของอินเดีย (ผาสุข อินทรารุช, 2542: 92-93) ซึ่งอาจแตกต่างกับความเห็นของ Smith (1999) ที่เห็นว่าการติดต่อค้าขายระหว่างอินเดียกับเอเชียอาคเนย์น่าจะเริ่มต้นราว พุทธศตวรรษที่ 9 ในสมัยราชวงศ์คุปตะ ส่วนแนวคิดของ Wheatley (1975) มองระยะเวลากว้าง ๆ โดยเห็นว่าจุดเริ่มต้นการติดต่อระหว่างอินเดียกับเอเชียอาคเนย์ น่าจะเริ่มในช่วง 1500 ปีแรกของพุทธศักราช โดยนำพระพุทธรูปเข้ามาแพร่หลายด้วย (Wannasarn Noonsuk, 2005: 11-12) การพบเหรียญโรมันพระเจ้า Marcus Aurelius และ พระเจ้า Antonius Pius อายุสมัยศตวรรษที่ 8 ที่เมืองออกแก้ว ประเทศเวียดนาม และเหรียญโรมันพระเจ้า Victorinus สมัยพุทธศตวรรษที่ 9 ที่เมืองอู่ทอง สุพรรณบุรี และเหรียญโรมันที่ควนลูกปัด หวีงาช้างที่เมืองจันเสน ต่างก็เป็นหลักฐานแสดงถึง

การติดต่อค้าขายของอินเดียกับเอเชียอาคเนย์ในยุคนี้ (Bellina, B. and Glover, I. , 2004: 71) ที่เมืองเซมบิรัน (Sembiran) ฝั่งทะเลตอนเหนือของบาหลีพบ rouletted wares จำนวนมากขนาดรูปร่างและใช้น้ำประสานคล้ายที่อริกะเมงู (ชิตา สาระยา, 2554: 583) และจากหลักฐานเอกสารของจีนอาจสันนิษฐานว่าอินเดียติดต่อกับตะวันตกของอินโดนีเซียตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 9 (Wolters, O.W. 1967: 63)

ต่อมาช่วงพุทธศตวรรษที่ 13-17 อินเดียมีการติดต่อกับเอเชียอาคเนย์มากขึ้นซึ่งถือว่าเป็นช่วงที่การขยายตัวทางการค้าทางมหาสมุทรอินเดียได้พัฒนาเต็มที่ เพราะสามารถเชื่อมโยงติดต่อกับจีนที่อยู่ทางตะวันออกไกล (ชิตา สาระยา, 2554: 196) จารึกเขาน้อย ราวพุทธศตวรรษที่ 13 กล่าวถึงกลุ่มคนที่น่าบือและบูชาพระวิษณุและพระเวท (ชิตา สาระยา, 2546: 42) การพบจารึกอายุราวพุทธศตวรรษที่ 13 ในรัฐเคคะห์ที่แสดงอิทธิพลของภาษาสันสกฤตในจารึก แสดงถึงการติดต่อค้าขายของอินเดียกับคาบสมุทรมลายู และการขุดค้นที่พบหลักฐานต่าง ๆ ที่คอโคดกระ ในสมัยพุทธศตวรรษที่ 13-16 ก็บ่งบอกว่าที่นี่เป็นเมืองท่าที่รุ่งเรืองและเชื่อมต่อเมืองท่าต่าง ๆ ของมหาสมุทรอินเดีย จารึก อายุราวพุทธศตวรรษที่ 15 ที่พบที่ตะกั่วป่า แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของพวกทมิฬกับสมาคมการค้าของอินเดีย (บาร์บารา และลีโอนาร์ด, 2549, 26-29; Jacq-Hergoualc'h, Michel, 2002:32) และในช่วง พุทธศตวรรษที่ 15 อารับเริ่มขยายอำนาจในมหาสมุทรอินเดีย นอกจากนั้นการค้นพบแผ่นทองที่เมืองมวงกุน (Maunggun) มีจารึก คาถาเข้หมมา และจารึกที่เมือง โบโบคยี (Bobogyi) แผ่นทองที่เมืองกยูนโดซู (Kyundozu) เป็นจารึกคาถา อิติปิโส เป็นหลักฐานที่พบในดินแดน ปยู (Pyu) สันนิษฐานว่ามีการติดต่อระหว่างชาวปยูกับอินเดีย ในราวพุทธศตวรรษที่ 13-14 ชาวปยูมีการติดต่อค้าขายกับจีน ผ่านทางมณฑลยูนนาน ตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 8 แล้ว (หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, 2549: 92-93)

ภาพ 45 แผนที่แสดงเส้นทางการค้าทางทะเลและเมืองท่าโบราณของอินเดียกับเอเชียอาคเนย์
ที่มา : ผาสุข อินทราวุธ, โบราณคดีและประวัติศาสตร์ในประเทศไทย. (กรุงเทพมหานคร:
บริษัท อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2545), 175.

การติดต่อค้าขายของจีนกับโลกโบราณ

การค้าขายของจีนกับภูมิภาคอื่น

สมัยราชวงศ์ฮั่น (ราวกลางพุทธศตวรรษที่ 4-ปลายพุทธศตวรรษที่ 8) การค้าขายตัวมาก
จีน ผ้าไหมที่จีนซื้อส่งไปขายยังตะวันตก เช่น โรม ดินแดนแถบเมดิเตอร์เรเนียน นอกจากนั้นยังมี
สินค้าอื่น รวมด้วยเช่น พริกไทย เครื่องเหล็กและเครื่องใช้เซรามิก ต่าง ๆ เช่น แจกัน ถ้วยชาม ราว
ช่วงพุทธศตวรรษที่ 3-9 จีนติดต่อค้าขายกับโลกตะวันตก (กรีก-โรมัน) เป็นส่วนใหญ่ กระทั่งในราว
พุทธศตวรรษที่ 11 ถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 13 จีนมีการติดต่อค้าขายทางทะเลกับ ชาวตะวันตก
ปาเล็มบัง ที่สุมาตรา และเดินทางผ่านเกาะนิโคบาร์ ต่ไปยังอ่าวเบงกอล ต่อจากนั้นในราวปลาย
พุทธศตวรรษที่ 15 (สมัยราชวงศ์ถัง) มีการส่งเสริมการผลิตและการค้าเซรามิก การค้าจีนจึงกระจาย
ไปทางตะวันตกและดินแดนอื่นมากขึ้น

การค้าขายของจีนกับภูมิภาคเอเชียอาคเนย์

ในช่วง ราว พุทธศตวรรษที่ 1 ได้ค้นพบหลักฐานทางโบราณคดี ในดินแดนแถบลุ่มแม่น้ำแม่กลอง-ท่าจีน เช่น เครื่องประดับที่ทำด้วยหินคาร์เนเลียน เป็นสิ่งของที่พบอยู่มากในชุมชนของชาวทะเลประเทศเวียดนาม และตามเกาะต่าง ๆ ในท้องถื่นจีน อันแสดงให้เห็นอิทธิพลการติดต่อกับค้าขายกับตะวันออกโดยเฉพาะ จีน (ศรีศักร วัลลิโภคม, 2549: 64) จีนน่าจะเข้ามายังคาบสมุทรมลายูตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ (Winstedt, 1966: 18) ซึ่งเป็นช่วงยุคสมัยเดียวกับความเจริญของวัฒนธรรมดงเซินในเวียดนาม และราวพุทธศตวรรษที่ 1-8 จากเอกสารจีนกล่าวว่าจีนส่งทูตมายังอาณาจักรจามปาและฟูนันเพื่อขยายการค้าทางทะเล ราวพุทธศตวรรษที่ 8 (ผาสุข อินทรารุช, 2548: 19) ประมาณ พ.ศ. 850 ชาวจีนได้เดินทางมาถึงมหาสมุทรอินเดีย และมีการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างดินแดนโพ้นทะเล เช่นหินที่มีค่าและหายาก ไช่มุก เป็นต้น (การรังคัน กูตริช, 2550: 37, 49) ราวพุทธศตวรรษที่ 12 เอกสารจีน “history of the Leang” กล่าวถึงลังกาสุกะ (Langkasuka) เป็นรัฐชาวพุทธที่อยู่ทางเหนือของมลายา ซึ่งผู้ปกครองได้ส่งทูตไปจีนอย่างน้อยสี่ครั้ง ในช่วงเวลาดังกล่าว (Winstedt, 1966, p.18) ในช่วงตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 11 เป็นต้นมาการค้าของจีนในทะเลใต้ (ทะเลจีนใต้) ส่วนใหญ่เป็นไปในระบบบรรณาการ (tributary trading system) และเป็นแหล่งที่มาแห่งอำนาจของจีนนั่นเอง (Wolter, 1970: 37)

หลักฐานทางโบราณคดีที่สำคัญในการแสดงการติดต่อกับค้าขายของจีนคือเซรามิก ซึ่งจะมีปรากฏอยู่ในเมืองต่าง ๆ เช่น พบเซรามิกจีนที่ บาลิตุง ในสมัยราชวงศ์ถัง (ราวพุทธศตวรรษที่ 15) (Flecker, M., 2000: 199) เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถังที่แหลมโพธิ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ท่งตึก จังหวัดพังงา และเหรียญ สมัยราชวงศ์ถัง ที่แหล่งโบราณคดีเขาศรีวิชัย (บุญฤทธิ ฉายสุวรรณ , ร้อยเอก ,เรไร นัยวัฒน์, 2550, 141,152, 155) นอกจากนี้ยังมีการค้นพบภาชนะดินเผา ที่มาจากจีน เป็นเครื่องเคลือบสีเขียวมะกอก สมัยราชวงศ์ถัง อายุราว พุทธศตวรรษที่ 12-15 ที่กลุ่มโบราณสถานคอกช้างดิน เมืองอุทอง (กรมศิลปากร, 2545: 65)

การติดต่อกับค้าขายของจีนต่อโลกโบราณมักจะเกี่ยวข้องกับความต้องการผลิตผลในท้องถิ่นอื่นของจีน และขึ้นอยู่กับสภาพการเมืองภายในจีน รวมทั้งความต้องการของผู้ร่ำรวยและผู้มีอำนาจในจีน เพราะสินค้าที่นำเข้าจีน ส่วนใหญ่เป็นสินค้าฟุ่มเฟือย เช่น เครื่องหอม ต่าง ๆ งาช้าง นอแรด หินมีค่า ไช่มุก เครื่องแก้ว อัญมณี เป็นต้น (พิริยะ ไกรฤกษ์, 2523: 11-12)

การค้าโลกโบราณกับคาบสมุทรไทย คาบสมุทรมาลายูและดินแดนในวัฒนธรรมทวารวดี

ความเชื่อมโยงของคาบสมุทรไทยกับคาบสมุทรมาลายู ในที่นี้จะขอเรียกดินแดนแถบจังหวัดภาคใต้ที่ยื่นลงไปในทะเลว่า “คาบสมุทรไทย” เพื่อสะดวกต่อการกล่าวถึง ดินแดนคาบสมุทรไทยติดต่อกับภาคกลางตอนล่างของไทยในสมัยประวัติศาสตร์ อันรวมไปถึงแถบเมืองโบราณอุทงซึ่งจะแยกออกจากกันได้ยากในการวิเคราะห์เกี่ยวกับการค้ากับโลกโบราณ ในสมัยโบราณคาบสมุทรมาลายูอันรวมถึงดินแดนทางตอนใต้ของไทยและมาเลเซียปัจจุบัน เป็นที่รู้จักในนามของ สุวรรณทวีป มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ และมีสภาพภูมิศาสตร์เหมาะต่อการเข้ามาพักเรือเพื่อติดต่อค้าขายระหว่างอินเดียกับจีน ปัจจัยหลายอย่างที่น่าสนใจทำให้เกิดเมืองท่าและความสำคัญในระดับศูนย์กลางการค้าและศาสนาในดินแดนทั้งสองนี้มีประเด็นที่เหมือนกัน ดังนั้น การศึกษานี้จึงไม่สามารถที่จะละการกล่าวถึงการค้าของโลกกับคาบสมุทรมาลายูไปพร้อม ๆ กับการค้าของโลกกับดินแดนในวัฒนธรรมทวารวดีซึ่งเกี่ยวข้องถึงเมืองโบราณอุทง

การค้าโลกโบราณกับคาบสมุทรไทยและคาบสมุทรมาลายู

ดินแดนทางภาคใต้ของไทย มีลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นแผ่นดินแคบ เป็นคาบสมุทรทอดยาวลงไปทางใต้จรดเขตแดนมาเลเซีย มีเทือกเขาตะนาวศรีทอดตัวเป็นสันแนวคาบสมุทร ต่อด้วยเทือกเขานครศรีธรรมราชและสันกาลาคีรี ดินแดนบางช่วงเป็นที่จอดเรือได้อย่างดีเพราะป้องกันคลื่นลมได้ เช่น อ่าวชุมพร อ่าวบ้านดอน และอ่าวสงขลา ทางตะวันตกติดกับมหาสมุทรอินเดีย และด้วยเหตุนี้เองจึงทำดินแดนทั้งหมดในแถบนั้นกลายเป็นแหล่งติดต่อค้าขายทางทะเลที่สำคัญในสมัยโบราณ ในขณะที่ตะวันออกเป็นที่ราบเหมาะแก่การเกษตรกรรม จึงเกิดเมืองสำคัญ ๆ ทางชายฝั่งตะวันออกมากกว่าชายฝั่งตะวันตก เช่น เมืองไชยา นครศรีธรรมราช สะทิงพระ และปัตตานี เป็นต้น

ในขณะเดียวกันทางตะวันตกพบหลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงให้เห็นการติดต่อค้าขายจนอาจเป็นเมืองท่า เช่น แหล่งโบราณคดีภูเขาทอง จังหวัดระนอง รูปสิ่งโตทำจาก Rock Crystal ลูกปัดหินคาร์เนเลียน ลูกปัดทองคำ ตราประทับรูปศรีวิไล ห้วแหวนหินคาร์เนเลียนสลักเป็นบุคคลแบบโรมัน ภาชนะดินเผาแบบ Rouletted Ware และลูกปัดแก้วและหิน แหล่งโบราณคดีควนลูกปัด อำเภอลองท่อม จังหวัดกระบี่ มีการค้นพบซากเรือโบราณในคลองท่อม (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2548: 20-34, 58) แผ่นหินคาร์เนเลียนสลักรูปบุคคลแบบโรมัน ลูกปัดหน้าคนคล้ายลูกปัดโรมัน (บุญยฤทธิ์ นายสุวรรณ ,ร้อยเอก ,เรไร นัยวัฒน์2550 ,:127-131) แหล่งโบราณคดี

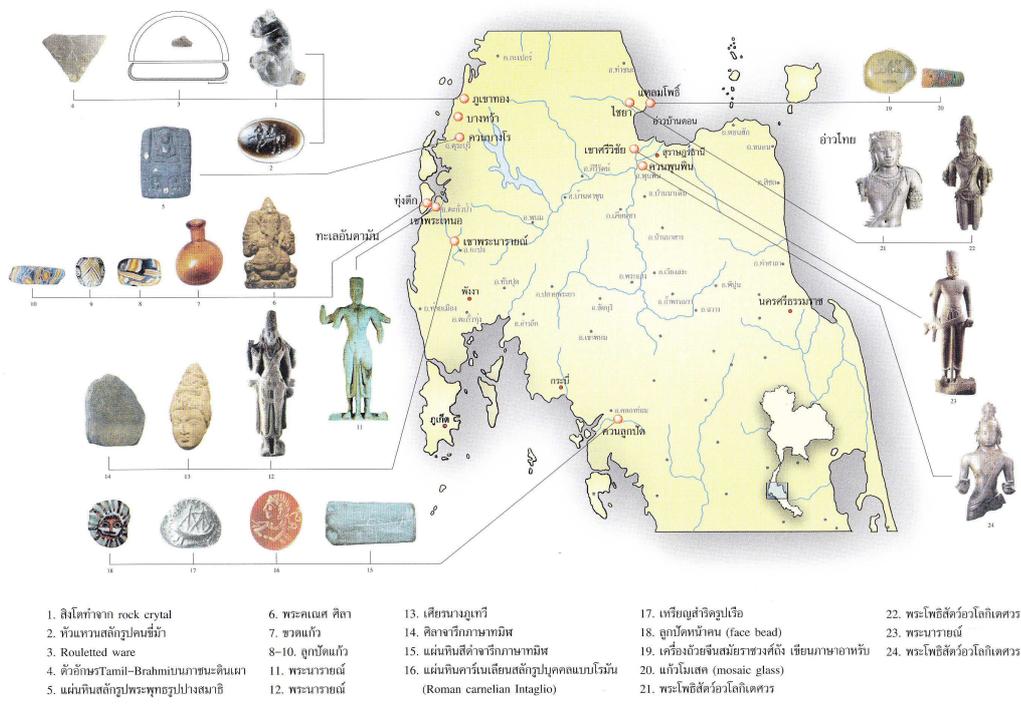
ดินแดนคาบสมุทรไทยนี้ปรากฏด้วยหลักฐานทางโบราณคดี เป็นวัตถุโบราณที่มีมาจากต่างภูมิภาค ต่างเชื้อชาติ เช่นเครื่องถ้วยเปอร์เซีย เครื่องเคลือบจากเมืองจีนอายุกว่าพันปี เทวรูปสัญลักษณ์สำคัญของการเผยแพร่ศาสนาจากอินเดีย รวมถึงลูกปัด สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าในอดีตดินแดนแถบนี้ถือว่าเป็นเมืองท่าที่มีการติดต่อค้าขายที่เจริญรุ่งเรือง (ภาพที่ 47, 48)

หากไล่เรียงลำดับเวลา อาจสรุปได้ว่า ราวพุทธศตวรรษที่ 5-12 พบร่องรอยการติดต่อค้าขายทางทะเลของวัฒนธรรม กรีก อาหรับ อินเดีย และจีนอยู่ที่ แหล่งโบราณคดีควนลูกปัด อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ เช่น เครื่องมือหิน เครื่องประดับทำด้วยดินเผา แก้ว และแร่รัตนชาติ เหรียญสำริดรูปเรือและวัว เป็นของชาวอินเดีย ราวพุทธศตวรรษที่ 5-6 ดินแดนแถบคลองท่อมสันนิษฐานว่าน่าจะเป็น ชุมชนใหญ่และอาจเป็นเมืองท่าเรือขนถ่ายสินค้า ที่มีความสัมพันธ์ทางการค้ากับโลกตะวันตก ในช่วงแรก ๆ ก่อนที่จีนจะเข้ามาค้าขาย เนื่องจากค้นพบเศษตะเกียงดินเผาโรมัน ลูกปัดสุริยเทพ (หรือลูกปัดหน้าคนแบบอียิปต์หรือโรมัน) รวมไปถึงตราประทับอักษรสันสกฤต อ่านว่า “ทาดายัง” แปลว่า ควรให้ หรือ สมควรให้ (อนุมติ)

นับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 8 เป็นต้นมา การเดินทางค้าขายของชนชาติ ต่าง ๆ เช่น อินเดีย จีน เปอร์เซีย อาหรับ กรีกและโรมัน ที่เดินทางมายังมหาสมุทรอินเดียเพื่อที่จะเดินทางต่อไปยังจีน มักจะจอดแวะพักเรือเพื่อเตรียมเสบียงและซ่อมแซมเรือ รวมทั้งรอลม มรสุมเพื่อการเดินทางต่อไปทำให้เมืองตะโกลาหรือตะกั่วป่าพัฒนาเป็นเมืองท่าจอดเรือที่มีความเจริญรุ่งเรืองที่สุดทางด้านชายฝั่งทะเลตะวันตก จากหลักฐานทางโบราณคดีดังที่กล่าวข้างต้นแล้ว

ช่วงพุทธศตวรรษที่ 13-16 ค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีเป็นสินค้านำเข้า ที่แหล่งโบราณคดีทุ่งตึก ชายฝั่งอันดามัน จำนวนมาก เช่น เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถังตอนปลาย บาตรา (เครื่องถ้วยเปอร์เซีย) (Bassa) เครื่องแก้วจากแถบเมดิเตอร์เรเนียน และจากแถบตะวันออกกลาง ลูกปัดแก้วและลูกปัดหินจากตะวันออกกลางและอินเดีย (บุญยฤทธิ์ ฉายสุวรรณ, ร้อยเอก และ เรไร นัยวัฒน์, 2550: 141)

ราวพุทธศตวรรษที่ 15 จากการค้นพบซากเรือจมทางตอนเหนือเกาะเบลิตุง ในประเทศอินโดนีเซีย สันนิษฐานว่าเป็นเรือสินค้าของชาวอาหรับหรืออินเดีย พบเครื่องถ้วยที่ผลิตในประเทศจีนจากเตาฉางซา (Changsha) เมืองฮุนัน (Hunan) จำนวนมาก ซึ่งบางชิ้นระบุปีที่ผลิตในพุทธศตวรรษ ที่ 15 นอกจากนั้นยังพบ ตะกั่วจากดินแดนคาบสมุทรมาลายู เขีย้ออกแก้ว (green-glazed jar) จากตะวันออกกลาง ซึ่งแสดงให้เห็นชัดเจนว่ามีการติดต่อค้าขายกับระหว่างอาหรับหรืออินเดียกับจีนในยุคนี้ (Flecker, M., 2000: 199, 211-212)

1. สิ่งโตทำจาก rock crystal	6. พระคณฑี สีลา	13. เขียนางมูเทวี	17. เหรียญสำริดรูปเรือ	22. พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร
2. หุ่นดินสัถูปลงสีน้ำ	7. ขวดแก้ว	14. ศิลางรีกานามามิฟ	18. ลูกปัดไม้คาน (face bead)	23. พระนารายณ์
3. Rouletted ware	8-10. ลูกปัดแก้ว	15. แผ่นหินสีดำจารึกภาษาทามิฟ	19. เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถัง เขียนภาษาอาหรับ	24. พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร
4. ตัวอักษรTamil-Brahmiบนภาชนะดินเผา	11. พระนารายณ์	16. แผ่นหินคาร์เนเลียนเสถียรรูปบุคคลแบบโรมัน (Roman carnelian Intaglio)	20. แก้วโมเสก (mosaic glass)	
5. แผ่นหินสัถูปพระพุทธรูปปางสมาธิ	12. พระนารายณ์		21. พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร	

แผนที่แสดงตำแหน่งแหล่งโบราณคดีและโบราณวัตถุสำคัญบริเวณตอนกลางคาบสมุทรมลายู

ภาพที่ 48 แสดงตำแหน่งแหล่งโบราณคดีและโบราณวัตถุสำคัญบริเวณตอนกลางคาบสมุทรมลายู
 ที่มา : บุญยฤทธิ์ นายสุวรรณ , ร้อยเอก และ เรไร นัยวัฒน์, **ทุ่งตึกเมืองท่าการค้าโบราณ**.
 กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์สมาพันธ์ จำกัด, 2550), 124.

การค้าโลกโบราณกับดินแดนวัฒนธรรมทวารวดี

วัฒนธรรมทวารวดีเริ่มขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 11 และเจริญรุ่งเรืองเรื่อยมาจนถึงราวต้นพุทธศตวรรษที่ 17 การขยายตัวของวัฒนธรรมทวารวดี ออกไปในดินแดนทั้งแถบภาคกลาง จังหวัดนครปฐม สุพรรณบุรี ราชบุรี ภาคเหนือ จังหวัดลำพูน สุโขทัย เพชรบูรณ์ นครสวรรค์ กำแพงเพชร และอุทัยธานี ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ มหาสารคาม ยโสธร อุบลราชธานี หนองคาย ขอนแก่น สกลนคร อุดรธานี และกาฬสินธุ์ ภาคตะวันออก ที่จังหวัดนครนายก จันทบุรี ชลบุรี ปราจีนบุรี และ สระแก้ว

การขยายตัวของวัฒนธรรมทวารวดีมีการติดต่อภายในระหว่างภูมิภาคทั้งในด้านของ วัฒนธรรมและการแลกเปลี่ยนสินค้าของแต่ละภูมิภาค นอกจากนั้นยังมีการติดต่อ ค้าขายกับต่าง แคน เช่นอินเดีย จีน อาหรับและชาติตะวันตกอื่น ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและสินค้า พื้นเมือง และพัฒนาความเจริญรุ่งเรืองมากขึ้นตามลำดับ อันเนื่องมาจากการเป็นเมืองท่าที่ เหมาะสมและทำเลที่ตั้งอยู่ระหว่างการค้าขายของสองชาติใหญ่คืออินเดียและจีน ตลอดจน ความอุดมสมบูรณ์ของสินค้าเกษตรกรรม และทรัพยากรธรรมชาติ เช่นแร่ดีบุกที่ราชบุรี และ กาญจนบุรี แร่เหล็กที่พนัสนิคมจังหวัดชลบุรี และในเขตปราจีนบุรี สถาปัตยกรรมที่เหมาะสมต่อ การจอดแวะพักเรือเตรียมเสบียงอาหารและจัดหาสินค้าของเรือสินค้าขนาดใหญ่ ซึ่งมีการเดินทาง ไปมาค้าขายอย่างเป็นล่ำเป็นสัน ระหว่างโลกตะวันตกกับโลกตะวันออกมาตั้งแต่ช่วงสมัยอินโด- โรมัน ราวพุทธศตวรรษที่ 5-9 มาแล้ว การติดต่อค้าขายของดินแดนที่ต่อมาเจริญขึ้นและเรียกว่า วัฒนธรรมทวารวดีกับโลกโบราณ มีพัฒนาการตั้งแต่ช่วงก่อนหน้า ดังที่กล่าวข้างต้น

หลักฐานทางโบราณคดีที่ปรากฏในการติดต่อค้าขายกับโลกโบราณ ในแต่ละช่วงสมัย ของเมืองโบราณในวัฒนธรรมทวารวดีพอที่จะกล่าวสรุปตามลำดับอายุสมัยได้ ดังต่อไปนี้

ราวพุทธศตวรรษที่ 11-13 พบหลักฐานรูปปูนปั้นดินเผาบุคคลต่างชาติ ที่เมืองคูบัว จังหวัดราชบุรี ราวพุทธศตวรรษที่ 12-15 (ภูธน ภูมะธน, 2534: 207) สันนิษฐานว่าอาจเป็นชาว เปอร์เซีย หรือชาวลิเดีย (สกะ) เมือง ศรีม โหสถ พบประติมากรรมรูปพระนารายณ์ มีอายุราวพุทธ ศตวรรษที่ 12-14 ซึ่งน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย และตราประทับรูปปู พบที่เมืองโบราณ ดงละคร และเมืองโบราณจันเสน สะท้อนความเชื่อด้านสัญลักษณ์มงคลของอินเดียพบลูกปัดแก้ว ฟังสี ลูกปัดหินหินอาเกต และหินคาร์เนเลียนที่ผลิตในเอเชียใต้ ในเมืองศรีม โหสถ เมืองพระรถ เมืองดงละคร จันเสน นครปฐม ราชบุรีและลพบุรี (มุฑิตา ณรงค์ชัย, 2538: 25-26, 59) อนึ่งที่เมือง ดงศรีมหาโพธิ์ยังพบลูกปัดแก้วที่สมบูรณ์ ชิ้นส่วนแก้วและลูกปัดแก้วที่ขึ้นรูปแล้วแต่ยังไม่ได้เจาะรู ซึ่งการตรวจสอบปรากฏว่าไม่ได้มาจากจีนจึงสันนิษฐานว่าที่น่าจะมาจากอินเดีย (กรมศิลปากร, 2549: 155)

นอกจากนั้นยังพบหลักฐานด้านประติมากรรม เกี่ยวกับศาสนา พระพุทธรูปปางประทับ นั่งห้อยพระบาทแบบยุโรป พบที่เมืองโบราณนครปฐม และราชบุรี รวมทั้งที่เมืองเสมา จังหวัด นครราชสีมา ซึ่งนิยมสร้างในอินเดียภาคเหนือและภาคตะวันตก ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12- 13 พระพุทธรูปประทับยืนปางประทานพร พบที่อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ศิลปะคุปตะ สกุลช่าง สารนาถ

พระพิมพ์ประทับยืนปางวิตรรกมูทรา สองพระหัตถ์ พบที่เมืองโบราณนครปฐม ซึ่งแสดงถึงอิทธิพลของอินเดียสมัยคุปตะและหลังคุปตะราวพุทธศตวรรษที่ 12-14 พระพิมพ์พระพุทธรูปประทับนั่งห้อยพระบาทในซุ้มพุทธคยา พบในแหล่งโบราณคดีพงดึก เป็นที่นิยมสร้างในอินเดียภาคตะวันตกเฉียงเหนือ ในสมัยราชวงศ์ปาละ (ชนกฤต ลอสูวรรณ, 2546: 40, 61)

ราวพุทธศตวรรษที่ 14-17 เมืองคงละคร จังหวัดนครนายก พบเครื่องถ้วยจีน สมัยราชวงศ์ถัง และราชวงศ์ซ่ง เครื่องถ้วยเปอร์เซีย เมืองพระรถ จังหวัดชลบุรี พบเครื่องถ้วยจีนเคลือบสีเขียว และเหลืองอมเขียว เหริยณัฐสาริต สมัยราชวงศ์ถัง เครื่องถ้วยราชวงศ์ซ่ง และเศษเครื่องถ้วยเคลือบสีน้ำเงินฟ้าของเปอร์เซีย เมืองศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี พบเครื่องถ้วยจีน สมัยราชวงศ์ถัง ราชวงศ์ซ่ง และเครื่องถ้วยเปอร์เซีย และลูกปัดแก้วฝังสี จากอินเดีย เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถัง ที่คงคอน และเมืองคูบัว ราชบุรี พบเครื่องถ้วยเคลือบสีขาวย สมัยราชวงศ์ซ่ง และที่กรุปรางค์วัดพระศรีมหาธาตุ จังหวัดราชบุรีพบเครื่องถ้วยเคลือบสีขาวย สมัยราชวงศ์ซ่งจำนวนมาก แต่เป็นจำพวกดัลลและกระปุก (มุขิตา ณรงค์ชัย, 2538: 16, 25-26; ฅัญฐภัทร นาวิกชีวิน, 2524: 209) นอกจากนั้นยังพบลูกปัดแก้วสีต่าง ๆ เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถัง เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ซ่ง ที่แหล่งโบราณคดีโบราณสถานวัดปิ่นใหญ๋ จังหวัดลพบุรี รวมถึงลูกปัดหินอาเกต และหินคาร์เนเลียน ที่เมืองคงมะรุ้ม โคร่งสำโรง ลพบุรี (พงษ์ศักดิ์ นิรวรร, 2553:43, 49) นอกจากนั้นยังพบเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ซ่งเหนือราวพุทธศตวรรษที่ 16-17 และเครื่องถ้วยเปอร์เซีย ที่ดงแม่นางเมืองนครสวรรค์ ลูกปัดแก้วและลูกปัดหินที่ บ้านวิชาเยนทร์ ลพบุรี (พิมพ์ชนก พงษ์เกษตร์กรรม, 2552:127, 134) อนึ่ง มีการพบเครื่องถ้วยสมัยราชวงศ์ถังและราชวงศ์ซ่ง ในบริเวณแหล่งเรือจมในแม่น้ำราชบุรี ซึ่งน่าจะเป็นลำน้ำที่เชื่อมต่อชุมชนโบราณในแถบนั้น

ประติมากรรมในช่วงนี้ได้รับอิทธิพลศิลปะปาละ ช่วงพุทธศตวรรษที่ 14-17 จากอินเดียภาคตะวันออกเฉียงเหนือในพระพุทธศาสนานิกายมหายานตันตระ เช่น ภาพสลักบนฝาผนังถ้ำโพธิสัตว์ ตำบลทับกวาง สระบุรี ประติมากรรมพระพุทธรูปเจ้าประทับยืนเหนือครุฑเคียงด้วยพระโพธิสัตว์ 2 องค์ พบที่เมืองศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ประติมากรรมศิลารูปพระพุทธรูปเจ้าประทับยืนเหนือพนัสบดี พบที่เมืองพระรถ จังหวัดชลบุรี ที่เมืองโบราณนครปฐม และที่เมืองพรหมทิน จังหวัดลพบุรี (ผาสุข อินทรารุช, 2542: 166-167)

ส่วนหลักฐานทางโบราณคดีที่เกี่ยวข้องกับการค้ากับโลกโบราณนั้น ได้กล่าวไว้โดยละเอียดในบทที่ 2 จะไม่นำเสนอซ้ำในบทนี้

บทที่ 4

บทวิเคราะห์เมืองโบราณอุทองในเครือข่ายการค้าโลกสมัยโบราณ

ในบทนี้จะเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่รวบรวมมาในบทที่ 2 และบทที่ 3 ทั้งข้อมูลที่เป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ ข้อมูลทางภูมิศาสตร์ ผลการศึกษาของนักวิชาการและผลการศึกษาจากงานสารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ และข้อมูลจากหลักฐานทางโบราณคดี และนำมาสังเคราะห์เพื่อแสดงให้เห็นถึงบทบาทของเมืองโบราณอุทองในฐานะเมืองท่าหนึ่งในเครือข่ายการค้าโลก ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 3-17 และแสดงให้เห็นถึงสาเหตุการเสื่อมและการสิ้นสุดบทบาทของเมืองโบราณอุทองในการเครือข่ายการค้าโลก

ก่อนอื่นเพื่อทำให้เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจนเกี่ยวกับวิเคราะห์ในบทนี้ในการที่จะแสดงให้เห็นถึงบทบาทของเมืองโบราณอุทองในฐานะเมืองท่าหนึ่งในเครือข่ายการค้าโลกโบราณ ผู้วิจัยใคร่ขอทำความเข้าใจในคำจำกัดความที่สำคัญ ซึ่งผู้วิจัยได้เสนอคำจำกัดความในการศึกษา ไว้ในบทที่ 1 แล้ว คือ คำว่า “เครือข่ายการค้าโลกโบราณ” หมายถึงหมายถึงการติดต่อค้าขายที่เชื่อมโยงถึงกันระหว่างชุมชน หรือ เมืองหนึ่งกับอีกชุมชนหรืออีกเมืองหนึ่งที่อยู่ห่างไกลในซีกโลกตะวันตกและตะวันออก ในราวช่วงพุทธศตวรรษที่ 3 ถึง พุทธศตวรรษ ที่ 17

การค้าโลกโบราณเริ่มต้นเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 3-4 สมัยพระเจ้าจันทรคุปต์แห่งราชวงศ์เมาริยะที่ทรงสร้างเส้นทางหลวงจากเมืองปาฏลิบุตรไปถึงเมืองตักศิลาซึ่งอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือเป็นประตูการค้าสู่โลกตะวันตก อันได้แก่ อาณาจักรอาหรับ อาณาจักรเปอร์เซีย อาณาจักรอียิปต์-โบราณ และอาณาจักรโรมัน และสร้างเมืองท่าตามลัทธิ เมืองท่าปากแม่น้ำคงคาเป็นประตูการค้าสู่โลกตะวันออก อันได้แก่เอเชียอาคเนย์ คาบสมุทรมลายู และจีนเป็นสำคัญถือ ซึ่งถือว่าการค้าระหว่างโลกตะวันตกกับโลกตะวันออกที่มีหลักฐานทางโบราณคดีสนับสนุน

เครือข่ายการค้าโลกโบราณในช่วงพุทธศตวรรษที่ 3-17 หากได้เกิดเพียงเครือข่ายเดียว หากแต่เกิดหลาย ๆ เครือข่ายย่อยในแต่ละภูมิภาคแล้วเชื่อมโยงเครือข่ายย่อยเข้าสู่ระบบเครือข่ายใหญ่ก่อนที่จะเชื่อมโยงการค้าโลกตะวันตกกับโลกตะวันออก เครือข่ายที่สำคัญ เช่น เครือข่ายการค้าในมหาสมุทรอินเดีย เครือข่ายการค้าในทะเลจีนใต้ เครือข่ายการค้าในทะเลเมดิเตอร์เรเนียน และเครือข่ายการค้าในคาบสมุทรมลายู เครือข่ายการค้าเหล่านี้ต่างเชื่อมโยงข้องเกี่ยวกับการค้าในโลกโบราณทั้งสิ้น เครือข่ายที่สำคัญคือเครือข่ายในมหาสมุทรอินเดียที่เป็นเครือข่ายหลักในการเชื่อมโยงเครือข่ายอื่นเข้าสู่ระบบการค้าโลกโบราณระหว่างตะวันตกกับตะวันออก โดยมีพ่อค้าจาก

เครือข่ายต่าง ๆ เข้ามาร่วมบทบาททั้งในฐานะพ่อค้าคนกลางและการค้าขายโดยตรง ที่สำคัญได้แก่ พ่อค้าชาวอินเดีย พ่อค้าชาวโรมัน ชาวจีน ชาวอาหรับและชาวเปอร์เซีย

ในทำนองเดียวกัน หากกล่าวถึงการค้าโลกโบราณในมิติที่นำประเภทของสินค้ามาเป็นเกณฑ์ สามารถแบ่งเส้นทางการค้าสำคัญ ๆ ของโลกโบราณ ได้ 4 เส้นทาง คือ

1. เส้นทางการค้าเครื่องหอมและอำพัน รุ่งเรืองมากในช่วงระหว่าง พุทธศตวรรษที่ 5-8 และสิ้นสุดราวพุทธศตวรรษที่ 10 เป็นเส้นทางระหว่างอินเดีย อาหรับและโลกตะวันออก ถือว่าเป็นเส้นทางการค้าที่เก่าแก่และมีเครือข่ายเชื่อมระหว่างชุมชนแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน โลกตะวันตกกับโลกตะวันออก เริ่มจากเมืองท่าในทะเลเมดิเตอร์เรเนียน เข้าไปยังลิแวนต์ (Levant) อียิปต์ ผ่านอาระเบียและสิ้นสุดที่อินเดีย สินค้าที่สำคัญเช่นกำยาน และเครื่องเทศบางชนิด ฝ้ายไหม ไม้หายากใน แอฟริกาตะวันออก เสื้อผ้า หนังสัตว์ และทองคำ

2. เส้นทางสายไหม (silk road) มีทั้งที่เป็นเส้นทางการค้าทางบก เป็นเส้นทางที่เชื่อมโลกตะวันตกกับโลกตะวันออก มีความยาวราว 4,000 ไมล์ เป็นการขนส่งโดยคาราวาน ที่เชื่อมระหว่างเอเชียไมเนอร์ กับ จีน โดยเริ่มมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฮั่น (พ.ศ.337-763) จนถึงพุทธศตวรรษที่ 19 (ช่วงปลายของยุคกลาง) มีจุดเริ่มต้นจากเมืองฉางอาน(หรือซีอานปัจจุบัน) เข้าสู่อัฟกานิสถาน เปอร์เซีย ประเทศแถบเอเชียกลาง ยุโรปและสิ้นสุดที่ประเทศแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน สินค้าที่สำคัญในการค้าขายได้แก่ เส้นไหม ฝ้ายไหม เครื่องเทศ ยา สมุนไพร อัญมณี งาช้าง เครื่องถ้วย เป็นต้น ส่วนเส้นทางสายไหมทางทะเล เริ่มจากนครกวางเจา ผ่านช่องแคบมะละกา ไปศรีลังกา อินเดีย และแอฟริกาตะวันออก คาดว่าเริ่มเกิดขึ้นราว พุทธศตวรรษที่ 9 สืบเนื่องมาจากปัญหาของเส้นทางสายไหมทางบกที่เกิดการแย่งชิงผลประโยชน์ของดินแดนต่าง ๆ ที่ต้องการควบคุมเส้นทางสายไหมทางบก

3. เส้นทางการค้าระหว่างวารันเจียนและกรีก หรือเส้นทางของยุค วิกิง (Viking age) อยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 13-17 ในดินแดนแถบยุโรปตอนเหนือและแถบสแกนดิเนเวีย เส้นทางนี้ไม่เชื่อมโลกตะวันตกกับตะวันออก

4. เส้นทางการค้าเครื่องเทศ (Spice Trade Route) มีทั้งทางทะเลและทางบก ทางทะเลเริ่มจากจีนไปยังหมู่เกาะเครื่องเทศในอินโดนีเซีย ไปยังอินเดียและทะเลอาระเบีย ผ่านเข้าทะเลแดงทางหนึ่ง อีกทางหนึ่งผ่านเข้าทางอ่าวเปอร์เซีย ไปยังแถบเมดิเตอร์เรเนียน และอาจผ่านทางบกโดยเส้นทางสายไหม โดยเริ่มตั้งแต่ช่วง พุทธศตวรรษที่ 5 และ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 8-13 การค้าขายระหว่างอินเดียและกรีก-โรมัน ขยายตัวเพิ่มขึ้นเครื่องเทศจากอินเดียกลายเป็นสินค้าเข้าสำคัญของโลกตะวันตก แทนที่ไหมและสินค้าอื่นๆ

ความสัมพันธ์ของเส้นทางการค้าและเครือข่ายการค้าโลกโบราณกับการค้า ของเมืองโบราณอุทอง

เมืองโบราณอุทองถือเป็นเมืองที่สำคัญในวัฒนธรรมทวารวดี และนักวิชาการโดยทั่วไป เห็นว่าน่าจะเป็นเมืองหลวงหรือเมืองศูนย์กลางทางการค้าและศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาของรัฐ ทวารวดี อีกทั้งยังเห็นว่าเป็นเมืองสำคัญของดินแดนสุวรรณภูมิที่กล่าวถึงในเอกสารโบราณต่าง ๆ ซึ่งรุ่งเรืองอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 11-16 ซึ่งเป็นช่วงที่การค้าของโลกโบราณได้เกิดขึ้นมาก่อนหน้านั้นอย่างน้อยราว 800 ปี

การค้าของโลกโบราณจากเส้นทางการค้าที่กล่าวข้างต้นชี้ให้เห็นว่าเส้นทางการค้าสำคัญ 2 เส้นทางคือ (1) เส้นทางการค้าสายไหม และ (2) เส้นทางการค้าเครื่องเทศ ถือเป็นเส้นทางที่มีความสัมพันธ์กับการติดต่อค้าขายของเมืองโบราณอุทอง กับโลกโบราณ มาตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 5 -17 โดยเส้นทางการค้าเครื่องเทศ เริ่มต้นตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 5 และต่อเนื่องเรื่อยมา ส่วนเส้นทางสายไหมทางทะเล น่าจะเริ่มต้นราวพุทธศตวรรษที่ 8-9 ทั้งสองเส้นทางมีเครือข่ายการค้าในมหาสมุทรอินเดียเป็นเครือข่ายหลัก ดังนั้น ในที่นี้จึงเน้นการวิเคราะห์ทั้งสองเส้นทางนี้เป็นสำคัญ เพื่อเชื่อมโยงให้เห็นว่าเมืองโบราณอุทองได้มีบทบาทเข้าร่วมในเครือข่ายการค้าโลกโบราณอย่างไร

แนวทางการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ เพื่อเชื่อมโยงให้เห็นว่าเมืองโบราณอุทองได้มีบทบาทเข้าร่วมในเครือข่ายการค้าโลกโบราณ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการนำเอาหลักฐานทางโบราณคดีที่ค้นพบในบริเวณเมืองโบราณอุทอง มาเป็นตัวตั้งเพื่อวิเคราะห์และสืบสาวต่อไปว่าหลักฐานทางโบราณคดีนั้นๆ มีแหล่งที่มา หรือแหล่งผลิต หรือแหล่งที่ได้รับอิทธิพลจากเมืองใด และน่าจะมาจากเส้นทางการค้าใด ซึ่งได้สรุปไว้แล้วในบทที่ 2 เมื่อได้ทราบถึงเส้นทางการค้าที่มาและหรือแหล่งที่มา ก็จะช่วยให้ทราบได้ว่าเมืองโบราณอุทองมีบทบาทเป็นเมืองท่าที่มีการติดต่อค้าขายกับพ่อค้าวานิชย์จากเส้นทางการค้าดังกล่าวไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม นั้นหมายถึงการเข้าเป็นหนึ่งในเครือข่ายการค้าโลกโบราณของเมืองโบราณอุทอง ทั้งนี้จะแสดงการวิเคราะห์เป็นสองช่วงเวลาคือ ช่วงการติดต่อค้าขายในช่วงพุทธศตวรรษที่ 3-11 และช่วงที่สองเป็นช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-17 ดังต่อไปนี้

ร่องรอยการติดต่อค้าขายของเมืองโบราณอุทองกับโลกโบราณช่วงพุทธศตวรรษที่ 3- 11

เมืองโบราณอุทอง มีทำเลที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ราบภาคกลางอันมีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิตเนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติ พื้นดินที่เกิดจากการทับถมของตะกอนเหมาะต่อการเพาะปลูกพืชผลทางการเกษตร จึงส่งผลให้มีความสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ธัญญาหารเหมาะต่อการตั้งถิ่นฐานของชุมชน และการขยายตัวของชุมชน นอกจากนี้ทำเลที่ตั้งที่อยู่ใกล้กับทะเลโบราณรวมทั้งมีลำน้ำจะระเข้สามพันที่เป็นลำน้ำขนาดใหญ่ไหลผ่านตัวเมืองสามารถเชื่อมต่อจากทะเลเข้าสู่ตัวเมืองได้จึงส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนในด้านการค้าขายกับชุมชนระหว่างภูมิภาคและกับต่างแดน และเจริญรุ่งเรืองขึ้นตามลำดับ

ภาพรวมการค้าและเส้นทางการค้าโลกโบราณช่วงพุทธศตวรรษที่ 3- 11

ภาพรวมการค้าโลกโบราณในช่วงนี้ ราวพุทธศตวรรษที่ 3-4 การค้าของอินเดียเริ่มขยายตัวมากขึ้นและแสวงหาตลาดที่ไกลออกไปมีการติดต่อค้าขายระหว่างอินเดียกับตะวันออกไกล ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 4-5 ในขณะที่การค้าติดต่อค้าขายระหว่างเปอร์เซียกับอินเดียก็ปรากฏชัดเจนขึ้น ในช่วงเดียวกันนี้ ด้านทะเลจีนใต้หรือทะเลใต้ สันนิษฐานว่ามีการติดต่อค้าขายในลักษณะการเดินทางเรือเลียบชายฝั่งน่าจะเกิดขึ้นแล้วราวดังจะเห็นได้จากหลักฐานกลองมโหระทึกของวัฒนธรรมดงเซิน แพร่กระจายอยู่ทั่วไปในดินแดน จีนตอนใต้ พม่า ไทย ลาว คาบสมุทรมลายู รวมถึงดินแดนในหมู่เกาะอินโดนีเซีย ต่อมาราวพุทธศตวรรษที่ 5-9 เป็นช่วงที่อินเดียติดต่อค้าขายกับโรมันอย่างเป็นทางการเป็นลำเป็นสัน รวมทั้งการค้าระหว่างโรมันกับเมืองต่าง ๆ ในแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน การค้าขายในช่วงเวลายุคดังกล่าวขยายตัวครอบคลุมพื้นที่กว้างขวางทั้งดินแดนแถบตะวันตก แถบเมดิเตอร์เรเนียน คาบสมุทรอาร์เบีย ผ่านมหาสมุทรอินเดีย ลงมาเอเชียใต้ เอเชียอาคเนย์และลงสู่ทะเลใต้ ราวพุทธศตวรรษที่ 10 มีการติดต่อกับจีนทางทะเลมากขึ้นโดยเฉพาะดินแดนแถบทะเลใต้ โดยเฉพาะในสมัยราชวงศ์ถัง (พ.ศ.1161-1450) ที่มีการติดต่อค้าขายกับโลกโบราณอย่างมาก เส้นทางการค้าทางทะเลขยายตัวมากขึ้น โดยเฉพาะ การค้าย่านมหาสมุทรอินเดียยุคราวพุทธศตวรรษที่ 10-11 คึกคักมากขึ้นในขณะที่เส้นทางสายไหมทางบกเริ่มมีปัญหาการแก่งแย่งผลประโยชน์และลดบทบาทลงราวพุทธศตวรรษที่ 8-9

อนึ่ง ภาพรวมเกี่ยวกับเส้นทางการค้ากล่าวได้ว่าในช่วงแรก ราวพุทธศตวรรษที่ 3-5 ระหว่างอินเดียกับทางตะวันตกเป็นส่วนมากใช้เส้นทางสายไหมทางบก ส่วนทางทะเลมีการติดต่อกับดินแดนแถบชายฝั่งของทะเล อันดามันและดินแดนแถบสุวรรณภูมิ ราวพุทธศตวรรษที่ 6-9 มีการใช้เส้นทางทะเลสายเครื่องเทศในการติดต่อกับเอเชียอาคเนย์และหมู่เกาะทะเลใต้ จนถึงในราวพุทธศตวรรษที่ 10 จึงมีการติดต่อกับจีนทางทะเลมากขึ้น โดยเฉพาะดินแดนแถบทะเลใต้ โดยใช้ทั้งเส้นทางสายไหมและเส้นทางการค้าเครื่องเทศร่วมกันไป

ภาพที่ 49 เส้นทางการค้าโลกโบราณช่วงพุทธศตวรรษที่ 3-11

การติดต่อค้าขายของเมืองโบราณอู่ทองกับโลกโบราณช่วงพุทธศตวรรษที่ 3- 11

เมืองโบราณอู่ทองมีร่องรอยการการค้าขายกับดินแดนแถบโพ้นทะเล เช่น เวียดนาม จีน อินเดีย ตะวันออกกลาง และยุโรป โดยเฉพาะร่องรอยการติดต่อกับอินเดียตั้งแต่ราวพุทธ-ศตวรรษที่ 3 แล้ว มีการค้นพบลูกปัดหิน (etched bead) ที่เมืองโบราณอู่ทอง ซึ่งสันนิษฐานว่าจะติดต่อผ่านเข้ามาทางชุมชนโบราณใกล้เคียงคือชุมชนบ้านคอนตาเพชร ชาร์ล ไฮแอมถือว่าเป็นบ้านคอนตาเพชรน่าจะเป็นเมืองศูนย์กลางในการควบคุมสินค้าทางทะเลกับเมืองในแผ่นดินช่วงระหว่างพุทธศตวรรษที่ 5-8 ทั้งนี้เพราะมีทำเลที่ตั้งเหมาะสม (Higham, 2010: 137) โดยสันนิษฐานได้จากการพบวัตถุโบราณในช่วงสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่บ้านคอนตาเพชรซึ่งแสดงถึงการติดต่อกับต่างชาติ เช่น ตะเกียงโรมัน ลูกปัดหินฝังสี ลูกปัดหินคาร์เนเลียนรูปสิงโต ภาชนะสำริด และทัพพีสำริดมีค้ำรูปนกยูง

ส่วนหลักฐานสำคัญที่แสดงถึงการติดต่อกับภายนอกที่พบในเมืองโบราณอู่ทอง คือ

1. ตุ่มหูรูปสัตว์สองหัว อายุราว พุทธศตวรรษที่ 1-6 เป็นของวัฒนธรรมชาห์ยูน สันนิษฐานว่านำเข้ามาโดยพ่อค้าที่ค้าขายอยู่ในย่านเอเชียอาเนย์ โดยเส้นทางการค้าเครื่องเทศ ที่เริ่มเกิดขึ้นแล้วราวพุทธศตวรรษที่ 5 ที่มีการค้าขายระหว่างอินเดีย อาหรับและจีน โดยอาจแวะตามเมืองท่าชายฝั่งของเวียดนามในสมัยโบราณ

2. เหรียญกษาปณ์โรมัน อายุราวพุทธศตวรรษที่ 9 มีรูปจักรพรรดิ ซีซาร์ วิกโตรินุส ซึ่งทรงครองราชย์ ในปีพ.ศ. 812-814 ซึ่งอยู่ในช่วงการค้าอินโด-โรมันเป็นเหรียญที่คาดว่าผลิตที่โรงกษาปณ์หลวงที่เมืองโคโลญ สันนิษฐานว่าอาจมาจากพ่อค้าตะวันตกหรือผ่านมาจากพ่อค้าคนกลางอีกทอดหนึ่ง โดยผ่านเส้นทางสายไหม เพราะในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 9 เส้นทางสายไหมทางทะเลเริ่มเข้มข้นขึ้น ประกอบกับการค้ากับชาวโรมันเพิ่มมากขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน

3. ลูกปัดแก้ว ที่มีแถบหลายสีสลับกันสี (striped bead) และลูกปัดแก้วแบบมีตา (eye bead) พบเป็นจำนวนมากที่เมืองโบราณอู่ทอง มีอายุราว พุทธศตวรรษที่ 9-10 ซึ่งเป็นสินค้าของดินแดนแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ซึ่งอาจเป็นโรมัน ซึ่งอาจมาจากพ่อค้าตะวันตกหรือผ่านมาจากพ่อค้าคนกลางชาวอาหรับหรืออินเดียอีกทอดหนึ่ง สันนิษฐานว่าน่าจะมาจากเส้นทางสายไหม เพราะราวพุทธศตวรรษที่ 9 เส้นทางสายไหมทางทะเลเริ่มเข้มข้นขึ้น ประกอบกับการค้ากับชาวโรมันก็เพิ่มมากขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน สอดคล้องกับการพบเหรียญกษาปณ์โรมันที่กล่าวข้างต้น

4. ลูกปัดหินคาร์เนเลียน หินอาเกต หินอาร์บีส เป็นสินค้าของอินเดีย ซึ่งมีแหล่งผลิตในอินเดีย อายุราวพุทธศตวรรษที่ 9-10 มีความน่าเชื่อว่าอาจมาพร้อมกับลูกปัดแก้ว แบบต่าง ๆ ในข้อ 3 เพราะมีการพบในจำนวนมากเช่นเดียวกัน จึงเป็นไปได้ที่จะมาจากพ่อค้าชาวอินเดีย ที่นำมาพร้อมกับสินค้าจากตะวันตก โดยผ่านทางเส้นทางสายไหมทางทะเล ในราวพุทธศตวรรษที่ 9

5. ประติมากรรมดินเผาพระภิกษุ 3 รูป ได้รับอิทธิพลศิลปะอมราวดี มีอายุราวพุทธศตวรรษ 9-10 อาจไม่ใช่ของนำเข้ามาเนื่องจากเป็นประติมากรรมดินเผาซึ่งผลิตขึ้นเอง แต่นำรูปแบบของศิลปะอมราวดีมาประดิษฐ์ ซึ่งมีก็ได้มาจากการติดต่อกับชายกับชาวอินเดียในสมัยก่อนหน้านั้น

6. ตราประทับดินเผา รูปต่าง ๆ เช่น รูปชายสองคนกำลังก้าวเดิน รูปเรือใบ รูปวัวและสัญลักษณ์มงคล อักษรพราหมีสมัยคุปตะ รูปสิงห์ รูปคนถือคทา รูปหม้อปुरुณฆณะ และรูปช้าง เป็นต้น ตราประทับมีไว้เพื่อการแสดงการเป็นเจ้าของสินค้า ในสมัยทวารวดี ชาวอินเดียในสมัยอินโด-โรมัน ได้นำตราประทับของอินเดียมาใช้เป็นสื่อกลางการติดต่อสื่อสารกับชุมชนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และต่อมาในสมัยคุปตะ (พุทธศตวรรษที่ 9-11) ชาวอินเดียก็ได้นำตราประทับของอินเดียมาใช้ในดินแดนแถบในบริเวณเมืองโบราณสมัยทวารวดีหลายแห่ง เช่น เมืองนครปฐมโบราณ เมืองคูบัว จังหวัดราชบุรี เมืองพรหมทิน เมืองชัยจำปา จังหวัดลพบุรี เมืองจันเสน จังหวัดนครสวรรค์ รวมทั้ง เมืองโบราณอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี และในช่วงต่อมาได้มีการผลิตตราประทับขึ้นใช้เองโดยผู้นำชาวท้องถิ่น สันนิษฐานว่า ตราประทับที่พบส่วนใหญ่จะมีอายุราว พุทธศตวรรษที่ 9-11 ซึ่งเป็นช่วงที่เจริญรุ่งเรืองต่อมาหลังยุคอินโด-โรมัน ซึ่งพ่อค้าอินเดียอาจนำเข้ามาทางเส้นการค้าสายไหมทางทะเลหรือเส้นทางการค้าเครื่องเทศ

โดยสรุป อาจกล่าวได้ว่าการติดต่อกับชายกับโลกโบราณของเมืองโบราณอู่ทองในช่วงพุทธศตวรรษที่ 3-11 เริ่มมีการติดต่อกับดินแดนภายนอกราวพุทธศตวรรษที่ 3 โดยอาจผ่านเข้ามาทางบ้านคอนตาเพชรซึ่งเจริญรุ่งเรืองมาก่อนหน้านั้น ต่อมาเมืองโบราณอู่ทองเริ่มขยายตัวอย่างรวดเร็วจนเริ่มมีบทบาทในฐานะศูนย์กลางทางการค้าและเมืองท่าร่วมสมัยกับเมืองออกแก้ว ของประเทศเวียดนาม ในสมัย อินโด-โรมัน (ราวพุทธศตวรรษที่ 5-9) โดยวิเคราะห์จากหลักฐานทางโบราณคดีที่พบ เช่น คู่หูรูปสัตว์สองหัวซึ่งเป็นเครื่องประดับในวัฒนธรรม ซาฮูยน์ (Sa Huynh) ตอนกลางของเวียดนาม ซึ่งเจริญราวพุทธศตวรรษที่ 1-6 ลูกปัดที่พบมากมายทั้งลูกปัดหินที่ทำจากหินสีต่าง ๆ เช่น หินคาร์เนเลียนและหินอเกต ซึ่งส่วนมากเป็นสินค้านำเข้าจากอินเดียซึ่งเป็นแหล่งผลิตลูกปัดหินต่าง ๆ นอกจากนั้นยังพบลูกปัดแก้ว ทั้งสีเขียวและหลายสี ลูกปัดแบบมิตา ซึ่งมีอายุ ราวพุทธศตวรรษที่ 9-10 เหรียญกษาปณ์ เหรียญโรมันสมัยจักรพรรดิ วิคโตรินุส ซึ่งน่าจะมียุอายุราวพุทธศตวรรษที่ 9 เป็นต้น รวมทั้งพบตราประทับดินเผาพระภิกษุ 3 รูป สันนิษฐานว่าอายุราวพุทธศตวรรษที่ 9-10 สมัยศิลปะอมราวดี รวมทั้งตราประทับดินเผาที่มีรูปบุคคลคู่ ซึ่งน่าจะมียุอายุราว พุทธศตวรรษที่ 9-10 เช่นเดียวกัน โดยการค้าขายที่ส่วนใหญ่สันนิษฐานว่ามาตามเส้นทางการค้าเครื่องเทศซึ่งเริ่มตั้งแต่วราวพุทธศตวรรษที่ 5 และเส้นทางสายไหมทางทะเลที่เริ่มคึกคักในราวพุทธศตวรรษที่ 9 โดยอาจมาจากแหล่งผลิตโดยตรงหรือผ่านพ่อค้าคนกลาง

ร่องรอยการติดต่อค้าขายของเมืองโบราณอุทงกับโลกโบราณพุทธศตวรรษที่ 12-17

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-16 เป็นช่วงที่เมืองโบราณอุทงมีการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ การค้า และการปกครองถึงขีดสุด และลดบทบาทลงในราวพุทธศตวรรษที่ 17 ทั้งนี้มีหลักฐานทางโบราณคดีจำนวนมากบ่งบอกถึงการเป็นเมืองที่สำคัญของรัฐทวารวดีและการเป็นเมืองศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาในสมัยทวารวดี โดยเฉพาะ ในด้านการค้าขายติดต่อกับต่างแดน เมืองโบราณอุทงถือว่าเป็นเมืองท่าที่สำคัญในดินแดนเอเชียอาคเนย์และเป็นจุดแวะพักจอดเรือตลอดจนการค้าขายโลกโบราณอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดของบทบาททางการค้ากับโลกโบราณ ดังนี้

ภาพรวมการค้าและเส้นทางการค้าโลกโบราณช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-17

ในช่วงสมัยนี้ การค้าขายทางทะเลของโลกโบราณยังขยายตัวมากยิ่งขึ้น ราวพุทธศตวรรษที่ 12-15 สมัยราชวงศ์ถัง จีน มีการติดต่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าจากเปอร์เซีย อัฟริกาตะวันออก และอินเดีย เช่น หินสี หอยมุก ปะการัง ไม้เนื้อหอม เป็นต้น ในขณะที่จีนจะส่งสินค้าประเภท กระดาษ หมึก ผ้าไหม เป็นต้น การค้าแบบ “หนานไห่” (Nanhai Trade) ของจีน ที่เกิดขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 13 ซึ่งเป็นการค้าระหว่างจีนกับอาณาจักรในทะเลจีนใต้เมื่อจีนต้องการค้าขายโดยตรงกับอินเดีย อาหรับและโรมัน โดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง ได้ขยายการค้า มากขึ้นจนกระทั่งช่วงปลายราชวงศ์ถัง ราวพุทธศตวรรษที่ 14-15 จีนได้พัฒนาสินค้าเซรามิกเพื่อขยายการค้าขายกับโลกโบราณมากขึ้น ขณะเดียวกันการค้าทางทะเลระหว่างจีนกับอินเดียเข้มข้นมากขึ้น มีการค้าขายโดยตรงระหว่างจีนกับดินแดนแถบตะวันตกและอินเดีย ซึ่งแต่เดิมตกอยู่ในมือของพ่อค้าคนกลางที่เป็นชาวอินเดียและอาหรับเป็นส่วนใหญ่ การค้าทางทะเลในช่วงนี้ขยายรวมไปถึงทะเลจีนใต้ โดยเฉพาะดินแดนหมู่เกาะอินโดนีเซีย กลายเป็นแหล่งชุมนุม ติดต่อค้าขายและเปลี่ยนของบรรดาพ่อค้าทั้งชาวอินเดีย อาหรับมลายูและชาวจีน เครื่องขายการค้าที่สำคัญในช่วงนี้มีทั้งเครื่องขายการค้าในมหาสมุทรอินเดีย และเครื่องขายการค้าในทะเลจีนใต้ การขนส่งสินค้าโดยเรือขนาดใหญ่มีมากขึ้น โดยเฉพาะสินค้าจากจีนที่สำคัญคือเครื่องปั้นดินเผา ที่แพร่กระจายไปทั่วภูมิภาคของโลกโบราณ เช่น พบเซรามิกจีนที่ บาลิตุง ในสมัยราชวงศ์ถัง (ราวพุทธศตวรรษที่ 15) ถือว่าเป็นช่วงที่การขยายตัวทางการค้าทางมหาสมุทรอินเดียได้พัฒนาเต็มที่ เพราะสามารถเชื่อมโยงติดต่อกับจีนที่อยู่ทางตะวันออกไกล

ภาพรวมของเส้นทางการค้า ในช่วงนี้เป็นเส้นทางการค้าทางทะเล ทั้งเส้นทางการค้าเรือธงเทศและเส้นทางการค้าสายไหม เส้นทางการค้าจากอินเดียไปจีนเปลี่ยนจากเส้นทางผ่านช่องแคบซุนดา ไปที่ช่องแคบมะละกา โดยการรวมตัวของรัฐในหมู่เกาะสุมาตรา ซึ่งรัฐศรีวิชัยเป็นรัฐที่มีอำนาจและคุมช่องแคบมะละกาในราวพุทธศตวรรษที่ 13-15

ภาพที่ 51 เส้นทางการค้าโลกโบราณช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-17

การติดต่อค้าขายของเมืองโบราณอุทงกับโลกโบราณช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-17

การติดต่อค้าขายกับต่างแดนของเมืองโบราณอุทง ได้ปรับเปลี่ยนและขยายตัวไปตามทิศทางการค้าของโลกโบราณที่มีการขยายตัวในเส้นทางทางทะเล โดยเฉพาะเส้นทางสายไหมทางทะเล และเส้นทางการค้าเครื่องเทศ โดยอาศัยเครือข่ายการค้าในมหาสมุทรอินเดียและทะเลจีนใต้ การติดต่อและการขยายตัวดังกล่าวมีหลักฐานทางโบราณคดีที่ชี้ให้เห็นการติดต่อค้าขายกับโลกโบราณของเมืองโบราณอุทง ดังต่อไปนี้

1. ประติมากรรมเนื่องในพระพุทธศาสนา ที่พบในเมืองโบราณอุทงมีหลายชิ้นแต่ที่จะนำมาวิเคราะห์ มี ดังนี้

1.1 พระพุทธรูปบนแผ่นหินสลักนูนสูง ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย อายุราวพุทธศตวรรษที่ 12 สมัยคุปตะ

1.2 ธรรมจักรศิลาพร้อมแท่นศิลาและเสาศิลารองรับ ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย อายุราวพุทธศตวรรษที่ 12-13 สมัยคุปตะ

1.3 พระพิมพ์ดินเผาปางสมาธิ ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย อายุราวพุทธศตวรรษที่ 13-14 สมัยปาละ

1.4 พระพิมพ์ดินเผาปางสมาธิประทับนั่งบนดอกบัว ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย อายุราวพุทธศตวรรษที่ 13-14 สมัยปาละ

1.5 พระพุทธรูปสำริดประทับยืนปางประทานธรรม ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย อายุราวพุทธศตวรรษที่ 13-14 สมัยปาละ

1.6 พระโพธิสัตว์ปัทมปาลีสำริด ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย อายุราวพุทธศตวรรษที่ 13-14 สมัยปาละ

ประติมากรรมเหล่านี้ สันนิษฐานว่าอาจผลิตขึ้นเองภายในชุมชนแต่ได้รับอิทธิพลมาจากอินเดียโดยผ่านทางเส้นทางการค้าขาย เป็นหลักฐานที่การแสดงถึงการติดต่อค้าขายอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งไม่สามารถกำหนดเส้นทางการค้าได้

2. ประติมากรรมเนื่องในศาสนาพราหมณ์ ที่พบในเมืองโบราณอุทงมีหลายชิ้นแต่ที่จะนำมาวิเคราะห์ มี ดังนี้

2.1 เอกมุขลึงค์ ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย อายุราวพุทธศตวรรษที่ 12-13 สมัยคุปตะ

2.2 ภาพสลักนูนสูงรูปพระวิษณุ 4 กร ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย อายุราวพุทธศตวรรษที่ 13-14 สมัยปาละ

ประติมากรรมเหล่านี้ สันนิษฐานว่าอาจผลิตขึ้นเองภายในชุมชนแต่ได้รับอิทธิพลมาจากอินเดียโดยผ่านทางเส้นทางการค้าขาย เป็นหลักฐานที่การแสดงถึงการติดต่อค้าขายอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งไม่สามารถกำหนดเส้นทางการค้าได้เช่นเดียวกับกลุ่มที่ 1

เป็นที่น่าสังเกตว่าเมืองโบราณอู่ทองและเมืองต่าง ๆ ในเอเชียอาคเนย์ได้รับอิทธิพลทางศาสนาจากอินเดียมากกว่าที่อื่น ๆ ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะอินเดียมีการติดต่อค้าขายกับดินแดนแถบเอเชียอาคเนย์มายาวนานและเป็นประเทศใกล้เคียงกว่าประเทศอื่น

3. ประติมากรรมดินเผารูปศิระษะบุคคลต่างชาติ ซึ่งสันนิษฐานว่าอาจเป็นชาวเปอร์เซียหรือชาวซีเรีย ประติมากรรมดังกล่าวข้างป็นขึ้นโดยถ่ายทอดจากสิ่งที่พบเห็นในช่วงเวลานั้น ๆ เป็นชิ้นงานศิลปะ ดังนั้นจึงสันนิษฐานได้ว่าในช่วงเวลาดังกล่าว ราวพุทธศตวรรษ 11-16 น่าจะมีชาวต่างชาติเข้ามาติดต่อค้าขายกับเมืองโบราณอู่ทองแล้ว

4. แท่งดินเผาขนาดเล็กรูปชลัษมี ซึ่งน่าจะใช้เป็นฝาปิดภาชนะ เป็นประติมากรรมอีกชนิดหนึ่งที่รับอิทธิพลจากอินเดีย เนื่องจากรูปชลัษมีเป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ โชคลาภ และถือเป็นแหล่งกำเนิดของสรรพสิ่ง เป็นเครื่องรางที่พ่อค้าชาวอินเดีย นำติดตัวเข้ามาในการค้าขายต่างแดน ด้วยความเชื่อว่าจะกำจัดอุปสรรคและนำมาซึ่งความร่ำรวย สันนิษฐานว่าอาจผลิตขึ้นเองภายในชุมชนแต่ได้รับอิทธิพลมาจากอินเดียโดยผ่านทางเส้นทางการค้าขาย เป็นหลักฐานที่การแสดงถึงการติดต่อค้าขายเช่นเดียวกัน

5. เครื่องถ้วยจีน สมัยราชวงศ์ถัง อายุราวพุทธศตวรรษที่ 12-15 พบเป็นเศษเครื่องเคลือบ(ไห) สีเขียวมะกอก แม้ว่าจะพบไม่มากแต่แสดงให้เห็นว่าเมืองโบราณอู่ทองมีการติดต่อค้าขายกับโลกโบราณซึ่งอาจผ่านเข้ามาทางพ่อค้าคนกลางมากกว่าที่ค้าขายกับจีนโดยตรงเพราะพบเศษเครื่องถ้วยจีนจำนวนน้อย ซึ่งต่างกับแหล่งโบราณคดีที่เป็นเมืองท่าร่วมสมัยหรือสมัยหลังกว่าเล็กน้อย เช่นที่ เมืองศรีมโหสถ และเมืองท่าตามชายทะเลด้านใต้ เช่น เมืองท่าทุ่งฉีก เมืองท่าที่แหลมโพธิ์ เป็นต้นที่พบเครื่องถ้วยในปริมาณที่มาก แต่อย่างไรก็ตามหากสันนิษฐานตามหลักฐานแล้วก็กล่าวได้ว่าเมืองโบราณอู่ทองมีการติดต่อค้าขายกับโลกโบราณในช่วงสมัยนั้น โดยน่าจะใช้เส้นทางการค้าสายใหม่ทางทะเลหรือเส้นทางการค้าเครื่องเทศก็เป็นได้

6. เครื่องถ้วยเปอร์เซีย อายุราวพุทธศตวรรษที่ 14-15 พบเป็นเศษเครื่องถ้วยเปอร์เซียตกแต่งอยู่ในปูนปั้นประดับศาสนสถาน น่าจะเป็นชิ้นส่วนเครื่องถ้วยเปอร์เซียเพียงชิ้นเดียวที่พบ สันนิษฐานว่าน่าจะมาจากการติดต่อค้าขายผ่านพ่อค้าคนกลางที่ค้าขายอยู่ในช่วงเวลาดังกล่าว ตามเส้นทางการค้าสายใหม่ทางทะเลหรือเส้นทางการค้าเครื่องเทศ

7. จารึกบนเหรียญเงินสมัยทวารวดี ที่มีจารึกเป็นอักษร ปัลลวะ ว่า “ศุริทวารวดี” และ “ศุวรปุณยะ” เป็นภาษาสันสกฤต อีกด้านหนึ่งเป็นรูปแม่โคกับลูก อายุราวพุทธศตวรรษที่ 12 สันนิษฐานว่า

ได้รับอิทธิพลทางด้านตัวอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤต และคติความเชื่อการสลักรูปว่า ซึ่งเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาพราหมณ์ จากอินเดีย โดยผ่านการค้าขาย

8. จารึกแผ่นทองแดงที่เมืองโบราณอุ้มทอง ที่กล่าวถึงพระนามของพระเจ้าหรรษวรมัน จารึกด้วยตัวอักษรหลังปัลลวะ ภาษาสันสกฤต สามารถยืนยันได้ว่าเมืองโบราณอุ้มทองรับวิธีการเขียนอักษรของอินเดียมาปรับปรุงเป็นของตนเอง ทำให้แปลเปลี่ยนไปจาก อักษรปัลลวะ นักภาษาศาสตร์ต้องกำหนดให้เรียกว่า "อักษรหลังปัลลวะ" และน่าจะมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 13-14 สันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลทางด้านอักษร และภาษาจากอินเดีย โดยผ่านการค้าขาย

โดยสรุป กล่าวได้ว่าการค้ากับโลกโบราณของเมืองโบราณอุ้มทอง ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 11-17 นั้น ช่วงต้นราวพุทธศตวรรษที่ 11-13 นั้นส่วนใหญ่เป็นการติดต่อกับพ่อค้าต่างแดนที่เดินทางมาจากอินเดียและตะวันตก ซึ่งจะเดินทางต่อไปยังดินแดนตะวันออกคือจีน โดยใช้เส้นทางการค้าเครื่องเทศ และเส้นทางการค้าสายไหม วิเคราะห์ได้จากหลักฐานที่พบส่วนใหญ่จึงเป็นหลักฐานด้านประติมากรรมเนื่องในศาสนา ต่อมาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 13-16 จึงเริ่มมีการติดต่อกับชาติอื่นเพิ่มมากขึ้น นอกเหนือจากอินเดีย เช่น พ่อค้าชาวเปอร์เซีย หรือพ่อค้าชาวจีน หรืออาจผ่านพ่อค้าคนกลาง โดยวิเคราะห์จากหลักฐานที่พบเช่นเครื่องถ้วยจีนและเครื่องถ้วยเปอร์เซีย ซึ่งแม้จะมีจำนวนน้อยแต่เมื่อประกอบกับสภาวะการค้าของโลกโบราณในช่วงนี้ เป็นช่วงเวลาที่จีนขยายการค้ากับดินแดนต่าง ๆ มากขึ้น พร้อมกับการค้าเครื่องเทศที่ขยายตัวเช่นกัน ทำให้สันนิษฐานได้ว่าได้มีการติดต่อกับชนชาติอื่น เพิ่มขึ้นการค้าขายของเมืองโบราณอุ้มทองกับโลกโบราณก็น่าที่จะขยายตัวตามการขยายตัวของการค้าโลกโบราณในภาพรวม

สรุปและสังเคราะห์ผลจากการวิเคราะห์

ผลจากการวิเคราะห์ ถึงความสำคัญและความสัมพันธ์ของโบราณวัตถุต่าง ๆ ที่พบในเมืองโบราณอุ้มทองซึ่งเป็นหลักฐานทางโบราณคดีกับความสัมพันธ์ของเส้นทางการค้าและเครือข่ายการค้าของโลกโบราณ ดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นบทบาทของเมืองโบราณอุ้มทองในฐานะเมืองท่าที่สำคัญของวัฒนธรรมทวารวดีในการติดต่อกับชายในโลกโบราณระหว่างตะวันตกกับตะวันออกอย่างน้อยที่สุด ตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 3 เป็นต้นมา และเจริญรุ่งเรืองมากขึ้นตามภาวะการค้าของโลกโบราณ โดยเฉพาะช่วงพุทธศตวรรษที่ 8-9 ที่ยังอยู่ในยุคการค้าอินโด-โรมันช่วงปลาย โดยพบวัตถุโบราณที่แสดงถึงการติดต่อกับชายในปริมาณที่มาก ต่อเนื่องมาจนถึง ช่วงพุทธศตวรรษที่ 10-12 พบวัตถุโบราณเนื่องในศาสนามากกว่าวัตถุโบราณประเภทสินค้า ซึ่งแสดงถึงอิทธิพลทางพุทธศาสนาที่เข้ามามากขึ้น ตั้งแต่ช่วงก่อนหน้านั้นแล้ว แสดงถึงความสำคัญของเมืองโบราณอุ้มทองอีกบทบาทหนึ่งคือเมืองศูนย์กลาง

ทางพระพุทธศาสนา เป็นที่น่าสังเกตว่า อิทธิพลทางศาสนาส่วนใหญ่ เมืองโบราณอุทองได้รับมาจากอินเดีย ทั้งนี้เนื่องจากการติดต่อมาช้านาน และเป็นชาติแรกที่เข้ามาติดต่อกับชายในดินแดนเอเชียอาคเนย์ ต่อจากนั้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 13-16 เมืองโบราณอุทองยังคงมีบทบาทในฐานะเมืองท่าที่สำคัญต่อมา โดยปรับตัวติดต่อกับชายตามกระแสการค้าโลกที่เริ่มมีการติดต่อกับชายกับจีนมากยิ่งขึ้น โบราณวัตถุที่พบในช่วงนี้จึงเป็นเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถังแม้จะพบในปริมาณน้อยก็ตาม ส่วนการติดต่อกับชายกับชาวเปอร์เซียพบวัตถุที่เป็นเศษเครื่องถ้วยเปอร์เซีย ซึ่งแสดงถึงเส้นทางการค้าชายที่เชื่อมโยงกับดินแดนดังกล่าวโดยตรงหรือทางอ้อม

ผลจากการวิเคราะห์ดังกล่าวนำมาสู่การสังเคราะห์และสรุปได้ว่าเมืองโบราณอุทองถือเป็นเมืองท่าที่สำคัญเมืองหนึ่งในเครือข่ายการค้าโลกโบราณที่เริ่มขึ้นตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 3 และพัฒนาจนเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุดราวพุทธศตวรรษที่ 11-16 โดยมีบทบาทในฐานะเมืองท่าสำคัญของรัฐทวารวดีในเครือข่ายการค้าโลกโบราณ

ปัจจัยสนับสนุนให้เมืองโบราณอุทองเป็นหนึ่งในเครือข่ายการค้าโลกโบราณ

เมืองโบราณอุทองในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12 -16 ได้พัฒนาชุมชนและรุ่งเรืองถึงขีดสุด กลายเป็นศูนย์กลางทางการค้าในดินแดนวัฒนธรรมทวารวดี โดยพัฒนามาจากการเป็นศูนย์กลางทางการค้าระหว่างดินแดนในวัฒนธรรมทวารวดี เป็นแหล่งรวมบรรดาสินค้าพื้นเมือง ทั้งสินค้าการเกษตรและของป่า จากดินแดนที่อยู่ลึกเข้าไปด้านใน และสินค้าทางทะเล เนื่องจากอยู่ไม่ไกลจากทะเลโบราณ ทั้งนี้เนื่องจากทำเลที่ตั้งของเมืองโบราณอุทองซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณที่ติดต่อกับชุมชนในวัฒนธรรมเดียวกันได้รอบด้าน เช่นเมืองโบราณ จันเสน ทางด้านเหนือ ซึ่งพบหลักฐานทางประติมากรรม เช่น ตุ๊กตาดินเผาที่มีลักษณะเดียวกันกับที่พบที่เมืองโบราณอุทอง เมืองโบราณนครปฐมและเมืองโบราณคูบัว ทางด้านทิศใต้ และ ทิศตะวันออกติดต่อกับชุมชนตามลำน้ำไปถึง ชัยนาท และเมืองโบราณแถบลุ่มน้ำลพบุรี- ป่าสัก ส่วนด้านตะวันตกติดต่อกับบ้านคอนตาเพชรและอาจติดต่อกับข้ามเทือกเขาตะนาวศรีไปยังเมืองพมามอญได้ อีกด้วย

กล่าวได้ว่าความสำคัญของเมืองอุทองจากบทบาทของศูนย์กลางการค้าชายระหว่างชุมชนในวัฒนธรรมทวารวดี เป็นพื้นฐานสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการความชำนาญ ในการค้าขาย การรวมสินค้าต่าง ๆ จากแหล่งสินค้าของชุมชนภายในภูมิภาค การจัดการระบบการจัดเก็บสินค้า การขนส่ง การขนถ่ายสินค้า และการใช้ระบบเงินตราในการแลกเปลี่ยน ดังที่พบหลักฐานเป็นเงินกษาปณ์ไม่มีจารึกเป็นเหรียญกษาปณ์ที่ทำด้วยเงินผสมทองแดงมีตรารูปสังข์ นอกจากนี้ยังพบเหรียญเงินที่มีตรารูปพระอาทิตย์ ศรีวิไล สะ ศรีวิไล และรูปสังข์ กระจายอยู่ทั่วไปในดินแดนร่วมวัฒนธรรมทวารวดี (ผาสุข

อินทราวุธ, 2542: 210) และมีการใช้ระบบตราประทับ จากหลักฐานทางโบราณคดีที่พบตราประทับจำนวนมากในเมืองอุทอง เป็นการแสดงให้เห็นชัดเจนว่ามีการติดต่อค้าขายทั้งระหว่างภูมิภาคและกับต่างชาติอย่างมาก และเป็นระบบซึ่งถือว่ามี การพัฒนาระบบการค้าภายในของเมืองโบราณอุทอง เพื่อพัฒนาไปเป็นการค้าขายกับต่างชาติ ซึ่งได้เข้ามาติดต่อกับค้าขายกับดินแดนในชุมชนใกล้เคียงก่อนหน้านั้นแล้ว การค้าขายกับชุมชนต่างแดน โพนทะเลของเมืองโบราณอุทอง เจริญรุ่งเรืองขึ้นตามลำดับทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ หลายประการ กล่าวคือ

1. สภาพภูมิศาสตร์ที่เป็นพื้นที่ซึ่งตั้งอยู่เกือบช่วงกึ่งกลางของการเดินเรือระหว่างอินเดียกับจีน และมีเส้นทางข้ามคาบสมุทรจากฝั่งทะเลอันดามัน เข้ามาทางช่องเขาตะนาวศรี ต่อเนื่องมายังอุทอง ก่อนที่จะส่งสินค้าต่อไปยังเมืองท่าชายฝั่งทะเลจีนใต้ในอ่าวไทย เช่น เวียดนาม จีน ลดระยะเวลาการเดินทาง ไม่ต้องอ้อมแหลมมลายูที่มีโจรสลัดชุกชุม

2. มีลำน้ำจะเข้สามพันเป็นลำน้ำสายใหญ่ ที่สามารถออกสู่ทะเลโบราณได้ ทำให้เมืองโบราณอุทองกลายเป็นเมืองท่าที่เรือเดินทะเลสมัยนั้นเข้ามาถึงอุทองได้

3. มีทำเลที่ตั้งใกล้กับทะเลโบราณซึ่งอยู่ลึกเข้าไปทางอ่าวไทย จึงเหมาะสมต่อการเป็นเมืองท่าศูนย์กลางทางทะเลในการติดต่อกับชุมชนทางตะวันออกและทางปากแม่น้ำโขง รวมทั้งตามชายฝั่งทะเลเวียดนาม และเมืองท่าทางตอนใต้ของประเทศจีนแถบมณฑลกวางสี กวางตุ้ง เป็นต้น

4. มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติของชุมชนด้านการเกษตร และมีพื้นที่ชายฝั่งทะเลที่เหมาะสมต่อนักเดินเรือที่จะเข้ามาแวะเปลี่ยนถ่ายสินค้าและจัดเตรียมเสบียงอาหารเพื่อการเดินทางต่อไปยังดินแดนอื่น

5. จากสภาพภูมิอากาศที่เอื้อต่อการเดินเรือทะเลในสมัยโบราณ คือมีลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ช่วยในการเดินเรือเข้า ออกบริเวณอ่าวไทยได้เป็นอย่างดี

6. มีความปลอดภัยต่อนักเดินเรือในการที่จะเข้ามาแวะพักเรือและแลกเปลี่ยนสินค้าทั้งนี้เนื่องมาจากระบบการปกครองของรัฐทวารวดี เป็นระบบกษัตริย์ที่ใช้ระบบธรรมวิชัย จึงสันนิษฐานว่าการปกครองรัฐทวารวดีจะมีความสงบเรียบร้อยและประชาชนมีความสุข

7. มีระบบเงินตราใช้ภายในเมืองโบราณอุทองและเมืองโบราณร่วมสมัย ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญในระบบการค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้า การคิดคำนวณค่าสินค้าและแลกเปลี่ยนกับเงินตราต่างชาติ และมีมาตรฐานราคาที่ชัดเจน อนึ่งการสร้างระบบเงินตราในรัฐนั้นเพื่อการควบคุมการค้าขายกับต่างชาติ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในสมัยนั้นมีการติดต่อกับค้าขายกับต่างชาติเกิดขึ้นนานแล้วจนพัฒนาการระบบเงินตราขึ้นมาควบคุมการค้าขาย

8. มีระบบการใช้ตราประทับ แสดงให้เห็นปริมาณและความนิยมในการติดต่อกับค้าขายของทั้งพ่อค้าภายในภูมิภาคและต่างภูมิภาค

ปัจจัยดังกล่าวข้างต้นล้วนแต่เป็นปัจจัยภายในของเมืองโบราณอุทงทั้งสิ้น ที่ถือว่าเป็นจุดแข็ง และข้อได้เปรียบของการเป็นเมืองท่าที่สำคัญในดินแดนแถบเอเชียอาคเนย์ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 11-16 เมื่อเปรียบเทียบกับเมืองท่าอื่น ในสมัยเดียวกัน

แต่ในระบบการค้าโลกโบราณนั้น เป็นการค้าที่มีขอบข่ายกว้างขวาง และมีปัจจัยต่าง ๆ มากขึ้น โดยเฉพาะปัจจัยภายนอก กล่าวคือ

1) ปัจจัยทางการปกครอง ดังจะเห็นได้ว่าการค้ายุคอินโด-โรมันที่รุ่งเรืองมากในช่วงพุทธศตวรรษที่ 5- 9 นั้นก็สืบเนื่องมาจากชาวโรมันที่เบื่อนำยต่อการสู้รบตั้งแต่สมัยพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช ราวพุทธศตวรรษที่ 3 มีการต่อสู้แย่งชิงอำนาจ หลังจากพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ มหาราช สิ้นพระชนม์ มาจนถึง พ.ศ. 443 ก็ถูกจักรวรรดิโรมันกลืน ชาวเมืองจึงต้องการแสวงหาความสุขประกอบกับการสร้างสมความมั่งคั่งของประเทศมาก่อนหน้านั้น หรือกรณีการใช้ระบบการค้าการค้าแบบหนานไห่ (Nanhai Trade) ของจีนที่สะท้อนถึงกุลโอบายในการปกครองและการค้าขายของจักรพรรดิฉิน หรือการเปลี่ยนเส้นทางสายไหมทางบกมาเป็นทางทะเลราวพุทธศตวรรษที่ 9 ก็มีสาเหตุมาจากการปกครองและการแย่งชิงผลประโยชน์

2. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เห็นได้ชัดเจนว่าระบบการค้าโลกโบราณเกิดขึ้นเมื่อพระเจ้าจักรพรรดิถังหวงรวบรวมอำนาจได้กว้างขวางมากขึ้น จึงมีอำนาจและทรัพยากรมากพอที่จะขยายการค้าไปสู่ดินแดนอื่นมากขึ้น

3. ปัจจัยทางด้านสังคม เช่นการแสดงฐานะชนชั้น ด้วยสินค้าชั้นดีของชาวโรมันหรือ ชาวไอยคุปต์ รสนิยม และคติความเชื่อของชุมชนนั้น เช่น การนำกำยานไปใช้ในทางพิธีกรรม หรือการค้าเครื่องเทศที่นำไปใช้ในกิจกรรมหลายด้าน การนิยมหินสีที่ต่างยุคต่างสมัย การนิยมเสื้อผ้าแพรไหม คุณภาพดีของโรมันและยุโรป ความนิยมทองคำของอินเดียหรือความต้องการสินค้าฟุ่มเฟือยจากตะวันตก ของพระจักรพรรดิฉิน เป็นต้น ซึ่งจะสะท้อนความต้องการ(demand) ชนิดของสินค้าของผู้บริโภคหรือผู้ใช้

4. ปัจจัยทางด้านเทคโนโลยีในการสร้างพาหนะที่ใช้ขนสินค้าทางไกล จะเห็นได้ว่าในช่วงเริ่มแรกของการค้าทางทะเลนิยมเดินทางเลียบชายฝั่งระหว่างดินแดนต่อดินแดน ต่อมาเมื่อมีการคิดค้น การสร้างเรือบรรทุกขนาดใหญ่ได้ การค้าขายก็เริ่มมีมากขึ้นและอาจเปลี่ยนสถานที่แวะพักเรือ เช่นกรณีของความนิยมเล่นเรือไปยังแหลมมลายูในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 14-17 ซึ่งเกิดจากปัจจัยทางด้านเทคโนโลยีและปัจจัยด้านอื่น ๆ นอกจากนั้นยังมีเรื่องของอารยธรรมมรสุมในการเดินเรือระยะไกล ที่ได้รับการพัฒนาขึ้น

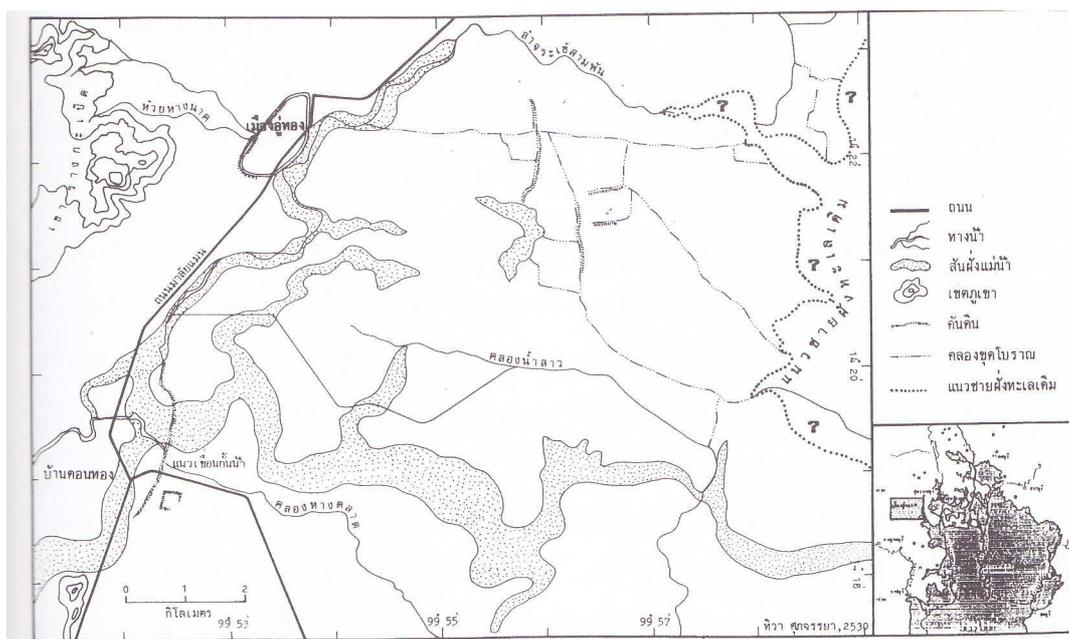
ปัจจัยภายนอกเหล่านี้เองที่อยู่นอกเหนือการควบคุม และอาจเป็นสาเหตุสำคัญให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเส้นทางการค้าอันนำไปสู่การเสื่อมลงของเมืองโบราณอุทอง ซึ่งจะได้นำเสนอสาเหตุของการเสื่อมลงของเมืองโบราณอุทองในส่วนสุดท้ายบทนี้

การสิ้นสุดบทบาททางการค้าของเมืองโบราณอุทองกับเครือข่ายการค้าโลกโบราณ

ญิง บัวเซอร์ลีย์ ผู้เชี่ยวชาญด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์ศิลปะในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ให้ความเห็นว่าเมืองอุทอง มีความสำคัญมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ จนถึงราวพุทธศตวรรษที่ 17 -18 และหลังจากนั้นเมืองอุทองก็เสื่อมความสำคัญลง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากภัยธรรมชาติหรือเหตุอื่นซึ่งมิได้ทิ้งร่องรอยใดๆไว้ โดยเด็ดขาดยังคงมีการอยู่อาศัยเรื่อยมา (ญิง บัวเซอร์ลีย์, 2508: 32) ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ H.G. Quaritch Wales ที่กล่าวว่าอุทองไม่ได้ถูกทิ้งร้างในต้นพุทธศตวรรษที่ 17 หรือ พุทธศตวรรษที่ 18 โดยการวิเคราะห์จากหลักฐานเซรามิก จากหนังสือ H.G. Quaritch Wales. “Dvaravati, The Earliest Kingdom of Siam” หน้า 114 และเป็นไปในทิศทางเดียวกับการศึกษาของ สุภมาส ดวงสกุล ได้ศึกษาเรื่อง “สภาพแวดล้อมโบราณที่ คอกช้างดิน เมืองโบราณอุทอง” โดยสรุปไว้ว่า มีหลักฐานการศึกษาทางชั้นดิน ในบริเวณดังกล่าวพบว่าเมืองโบราณอุทองเคยแห้งแล้งและขาดแคลนน้ำ โดยวิเคราะห์จากหลักฐานที่ชาวอุทองโบราณสร้างขึ้นระหว่างภูเขาตาแก้วกับภูเขาพุทอง และสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ที่คอกช้างดินเพื่อกักเก็บน้ำในช่วงฤดูแล้ง รวมทั้งการสร้างถนนที่าวอุทองเพื่อควบคุมให้ลำน้ำจะระเหยสามพัน ไหลเข้ามายังเมืองโบราณอุทอง และจากสภาพชั้นดินยืนยันว่าในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-14 เมืองโบราณอุทองมีผู้คนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นราว 200 ปีก่อนที่จะละทิ้งไป แต่ไม่ได้กล่าวถึงสาเหตุที่เมืองโบราณอุทองทิ้งร้าง (Supamas Doungsakun, 2005: 115)

ความเห็นของนักวิชาการอีกส่วนหนึ่งที่สันนิษฐานว่า อาจสืบเนื่องมาจากการแผ่อำนาจของอาณาจักรขอมเข้ามาทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 16 ทำให้อาณาจักรทวารวดีต้องหมดอำนาจลง หรือตามนัยของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ที่ทรงดำริว่าอาจเนื่องมาจากการเข้ามาบูรณของพม่า สมัยพระเจ้าอนรรุทมหาราช (หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, 2549: 26) และมานิต วัลลิโกดมที่สันนิษฐานว่าเมืองอุทองร้างไปก่อน พ.ศ.1700 โดยพิจารณาจากโบราณวัตถุและสภาพภูมิศาสตร์ ด้วยเห็นว่าแม่น้ำท่าจีนเปลี่ยนเส้นทาง จึงทำให้แม่น้ำจะระเหยสามพันต้นเงิน คล้ายกับแนวคิดของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2509ข: 28) ทรงแสดงไว้ว่าครั้นพอเหตุทางน้ำเปลี่ยนแปลงทำให้น้ำไม่พอใช้ต้องขุดสระหาน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง และกันดารน้ำจนเกิดโรคจึงต้องทิ้งเมือง สอดรับกับแนวทางการศึกษาภาพถ่ายทางอากาศของทิวา สุภจรรยา ที่ศึกษาเพื่อค้นหาร่องรอยคูคลองและทางน้ำสมัยโบราณในพื้นที่บริเวณเมืองอุทองและบริเวณใกล้เคียงเสนอความเห็น ว่า เดิมเมืองอุทอง

มีลำน้ำจระเข้สามพันเป็นแหล่งน้ำหลักและเป็นเส้นทางเชื่อมต่อสู่ชะวากทะเลที่อยู่ไม่ไกลทางทิศใต้ของเมือง แต่ต่อมาเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของโลกมีผลให้ระดับน้ำทะเลในอ่าวไทยโบราณลดลง เมืองอุทองก็ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของระดับน้ำทะเลที่ลดลง เพราะเกิดการเปลี่ยนทิศทางเดินของแม่น้ำจระเข้สามพันที่แต่เดิมเคยไหลผ่านเมืองอุทองก่อนแล้วจึงระบายลงสู่ชะวากทะเลได้เปลี่ยนไปออกสู่ชะวากทะเลในบริเวณพื้นที่ต่ำกว่าที่อยู่ห่างไปทางใต้ของเมือง นอกจากนี้ยังพบร่องรอยคูน้ำและคันดินหลายแห่ง สันนิษฐานว่าอาจเป็นแนวคลองขุดและแนวคันดินที่ทำหน้าที่เป็นพังกั้นน้ำที่ชาวเมืองอุทองโบราณสร้างขึ้น เพื่อพยายามบังคับน้ำให้ไหลไปผ่านเมืองอุทองตามแนวแม่น้ำเดิม แต่ไม่สำเร็จเพราะระดับน้ำทะเลลดลงเรื่อย ๆ เมืองอุทองโบราณจึงถูกละทิ้งถิ่นฐานไป (ภาพที่ 53) (ทิวา ศุภจรรยา. 2544 :323) ซึ่งดูจะสอดคล้องกับความคิดเห็นของนักวิชาการโดยทั่วไปเห็นว่า ในราวพุทธศตวรรษที่ 15 - 16 มีการเปลี่ยนแปลงของแนวชายฝั่ง ซึ่งส่งผลกระทบต่อถึงการคมนาคม และระบบสาธารณูปโภคของเมือง อันเป็นสาเหตุที่ทำให้เมืองโบราณอุทองซึ่งเป็นเมืองที่สำคัญต้องลดความสำคัญลง ผลการเปลี่ยนแปลงแนวชายฝั่งทะเลอาจส่งผลต่อลำน้ำจระเข้สามพันต้นเงิน ทำให้เรือเดินลำน้ำไม่สามารถเข้าไปรับสินค้าได้ พ่อค้าจึงเลือกสถานีขนส่งแห่งใหม่ที่สะดวกรวดเร็วกว่า ซึ่งอาจเป็นเมืองสุพรรณบุรีและเมืองนครปฐม ตัวอย่างการย้ายเมืองที่เกิดจากการถอยร่นของชายฝั่งทะเล ได้แก่ เมืองท่าโบราณที่เมืองศรีมโหสถหรือเมืองพระรถ ปราจีนบุรี และเมืองพระรถ พนัสนิคม ชลบุรี เมืองโบราณยะรัง จังหวัดปัตตานี เป็นต้น

ภาพที่ 51 แผนที่แสดงที่ตั้งเมืองอุทอง คันกันน้ำ คลอง ความสัมพันธ์กับแนวชายฝั่งทะเลโบราณ
ที่มา : ทิวา สุกจรรยา, “เมืองคูคลอง (ชุมชนขนานน้ำ) : ภูมิปัญญาการสร้างบ้านแปงเมือง จากอดีตถึง
รัตนโกสินทร์” เอกสารการสัมมนาวิชาการเรื่องภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย. (จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิ
รินธร (องค์การมหาชน), 2544), 323.

นอกจากนั้น อาจมาจากสาเหตุการเปลี่ยนแปลงเส้นทางการค้าข้ามคาบสมุทร ระหว่างจีน-
อินเดีย โดยไปใช้เส้นทางข้ามคาบสมุทรแถบเมืองนครศรีธรรมราชแทน จึงทำให้การเป็นเมืองท่าการค้า
ในเครือข่ายการค้าโลกโบราณต้องยุติตามไปด้วย (สืบแสง พรหมบุญ และคณะ, 2530:) หรือไปใช้ใน
เส้นทางข้ามคาบสมุทรตะกั่วป่า อ่าวบ้านดอน ซึ่งถือเป็นเส้นทางการค้าสายเปอร์เซีย-อาหรับที่สำคัญและ
เริ่มลดบทบาทลงไปในราวพุทธศตวรรษที่ 17 ก่อนที่จะย้ายลงไปทางใต้แถบชายฝั่งทะเลใกล้เมืองไทร
บุรี (นันทวรรณ (หมิ่นทร์) ภู่ว่าง, 2540: 187) หรือการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการต่อเรือทำให้การ
เดินเรือไปที่แหลมมลายูนิยมมากขึ้น หรืออาจเป็นเพราะจีนเปลี่ยนนโยบายการค้าขายที่ไม่ค้าขายกับ
ดินแดนภายนอก (บุญยฤทธิ์ ฉายสุวรรณ, ร้อยเอก, เรไร นัยวัฒน์.2550: 168)

อีกทัศนะหนึ่งที่มีมองในมิติกว้าง ๆ กล่าวถึง การค้าแบบหนานไห่ (Nanhai Trade) ที่สะท้อนถึง
ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจ ที่เกิดขึ้นกับบรรดาเมืองและอาณาจักรใกล้ทะเลในภูมิภาคอินโดจีน ตั้งแต่
อาณาจักรจามปา อาณาจักรเจนละ รวมถึงอาณาจักรทวารวดี อันมีเมืองโบราณอุทอง นครปฐม และคูบัว
เป็นสำคัญ นอกจากนี้ยังเพิ่มเติมทัศนะซึ่งแม้ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเมืองโบราณอุทองแต่ก็เป็นการ
สรุปสาเหตุของการเปลี่ยนเส้นทางการเดินเรือไปที่ช่องแคบมะละกา เป็นการขยายขอบข่าย อาณาเขต
การค้าของการเดินเรือทะเลชาวจีน สาระยา (2538: 112-113) ซึ่งอาจเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เส้นทาง

ข้ามคาบสมุทรตามบริเวณคาบสมุทรมาลายูเดิมหมดความสำคัญลงไป อันรวมไปถึงเส้นทางข้ามคาบสมุทรบริเวณ เมืองเมะตะมะ ผ่านเข้าด่านเจดีย์สามองค์ ต่อเข้าเมืองอุทงและออกอ่าวไทย ไปยังทะเลจีน และไม่ได้เดินเรือเข้ามาอ่าวไทยเพื่อต่อไปยังเมืองท่าสมัยทวารวดี เช่นเมืองอุทง ตามเดิมแต่กลับเดินเรือตรงไปยังทะเลใต้ เพื่อผ่านช่องแคบมะละกาต่อไปยังมหาสมุทรอินเดีย โดยสรุปความเห็นว่าการที่เส้นทางการเดินเรือเปลี่ยนไปที่ช่องแคบมะละกาเนื่องจากเป็นทางเลือกหนึ่งที่สนองความตื่นตัวทางการค้าทางทะเล ที่เพิ่มขึ้นทั้งปริมาณสินค้า ผู้ค้า ผู้บริโภค และความหลากหลายของสินค้าอันเป็นที่ต้องการของจีนและตะวันตก (ธิดา สาระยา, 2545: 30 ; ธิดา สาระยา, 2554: 458)

ในขณะที่ยังมีความเห็นอื่น ๆ ของนักวิชาการ เช่น ธารพงศ์ ศรีสุชาติ (2533: 14) กล่าวถึงสาเหตุของความรุ่งเรืองและการเสื่อมของเมืองท่าต่าง ๆ ว่าไม่ได้ขึ้นอยู่กับสภาพทางภูมิศาสตร์เพียงอย่างเดียว แต่น่าจะมีหลายสาเหตุ เช่นสถานการณ์ทางการเมือง การจัดการบริหารเมืองท่า รวมทั้งผลิตผลและสินค้าที่เมืองท่านั้น ๆ เป็นที่นิยมของตลาดมากน้อยเพียงใด

อนึ่ง ยังมีทัศนะของ ศรีศักร วัลลิโกดม ที่เห็นแตกต่างจากแนวคิดดังกล่าว โดยเสนอว่า ถ้าเราถือตามข้อสันนิษฐานที่ว่าเมืองโบราณอุทง หรือเมืองโบราณในวัฒนธรรมทวารวดีหาใช่มีลักษณะแบบรัฐรวมศูนย์ แต่เกิดขึ้นจากการสร้างเครือข่ายสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจในรูปแบบที่เรียกว่ามณฑล หรือในลักษณะที่เรียกว่าระบบธรรมวิชัยหรือจักรพรรดิราช เมื่อสิ้นระบบดังกล่าวเริ่มเสื่อมลง ก็ส่งผลต่อเมืองที่อยู่ภายใต้การปกครองในระบบดังกล่าวเริ่มเสื่อมลง หรืออาจเป็นในลักษณะการแย่งอำนาจกันระหว่างเมืองเครือข่าย เพื่อความเป็นใหญ่ เมื่อภัยพิบัติภัยที่ข้อมรับสิ้นอำนาจลงไป เมืองต่างๆ ก็พยายามสร้างอำนาจและการยอมรับ ทั้งนี้เป็นไปตามสมมติฐานรัฐแบบเครือข่ายของ O.W. Wolters (ศรีศักร วัลลิโกดม 2549: 83) ซึ่งถึงปัจจุบันนี้ยังไม่มีหลักฐานทางโบราณคดีที่จะสามารถชี้ชัดลงไปได้ว่าเป็นเพราะสาเหตุใดบ้าง

ความคิดเห็นที่กล่าวมาข้างต้นนั้นมีส่วนที่เห็นพ้องกันคือการย้ายความเจริญไปอยู่ที่เมืองสุพรรณบุรี (กรมศิลปากร, 2545: 6-8) ซึ่งอาจแตกต่างบ้างเล็กน้อยกับความเห็นของ ศรีศักร วัลลิโกดม (2525: 24-25) ที่เห็นว่าเมืองอุทงน่าจะเสื่อมลงหลังพุทธศตวรรษที่ 12 กลายเป็นที่มีความสำคัญรองลงมาจากเมืองอื่น เช่นเมืองสุพรรณบุรี หรือเมืองโบราณนครปฐม

อนึ่ง ผู้วิจัยเห็นด้วยกับแนวคิดที่ว่าเส้นทางการเชื่อมไปของเมืองโบราณอุทงน่าจะมาจากการเปลี่ยนแปลงทางภูมิศาสตร์คือเส้นทางน้ำเปลี่ยนแปลงไป แต่เห็นว่าน่าจะมีปัจจัยอื่น ๆ อีกที่ส่งผลกระทบดังกล่าวคือบทบาทที่เพิ่มขึ้นของดินแดนในหมู่เกาะชวามีสินค้าอันเป็นที่ต้องการของตลาดโลก โบราณ โดยเฉพาะเครื่องเทศ ในบริเวณแถบหมู่เกาะในอินโดนีเซีย และเครื่องหอมจำพวก Frankincense และบริเวณหมู่เกาะมาลายูในยุคนั้นเป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ทั้งป่าดงดิบและมหาสมุทรนั้นหมายถึงว่ามีสินค้าจากป่าและจากทะเลที่พร้อมจะจูงใจพ่อค้าให้เดินทางในดินแดนแถบนี้ กล่าวกันว่า ยางไม้สน ที่

ใช้แทน Frankincense กายานและการบูรของเปอร์เซีย หาได้ง่ายที่นี่ และเป็นที่ต้องการของจีน ดินุกเป็นสินแร่ที่อุดมสมบูรณ์ในแถบนี้ และมีความน่าเชื่อว่ามีสารส่งดินุกไปยังอินเดียแล้ว ราวพุทธศตวรรษที่ 11 อีกทั้งหมู่เกาะที่อยู่รอบ ๆ เหมาะสมต่อการจอดเรือ ระบบลมมรสุมเหมาะสมต่อการเดินเรือระหว่างอินเดียนับจีนในเดือนมกราคมเรือจะแล่นจากตะวันตกเฉียงใต้ของจีนไปถึงช่องแคบมะละกา และจะกลับมาจีนในราวเดือน กรกฎาคมหรือสิงหาคม นอกจากนั้นช่องแคบมะละกาเป็นที่ลมสงบใช้เป็นที่เสมือการค้าแพ่งกันลมพายุได้ แนวชายฝั่งที่ทอดยาวก่อให้เกิดเมืองท่ามากมายต่อระบบการสะสมและแลกเปลี่ยนสินค้า (บาร์บารา วัตสัน อันดาชา และ ลีโอเนิร์ด วาย. อันดาชา, 2549: 23, 32, 59)

ความสอดคล้องประการที่สำคัญคือการที่อาณาจักรศรีวิชัยที่เริ่มมีอำนาจทางการค้า ในราวพุทธศตวรรษที่ 13 การป้องกันเรือสินค้าให้ปลอดภัยจากโจรสลัด การจัดระบบการค้าและการเป็นศูนย์กลางในการค้าขายกับจีน โดยเฉพาะเป็นศูนย์กลางทางการค้า Frankincense ขนาดใหญ่ และยังได้ขยายเครือข่ายการค้าเครื่องเทศไปยัง กลุ่มหมู่เกาะทางตะวันออก อีกประการที่น่าสนใจคือในช่วงยุคดังกล่าว (ราวพุทธศตวรรษที่ 15-17) พ่อค้าชาวอาหรับยังคงมุ่งหน้าไปยังจีนและหมู่เกาะเครื่องเทศ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นความสำคัญของสินค้าเครื่องเทศ ในดินแดนดังกล่าว การเดินเรือที่จะลัดข้ามคาบสมุทรในเส้นทางต่าง ๆ จึงหมดความจำเป็นลง รวมทั้งเส้นทางข้ามคาบสมุทรแถบเมืองอุทองด้วย เพราะถึงอย่างไรก็ต้องเดินเรือไปที่หมู่เกาะเครื่องเทศทางใต้อยู่แล้ว ซึ่งคล้ายกับอาณาจักรฟูนันและจามปาที่เคยรุ่งเรืองเป็นศูนย์กลางในการค้าขายกับจีน ก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปเมื่อมีการใช้ช่องแคบมะละกามากขึ้น และสิ่งที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งคือการเปลี่ยนไปใช้เส้นทางผ่านช่องแคบมะละกาไม่ใช่เกิดขึ้นทันทีทันใด แต่เกิดขึ้นมาตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 11 และเริ่มมากขึ้น ราวพุทธศตวรรษที่ 13-15 สมัยอาณาจักรศรีวิชัยเรืองอำนาจ และต่อเนื่องมา ถึงสมัยราชวงศ์ถังของจีน ที่ส่งเสริมการค้ากับดินแดนทางใต้มากขึ้น ทำให้ช่องแคบมะละกาเพิ่มความเข้มข้นในการเป็นเส้นทางการค้าทางทะเลมากขึ้น

นอกเหนือจากนั้น การค้าแบบ “หนานไห่” (Nanhai Trade) ของจีน ที่เกิดขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 13 ซึ่งเป็นการค้าระหว่างจีนกับอาณาจักรในทะเลจีนใต้เมื่อจีนต้องการค้าขายโดยตรงกับอินเดีย อาหรับและโรมัน โดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง ได้เพิ่มกลไกการค้าที่เป็นระบบไม่ว่าจะเป็นการตั้งสถานีการค้า หรือการตกลงกับอาณาจักรที่มีอำนาจในการควบคุมช่องทางการค้า นับว่าเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ควรพิจารณา ด้วยปัจจัยเหล่านี้ อาจเป็นการเปลี่ยนแปลงเส้นทางการค้าจนทำให้อุทองหมดความสำคัญในฐานะเมืองท่า ซึ่งไม่ได้หมายความว่าทิ้งร้างไปแต่ยังคงมีการอยู่อาศัยต่อมาจนถึงปัจจุบัน

บทที่ 5

บทสรุป

การเชื่อมโยงขบข่าข้อมูลและการสรุปรวบยอดความคิดในประเด็นของการวิจัยครั้งนี้ ถือเป็น การนำหน่วยพื้นที่ขนาดเล็ก (เมืองโบราณอุทอง) ไปเชื่อมโยงกับอาณาบริเวณขนาดใหญ่ (เครือข่ายการค้าโลกโบราณ) อันเป็นสิ่งที่ค่อนข้างลำบากต่อการลำดับข้อมูลและนำมาสรุปซึ่ง ดูเหมือนว่าจะเป็นภาพที่ชัดเจนในตอนแรก แต่เมื่อได้ศึกษาเกิดการเคลื่อนไหวของปริมาณข้อมูลที่ หลากหลาย จึงทำให้ภาพที่ชัดเจนนั้นอาจเลื่อนจางไปบ้าง แต่อย่างไรก็ตาม การเชื่อมโยงในเรื่อง เครือข่ายการค้า และเส้นทางการค้าของโลกโบราณ เข้ากับหลักฐานทางโบราณคดีที่ค้นพบในเมือง โบราณอุทอง ก็ทำให้ภาพที่เลือนรางชัดเจนมากขึ้น และเมื่อประกอบกับหลักฐานทางด้านเอกสาร ทางประวัติศาสตร์ และสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ และภูมิอากาศ ก็ทำให้เกิดความเด่นชัดต่อการ ที่จะประมวลสรุปรวบยอด ประเด็นในการศึกษาครั้งนี้ได้

ผลการสอบทานสามด้าน ด้านภูมิศาสตร์และภูมิอากาศ ด้านเอกสารและด้านโบราณคดี (Triangulating the source of U-Thong ancient world's trade network :Geography, Documents, and Archaeology) จากการศึกษาทั้งด้านภูมิศาสตร์กายภาพ อันประกอบด้วยทำเลที่ตั้ง และ สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ของเมืองโบราณอุทอง ที่เหมาะสมต่อการแวะพักจอดเรือ และ เตรียมเสบียงอาหารเพื่อเดินทางต่อไปประกอบกับสถานที่ตั้งที่มีระยะทางพอเหมาะไม่สั้น จนเกินไป เพราะอยู่เกือบกึ่งกลางของเครือข่ายการค้าระหว่างโลกตะวันตกกับโลกตะวันออก รวมถึงสภาพภูมิอากาศอันกล่าวด้วยเรื่องลมมรสุมที่จำเป็นสำหรับการเดินเรือทะเลเพื่อค้าขายใน สมัยโบราณ ทั้งทิศทางลมที่พัดและระยะเวลาที่ทิ้งห่างกันอย่างลงตัวเหมาะสมในการเดินทางทั้ง เที่ยงขาไปและขากลับ

ประกอบกับหลักฐานทางเอกสารทั้งเอกสารของจีน อาหรับ กรีก และชนชาติอื่น ๆ ที่ กล่าวถึงสถานที่อันอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่มีชื่อเรียกในสมัยโบราณ ว่า “ทองเคอร์ ซอนนีส” (Golden Khersonese) อันหมายถึงดินแดนแห่งทองคำหรือดินแดนที่เรียกว่า “สุวรรณภูมิ” ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ซึ่งสันนิษฐานว่าดินแดนที่กล่าวถึงนั้นน่าจะเป็นดินแดนแถบรัฐทวารวดี ซึ่งมีเมืองโบราณอุทองเป็นเมืองศูนย์กลางที่สำคัญ และเป็นเมืองท่าที่สำคัญของรัฐทวารวดีในราว พุทธศตวรรษที่ 11-16 หลักฐานเอกสารต่างชี้ให้เห็นว่ามีการติดต่อค้าขายระหว่างระหว่างพ่อค้า จาก ต่างแดนกับดินแดนอันสมบูรณ์นี้อย่างชัดเจน

นอกเหนือจากหลักฐานทั้งสองด้านดังกล่าวข้างต้นแล้ว เมื่อนำหลักฐานทางโบราณคดีอันได้แก่โบราณวัตถุต่าง ๆ ที่ค้นพบภายในบริเวณเมืองโบราณอู่ทองทั้งที่เป็นหลักฐานทางวัตถุ ด้านประติมากรรม ทั้งที่เกี่ยวข้องในศาสนา และประติมากรรมอื่น เครื่องประดับ เช่นคัมพู ลูกปัดแก้วและลูกปัดหิน เหริยฉูเงินตรา ตราประทับและหลักฐานอื่น ๆ อื่น ๆ มาร่วมพิจารณาประกอบ และเชื่อมโยงเข้ากับเส้นทางการค้าของโลกโบราณ หลักฐานทั้งสามด้านต่างให้ข้อมูลที่สอดคล้องตรงกัน อันนำไปสู่การตอบคำถามของการศึกษาครั้งนี้ ดังนี้

เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1. เพื่อศึกษาการค้าของเมืองโบราณอู่ทอง ตำบล อู่ทอง อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี กับเครือข่ายการค้าโลกสมัยโบราณ

การศึกษาการค้าของเมืองโบราณอู่ทอง พบว่าพัฒนาการทางการค้าของเมืองโบราณอู่ทองเริ่มมาจากการเป็นเมืองศูนย์กลางทางการค้าภายในของรัฐทวารวดี ที่สามารถติดต่อกับเมืองโบราณร่วมสมัย เนื่องจากทำเลที่ตั้งของเมืองอู่ทอง มีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกทั้งทางน้ำและทางบก เพื่อการรวบรวมสินค้าและการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างเมืองภายในภูมิภาค ความรุ่งเรืองทางการค้าพาณิชย์ดังกล่าวส่งผลต่อเมืองโบราณร่วมสมัยวัฒนธรรมทวารวดีที่อยู่โดยรอบให้เกิดความเคลื่อนไหว ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ทั้งแถบภาคกลาง เช่น เมืองนครปฐม เมืองคูบัว จังหวัดราชบุรี ต่อจากนั้นได้กระจายไปยังบริเวณภาคตะวันออก เช่นเมืองพระรถ เมืองศรีพะโล จังหวัดชลบุรี เมืองศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี เมืองดงละคร จังหวัดนครนายก เมืองท่าอิฐ และ บ้านคูเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา และในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น เมืองฟ้าแดดสงยาง จังหวัดกาฬสินธุ์ ภูพระบาท จังหวัดอุดรธานี และเมืองโบราณที่พบในอำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดนครพนม จังหวัดสกลนครเป็นต้น ภาคเหนือ เช่น เมืองจันเสน เมืองบน จังหวัดนครสวรรค์ เมืองบึงโคกช้าง จังหวัดอุทัยธานี เมืองศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ เมืองหริภุญชัย จังหวัดลำพูน ส่วน ภาคใต้ เช่น เมืองยะรัง จังหวัดปัตตานี ความเจริญทางการค้าภายในภูมิภาค ส่งผลให้เมืองโบราณอู่ทองกลายเป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญของรัฐทวารวดี มีความพร้อมและประสิทธิภาพในการจัดการทางการค้า การรวบรวมบรรดาสินค้าอันเป็นที่ต้องการของตลาดต่างภูมิภาค จากดินแดนหรือเมืองร่วมสมัยที่อยู่ลึกเข้าไปในแผ่นดิน

ในขณะที่การค้าของเมืองโบราณอู่ทองกับโลกโบราณเชื่อว่าเพิ่งเกิดขึ้นมาในช่วงสมัยประวัติศาสตร์ทันที ในทางตรงกันข้ามกลับมีข้อมูลที่ชี้ให้เห็นว่าพัฒนาการทางการค้ากับโลกโบราณได้ค่อย ๆ เจริญขึ้นมาพร้อมกับการติดต่อค้าขายและความเจริญของ ดินแดนแถบบ้านดอนตาเพชร จังหวัดกาญจนบุรี ที่มีหลักฐานการติดต่อกับต่างภูมิภาคอยู่อย่างหนาแน่น ดินแดนทั้งสองต่อเนื่องเชื่อมโยงกันมาตลอดเวลายาวนาน จึงไม่เป็นเรื่องที่ไม่ไกลเกินจริงที่จะสันนิษฐานว่า

พัฒนาการทางการค้ากับโลกโบราณของเมืองโบราณอู๋ทองมีมาก่อนหน้าสมัยประวัติศาสตร์แล้ว ตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 5 เป็นต้นมาและเจริญรุ่งเรืองมากขึ้นตามภาวะการค้าของโลกโบราณ โดยเฉพาะช่วงพุทธศตวรรษที่ 8-9 ที่ยังอยู่ในยุคการค้าอินโด-โรมันช่วงปลาย โดยพบวัตถุโบราณที่แสดงถึงการติดต่อค้าขาย ในปริมาณที่มาก ต่อเนื่องมาจนถึง ช่วงพุทธศตวรรษที่ 10-12 พบวัตถุโบราณเนื่องในศาสนามากกว่าวัตถุโบราณประเภทสินค้า แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของเมืองโบราณอู๋ทองอีกบทบาทหนึ่งคือเมืองศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนา ราวช่วงพุทธศตวรรษที่ 13-16 เมืองโบราณอู๋ทองยังคงมีบทบาทในฐานะเมืองท่าที่สำคัญต่อมา โดยปรับตัวติดต่อค้าขายตามภาวะการค้าโลกที่เริ่มมีการติดต่อค้าขายกับจีนและชนชาติทางตะวันตกมากยิ่งขึ้น โบราณวัตถุที่พบในช่วงนี้จึงเป็นเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถัง และเศษเครื่องถ้วยเปอร์เซีย ซึ่งแสดงถึงเส้นทางการค้าขายที่เชื่อมโยงกับดินแดนดังกล่าวทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม จึงสรุปได้ว่าเมืองโบราณอู๋ทองถือเป็นเมืองท่าที่สำคัญเมืองหนึ่งในเครือข่ายการค้าโลกโบราณตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 5 เป็นต้นมา และมีบทบาทในฐานะเมืองท่าสำคัญของรัฐทวารวดีในเครือข่ายการค้าโลกโบราณในช่วงเวลาตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 11-16

เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2. เพื่อศึกษาสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงและการสิ้นสุดของการค้าเมืองอู๋ทองกับเครือข่ายการค้าโลกสมัยโบราณ

เมืองโบราณอู๋ทองเริ่มมีพัฒนาการมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย การติดต่อค้าขายกับต่างภูมิภาคอาจผ่านมาทางเมืองโบราณในบริเวณใกล้เคียง โดยเฉพาะผ่านเข้ามาทางบ้านคอนตาเพชร จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งพบหลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงถึงการติดต่อค้าขายกับต่างภูมิภาคอย่างหนาแน่นในช่วงเวลาดังกล่าว เมืองโบราณอู๋ทองพัฒนาความเจริญรุ่งเรืองมากขึ้นในช่วงเวลาราว พุทธศตวรรษที่ 12-15

ผลจากการศึกษาสรุปได้ว่าการเสื่อมไปของเมืองโบราณอู๋ทอง มีหลายสาเหตุประกอบกัน ซึ่งสาเหตุดังกล่าวประกอบด้วยสาเหตุหลัก คือสาเหตุจากภายนอก อันได้แก่ (1) การเปลี่ยนแปลงทางภูมิศาสตร์คือเส้นทางน้ำเปลี่ยนแปลงไปทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำเพื่อใช้ในการอุปโภค บริโภค และเส้นทางคมนาคมที่เดิมส่งเสริมต่อระบบการค้าทั้งภายในและต่างภูมิภาคเปลี่ยนแปลงลดน้อยลงไป (2) บทบาทที่เพิ่มขึ้นของดินแดนในหมู่เกาะชวามีสินค้าอันเป็นที่ต้องการของตลาดโลกโบราณ โดยเฉพาะเครื่องเทศ ในบริเวณแถบหมู่เกาะในอินโดนีเซีย และเครื่องหอมจำพวก Frankincense เพราะบริเวณหมู่เกาะมลายูในยุคนั้นเป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ทั้งป่าดงดิบและมหาสมุทรที่จูงใจพ่อค้าให้เดินทางในดินแดนแถบนี้ โดยสรุปคือเกิดแหล่งทรัพยากรธรรมชาติแหล่งใหม่ ในขณะที่ทรัพยากรธรรมชาติแหล่งเดิมในดินแดนแถบเมืองอู๋ทอง

ลดน้อยลงไปหรืออาจไม่เป็นที่ต้องการของตลาด (3) บทบาทของอาณาจักรศรีวิชัยที่เริ่มมีอำนาจทางการค้า ในราวพุทธศตวรรษที่ 13 ระบบการจัดการที่ดีและการได้รับการสนับสนุนจากจีนในฐานะศูนย์กลางการค้าใหญ่ในดินแดนทะเลใต้ มีส่วนส่งผลกระทบต่อความเสื่อมหรือลดบทบาทของเมืองอุทองในฐานะเมืองท่าสำคัญลง (4) เดิมการเดินทางข้ามคาบสมุทรมะละกาจะช่วยลดต้นทุนและเวลาในการติดต่อค้าขาย เมืองอุทองมีเส้นทางข้ามคาบสมุทรมะละกาที่นิยมใช้ในช่วงเวลานั้น แต่เมื่อบรรดาพ่อค้าโดยเฉพาะพ่อค้าชาวอาหรับ (ราวพุทธศตวรรษที่ 15-17) ต้องการสินค้าที่เป็นที่นิยมในช่วงเวลานั้นคือเครื่องเทศ จึงจำเป็นต้องเดินทางไปยังดินแดนทะเลใต้ หมู่เกาะเครื่องเทศอยู่แล้ว การแวะเวียนเข้ามาพักเรือหรือการจะใช้เส้นทางลัดข้ามคาบสมุทรมะละกาจึงหมดความสำคัญไปในตัวเอง (5) สาเหตุอีกประการหนึ่งคือการเปลี่ยนนโยบายการค้าของจีนที่เรียกว่าการค้าแบบ “หนานไห่” (Nanhai Trade) ที่เกิดขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 13 ซึ่งเป็นการค้าระหว่างจีนกับอาณาจักรในทะเลจีนใต้เมื่อจีนต้องการค้าขายโดยตรงกับอินเดีย อาหรับและโรมัน โดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง ได้เพิ่มกลไกการค้าที่เป็นระบบไม่ว่าจะเป็นการตั้งสถานการค้า หรือการตกลงกับอาณาจักรที่มีอำนาจในการควบคุมช่องทางการค้าทำให้มีการใช้เส้นทางผ่านช่องแคบมะละกาเกิดขึ้นมาตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 11 และเริ่มมากขึ้น ราวพุทธศตวรรษที่ 13-15 สมัยอาณาจักรศรีวิชัยเรืองอำนาจ และต่อเนืองมา ถึงสมัยราชวงศ์ถังของจีน ที่ส่งเสริมการค้ากับดินแดนทางใต้มากขึ้น ทำให้ช่องแคบมะละกาเพิ่มความเข้มข้นในการเป็นเส้นทางการค้าทางทะเลมากขึ้น

นอกจากสาเหตุภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อความเสื่อมของเมืองอุทองแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะมาจากสาเหตุภายในของเมืองอุทองด้วย ที่อาจเกิดจากระบบอำนาจของเมืองที่รุ่งเรืองมากขึ้นภายใต้ปริณิณที่เรียกว่าอาณาจักรทวารวดี อาจมีการเปลี่ยนถ่ายอำนาจทางการควบคุม ดูแล ไปโดยปริยายซึ่งไม่ถึงกับเกิดการแย่งชิงสู้รบ

ด้วยปัจจัยทั้งภายนอกและปัจจัยภายในเหล่านี้เองที่ส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมทำให้เมืองอุทองเสื่อมความสำคัญในฐานะเมืองท่าลง ซึ่งไม่ได้หมายความว่าทิ้งร้างไปแต่ยังคงมีการอยู่อาศัยต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ผลการวิเคราะห์เชิงทฤษฎี (theoretical analysis)

จากผลการศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการศึกษาแล้ว ผู้วิจัยใคร่เสนอผลการวิเคราะห์เชิงทฤษฎีที่เกิดจากการศึกษารุ่นนี้เพิ่มเติม อันเป็นความพยายามเชื่อมโยงบรรดาข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการศึกษา ทั้งหลักฐานด้านภูมิศาสตร์ หลักฐานจากเอกสารที่น่าเชื่อถือ และหลักฐานทางโบราณคดี เพื่ออธิบายถึงความสำคัญของข้อมูล ความสอดคล้องในเชิงทฤษฎี กับทฤษฎีทาง

สังคมศาสตร์ หรือมานุษยวิทยา และทฤษฎีทางโบราณคดี อย่างเป็นเหตุเป็นผล ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษารุ่นนี้เป็นการศึกษาโดยอาศัยข้อมูลทฤษฎีเป็นหลัก จึงเป็นการตีความ สร้างแนวคิด ความเป็นไปได้ และคาดการณ์สิ่งที่ศึกษาเอาจากหลักฐานต่าง ๆ ถือเป็นผลการวิเคราะห์ในทฤษฎีระดับกลาง (middle-level theory)

ผลการวิเคราะห์เชิงทฤษฎีเพิ่มเติมจากการตอบวัตถุประสงค์ข้อ 1.

หากวิเคราะห์ปรัชญาการค้าโลกโบราณกับปรัชญาการค้าในปัจจุบันซึ่งอยู่ในอาณาบริเวณของการผลิตของอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ การใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ถือเป็น การสร้างประวัติศาสตร์ใหม่ที่นำการเปลี่ยนแปลงมาสู่โลก และกำลังสร้างปัญหาให้กับโลกปัจจุบัน อารยธรรมโบราณกับอารยธรรมปัจจุบันอาจมีส่วนคล้ายกันบ้างในประเด็นการแสวงหาอำนาจแต่ อารยธรรมแบบการบริโภคนิยมและการอำนวยความสะดวกสบายในปัจจุบัน หากได้มีอยู่ในอารยธรรมกรีก หรือ อารยธรรมของยุโรป และแม้แต่อารยธรรมตะวันออก เช่น อารยธรรมอินเดีย และจีนไม่ ซึ่งมุ่งเน้นการแสวงหาปรัชญาชีวิตมากกว่าการสะสมทุนและการบริโภคนิยมเช่นปัจจุบัน ปรัชญาการค้าของโลกโบราณจึงดูเหมือนเป็นการค้าและการบริโภคนิยมในสินค้าที่ใช้เพื่อความหรูหรา ความมั่งคั่ง คติความเชื่อ เพื่อเชื่อมโยงจิตวิญญาณเข้ากับตัวสินค้า โดยมีได้มุ่งหวังเพียงการแสวงหาความสุขสบายอย่างเดียว แต่ถึงกระนั้นก็ตามการค้าในสมัยโบราณยังคงแฝงด้วยการแสวงหาเชิงอำนาจ ดังที่ จะแสดงให้เห็นต่อไป

การที่เมืองอุทองถือว่าเป็นหนึ่งในเครือข่ายการค้าโลกโบราณ หากพิจารณาอย่างลึกซึ้ง คงมีส่วนสอดคล้อง กับทฤษฎีภาวะกรรมกรพัฒนาที่เป็นการพัฒนาควบคู่กับการสร้างอำนาจ หรือ การเติบโตเชิงอำนาจ ของกลุ่มอารยธรรมใหญ่ ๆ ได้แก่ อารยธรรมตะวันตก อันมีกลุ่มเมืองในแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียนเป็นแกนกลาง อารยธรรมตะวันออกกลาง อันมีอารยธรรมของกลุ่มอาหรับทั้งหมด อารยธรรมอินเดีย และอารยธรรมจีน ซึ่งต่างพยายามสร้างเครือข่ายอำนาจทางการค้าขาย และอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของตนให้มากที่สุดด้วยวิธีการผ่านทางเครือข่ายการค้าและกำลังทาง ทรัพยากร ด้วยกำหนดว่าสิ่งนั้นเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรือง โดยกดทับและปิดกั้นการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ของชนท้องถิ่นดั้งเดิม ที่ดำรงอยู่อย่างง่าย ๆ ไม่แสวงหา โภคทรัพย์มากนัก การสร้างแบบแผนดังกล่าวค่อย ๆ ก่อให้เกิดความเป็นสถาบัน (ซึ่งหมายถึง ระเบียบแบบแผน แบบอย่างและพฤติกรรมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างมีระบบจนเป็นที่ยอมรับกัน ทั่วไป) ซึ่งในที่นี้คือระบบการค้า ที่ยอมรับปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายกลายเป็นเครือข่ายขนาดใหญ่ ในสังคมยุคโบราณ พร้อมทั้งสร้างระบบต่าง ๆ มาเพิ่มเสริมระบบการค้าให้แข็งแกร่งขึ้น เช่นระบบ เงินตราแลกเปลี่ยน ของโรมัน ในยุคแรก ของอินเดียและจีน ในยุคเวลาที่ใกล้เคียงกัน จนถึงของรัฐที่ เจริญต่อมา เช่น รัฐบาลและทวารวดี ที่สร้างระบบเงินตราขึ้นเอง หรือการสร้างระบบการป้องกัน

การจัดการการเงินเรือทะเล ตัวอย่างเช่นอาณาจักรศรีวิชัย หรือกลุ่มชนท้องถิ่นที่มุ่งแสวงหาอำนาจและผลประโยชน์ รวมถึงระบบเครือข่ายการค้าโดยการคัดเลือกอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์ และแหล่งทรัพยากรที่เหมาะสม และเป็นประโยชน์มากที่สุดเข้ามารวมเครือข่าย ซึ่งเมืองอุทงก็เช่นเดียวกันที่ถูกระบบการสร้างความเติบโตเชิงอำนาจเลือกเข้ามาเป็นหนึ่งในเครือข่าย และท้ายที่สุดเมื่อสร้างวาทะกรรมการค้าระหว่างภูมิภาคชุดนี้ขึ้นมาได้แล้ว ก็พยายามสร้างความเป็นวาทกรรมนั้นไว้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเมื่อสังเคราะห์ตามกระบวนการดังกล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าการเป็นเครือข่ายการค้าของเมืองโบราณอุทงนั้นเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีวาทกรรมการพัฒนา นั่นเอง

การวิเคราะห์เชิงทฤษฎีเพิ่มเติมจากการตอบวัตถุประสงค์ข้อ 2. อันว่าด้วยความเสื่อมของเมืองโบราณอุทง

ในทางทฤษฎีว่าด้วย นิเวศวัฒนธรรม (Cultural ecology theory) อันประยุกต์มาจากทฤษฎีนิเวศวิทยา ในปลายพุทธศตวรรษที่ 25 มาใช้ในทางมานุษยวิทยา ที่มีแนวคิดว่าระบบวัฒนธรรมของมนุษย์ล้วนได้รับอิทธิพลจากธรรมชาติและสภาพแวดล้อมภายนอกทำให้เกิดการปรับตัวของมนุษย์ทั้งในเรื่องวัฒนธรรม ทฤษฎีนี้โบราณคดีหยิบยืมมาใช้เป็นแนวคิดในการหาความรู้ ซึ่งหากพิจารณาอีก ๆ แล้วอาจพัฒนามาจากปรัชญารากเหง้าคือ ปรัชญาของ เดอเซอร์ซู ที่ว่าด้วยการละทิ้งความเป็นองค์ประธานของมนุษย์ กล่าวคือมนุษย์ไม่ได้เป็นผู้มีเหตุผลที่กระทำสิ่งใด ๆ แต่เกิดจากสภาพแวดล้อมของมนุษย์ในระบบนั้น ๆ ต่างหากเป็นผู้กำหนด

การเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และการเสื่อมลงของเมืองอุทง นับว่าเป็นการปรับตัวตามสภาพแวดล้อมภายนอก ซึ่งเริ่มตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ การค้าขายต่างภูมิภาคเริ่มขยายตัวเข้ามาในดินแดนเอเชียอาคเนย์ โดยเฉพาะทางด้านบ้านคอนตาเพชร เชื่อมโยงมาถึงสมัยประวัติศาสตร์มาถึงสมัยทวารวดี พลวัตที่เกิดขึ้นได้ส่งผลกระทบต่อบ้านเมืองบริเวณใกล้เคียงกับย่านการเงินเรือและการค้าให้เกิดการปรับตัว สนองต่อกิจกรรมการแลกเปลี่ยนค้าขาย การติดต่อไปมาหาสู่กันข้ามสังคมและอารยธรรมเพิ่มมากขึ้น การเกิดขึ้นเป็นความเจริญรุ่งเรืองของเมืองโบราณอุทงได้ถือกำเนิดจากกระบวนการปรับตัวของสังคมแบบง่าย ๆ เป็นสังคมเมือง ที่มีการรับวัฒนธรรมจากต่างถิ่น ไม่ว่าจะเป็นด้านความเชื่อ ศาสนา เทคโนโลยี การดำรงชีวิต การสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ที่ทำมาหากิน ด้านการประกอบอาชีพโดยเฉพาะการค้าขายมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จนถึงระบบเศรษฐกิจมีการปรับตัวรองรับระบบการค้ารูปแบบใหม่ที่แพร่ขยายเข้ามา เป็นการดำรงชีพที่สอดคล้องกับทรัพยากรที่มีอยู่ภายในและสิ่งแวดล้อมภายนอกพร้อม ๆ กันไป

การดำรงอยู่ของเมืองโบราณอุทง ซึ่งเจริญรุ่งเรืองอย่างมาในราว พุทธศตวรรษที่ 14-16 ซึ่งเป็นช่วงการเปลี่ยนแปลงทางการค้าของโลกโบราณ มีการค้าขายเชื่อมโยงกับเส้นทางการค้าเดิมขนาดย่อยของชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ กลายเป็นเครือข่ายการค้าขนาดใหญ่หลายแห่ง เช่น เครือข่าย

การค้าทะเลเมดิเตอร์เรเนียน เครื่องขายคาบสมุทรอารเบีย เครื่องขายการค้ามหาสมุทรอินเดีย และ เครื่องขายการค้าทะเลจีนใต้ ที่เดินเรือเวียนบรรจบ ไปมาหาสู่ ค้าขาย แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันอันมี เมืองโบราณอุ่ทองเมืองท่าสำคัญในสมัยดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งในระบบเครือข่ายทั้งหมดของการค้า โลก บริบทของบรรดาเมืองการค้าขายในยุคนี้ไม่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็ระบบเศรษฐกิจ และ ระบบสังคม ต่างถูกคลื่นการค้าของโลกกระทบกระทั่งอย่างรุนแรง ทำให้เมืองท่าทั้งหลาย ในอาณานิคมที่คลื่นการค้ากระทบถึง ต่างปรับตัวเพื่อการดำรงอยู่ในระบบสังคมโลกแบบใหม่

การเสื่อมลงของเมืองโบราณอุ่ทอง ยังคงได้รับผลกระทบจากทั้งปัจจัยภายนอกอันได้แก่ สภาพภูมิประเทศ เส้นทางคมนาคมทางน้ำ ความแห้งแล้ง ทรัพยากรธรรมชาติที่อิงอาศัย ธรรมชาติเกิดการเปลี่ยนแปลงตามไป ลดน้อยลง ภาพรวมของความอุดมสมบูรณ์ที่เคยมีการเปลี่ยนแปลงลดลงตามไปด้วย ประกอบกับปัจจัยอื่น ทั้งด้านการแข่งขันทางการค้า การแข่งขันด้านการจัดระบบระเบียบการค้าใหม่ การขยายอำนาจรูปแบบใหม่ที่ใช้ระบบเศรษฐกิจการค้าเป็น เครื่องมือของอารยธรรมใหญ่ เช่นจีน ปัจจัยแวดล้อมที่มีอิทธิพลเหล่านี้เองส่งผลต่อการปรับตัวเพื่อความอยู่รอด ซึ่งบางส่วนอาจเป็นการโยกย้ายถิ่นฐาน บางส่วนอาจปรับเปลี่ยนรูปแบบวิถีชีวิตที่เคยค้าขายเป็นอย่างอื่น จนทำให้บทบาทที่เคยรุ่งเรืองลดน้อยถอยลง

บทสังเคราะห์เพิ่มเติม

เป็นส่วนที่เพิ่มเติมนอกเหนือจากวัตถุประสงค์การศึกษาที่ตั้งไว้ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับเครือข่ายการค้าโลกโบราณ กล่าวคือ

1. พื้นฐานของการสร้างเครือข่ายการค้าสมัยโบราณ ส่วนใหญ่เกิดจากระบบการค้าชายฝั่ง เป็นพื้นฐาน ในแต่ละพื้นที่ ดินแดนของตนเอง ขยับขยายกว้างออกไปทีละน้อย ค่อย ๆ พัฒนาระบบการค้าชายฝั่ง ระหว่างดินแดนอื่น หรือไม่ก็พัฒนาร่วมกับระบบการค้าทางบก

2. เครือข่ายการค้าเป็นการเติบโตเชิงอำนาจ ตั้งแต่อำนาจของชุมชนท้องถิ่น หรือเครือข่ายย่อย และขยายตัวไปจนถึงการเติบโตเชิงอำนาจของรัฐอำนาจ ดังตัวอย่างที่เห็นได้ชัดไม่ว่าจะเป็นยุคของโรมันสมัยพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช เมื่อพระราชอำนาจมากขึ้นการขยายเครือข่ายการค้าก็กว้างขวางเติบโตขึ้นตามปริมาตรแห่งอำนาจ

การลดบทบาทของเส้นทางใหม่ทางบกตอนเหนือของจีนก็เนื่องมาจากการขยายอำนาจ และแก่งแย่งของชุมชนท้องถิ่น ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 11 -16

การค้าของจีนเป็นไปในลักษณะบรรณาการอันเป็นการค้าเชิงอำนาจอย่างเห็นได้ชัด

การควบคุมเส้นทางการค้าของอาณาจักรศรีวิชัย ที่ สุมาตรา ชวาและ คาบสมุทรมลายู ถึงช่องแคบคอคอดกระ ก็ล้วนส่งสัญญาณของอำนาจเชิงพาณิชย์ทั้งสิ้น

การควบคุมอำนาจการค้าของอาณาจักรฟูนัน ในดินแดนแถบเหนืออ่าวไทยและ คาบสมุทรมลายูหรือการคุมอำนาจของอาณาจักรจามปา ในดินแดนแถบแหลมญวนและทางทะเล จีนใต้

3. แนวคิด การเป็นเครือข่ายการค้าของเมืองโบราณอุทอง ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ พอ อนุมานได้ เป็น 3 แนวคิด คือ

3.1 แนวคิดพัฒนาการชุมชนชายฝั่ง

จะเห็นได้ว่าระบบการค้าชายฝั่งทะเลเป็นพื้นฐานนำไปสู่ระบบการค้าข้ามทะเล จากการ ที่เกิดระบบการค้าชายฝั่งทะเลในสมัยโบราณ ไม่ว่าจะด้วยปัจจัยของขนาดเรือ ลักษณะเรือ เทคโนโลยีของการเดินเรือ หรือสาเหตุอื่นใด ทำให้การเดินเรือติดต่อค้าขาย ระหว่างตะวันตก ตะวันออกกลาง และ อินเดีย ต่างใช้วิธีการเดินเรือเลียบชายฝั่งทะเลอันดามัน เข้ามายังเอเชียอาคเนย์ ด้านเหนือของพม่า เลียบลงมา ยังกาญจนบุรี แถบบ้านคอนตาเพชร และเมืองอุทอง ลงไปทางฝั่ง ตะวันออกของคาบสมุทรมลายู ทำให้เมืองอุทองซึ่งเป็นดินแดนที่ใกล้ชายทะเลโบราณมีพัฒนาการ ปรับเปลี่ยนเป็นเมืองท่าและเป็นเครือข่ายของเส้นทางการค้าโบราณ

แนวคิดนี้เครือข่ายเกิดจากการเชื่อมต่อระหว่างชุมชน (หน่วยทางสังคม) หนึ่งกับอีก ชุมชน (หน่วยทางสังคม) หนึ่งที่มีลักษณะทางกายภาพ และภูมิศาสตร์ที่เป็นแบบเดียวหรือใกล้เคียง กัน มีวัตถุประสงค์เดียวกันหรือสอดคล้องกันและแสวงหาประโยชน์ร่วมกัน

3.2 แนวคิดเชิงเศรษฐกิจ (ต้นทุน)

การลดต้นทุนการเดินทางเรือเป็นหนึ่งในการตัดสินใจเลือกเส้นทางทางการเดินทางติดต่อ ค้าขายของพ่อค้า ในสมัยโบราณ การใช้เส้นทางลัด เส้นทางข้ามคาบสมุทรมลายูเกิดขึ้นมากมายใน เส้นทางการค้าโลกโบราณ เส้นทางลัดจากตะวันตก สู่ ตะวันออก แห่งหนึ่งที่มีการเลือกใช้คือแถบ เมืองท่าพม่า เข้ามายังด่านเจดีย์สามองค์ และผ่านเข้ามาทางเมืองอุทอง ก่อนที่จะออกสู่อ่าวไทย เลียบชายฝั่งไปยัง ฟูนัน จามปาและเข้าสู่จีน

แนวคิดนี้เครือข่ายเกิดจากกระบวนการตัดสินใจเชิงเศรษฐกิจของผู้ดำเนินการค้าขาย ที่จะ เลือกสถานที่ ท่าเล ที่เหมาะสมในการใช้เป็นเส้นทางการค้าหรือสถานที่ติดต่อ พักสินค้า ขนถ่าย สินค้าหรือขนส่ง โดยพิจารณาจากทำเลที่ตั้งของสถานที่หรือชุมชนที่เหมาะสมภายใต้ข้อกำหนด ที่ว่าจะทำให้การเดินทางขนส่งค้าขาย ประหยัดเวลาและต้นทุนมากที่สุด

3.3 แนวคิดการ (ถ่ายเท) แลกเปลี่ยนทรัพยากรธรรมชาติ

โลกโบราณแม้จะมีการติดต่อค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกัน แต่ยังไม่มีการควบคุมหรือการควบคุมของดินแดนอื่นเพื่อการสะสมและการบริโภค การแลกเปลี่ยนเป็นไปในลักษณะต่างตอบแทน กล่าวคือต่างแลกเปลี่ยนทรัพยากรที่ดินแดนของตนไม่มี สุวรรณภูมิเป็นดินแดนที่มีทรัพยากรธรรมชาติบางอย่างที่สมบูรณ์ เช่นของป่า พริกไทย เครื่องหอมบางชนิด จึงเป็นที่ต้องการติดต่อของพ่อค้าต่างชาติ เมืองอุทงถือเป็นสถานที่หนึ่งที่มีทรัพยากรธรรมชาติ หรือเป็นศูนย์กลางสามารถรวบรวมสินค้าอันเป็นที่ต้องการของต่างชาติได้

แนวคิดนี้เครือข่ายเกิดจากสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ คือทรัพยากรธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่นอันเป็นที่ต้องการของดินแดนอื่น เครือข่ายลักษณะนี้จะมีระยะเวลาอันจำกัด ตามสภาพและปริมาณของทรัพยากรธรรมชาติ

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร และให้ความสำคัญกับหลักฐานทางโบราณคดีเป็นหลัก ส่วนหลักฐานทางเอกสารนำมาประกอบเฉพาะบางเรื่องที่น่าสนใจ โดยผู้วิจัยจะพยายามเข้าไปนำเสนอในประเด็นที่ไม่มีหลักฐานทางโบราณคดีสนับสนุนหรือมีน้อยมากและยังไม่มีข้อยุติ ให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ เช่นชนิดของสินค้า ที่มีการค้าขาย ยกเว้นสินค้าที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปอันได้แก่ผ้าไหม เครื่องหอม พริกไทย เป็นต้น

ข้อจำกัดของการนำหลักฐานทางโบราณคดี มาสนับสนุนการศึกษาค้นคว้านี้ ปรากฏค่อนข้างชัดเจนเมื่อผู้วิจัยลงมือเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเฉพาะในบทที่ 4 ที่จะต้องนำเอาหลักฐานทางโบราณคดีของเมืองโบราณอุทงถือ ที่เป็นหน่วยในการศึกษาสำคัญของการศึกษาค้นคว้านี้ มาใช้ในการวิเคราะห์เชื่อมโยงกับระบบการค้าโลก จะพบว่าหลักฐานทางโบราณคดีของเมืองอุทงถือยังมีน้อย ทำให้ขาดน้ำหนักในการสังเคราะห์ผลได้บ้าง ซึ่งก่อให้เกิดความคิดว่า ความสำคัญของเมืองโบราณอุทงถือถ้ากล่าวในบริบทปัจจุบันแล้ว เห็นว่าเป็นเสมือนตัวแทนของดินแดนสุวรรณภูมิที่เป็นที่รู้จักและชาวโลกให้ความสนใจมาก กลับได้รับการศึกษาหาข้อมูลในทางโบราณคดีน้อยกว่าที่ควรเป็น ซึ่งแตกต่างกับประเทศอื่นที่ให้ความสำคัญกับสิ่งที่มีคุณค่าของเขาเหล่านี้เป็นพิเศษและได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาคเอกชน นักวิชาการ หน่วยงานภาครัฐ องค์กรที่ไม่แสวงหากำไร (NGO) รวมถึงชุมชนเอง

ข้อเสนอแนะ จากสาเหตุที่กล่าวมาผู้วิจัยใคร่ขอเสนอแนะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิชาการคือควรมีการจัดตั้งโครงการพิเศษทางด้านโบราณคดีเมืองอุทงถือและดินแดนใกล้เคียงเป็นหน่วยงานหนึ่งแยกต่างหากจากส่วนราชการเพื่อ (1) ทบทวนการดำเนินงานเก่า ๆ ที่ได้ทำการ

สำรวจ ชุดค้นไปแล้ว จัดเก็บให้เป็นระบบ และใช้เครื่องมือที่ทันสมัยในการจัดเก็บเพื่อการเผยแพร่ข่าวสารกับชาวโลกได้อย่างรวดเร็ว น่าสนใจ (2) ทำการสำรวจและชุุดค้น เพิ่มเติมให้มากขึ้น ทั้งในเมืองอุทงและบริเวณใกล้เคียงอย่างเป็นระบบและจริงจัง เพื่อค้นหาข้อมูลใหม่ ๆ อันจะช่วยเสริมให้นักความเป็นศูนย์กลางของดินแดนสุวรรณภูมิ (3) รวบรวมบรรดานักวิชาการที่เกี่ยวข้อง เช่น นักโบราณคดี นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านภูมิศาสตร์ ด้านธรณีวิทยา ด้านสารสนเทศทางไกล และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องไว้ในโครงการพิเศษนี้เพื่อร่วมแบ่งปันข้อมูลความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และนำไปสู่การขยายฐานองค์ความรู้ให้กว้างขึ้น อย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม โดยการสนับสนุนอย่างจริงจังของภาครัฐ (4) ทำการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข่าวสารต่อสังคมและวงวิชาการ (5) กิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องและเป็นประโยชน์ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามต่อองค์ความรู้ของเมืองโบราณอุทงหรือเมืองรอบนอกบริเวณข้างเคียงให้มากขึ้น อันจะเป็นการยกระดับความน่าเชื่อถือต่อการยอมรับว่าเป็นดินแดนสุวรรณภูมิที่ทรงคุณค่าและเป็นทีกล่าวขานของชาวโลกต่อไป

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

- กรมศิลปากร. (2509). รายงานการสำรวจและขุดแต่งโบราณวัตถุสถานเมืองเก่าอุทง อำเภอกู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี. พระนคร: ศิวพร.
- _____. (2542). โบราณคดีและประวัติศาสตร์ เมืองสุพรรณบุรี. กรุงเทพมหานคร: สารรังสรรค์.
- _____. (2545). โบราณคดีเมืองอุทง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สหมิตรพรินต์.
- _____. (2546). กลองมโหระทึกในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: อาทิตย์ โพรดักส์ กรุ๊ป.
- _____. (2547). พระพุทธรูปอินเดียและความรู้ใหม่เกี่ยวกับโบราณคดีจีน พระนิพนธ์ ศาสตราจารย์หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- _____. (2549). เครื่องใช้และเครื่องประดับที่ทำด้วยแก้ว ก่อนพุทธศตวรรษที่ 18. กรุงเทพมหานคร: ไทภูมิ พับลิชชิ่ง.
- _____. (2550). นำชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุทง และ เรื่องราวสุวรรณภูมิ. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- _____. (2552). ศิลปทวารวดี : ต้นกำเนิดพุทธศิลป์ในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- กุลนรี มีแก้ว. (2541). การศึกษาภาษาละตินเผาในเชิงปริมาณจากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีอุทง พ.ศ. 2541. การศึกษาเฉพาะบุคคลปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (โบราณคดี) คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- คาร์ริงตัน กูร์ริช. (2550). ประวัติศาสตร์จีน. ส. ศิวรักษ์ แปล. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย.
- คริสเตียน ลองเดส. (2525). “เหรียญสมัยโรมันพบที่เมืองอุทง จังหวัดสุพรรณบุรี.” แปลโดย ภูธร ภูมะธน ศิลปากร, 26, 1 (มีนาคม 2525) :110-112.
- จตุพร เทียมทินกฤต และคณะ. (2535). การศึกษาบทบาทของเมืองโบราณอุทง ความสัมพันธ์กับชุมชนโบราณใกล้เคียง ช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 19. สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (โบราณคดี) คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- ชิน อยู่ดี. (2509). “ลูกปัดที่เมืองเก่าอุททอง”. ใน *โบราณวิทยาเรื่องเมืองอุททอง*, 51-60 .
กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- _____. (2509). “เรื่องก่อนประวัติศาสตร์อำเภออุททอง”. ใน *โบราณวิทยาเรื่องเมืองอุททอง*, 43-50 . กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- ไชยรัตน์ เจริญสิน โอฟาร. (2545). *วาทกรรมการพัฒนา*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิภาษา.
- ฉิ่ง บัวเชอเลียร์. (2508). “อุททองและความสำคัญของอุททองในประวัติศาสตร์ไทย.” แปลโดย อุไรศรี วรชะริน. *ศิลปากร* 9, 2 (กรกฎาคม 2508): 27-35.
- ณัฐภัทร นาวิกชีวิน. (2524). “เครื่องถ้วยจีนที่พบจากแหล่งโบราณคดีในประเทศไทย.”
วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ดี.จี.อี. ฮอลล์. (2549). *ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : สุวรรณภูมิ-อุษาคเนย์ภาคพิศดาร เล่ม 1*. พิมพ์ครั้งที่ 3. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ บรรณาธิการแปล. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา (2509ก). “เรื่องเมืองอุททองจากรายงานเสด็จตรวจราชการเมืองสุพรรณบุรี.” ใน *โบราณวิทยาเรื่องเมืองอุททอง*, 27-32
กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- _____. (2509ข). “เรื่องเมืองอุททองจากนิทานโบราณคดี” ใน *โบราณวิทยาเรื่องเมืองอุททอง*, 33-42 กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- ทิวา ศุภจรรยา. (2530). “สภาพภูมิประเทศแหล่งที่ตั้งชุมชนโบราณในจังหวัดสุพรรณบุรี.”
เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง สุพรรณบุรี : ประวัติศาสตร์ ศิลปะและวัฒนธรรม, 8-12. จัดโดย สถาบันไทยศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับจังหวัดสุพรรณบุรี.
- _____. (2544). “เมืองคูคลอง (ชุมชนขนานน้ำ) : ภูมิปัญญาการสร้างบ้านแปงเมือง จากอดีตถึงรัตนโกสินทร์.” *เอกสารการสัมมนาวิชาการเรื่องภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย*, 312-328.
จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ชนกฤต ลออสุวรรณ. (2546). “การศึกษาคติความเชื่อของชุมชนโบราณสมัยทวารวดีในกลุ่มแม่น้ำแม่กลองและท่าจีน กรณีศึกษาจากพระพิมพ์ดินเผา” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- ธราพงศ์ ศรีสุชาติ, (2533). “ประเทศไทยกับเส้นทางสายแพรไหมทางทะเล : บทบาทของเมืองท่าโบราณในประเทศไทย.” ศิลปากร. 33, 6 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2533): 4-23.
- ชัชสร ต้นดวงศ์. (2548). “ร่องรอยวัฒนธรรมเขมรในบริเวณลุ่มแม่น้ำแม่กลอง-ท่าจีน” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชิตา สาระยา. (2538). (ศรี) ทวารวดี : ประวัติศาสตร์ยุคต้นของสยามประเทศ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ด้านสุทธาการพิมพ์.
- _____. (2545). **กว่าจะเป็นคนไทย**. กรุงเทพมหานคร: ธนาเพรส แอนด์ กราฟฟิค.
- _____. (2546). **อาณาจักรเจนละ ประวัติศาสตร์อีสานโบราณ**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.
- _____. (2554). **ประวัติศาสตร์มหาสมุทรอินเดีย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- นงคราญ ศรีชาย และคณะ. (2543). **โบราณคดีศรีวิชัย มุมมองใหม่การศึกษาวิเคราะห์ แหล่งโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน**. นครศรีธรรมราช: สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 11 นครศรีธรรมราช.
- นันทวรรณ (เหมินทร์) ภู่ว่าง. (2540). **พลิกมุมมองแผ่นดินไทย**. เชียงใหม่: โรงพิมพ์มิ่งเมือง.
- บาร์บารา วัตสัน อันดาชา และ ลีโอนาร์ด วาย. อันดาชา. (2549). **ประวัติศาสตร์มาเลเซีย**. แปลโดย พรรณี ฉัตรพลรักษ์. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- บุญยฤทธิ์ ฉายสุวรรณ, ร้อยเอก, เรไร นัยวัฒน์. (2550). **ทุ่งตึกเมืองท่าการค้าโบราณ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์สมาพันธ์ จำกัด.
- ปิลันธน์ ไทยสรวง. (2552). “การศึกษาภาษาชนเผ่าจากแหล่งโบราณคดีชายฝั่งทะเลในภาคใต้ ก่อนพุทธศตวรรษที่ 16 ของประเทศไทย” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พิมพ์ชนก พงษ์เกษตร์กรรรม. (2552). “พัฒนาการทางวัฒนธรรมของเมืองโบราณของเมืองโบราณดงแม่นางเมือง อ.บรรพตพิสัย จ.นครสวรรค์” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ผ่องศรี วนาสิน และ ทิวา ศุภจรรรยา. (2524). **เมืองโบราณบริเวณชายฝั่งทะเลเดิมของที่ราบภาคกลางประเทศไทย: การศึกษาตำแหน่งที่ตั้งและภูมิศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ผาสุข อินทราวุธ. (2524). **ประวัติศาสตร์อินเดียโบราณ**. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- _____. (2538). “ยุคการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมในกลุ่มแม่น้ำชี.” **พัฒนาการของรัฐในประเทศไทยจากหลักฐานทางโบราณคดี**. 129-155. การประชุมวิชาการระดับชาติ ฝรั่งเศส-ไทย, ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: 11-13 ธันวาคม 2538. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- _____. (2542). **ทวารวดี: การศึกษาเชิงวิเคราะห์จากหลักฐานทางโบราณคดี**. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- _____. (2545). “ร่องรอยวัฒนธรรมอินเดียในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.” **โบราณคดีและประวัติศาสตร์ในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- _____. (2548). **สุวรรณภูมิ จากหลักฐานโบราณคดี**. กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภณการพิมพ์.
- พงษ์ศักดิ์ นิรवार. (2553). **ร่องรอยพุทธศาสนาสมัยทวารวดีบริเวณลุ่มแม่น้ำลพบุรี-ป่าสัก ศึกษาจากหลักฐานทางโบราณคดีประเภทศิลปกรรมและจารึก**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (โบราณคดี) คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2548). **พระพุทธศาสนาในเอเชีย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ชรรณสภา.
- พิริยะ ไกรฤกษ์. (2523). **ศิลปะทักษิณก่อนพุทธศตวรรษที่ 19**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์.
- ภรดี พันธุภากร. (2529). **การศึกษาศิลปะแบบทวารวดี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (โบราณคดี) คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ภูษงค์ จันทวิช. (2551). “โลกการค้าของภาษาชะดินเผา” ใน **มนุษย์กับภาษาชะดินเผา จากอดีตกาลสู่โลกสมัยใหม่**. 203-225. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ภูธร ภูมะธน, (2534). “หลักฐานทางโบราณคดียุคแรกพบที่ภาคกลางประเทศไทย.” **ศิลปวัฒนธรรม**. 13, 1 (พฤศจิกายน 2534): 198-209.
- มานิต วัลลิโกดม. (2517). “สุวรรณภูมิอยู่ที่ไหน.” **เมืองโบราณ**. 1, 1 (กันยายน, 2517): 17-33.
- _____. (2509). “เมืองอู่ทอง.” ใน **โบราณวิทยาเรื่องเมืองอู่ทอง**, 71-118. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- มุกิตา ณรงค์ชัย. (2538). **บทบาททางเศรษฐกิจของเมืองโบราณดงละครในฐานะกลุ่มเมืองทำชายฝั่งทะเลภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (โบราณคดี) คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- ยวาทะลาล เนห์รู. (2545). **พบถิ่นอินเดีย**. แปลโดย กรุณา กุศลาสัย. พิมพ์ครั้งที่ 4.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2547). **ศิลปะทวารวดี วัฒนธรรมพุทธศาสนายุคแรกเริ่มในดินแดนไทย**.
กรุงเทพมหานคร: ด้านสุทธาการพิมพ์.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2525). **โบราณคดีในทศวรรษที่ผ่านมา**. กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ.
_____. (2545). “สุวรรณภูมิ คอนตาเพชร-อุทอง และ-ชิน อยู่ดี.” **ศิลปวัฒนธรรม**.
23, 8 (มิถุนายน, 2545): 82-86.
- _____. (2548). **อุ่ออารยธรรมแหลมทอง คาบสมุทรไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์มติชน.
- _____. (2549). **ประวัติศาสตร์ โบราณคดี : เมืองอุทอง**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
เมืองโบราณ.
- สาขันธ์ ไพชาญจิตร และสุภมาส ดวงสกุล. (2541). “หลักฐานและความรู้ใหม่ทางโบราณคดี
เกี่ยวกับโบราณสถานคอกช้างดินเมืองอุทอง” **ศิลปากร**. 41, 4 (กรกฎาคม-สิงหาคม
2541): 14-44.
- สิน สินสกุล. (2539). **ธรณีวิทยาสิ่งแวดล้อม จังหวัดนครนายกและพื้นที่ใกล้เคียง**.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สมาพันธ์.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2550). **แผนที่ประวัติศาสตร์ (สยาม) ประเทศไทย**. นนทบุรี: โรงพิมพ์มติชน
ปากเกล้า.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า. (2502). “รายงานการนำนักศึกษาคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัย
ศิลปากร ไปทำการขุดค้นที่อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2”
ศิลปากร. 3, 2 (กรกฎาคม 2502): 78-79.
- _____. (2534). **ศิลปะอินเดีย**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: องค์การคำครุสภา.
- _____. (2549). **ประวัติศาสตร์เอเชียอาคนย์ถึง พ.ศ.2000**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร:
สามลดา.
- _____. (2547). **พระพุทธรูปอินเดียและความรู้ใหม่เกี่ยวกับโบราณคดีจีน**. กรุงเทพมหานคร:
กรมศิลปากร.
- สุรพล นาถะพินธุ. (2527). “หลักฐานจากบ้านท่าแคและข้อคิดบางประการเกี่ยวกับชุมชนโบราณ
ในที่ราบภาคกลางตอนล่าง” **กรมศิลปากร, แหล่งโบราณคดีบ้านท่าแค (ธันวาคม 2527):**
6-9.

- สุริยา รัตนกุล. (2548). **อารยธรรมตะวันตก ภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 2** กรุงเทพมหานคร:
 วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุริรัตน์ บุปผา. (2551). “ภาษาชนเผ่ากับมนุษย์: ภายใต้นามวิคิดเรื่องระบบนิเวศของภาษาชน
 เผ่า” ในกรกฎ บุญลพ (บรรณาธิการ). **มนุษย์กับภาษาชนเผ่า จากอดีตสู่โลก
 สมัยใหม่**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- สืบแสง พรหมบุญ และคณะ. (2530). รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
 ลุ่มน้ำจระเข้สามพัน อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี. เสนอต่อสถาบันไทยคดีศึกษา
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กันยายน 2530.
- เทียนศักดิ์ เวียน. (2545). **เวียดนาม ประวัติศาสตร์ฉบับพิสดาร**. แปลโดย เพ็ชรี สุมิตร,
 กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อนันต์ กลิ่นโพธิ์กลับ. (2547). “การศึกษาความหมายและรูปแบบของตราประทับสมัยแรกเริ่ม
 ประวัติศาสตร์ ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุ้มทอง อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี”
 วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อมรา ศรีสุชาติ. (2533). “หลักฐานโบราณคดีเกี่ยวกับสินค้าสำคัญในการค้าทางทะเล.” **ศิลปากร**.
 33, 6 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2533): 30-37.
- _____. (2544). “เมื่อแห่งการค้าโพ้นทะเลสมัยโบราณ” **เอกสารการสัมมนาวิชาการเรื่อง
 ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย**. 408-444. จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

เอกสารภาษาต่างประเทศ

- Basham, A.L. (1956). **The Wonder That Was India**. London: Sidgwick and Jackson.
- Beal, S. (1969). **SI-YU-KI. Buddhist Records of The Western World**. Delhi: India offset
 press.
- Bellina, B. and Glover, I.C. (2004). “The Archaeology of Early Contact with India and the
 Mediterranean World, From the Fourth Century BC. To the Fourth Century AD.” .
 In **Southeast Asia From Prehistory to History**. 68-88. Edited by Ian Glover and
 Peter Bellwood. New York: Routledge Curzon.

- Bulbeck, D. (2010). "Uneven Development in Southwest Sulawesi, Indonesia During The Early Metal Phase" In **50 Years of Archaeology in Southeast Asia Essays in Honour of Ian Glover**. 153-169. Edited by Berenice Bellina, et al. Bangkok: Sirivatana Interprint Public.
- Casson, L. (1967). **The Ancient Mariners Seafarers and Fighters of The Mediterranean in Ancient Times**. 4 th. Ed. New York: The Macmillan Company.
- Capra, F. (2003). **The hidden connections**. London: Flaming.
- Cynthia Clark Northrup. (2005). **Encyclopedia of World Trade From Ancient Times to The Present**. New York: M.E. Sharpe.
- Edey, Maitland A. (1974). **The Emergence of Man The Sea Traders**. Nederland: Time Life Books.
- Fogelin, L. (2006). **Archaeology of Early Buddhism**. New York: Altamira Press.
- Flecker, M. (2000). "A 9th-century Arab or Indian shipwreck in Indonesian water"
The International Journal of Nautical Archaeology 29, 2: 199-216.
- Gethin, R. (1998). **The Foundations of Buddhism**. New York: Oxford university press.
- Glover, I. C. (1990). "Early Trade Between India and Southeast Asia: A Link in The Development of World Trade System" 2 nd. Revised Edition. Occasional Papers No.16. The University of Hull Centre for South-East Asian Studies.
- _____. (1996). "The Southern Silk Road: Archaeological Evidence for Early Trade Between India and Southeast Asia." 57-94. in **Ancient Trades and Cultural Contacts in Southeast Asia**. Bangkok: The Office if the National Culture Commission Bangkok.
- Hall, Kenneth R. (1985). **Maritime trade and state development in early Southeast Asia**, Honolulu :University of Hawaii Press.
- Higham, C. (2010). "The Iron Age of Thailand Trends to Complexity" in Berenice Bellina, Elisabeth A. Bacas, Thomas Oliver Pryce & Jan Wisseman Christie (ed.). **50 Years of Archaeology in Southeast Asia Essays in Honour of Ian Glover**. 129-140. Bangkok: Sirivatana Interprint Public.

- Jacq-Hergoualc'h, Michel. (2002). **The Malay Peninsula Crossroads of The Maritime Silk Road (100 BC – 1300 AD)**. Translated by Victoria Hobson. Leiden ; Boston ; Koan: Brill.
- Legge, J. (1971). **Record of Buddhistic Kingdoms being and account by The Chinese Monk Fa-Hien of His travels in India and Celon**. Delhi, Oriental Publishers.
- Nandana Chutiwong, (1996). "Trade Route and the Diffusion of Artistic Traditions in South and Southeast Asia." in **Anceint Trades and Cultural Contacts in Southeast Asia**. 3-42. Bangkok: The Office of the National Culture Commission Bangkok.
- Paul Masson-oursel, Helena De Willman-Grabowska & Philippe Stern. (1967). **Ancient India and Indian Civilization**. New Delhi: Lakshmi Book Store.
- Phasook Indrawooth. (2004). "The Archaeology of the Early Buddhist Kingdoms of Thailand" In **Southeast Asia From Prehistory to History**. 120-148. Edited by Ian Glover and Peter Bellwood. New York: RoutledgeCurzon.
- Scarre, C. and Fagan, B.M. (2008). **Ancient Civilizations**. 3rd.edition, Upper Saddle River. New Jersey: Prentice Hall.
- Shaffer, Lynda N. (1996). **Maritime Southeast Asia to 1500**. New York: M.E. Sharpe.
- Sherratt, A. paper presented at the conference "On the Significance of Portages" in Lyngdal, Vest-Agder, Norway 29th Sept-3rd October, 2004. Access Date November 14, 2011. from <http://www.archatlas.org/Portages/Portages.php>.
- Sila Tripathi, and L.N. Raut. (2006). "Monsoon wind and maritime trade: a case study of historical evidence from Orissa, India" **Current Science** 90, 6(March): 864-870.
- Supamas Doungsakun. (2005). **Palaeo-Environmental Study at Khok Chang Din Ruins, U-Thong District, Suphanburi Province**. Thesis Master of Science (Technology of Environmental Management), Mahidol University.
- Trigger, Bruce G. (2003). **Understanding Early Civilizations**. New York: Cambridge University Press.
- Wales, H.G. Quaritch. (1969). **Dvaravati : The Earliest Kingdom of Siam 6th-11th** . London: Bernard Quaritch .
- Warmington, E.H. (1974). **The Commerce Between The Roman Empire and India**. New York: Otagon Book.

- Wannasarn Noonsuk. (2005). **The Sinificance of Peninsular Siam in the Southeast Asian Maritime World During 500 BC to AD1000**. Thesis Master of Art in Anthropology, University of Hawaii at Manoa.
- Wheatley, P. (1966). **The Golden Khersonese**. Kuala Lumpur: University of Malaya Bookshop.
- Wood, F. (2002). **The Silk Road : Two Thousand years in The Heart of Asia**. Berkeley: University of California Press.
- Winstedt, R. Sir. (1966). **Malaya and its history**. 7th ed. London; Hutchinson University Library.
- Wendrich, W.Z. and others. (2003). "Berenike Crossroads: The Integration of information" . JESHO, 46.1. 46-87. Access Date April 30, 2011. from <http://archive.nyu.edu/bitstream/2451/28266/2/D175-Berenike%20Crossroads-The%20Integration%20of%20Information.pdf>.
- Wolters, O.W. (1967). **Early Indonesian commerce : a study of the origins of Srivijaya**. New York: Cornell University Press.
- _____. (1970). **The Fall of Srivijaya in Malay History**. New York: Cornell University Press.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นายเสาวพงษ์ ยมาพัฒน์
ที่อยู่	99/624 ถนนกรุงเทพกรีฑา แขวงสะพานสูง เขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร
ที่ทำงาน	บริษัท ซี.พี.เอ. จำกัด อาคารรีเจนทร์ศรีนครินทร์ แขวงสวนหลวง เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2523	สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีบริหารธุรกิจบัณฑิต (การบัญชี) จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง
พ.ศ. 2527	สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีนิติศาสตร์บัณฑิต จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง
พ.ศ. 2545	สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีศิลปศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์) จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีการศึกษา
พ.ศ. 2546	สำเร็จการศึกษาปริญญาโทบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง
พ.ศ. 2546	สำเร็จการศึกษาปริญญาโทวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (เทคโนโลยีการบริหาร) จากสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
พ.ศ. 2550	สำเร็จการศึกษาปริญญาโทศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาพัฒนาสังคม) จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
พ.ศ. 2550	สำเร็จการศึกษาปริญญาโทบัญชีมหาบัณฑิต จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ประวัติการทำงาน	
	ปัจจุบันทำงานที่บริษัท ซี.พี.เอ. จำกัด อาคารรีเจนทร์ศรีนครินทร์ แขวงสวนหลวง เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร

